Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Факультет суспільних наук і міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Західноукраїнський національний університет
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Національний університет «Одеська політехніка»
Український державний університет науки і технологій ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Університет митної справи та фінансів
Інформаційний центр ЄС у місті Дніпро

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

18-19 листопада 2025 р.

м. Дніпро 2025

УДК 327:321:339:341

Редакційна колегія:
Іщенко І. В. доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Головко І.К. кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Петров П.Г. кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 18-19 листопада 2025 р., м. Дніпро. / ред. кол.: І.В. Іщенко, І.К. Головко, П.Г. Петров. Дніпро, ДНУ: Електронне видання, 2025. 338 с.

У збірнику представлено тези наукових доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин». Досліджено актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин, критично осмислено стан та проблеми сучасних міжнародних відносин, визначено дієві заходи і оптимальні шляхи подолання негативних явищ в сфері міжнародних відносин. Матеріал супроводжується необхідними статистичними аналітичними даними, ілюстраціями. Даний збірник доповідей має науково-практичне значення й розраховано на магістрів, аспірантів, викладачів, наукових працівників та менеджерів, які займаються дослідженням актуальних проблем міжнародних відносин.

© Колектив авторів

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Сергій ОКОВИТИЙ — доктор хімічних наук, професор, ректор Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Дніпро.

Віталій КРИВОШЕЇН — доктор політичних наук, професор, в.о. декана факультету суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Дніпро.

Ігор ІЩЕНКО — доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Дніпро.

Віталій МАКАР — доктор політичних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Чернівці.

Ігор ДАЦКІВ — доктор історичних наук, професор, професор кафедри міжнародних відносин та дипломатії Західноукраїнського національного університету, Тернопіль.

Олег КУЗЬ — доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин, політичних наук і практичної філософії Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, Харків.

Кан ДЕН СІК — доктор політичних наук, професор, завідувач Навчально-методичного центру кореєзнавства, професор кафедри східної культури і літератури Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Ірина КАКУРІНА — кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та українознавства. Український державний університет науки і технологій ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет», Україна, Дніпро.

Ірина ЧІСТЯКОВА — кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри міжнародних відносин і права національного університету «Одеська політехніка», Одеса.

Ірина ТИХОНЕНКО кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики. Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв.

Іван ГОЛОВКО кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Дніпро.

Павло ПЕТРОВ кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Дніпро.

СЕКЦІЯ 1

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

ІЩЕНКО Ігор
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних відносин
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ПРОГНОЗУВАННЯ ДИНАМІКИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ТА КРИЗИ

Знати вірогідне майбутнє – означає можливість реагувати на його здійснення або упередження, в залежності від змісту цього прогнозу. В сучасних умовах здійснювати прогнозування якісно відрізняється від тих історичних періодів, у яких кількість міжнародних акторів обмежувалась лише державами та їх очільниками. Сучасність демонструє велику варіативність суб'єктності міжнародної системи в умовах глобального розвитку та протистояння. Окрім держав, можна назвати таких впливових гравців на міжнародній арені та їх аналітиків як транснаціональні корпорації, урядові та неурядові міжнародні організації, фонди, аналітичні центри, наукові установи, цифрові платформи. На мою думку, зв'язуючою ланкою цих суб'єктів вже зараз слугує штучний інтелект, який стрімко увірвався в експертне середовище як аналітичний інструмент, адже його послугами користуються дедалі більше політиків, аналітиків, науковців, представників міжнародного бізнес-середовища тощо. Знати майбутнє для правлячих коаліцій означає зробити висновок про те, що за існуючих тенденцій, як варіант, можна втратити владу, вплив, авторитет. Тож треба змінювати ситуацію, докладаючи зусиль для залучення додаткових ресурсів, зменшення транзакційних витрат на прийняття рішень. І навпаки, якщо тенденція сприятлива – намагатись її утримати, покращити і підійти до чергових виборів з високим рейтингом в електоральному середовищі. Для інших суб'єктів прогноз теж важливий. Відтак, для бізнесу прагнення інвестувати в розширення ділової активності за кордон детермінується політичними ризиками, що можуть негативно вплинути на таку перспективу і викликати фінансові втрати. Виникає питання – як здійснити прогноз виходу з кризових умов, війни, і що можна запропонувати аби збільшити його вірогідність для прийняття ефективних рішень.

Методи прогнозування, які пропонують політологи зводяться, здебільшого до організації процесу здійснення прогнозу на основі залучення експертного середовища. В арсеналі таких інструментів: метод Дельфі, ділема в'язня, мозковий штурм, дерево цілей та рішень, екстраполяція, моделювання, івент-аналіз, контент-аналіз тощо. Однак, всі ці методи вказують на теоретичну конкретику – як проникнути глибоко в сутність динаміки політичної, економічної нестабільності, кризових явищ і конфліктів. Однак таке вдається далеко не завжди, оскільки на відносини між суб'єктами впливає багато чинників, врахувати які важко, а часто просто неможливо.

Наша кафедра проводить систематичні дослідження, присвячені аналізу нестабільності міжнародних відносин, втілені у наукові публікації (Ishchenko, Bashkeieva &, Petrov, 2019; Ishchenko, Bashkeieva, & Zinukova, 2021; Іщенко, Грачевська, & Островська, 2022). Методологія сучасних досліджень з даної проблематики має доволі широку варіативність. Незважаючи на деяку відмінність термінів нестабільність і криза, між цими поняттями є багато спільного. Їх варто розглядати як корелят, тобто нестабільність провокує кризу, однак не обов'язково динаміка розвитку процесу функціонування міжнародної системи, яка дестабілізувалась, призводить до кризи. Про це ми скажемо пізніше.

Правознавці зосереджуються на порушенні норм міжнародного права як закономірності й ознаки з виникнення міжнародних криз (Жукорська, 2022; Сак, 2024). Економісти бачать в передумовах кризи такі індикатори як: державна, а не підприємницька структура капіталу; витіснення підприємців з інвестиційної та інноваційної діяльності; певні обсяги споживання: розмір та функціонал держави тощо.

Фахівці Міжнародного інституту свободи пишуть: «… абсолютно нестійка та загрозлива ситуація, коли, наприклад, 15% державного федерального бюджету Сполучених Штатів Америки спрямовано на обслуговування зовнішнього боргу. Це розуміє і президент Трамп і прості американці. Тобто основними маркерами кризи є зовнішній борг країни, стан державних фінансів, дефіцит бюджетів, монетарна політика. Всі ці показники демонструють передумови або дефолту, або банкрутства фінансових організацій і як наслідок ми матимемо чи процес

обнулення боргів, чи нову економічну кризу» (Романчук, Стройко, Камчатний, & Слюсар, 2025). Представники політичної науки, описуючи кризу, мають на увазі дисфункціональність політичних інститутів, політичних і міжнародних систем. Перспективним експлантаційним напрямком теорії політичних інститутів у нестабільності, кризових умовах є новий інституційний підхід. Він дає розуміння механізмів, які дозволяють політичним інститутам ефективно функціонувати в умовах кризи, є ключовим для розробки стратегій, спрямованих на зміцнення державних структур і підвищення їхньої стійкості до майбутніх криз.

Оскільки політичний інститут має формальні і неформальні норми, то їх конгруентність свідчить про стабільний характер інституту, а їх розбіжність в аксіологічній складовій впливає на дестабілізацію, дисфункцію (Гученко, 2024). Теорія політичної стабільності має нерозривний зв’язок з кризовими умовами, подолання яких постає кожного конкретного випадку дисфункціональності ключових політичних інститутів. Незважаючи на широкий спектр теорій, демонструючих свій ракурс кризи та нестабільності є універсальні теорії, що можуть узагальнити всі інші. Одна з них сформульована Н. Талебом як «Антикрихкість» (Талеб, 2024). Крихкою автор називає системи, які не здатні адаптуватися до змін середовища і руйнується через кризу. Причому антикрихкість стосується буквально всіх існуючих у природі і суспільстві систем. Антикрихка система, за неблагоприємних кризових умов здатна, навіть через певні збитки, відновитись в новій якості, подолати нестабільність і адаптуватись до виконання своїх функцій в нових умовах (Талеб, 2024, с.374-375). Тож, долаючи стресори, ми навчаємось виживати в складних умовах. Якщо не помічати їх дію, вони можуть накопичуватись і в кінцевому періоді їх кумулятивний ефект справить вкрай негативний вплив на нашу психіку. За аналогією можна міркувати і стосовно міжнародних відносин. Так скажімо мікропоступки, певним агресивним урядам країн провокують їх на ще більші зазіхання. І навпаки, агресія у відповідь, за наявності значно менших ресурсів для протистояння, відкриває вкрай негативну перспективу. Таким чином, мистецтво маневрування, багатовекторності зовнішньої політики в умовах поляризації міжнародних

відносин ось, на мій погляд, той шлях до антикрихкості, що забезпечує стабільність розвитку і уникнення криз.

І остання теорія, на якій варто зупинитись – синергетика. Тема моєї докторської дисертації була присвячена дослідженню особливостей функціонування політичних інститутів в умовах нестабільності. Цю проблему я розглядав через синергетичну парадигму. Синергетична модель міжнародних відносин дуже вдало візуалізує перспективу розвитку міжнародної взаємодії в умовах нестабільності та кризи. Центральним поняттям в синергетиці поряд з нелінійністю, біфуркацією, зоною біфуркації, флуктуацією є поняття атрактор. Розрізняють прості та дивні атрактори. Їх принципова відмінність полягає в тому, що простий атрактор притягує до себе подальший хід подій і вони змінюються прогнозовано, як і було заплановано. В цьому випадку ми можемо екстраполювати політичний процес, міжнародні відносини та з великою вірогідністю передбачити їх розвиток у певному запланованому напрямку. На графіку в координатах х,у функція графічно виглядає як пряма лінія під певним кутом. Інша справа, коли якась нелінійна система перебуває під впливом дивного атрактора. Цей атрактор викликає непрогнозований хід подій, а графічно в тій же системі координат ця функція виглядає як хаотична крива лінія, на якій неможливо точно вказати де конкретно виявиться точка, що уособлює певний процес.

Цікаво, що сучасні дослідження в галузі синергетики доводять наступне – деякі прості атрактори під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників системи здатні перетворюватися на дивні атрактори. Наприклад таким є простий тороїдальний атрактор, під впливом якого сьогодні перебуває Україна. Фігура «тор» вам відома. Специфіка цього простого атрактора полягає в тому, що за умов його дестабілізації двічі, третя спроба призводить до перетворення його з тора на хаотичну спираль – дивний атрактор. Причому його практична апробація показала достовірний результат на прикладі України. Адже, ще наприкінці 2020 року, мій аналіз із застосуванням простого тороїдального атрактора показав велику вірогідність початку війни в Україні найближчим часом.

Як висновок зазначу – для прогнозування розвитку міжнародних відносин в умовах нестабільності та кризи важливо проаналізувати зі всієї множини атракторів, який з них має більшу енергію і перебирає на себе хід подій, і виявити головне – до якого класу належить цей атрактор.

Іншим системоутоворюючим поняттям синергетики є «дисипативна структура». Дисипативна структура в моєму розумінні - іманентно властива відкритій політичній (міжнародній) системі топологічно-стаціонарна взаємодія політико-інституційних структур зі зміщеною рівновагою, в якій суспільно-політична ентропія динамічно компенсована. Іншими словами, в якості дисипативної структури розуміємо будь-яку нелінійну систему, яка має ряд елементів, між собою пов'язаних, однак ці зв'язки внаслідок дисфункції окремих елементів дуже нестійкі, і якщо не докладати енергії ззовні системи, що допомагає утримувати ці зв'язки, то система перейде в нестабільний стан аж до кризи з подальшою біфуркацією, після якої (в ході якої) з'являється провідний чинник-атрактор, який вибудовує хаотичну систему за своєю програмою (структурою, топологією). Звідси випливає наша дослідницька задача – виявити той провідний атрактор, який в ході біфуркації утворюватиме нову систему і якою буде її конфігурація (топологія політико-інституційного дизайну).

Отже, моделювання міжнародних відносин на основі синергетики дозволяє зрозуміти особливість їх динаміки, локальні структури, що перебувають у послабленому стані та на підставі такого аналізу зробити прогноз – чого можна очікувати в коротко-середньостроковій перспективі. Такий міждисциплінарний підхід на мій погляд є ефективний з огляду методології, що дозволяє акумулювати знання багатьох галузей науки, що підвищує вірогідність прогнозу динаміки міжнародних відносин в умовах нестабільності та кризи.

Список використаних джерел

1. Ishchenko I., Bashkeieva O., Petrov P. (2019). Empirical model of congruence of mental space as a tool for the analysis of changes in international relations. Economic Annals-XXI, 176(3-4), 1-13. DOI: https://doi.org/10.21003/ea.V176-01

2. Ishchenko I., Bashkeieva O., Zinukova N. (2021). Identification as an indicator of social entropy under globalization: Ukrainian Realities and International context. Przegląd Strategiczny, 14, 397-416. DOI : https://doi.org/10.14746/ps.2021.1.24

3. Іщенко І., Грачевська Т., Островська В. (2022). Реалізація проєкту «Північний потік – 2»: геополітичний вимір. Геополітика України: Історія і сучасність. Збірник наукових праць. 1(28), 17-28. DOI: 10.24144/2078-1431.2022.1(28).

4. Жукорська Я. М. (2022). Порушення міжнародно-правових зобов'язань Організацією Об'єднаних Націй у контексті здійснення збройної агресії Російською Федерацією проти України. Аналітично-порівняльне правознавство, 2, 327-332. DOI https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.02.61
5. Сак В. В. (2024). Міжнародне право та гуманітарні кризи: роль міжнародного співробітництва у захисті прав людини. Академічні візії, 35, 1-10. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.13851618
6. Романчук Я., Стройко Т., Камчатний М., & Слюсар Н. (2025). Маркери економічної кризи. International Liberty Institute, 3 вер. URL: https://www.ilibertyinstitute.org/articles/markeri-ekonomichnoyi-krizi
7. Гученко Р. Р. (2024). Політичні інститути в умовах кризи. «Політікус», 3, 58-64. DOI https://doi.org/10.24195/2414- 9616.2024-3.9
8. Талеб, Насім Ніколас. (2024). Антикрихкість. Про (не)вразливе у реальному житті /пер. з англ. Микола Климчук.- 7-ме вид. К.: Наш Формат.

МОШЕНСЬКИЙ Олександр

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін та українознавства, Харківський національний університет внутрішніх справ

СУЧАСНИЙ СВІТОВИЙ ПОРЯДОК: ЗМІНА ПАРАДИГМИ – ВІД ПОЛІТИЧНОГО ІДЕАЛІЗМУ ДО ПОЛІТИЧНОГО РЕАЛІЗМУ

З настанням XXI сторіччя розпочався новий цикл історичного процесу, який має свої особливості, що відрізняють його від попереднього періоду - другої половини XX сторіччя. Ці особливості насамперед пов'язані з розпадом Радянського Союзу як потужної геополітичної сили та посиленням впливу Китаю на світові процеси.

Історичний процес, який у цілому має прогресивну спрямованість, не є однолінійним і може в окремі періоди набувати різного характеру, демонструючи різні тренди розвитку. В історії людства траплялися як періоди відносно мирного співіснування націй і держав, так і тривалі війни. Якщо до XX сторіччя це були переважно локальні або регіональні конфлікти, то перша половина XX сторіччя позначилася двома руйнівними світовими війнами, інтервал між якими тривав лише двадцять років і дев'ять місяців. Центральним театром бойових дій в обох випадках була Європа, а наслідком стало значне географічне переформатування континенту. Перша світова війна призвела до розпаду Османської та Австро-Угорської імперій. Після Другої світової війни було змінено кордони багатьох

європейських держав, зокрема й Радянського Союзу, а світова колоніальна система зазнала остаточного руйнування.

Ми не розглядаємо тут причини цих воєн, але після них у світі сформувався певний баланс сил, який у цілому задовольняв провідних акторів світового порядку. Було створено міжнародні організації, які підтримували цей баланс і мали спроможність запобігати його порушенням. Хоча цей період називають «Холодною війною», з погляду сьогодення доречніше назвати його «холодним миром». Світ був поділений на комуністичний і капіталістичний табори, між якими тривала запекла політико-ідеологічна та економічна боротьба. Однак пам'ять про жахи Другої світової війни залишалася серйозним стримуючим чинником, і сторони утримувалися від застосування зброї, цінуючи мирне співіснування.

Холодна війна з тенденцією до переходу в гарячу — це вже реалії нашого часу. Початок XXI сторіччя характеризується зростанням напруги та протистояння на глобальному рівні. Росія не змирилася з роллю регіонального гравця, яку отримала після розпаду СРСР, і намагається відновити домінування на пострадянському просторі. На цьому шляху непереборною перешкодою стала незалежна Україна. Історія розпорядилася так, що саме Україна, розташована на межі двох цивілізацій, стала географічною точкою, де розпочалася спроба нового перерозподілу сил. Вона першою потрапила у вир агресивної військової стихії, спровокованої прагненням Росії, за підтримки Китаю, заявити про себе як про потужний полюс глобальної сили. Китай, використовуючи реваншистські настрої Росії, веде власну гру, підживлюючи її військову машину для послаблення Заходу.

Події на міжнародній арені дають підстави стверджувати, що перша половина XXI сторіччя, як це було у першій половині XX сторіччя, може пройти під знаком війни. Серед цих подій першою за своїм значенням і впливом на сучасний стан міжнародних відносин можна назвати позначену Китаєм претензію на світове лідерство і відповідне його контрпозиціювання по відношенню до вже займаючих лідерську позицію США. Боротьба за лідерство - природне явище, але важливо, яким є це лідерство і як його сприймають інші країни. Лідерство США, попри суперечності, загалом узгоджувалося з глобальним соціально-політичним прогресом. Америка за допомогою своїх союзників встановила міжнародні правила

поведінки, закріплені в уставах авторитетних організацій, і забезпечувала їх дотримання. США до недавнього часу також брали на себе значну долю фінансування багатьох міжнародних організацій, як наприклад, ООН. Америка виступала в якості спонсора численних програм і фондів, які боролися з хворобами, бідністю, підтримували демократичні перетворення в країнах, що розвиваються. Однак з початком президентства Дональда Трампа спостерігається відмова США від ролі глобального арбітра та зосередження на власних економічних інтересах, що ускладнило відносини навіть із західними партнерами.

Дехто вважає, що китайська економіка вже перевищує американську, але Китай не прагне замістити США у спонсорських програмах і діє переважно з прагматичних міркувань. Якщо США свою зовнішню політику вибудовували з урахуванням демократичних цінностей, дотримання яких робило світ більш безпечним, то Китаю байдуже, з яким політичним режимом співпрацювати, що робить його привабливим партнером для авторитарних держав. Така позиція не сприяє глобальному прогресу. Підтримка Китаєм тоталітарних режимів, зокрема Північної Кореї, суттєво підриває його імідж у демократичному світі.

Перша половина XXI сторіччя, чверть якої вже минула, стане часом як мирного, так і немирного змагання супердержав за лідерство. Глобалізація втягує у це протистояння дедалі більше країн. На боці Китаю формується блок «глобального півдня», який уже має майже половину світового ВВП, тоді як «глобальна північ» демонструє ознаки внутрішніх суперечок і ослаблення єдності. На Заході зростає вплив правопопулістських сил, що нехтують ліберально-демократичними цінностями і надають перевагу економічній вигоді перед принципами свободи. Це підриває згуртованість «вільного світу» і знижує його здатність реагувати на глобальні виклики.

У політології міжнародних відносин традиційно виокремлюють два підходи - політичний ідеалізм і політичний реалізм. Політичний ідеалізм, що асоціюється з Вудро Вільсоном, передбачає можливість співіснування держав на основі спільних цінностей, насамперед цінності миру та людського життя. Натомість політичний реалізм, представлений Гансом Моргентау та Раймоном Ароном, розглядає

міжнародні відносини як арену боротьби за владу, де війни є закономірним явищем.

Сьогодні можна спостерігати, як принципи політичного ідеалізму поступово поступаються реалізму. Авторитет міжнародних організацій, таких як ООН, ОБСЄ, СОТ, МАГАТЕ, істотно знизився. На міжнародній арені на перший план виходить право сили, а не сила права. Військові бюджети зростають, гонка озброєнь набирає обертів, тоді як економіка слабшає, а державні борги збільшуються. Паралельно посилюються авторитарні тенденції навіть у демократичних країнах, що підвищує ризик як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів.

Крім збройних, усе більшого значення набувають економічні війни. Захисні тарифи, обмеження ринків збуту, протекціонізм і фрагментація світової економіки створюють підґрунтя для нових політичних конфліктів, які можуть перерости у військові.

Зміни глобального балансу сил і кризові явища в економіці ставлять під загрозу мирне співіснування, досягнуте після Другої світової війни. Світ вступає в епоху, коли принципи політичного реалізму дедалі більше визначають правила гри. Таким чином, сучасний світовий порядок перебуває на етапі зміни парадигми - від політичного ідеалізму до політичного реалізму, що вимагає переосмислення принципів глобальної безпеки.

ГІРМАН Алла

доцент кафедри міжнародних відносин
Університет митної справи та фінансів

ГЕОПОЛІТИЧНІ АКЦЕНТИ СУЧАСНОГО СВІТУ

Останнє десятиліття характеризується докорінною зміною конфігурації глобальної політичної системи. Після завершення епохи однополярного домінування відбувається повернення жорстких політико силових інструментів, активізація ревізіоністських держав, фрагментація світової економіки та маргіналізація ролі традиційних міжнародних інституцій. В цих умовах

геополітичні акценти сучасного світу зміщуються до багатовекторної конкуренції стратегій, наративів та технологічних моделей розвитку.

Світ спостерігає перехід від відносно стабільної євроатлантичної архітектури до поліцентричної моделі без сталого ядра. При цьому посилюється роль регіональних блоків АСЕАН, БРІКС, африканських інтеграційних структур. Деякі держави з цих угруповань (особливо Індія, Бразилія, ПАР) створюють своєю позицією такі собі світові «гойдалки», які відмовляються від чіткого вибору між Заходом і Сходом. Не формуючи повноцінну альтернативу класичному ліберальному порядку, вони розмивають універсальність західних норм та стандартів [1].

Відбувається «суспільна геополітизація» глобальні – суспільства стають не просто об'єктом політичного впливу, а метою стратегічної конкуренції.

Геополітика XXI століття дедалі менше базується на територіальних параметрах і все більше на технологічних можливостях, контролі над інтелектуальним капіталом, інформаційних платформах і логістичних вузлах.

Сфери нової конкуренції: контроль критичних мінералів та рідкоземельних елементів автономні виробничі системи та безпілотні комплекси, штучний інтелект, космос. Так навколоземна орбіта (супутники Starlink) здобуває стратегічне значення для військових і комунікаційних цілей. Тож можна сказати що геополітика цифровізується. Контроль над даними, чіпами та стандартами 6G є важливішим за традиційну зброю

Енергетика стає інструментом стратегічного торгу, а не просто економічним ресурсом. Енергетичний перехід не скасовує конкуренції за ресурси, а лише її реорганізовує [3].

На превеликий жаль, війна повернулася до реалій життя як інструмент реалізації інтересів великих держав.

На цьому тлі з'ясувалося, що Рада Безпеки ООН втратила здатність до прийняття рішень щодо ключових питань війни та миру. Спостерігається формування «регулятивної фрагментації» де різні групи держав продукують свої кодекси, стандарти, набір норм і через це виникають такі собі паралельні правові всесвіти. Посилюється роль корпорацій як квазі-суб'єктів геополітики

Наразі Україна є центральною точкою переформатування безпекової архітектури. Масштабна агресія РФ проти України стала каталізатором нового переосмислення безпеки Європи, фактором відродження трансатлантизму, стрес-тестом для НАТО і міжнародного права [2; 4].

Світ переживає глибоку трансформацію геополітичного ландшафту зумовлену конкуренцією великих держав, технологічними проривами, кліматичними викликами та регіональними конфліктами. Геополітика XXI століття вже не обмежується класичними теоріями Хартленду та Римленду, а включає кіберпростір, космос, глобальні ланцюги постачань та Арктику. Основні акценти формуються навколо США та Китаю з активною роллю ЄС, Індії, Туреччини та держав Глобального Півдня.

Наша сучасність характеризується підвищеною нестабільністю та непередбачуваністю, де геополітичні акценти зміщуються від територіальних до технологічних та економічних доменів.

Отже геополітика вступила у фазу системного перезавантаження. Головні акценти сучасного світу – це не просто конкуренція держав, а змагання стратегічних моделей життя. Від того які типи раціональності переможуть залежить структура міжнародної системи наступних десятиліть.

Список використаних джерел

1. Kaplan R. *The return of Marco Polo's World.* URL: https://www.academia.edu/114004213/The_return_of_Marco_Polo_s_world_war_strategy_and_American_interests_in_the_twenty_first_century
2. SIPRI Yearbook 2024. URL: https://www.sipri.org/yearbook/2024
3. IMF World Economic Outlook. URL: https://www.imf.org/en/publications/weo/issues/2024/10/22/world-economic-outlook-october-2024
4. NATO Strategic Concept 2022. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_210907.htm

КРИВЧЕНКО Дмитро
студент ІІ курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ЗАГРОЗА НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНЕ СТАНОВИЩЕ

«Уникнути не можна допустити» — класична дилема всіх фахівців фінансового сектору напередодні кожної кризи ринкової економіки. Сувора істина

полягає в тому, що потрібну "кóму" ніхто з фахівців поставити не здатен, адже бомба уповільненої дії, закладена в капіталістичній економіці, є об'єктивним та неминучим процесом, що визнають багато дослідників сучасності [1]. І ось останнім часом світові ЗМІ знов виходять з заголовками про "наближення кризи, страшнішої за велику рецесію 2008 року". Спробуємо не вдаватись в фінансові подробиці походження цього явища, але розглянемо що таке криза для головних акторів міжнародної політики і якою буде їхня ймовірна реакція на нього.

Як вже зазначалось, стрімкий занепад після періоду стагнації є неминучою властивістю ринку. З моменту виникнення товарного виробництва до всіх періодів його розвитку та зміни форм криза неминуче супроводжувала світ і призводила до масштабних змін.

Список використаних джерел

1. Heimerl, N. (2023). Crisis theories: Tendential fall in the rate of profit, underconsumption and economic crises in the 21st century. Wirtschaft und Gesellschaft, 49(1), 121–151. DOI: https://doi.org/10.59288/wug491.162

2. Логінов, М. М. (2016). Перша світова війна як спосіб розв'язання економічних суперечностей. Історія народного господарства та економічної думки України, (49), 93–111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ingedu_2016_49_8

Науковий керівник: Іщенко І., доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

БІЛАН Анастасія

студентка ІІІ курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ТА КОНТРОЛЬ НАД ІНФОРМАЦІЄЮ В XXI СТОЛІТТІ

Початок третього тисячоліття приніс суспільству багато сподівань, побудованих на доволі важких уроках останнього століття. Людство, що пройшло етап біполярного світу живе сподіваннями про глобалізацію, падіння всіх кордонів та загальне всесвітнє об'єднання. І всі ці сподівання в багатьох забрав найстрашніший теракт в історії, що стався 11 вересня 2001 року: XXI століття, яке розпочалося з війни. Серед нових викликів боротьби з тероризмом і подальшим оновленим етапом погіршення відносин між "заходом" в обличчі США та "сходом"

в ролі КНР, особливу роль для держав почала відігравати безпека, особливо – інформаційна. Тож, спробуємо розглянути які глобальні виклики несуть за собою намагання урядів "контролювати та запобігати" загрози.

В першу чергу, коли мова заходить про поняття "безпеки" в політичному спектрі слід охарактеризувати протилежне. Звичайно, "небезпека" являє собою комплекс загроз функціонуванню державного апарату, життєздатності його окремих підрозділів, кадрів чи власного населення, що може призвести до дестабілізації становища суспільства. Сама характеристика загроз демонструє доволі широкий спектр явищ, які можуть підпасти під категорію "небезпечного". Така ситуація неминуче призводить до того, що в особливо кризові періоди держава здатна розглядати як загрозу те, що пересічного громадянина може збити з пантелику. І в інформаційній сфері мова йде про обмеження доступу до інформації. Справа в тому, що контроль над ЗМІ та іншими каналами передачі даних для світу не є чимось новим, проте особливим нововведенням XXI століття стало поширення способів комунікації та інформаційного обміну завдяки технологічному прогресу на небувалому рівні. Масова цифровізація призвела до того, що в міжнародному середовищі почали виникати нові канали зв'язку та обміну, над якими державний апарат не може одразу отримати контроль. Доволі яскравим уроком для влади кожної держави світу стали події Арабської весни 2012 року [1]. Масові протести, невдоволення політикою керівного апарату та сцени насилля над власним населенням, що чи не в прямому ефірі передавались на весь світ, сприяли поваленню низки режимів в арабських країнах Північної Африки та Близького Сходу. Увесь світ не відводячи очей дивився за тим, як уряди з меншим контролем потоку інформації в результаті не витримували і відходили на полиці історії, в той час як більш "озброєні" авторитарні держави почали свій наступ і на пряму опозицію, і на засоби поширення "інакомислення", як це сталось в Сирії за правління Башара аль-Асада. Урок було вивчено: приблизно з цього періоду можна споглядати як одна за одною держави світу розпочали поступову політику обмеження інформаційного простору всередині своїх країн. Спочатку доволі м'яко, через проєкти та реформи, аж до сьогодення, коли блокування того чи іншого месенджеру в будь-якій країні світу є питанням часу. Не просто так влада

цікавиться інформацією, не просто так в багатьох регіонах світу йде тенденція на розробку "власних, національних каналів зв'язку", не просто так навіть "найбільш демократичні" країни, якими ми звикли вважати засновників Європейського Союзу, в "добровільно-примусовому" характері співпрацюють з власниками всесвітньовідомих месенджерів. Світ наразі знаходиться в хиткому передкризовому положенні, де загальна ескалація та погіршення міжнародного співробітництва в сфері безпеки є очевидною частиною для всіх. Реакція будь-якої держави на глобальну загрозу в першу чергу полягає в запобіганні загрози внутрішньої, в притисненні опозиції та контролюванні медіа у власних цілях. Вже сьогодні можна спостерігати зворотню реакцію зі сторони населення країн, де забороняють доступ до інтернету або окремих ресурсів. Найбільш медійно відомий випадок стався зовсім нещодавно в Непалі [2]. Молодь, що народилась на зламі епох і є першими представниками цифрового покоління, яке отримало доступ до новітніх технологій обміну інформації, демонструє власну непримириму позицію з намаганнями влади отримати контроль над усіма сферами життя. Молоді люди, на чию долю припав небувалий технологічний прогрес, живуть в часи страшного соціального занепаду. По всьому світу молодь незадоволена умовами життя і не бачить яких-небудь перспектив у майбутньому, а те "чудове" майбутнє, яке їм пропонує власний уряд, їм не до вподоби.

Питання демократії і інформаційного доступу є нарізним для дослідників останніх років [3]. Багато хто намагається знайти відповідь в дискусії на тему "чи можливий раціональний баланс в питаннях безпеки". Проте на сьогодні більш актуальним є інше питання – чи можливо вберегти той суспільний баланс в світі, що йде по шляху ескалації і кризи? В таких умовах особливої уваги потребує критичне ставлення до дій влади, націлених на заборону чого-небудь з "метою безпеки". За такої перспективи не таким далеким стає час, коли будь-яке інакодумство і мінімальна критика може бути "небезпечною". І цей шлях необхідно запобігти.

Список використаних джерел

1. Макух-Федоркова, І., & Вовк, Б. (2022). Вплив нових медіа і соціальних мереж на революційні події «Арабської весни». Медіафорум : аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент, 11, 279-297. DOI: https://doi.org/10.31861/mediaforum.2022.11.279-297

2. Koirala, J. (2025). Gen Z protests and role of social media in Nepal (September 8–10, 2025). URL: https://www.researchgate.net/publication/395440961_Gen_Z_Protests_and_Role_of_Social_Media_in_Nepal_September_8-10_2025

3. Размєтаєва, Ю. С. (2020). Демократія, права людини та інтернет. Право і суспільство. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-1.16

Науковий керівник: Іщенко І., доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

БАГІН Денис

студент V курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ВПЛИВ ВНУТРІШНІХ КОНФЛІКТІВ ВСЕРЕДИНІ КРАЇНІ НА ЇЇ СТАНОВИЩЕ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ НА ПРИКЛАДІ ВЕНЕСУЕЛИ

В сучасних міжнародних відносинах існує безліч викликів, починаючи звичними для людства протистояннями і закінчуючи кібертероризмом.

Попри суттєву шкоду від кіберзлочинності як всередині, так і поза межами країн, необхідно сприймати той факт, що подібне явище зустрічається вкрай рідко і все зводиться, так би мовити, до звичних методів, оскільки вони є більш дієвими та доступними для розуміння як звичайним громадянам, так і політичним діячам.

Порушуючи питання внутрішніх конфліктів, варто розуміти, що подібні події можуть поширюватися на міжнародну арену і мати якийсь результативний характер лише в тому разі, якщо певний актор має достатній вплив або необхідні ресурси, щоб світова спільнота була занепокоєна подіями, що відбуваються в якій-небудь країні.

Так, в якості прикладу можна проаналізувати Африканський регіон, де постійно відбуваються внутрішні конфлікти, які особливо не впливають на міжнародні відносини, тим не менш вони є підґрунтям для того, щоб розширити вплив певної країни в Африці, чим і займаються такі країни, як: Франція, Росія, Китай та інші. Однак важливо уточнити, що в останні роки французький військовий вплив помітно погіршився, оскільки більша частина контингенту була

виведена з певних країн, через що вплив Франції в них помітно зменшився, ледь не скоротившись до нуля.

Також необхідно уточнити, що, попри події військового характеру в Африці та відсутність пильної уваги з боку багатьох держав, боротьба провідних міжнародних акторів за вплив на Африканському континенті мотивується величезними ресурсами у надрах африканських країн.

І вказавши цей мотивуючий чинник як головний з боку інших держав, можна повернутися до вивчення подій, що відбуваються у Венесуелі, оскільки вона володіє найбільшою кількістю нафти на планеті. (Haddad 2025). Враховуючи цей факт, стає зрозуміло, чому Венесуела є об'єктом інтересу світової спільноти і їй приділяється така пильна увага. Разом із цим необхідно уточнити, що видобуток нафти здійснюється урядовими організаціями, що сильно обмежує діяльність приватних іноземних компаній, оскільки вони не можуть отримати ліцензію на видобуток корисних копалин.

Цьому також сприяли санкції, запроваджені президентом США Дональдом Трампом у період 2017–2019 років, і подальші санкції з боку Сполучених Штатів Америки, що суттєво вплинули на здатність Венесуели продавати нафту та інші ресурси на іноземні ринки. У результаті уряд Н. Мадуро почав взаємодіяти з Китаєм, в результаті чого Піднебесна виявиласьнайбільшим фінансовим партнером Венесуели (Ribando 2025).

В свою чергу, на тлі активної взаємодії США з опозицією Венесуели на противагу урядові під керуванням Н. Мадуро, почали зростати негативні внутрішні проблеми в країні, що констелювались у протистояння між офіційною владою і войовничими угрупованнями і як наслідок – позиції Венесуели на міжнародній арені стали більш хиткими.

Так, на території всіх 24 федеральних округів реєструють наявність озброєних угруповань, які взаємодіють між собою та з іншими країнами в різних проявах, починаючи з військових конфліктів, загальних торговельних відносин тощо. Цей факт позиціонував Венесуелу як країну, де управління здійснюється різного роду картелями, а не офіційною державною владою.

Однак, попри це, упродовж тривалого часу відбувалася взаємодія європейських приватних компаній з державним апаратом Н. Мадуро, через що Європейський Союз зіткнувся з Вашингтоном у питанні заморожування приватних інвестицій у США на тлі введених санкцій (Sanches 2025).

Таким чином, можна зрозуміти, що взаємодія європейських країн і США в межах Венесуели була встановлена на тлі розробки корисних копалин, однак усе змінилося з приходом нової влади і розширенням впливу злочинних угруповань усередині країни, таких як «Трен-де-Арагуа», які діють на території всієї Латинської Америки. Міжнародна взаємодія в цьому плані зосереджена на боротьбі з угрупованнями, але стикається з труднощами через їхній транснаціональний характер.

І в цьому разі як ніколи краще спадає на думку вислів: «не можеш перемогти — очоль», оскільки саме ця ситуація сталася на території Венесуели при взаємодії урядового апарату Н. Мадуро і войовничих груп. Картелі надають високопоставленим членам режиму Мадуро доступ до різного роду злочинних доходів, одночасно пригнічуючи діяльність опозиції у своїх зонах впливу. В обмін режим Мадуро пропонує притулок, простір для зростання, вербування та збільшення доходів і впливу (McDermott 2025).

У липні минулого року міністр закордонних справ Венесуели заявив, що “Трен-де-Арагуа” — це «вигадка міжнародних ЗМІ». На цьому тлі на міжнародній арені такі країни, як Ізраїль, висловили своє визнання Едмундо Гонсалеса як законного президента Венесуели; міністр закордонних справ Ізраїлю навіть запросив його відвідати Ізраїль. Нарешті, лідер опозиції Марія Коріна Мачадо продовжує шукати міжнародну підтримку для усунення президента Мадуро від влади, закликаючи міжнародну спільноту ухвалити більш рішучі заходи для відновлення демократії у Венесуелі. Через подібні висловлювання і дії Вашингтона міжнародна взаємодія Каракаса з багатьма країнами зійшла нанівець до історичного мінімуму, що робить Венесуелу країною-феноменом, де влада кооперується з міжнародним криміналітетом, у той час як країни відмовляються сприяти знищенню цієї політичної системи.

Еволюція військової ситуації в Карибському басейні має значення і для Європи. Країни-члени ЄС, такі як Франція та Нідерланди, мають території в цьому регіоні. Наркотрафік із Південної Америки дедалі частіше досягає європейських берегів.

Європейський Союз заявив, що прагне посилити свою роль надійного партнера в регіоні. Водночас він хоче уникнути небажаних проблем зі Сполученими Штатами, а урядовий режим Н. Мадуро є головним союзником Росії в Західній півкулі, що на тлі сучасних подій загострює ситуацію ще більше, оскільки та ж поставка зброї з боку Москви кардинально впливає на взаємодію РФ і США, які в даний момент готуються до проведення операції щодо боротьби з наркокартелями (Russia deploys Wagner 2025).

Ураховуючи вищесказане, можна зробити висновок, що в сучасних міжнародних відносинах, коли активну роль відіграють не лише країни, взаємодія акторів, їхні економічні відносини та репутація впливають на те, що відбувається у світі, а також на міжнародну безпеку, в залежності від взаємодії держав в регіоні.

Так, залежно від наявності ресурсів, попри протистояння всередині певних країн, дії міжнародних терористичних організацій, вплив деяких країн може або стати предметом детальної уваги з боку різних держав, або позначенням репутаційних втрат і подальшої втрати міжнародної взаємодії.

Однак необхідно розуміти, що внутрішні конфлікти також можуть слугувати приводом для встановлення впливу іншої держави в регіоні, що робить їх одним із основних елементів у міжнародних відносинах, оскільки вони відкривають можливість країнам посилювати свій вплив там, де за звичайних обставин у них би цього не вийшло.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Sanches A. (2025). La UE se opone a que EE UU sancione a terceros países por hacer negocios con Maduro, El País, Madrid, 7.08.2019*. Available at: https://elpais.com/internacional/2019/08/07/actualidad/1565184783_995286.html

2. *McDermott J. (2025). Separating Fact From Fiction With Tren de Aragua, 17.08.2025*. Available at: https://insightcrime.org/investigations/separating-fact-fiction-tren-de-aragua

3. *Haddad M. (2025). Venezuela has the world's most oil: Why doesn't it earn more from exports, Al Jazeera, 04.09.2025.* Available at: https://www.aljazeera.com/news/2025/9/4/venezuela-has-the-worlds-most-oil-why-doesnt-it-earn-more-from-exports

4. *Ribando S. Clare. (2025). Venezuela: Overview of U.S. Sanctions Policy, 06.04.2025*. Available at: https://www.congress.gov/crs-product/IF10715

5. *Russia deploys Wagner mercenaries to operate new Pantsir-S1 systems.(2025). The New Voice of Ukraine, 05.11.2025*. Available at: https://english.nv.ua/nation/arms-supplies-to-venezuela-russia-steps-up-support-amid-escalating-tensions-with-us-50558309.html

Науковий керівник: Іщенко І., доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ЩЕРБАК Віктор

канд. політ. наук, доцент, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

РОЛЬ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ТА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ООН (ФАО) У ВИРІШЕННІ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

В умовах глобальної інтеграції в її сучасному варіанті виникає низка глобальних проблем, які торкаються національних інтересів більшості країн світу. Такими проблемами, зокрема, є пошук напрямів стійкого економічного розвитку країн (Сабовчик, Попович, 2024, С.415 – 422); цифровий розрив між країнами (Кравчук, Баула, 2025, С.65 – 70); пошук нових форм співробітництва між країнами (Аналітична доповідь, 2021, 176с.); стан навколишнього середовища - забруднення простору суші (Пацева, Алпатова, Демчук, Кірейцева, Левицький, 2022, С. 19 - 22), Світового океану (Баранова, Новожилова, Літовка, Білоусов, 2022, С. 69 - 73), космосу (Думицька, Солоха, 2019, С. 19 – 22). Особливе місце серед глобальних проблем належить проблемі розшарування світової спільноти за рівнем споживання, а саме поділу країн на «багаті» і «бідні» (Резнікова, Іващенко, 2016, С. 7 - 12).

Активне залучення міжнародних організацій до подолання означених проблем є одним із підходів щодо їх вирішення. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) як першочергове завдання своєї діяльності проголосила вирішення такої глобальної проблеми як поділ країн на «багаті» і «бідні».

Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) – спеціалізована установа Організації Об’єднаних Націй, яка займається питаннями

розвитку сільського господарства, подолання голоду та продовольчої безпеки у світі. Напрямами діяльності ФАО є: сприяння сталому розвитку сільського господарства (ФАО впроваджує екологічно відповідні технології, системи розумного землеробства, програми адаптації до зміни клімату); боротьба з голодом; надзвичайна допомога (у зонах конфліктів та катастроф ФАО здійснює забезпечення насінням; інструментами; кормами; знаннями для швидкого відновлення агровиробництва; приймає участь у створенні стандартів безпечності харчових продуктів (Глущенко, 2022, С. 563 – 566).

Вирішення проблеми поділу країн на «бідні» і «багаті» ФАО вбачає в посиленні соціальної складової економіки держав, покращенні продовольчої безпеки держав у контексті зростання чисельності населення.

Вирішення проблеми продовольчої безпеки країн ФАО вбачає у реалізації таких заходів: a) проведення наукових, технологічних, соціальних та економічних досліджень, що стосуються харчування, продовольства та сільського господарства; b) вдосконалення освіти та управління, що стосуються харчування, продовольства і сільського господарства, а також поширення загальних знань з питань харчування та сільськогосподарської науки й практики; c) збереження природних ресурсів та застосування удосконалених методів сільськогосподарського виробництва; d) поліпшення обробки, маркетингу та розподілу продовольства і сільськогосподарської продукції; e) прийняття політики для надання адекватного сільськогосподарського кредиту, національного та міжнародного; f) прийняття міжнародної політики з урахуванням домовленостей з сільськогосподарської продукції (Статут Продовольчої, 1945).

Отже, комплексна реалізація цих заходів створює підґрунття для підвищення продуктивності аграрного виробництва, формування більш справедливих глобальних продовольчих систем і забезпечення стабільного доступу населення до безпечних та якісних харчових продуктів. Це зменшує економічну нерівність між країнами.

Список використанної літератури.

1. Сабовчик А.І., Попович А.М. (2024) Визначення поняття та цілі сталого розвитку. Науковий вісник Ужгородського Національного університету. С. 415 - 422.

2. Кравчук П.Я., Баула О.В. (2025) Цифровий розрив у міжнародній економіці: виклики для країни, що розвиваються. Економічний простір. №199. С.65 - 70.

3. Аналітична доповідь: (2021) стан та перспективи стратегічного партнерства Польщі та України. Погляд з Польщі та України. Люблін - Київ:Institute of Central Europe.176с.

4. Пацева І.Г., Алпатова О.М., Демчук Л.І., Кірейцева Г.І., Левицький В.Г. (2022) Сучасний стан навколишнього природного середовища в умовах впливу війни. Екологічні науки. №4 (43). С. 19 - 22.

5. Резнікова Н.В. (2016) Глобальні екологічні проблеми в сучасному світі: екологічна детермінанта міжнародних економічних відносин. Київ: Вістка. 324 с.

6. Мініна О.В., Шевченко О.С., Мороз Є.А. (2020) Забруднення довкілля як складова глобальної екологічної кризи: національний рівень. Науковий вісник Полісся. №2 (21). С. 39 - 51.

7. Баранова А., Новожилова Т., Літовка А., Білоусов М. (2022) Проблема забруднення Світового океану пластиковими відходами. Вісник Національного технічного університету «ХПІ» Сер.: Нові рішення у сучасних технологіях. №2 (112). С. 69 - 73.

8. Думицька І.В., Солоха Н.В. (2019) Космічне сміття як глобальна та промислово - екологічна проблема. Шляхи її розв'язання. Ukrainian Journal of Occupational Health. №4 (15) С. 19 - 22.

9. Резнікова Н.В., Іващенко О.А. (2016) Поляризація й нерівномірність економічного розвитку як домінуюча ознака сучасного етапу глобалізації. Інвестиції: практика та досвід. №4. С. 7 - 12.

10. Глущенко С.І. (2022) Окремі аспекти міжнародно - правового регулювання сільського господарства для забезпечення продовольчої безпеки під час війни в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. №8. С. 563 – 566.

11. Статут Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН. (1945). ООН; Статут, Міжнародний документ від 16.10.1945. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c17#Text

СЕКЦІЯ 2

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН МІЖНАРОДНИХ АКТОРІВ

ГОНЧАРУК Дар'я
Студентка ІІІ курсу, кафедра філософії, соціально-гуманітарних дисциплін та фізичного виховання, юридичний факультет, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ ЖІНОК У КРАЇНАХ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ: ПЕРЕШКОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність теми зумовлена необхідністю забезпечення гендерної рівності та посилення представництва жінок у політичних процесах. У країнах, що розвиваються, жінки стикаються з численними бар'єрами на шляху до участі у владі: культурними стереотипами, обмеженим доступом до освіти, економічною залежністю та законодавчими перешкодами. Такі виклики не лише стримують політичну активність жінок, а й звужують можливості суспільства для прийняття збалансованих рішень. Політичне залучення жінок сприяє підвищенню прозорості, соціальній справедливості та ефективнішому вирішенню питань, пов'язаних зі здоров'ям, освітою та соціальним захистом.

Питання політичної участі жінок у країнах, що розвиваються, набуває все більшої уваги з боку міжнародних організацій та урядів, які розробляють стратегії для подолання нерівності. Зокрема, ініціативи зі збільшення представництва жінок у парламентах, запровадження квот та підвищення рівня політичної грамотності сприяють зміцненню їхнього впливу в політиці. Незважаючи на ці позитивні зрушення, реальний прогрес відбувається повільно, що вимагає подальшого вивчення проблем та розробки нових підходів для стимулювання політичної активності жінок.

Політична участь жінок в Україні за останні роки демонструє поступові, але помітні зміни в напрямку забезпечення гендерної рівності в органах влади. Згідно з чинним законодавством, в Україні діють гендерні квоти, які передбачають, що не менше 40% кандидатів у виборчих списках мають бути представниками однієї статі. Це стало суттєвим кроком до розширення присутності жінок у Верховній Раді та місцевих органах влади. На практиці це допомогло збільшити кількість жінок у парламенті: якщо в 2014 році їхня частка складала близько 12%, то вже у 2019 році — понад 20% [4].

На місцевому рівні також спостерігається зростання жіночого представництва у міських, обласних та сільських радах. Програми підтримки жіночого лідерства, які реалізуються за сприяння міжнародних організацій, таких як ООН Жінки та USAID, сприяють підвищенню політичної грамотності та лідерських навичок серед українських жінок. Це дозволяє їм більш активно висувати свої кандидатури на виборах і брати участь у процесах прийняття рішень на місцевому рівні.

Політична участь жінок у країнах, що розвиваються, стикається з численними перешкодами, які гальмують їхнє представництво у владних структурах та обмежують можливості впливати на прийняття рішень. Однією з ключових проблем є гендерні стереотипи та патріархальні установки, що закріплюють роль жінки переважно в сімейній та домашній сфері. У багатьох суспільствах існує упередження щодо здатності жінок займати керівні посади або брати участь у політичних процесах на рівних умовах з чоловіками. Це формує соціальний тиск і стримує їх від активної політичної діяльності, навіть за наявності достатнього рівня освіти та навичок [3, с. 63-67].

Ще однією вагомою перешкодою є економічна залежність жінок. У країнах, що розвиваються, жінки часто мають обмежений доступ до ресурсів, зокрема до фінансових, що є необхідними для участі у політичних кампаніях. Політична діяльність вимагає фінансування на проведення зустрічей, рекламних заходів, інформаційних кампаній, а також потребує часу та можливості займатися громадською діяльністю. В умовах, коли більшість жінок займаються доглядом за дітьми та утриманням домогосподарства, вони позбавлені рівних шансів конкурувати з чоловіками за політичні посади.

Крім економічних та соціокультурних бар'єрів, існують також правові та інституційні обмеження. У деяких країнах законодавство прямо або опосередковано обмежує права жінок на політичну діяльність. Наприклад, відсутність квот на представництво жінок у парламенті або слабкий контроль за їхнім дотриманням призводить до мінімального включення жінок у законодавчі органи. Також відсутність гендерно орієнтованих політик створює додаткові труднощі для їх просування на керівні посади.

На практиці, навіть за умови подолання цих бар'єрів, жінки стикаються з дискримінацією та перешкодами у політичній взаємодії. Часто їхні ініціативи ігноруються або сприймаються скептично, що знижує їхню мотивацію до активної участі у політичних процесах. В умовах недостатньої підтримки з боку суспільства та відсутності мереж жіночої солідарності, вони опиняються в ізольованому становищі. Це підкреслює необхідність не лише законодавчих змін, а й широких інформаційних кампаній для зміни суспільних уявлень щодо ролі жінок у політиці [2].

Незважаючи на значні перешкоди, політична участь жінок у країнах, що розвиваються, має великі перспективи для зростання та розвитку. В останні роки все більше урядів визнають важливість гендерної рівності та необхідність забезпечення представництва жінок на всіх рівнях влади. Впровадження квот на місця у парламентах і місцевих радах стало дієвим механізмом для підвищення кількості жінок у політиці. У таких країнах, як Руанда, Ефіопія та Сенегал, завдяки квотуванню вдалося значно збільшити кількість жінок-депутатів, що сприяє більш збалансованому прийняттю рішень і врахуванню соціальних питань, важливих для громади.

Освітні ініціативи та програми з підвищення політичної грамотності також відкривають нові можливості для жінок. Поширення програм лідерства, тренінгів та семінарів для жінок сприяє їхньому розвитку як політичних лідерів. Важливу роль відіграють міжнародні організації, які фінансують проєкти з підтримки жіночої участі в політиці. Це дозволяє долати інформаційні та освітні бар'єри, стимулюючи жінок активно долучатися до політичних процесів.

Цифрові технології також стали новим інструментом для підвищення політичної активності жінок. Соціальні мережі та онлайн-платформи дозволяють жінкам організовуватися, обмінюватися досвідом і висловлювати свою позицію з політичних питань без необхідності долати фізичні та культурні бар'єри. Віртуальні спільноти допомагають створювати жіночі рухи, що сприяють зміні ставлення суспільства до їхньої ролі у політиці [1, с. 118-120].

Таким чином, перспективи політичної участі жінок у країнах, що розвиваються, мають реальні підґрунтя для розвитку, проте потребують

комплексної підтримки з боку держави, міжнародних організацій та громадянського суспільства. Забезпечення доступу до ресурсів, освітніх можливостей та політичної грамотності може стати ключем до подолання бар'єрів, що перешкоджають рівноправній участі жінок у політичному житті. Це не лише сприятиме демократизації суспільства, але й підвищить ефективність прийняття рішень, забезпечуючи більш широке врахування інтересів усіх верств населення.

Отже, підсумовуючи, політична участь жінок у країнах, що розвиваються, стикається з численними перешкодами, такими як гендерні стереотипи, економічна залежність та обмежений доступ до ресурсів, проте має значні перспективи завдяки впровадженню гендерних квот, освітнім ініціативам та підтримці міжнародних організацій. Підвищення рівня політичної грамотності та усунення дискримінаційних бар'єрів сприятиме збільшенню представництва жінок у владі, що, у свою чергу, сприятиме більш збалансованому та ефективному прийняттю рішень на рівні державного управління.

Список використаної літератури

1. Демиденко, Н. М. Політологія: навч. посіб. / Н. М. Демиденко, МВС України, Сумс. філ. Харків. нац. ун-ту внутр. справ., Каф. гуманітар. дисц. Суми, 2022. 318 с.
2. Марценюк Т. Залученість жінок у політику в Україні: суспільні, партійні та індивідуальні чинники. URL: https://genderindetail.org.ua/season-topic/ polityka/zaluchenist-zhinok-u-politiku-v-ukraini-suspilnipartiyni-ta-individualni-chinniki-134949.html.
3. Політологія: курс лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / уклад. О. В. Довгаль, І. М. Лесік. Миколаїв : МНАУ, 2022. 163 с.
4. Участь жінок у політиці та прийняття рішень на місцевому рівні: досвід, виклики і потреби. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/UNDP-UA-Deputatka.pdf

Науковий керівник: Виговський Л., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання, юридичний факультет Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

МЕЛЬНИЧУК Любов

кандидат політичних наук, доцент,
асистент кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РЕГІОНАЛІЗМ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ XXI СТОЛІТТЯ

Сучасний регіоналізм принципово відрізняється від регіонального співробітництва та інтеграції через свій тісний зв’язок з глобалізацією, що впливає

на те, як регіональне співробітництво може і повинно використовуватися для вирішення поточних регіональних і глобальних викликів. У XXI столітті регіоналізм став одним із ключових концептів політичного дискурсу, який відображає тенденції до децентралізації, посилення регіональної ідентичності та пошуку нових форм багаторівневого управління. Необхідно відрізняти старий, державно-центрований одновимірний регіоналізм від нового, багатовимірного регіоналізму. Класичні теорії регіональної інтеграції 1950-х і 1960-х років стосувалися, насамперед, європейської інтеграції (Манжола, 1999, с.96). У регіональному співробітництві домінували уряди і на нього впливали національні інтереси. Історичним контекстом був біполярний світовий порядок, який наклав логіку холодної війни на регіоналізацію (гегемоністський регіоналізм) не лише в Європі, але й в інших регіонах, де були започатковані експерименти з регіональної інтеграції. З кінця 1980-х років спостерігається вибух різноманітних форм регіоналізму та регіональних проєктів у всьому світі. Розвиток Європейського Союзу є, мабуть, найбільш яскравим прикладом цієї тенденції (Ковальова, 2002, с. 204). Багато різних процесів регіоналізації можна спостерігати в інших частинах світу, що проявляються у (пере)виникненні, ревіталізації або розширенні регіональних проєктів та організацій, таких як Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА), Асоціація регіонального співробітництва Південної Азії (СААРК) та ін. Важливо визнати, що ця оновлена світова тенденція регіоналізму не обмежується лише формальними міждержавними регіональними організаціями та структурами. Навпаки, новий регіоналізм характеризується багатовимірністю та складністю. Він включає в себе широкий спектр державних і недержавних акторів, які часто об’єднуються в неформальні мережі і багатосторонні коаліції, що діють на різних рівнях світової системи. Новий регіоналізм є частиною глобальної трансформації, що створює складну багаторівневу систему управління з вертикальною і горизонтальною взаємодією.

Важливою відмінністю між старим і новим регіоналізмом є одновимірність старого і багатовимірність нового, що призводить до більшого розмаїття

регіональних угод під керівництвом держав і недержавних або гібридних регіональних угод, мереж і механізмів управління.

Цей плюралізм ускладнює класифікацію механізмів регіонального співробітництва. Глобальні організації можна класифікувати як операційні агентства (Програма розвитку ООН), постачальники послуг (Всесвітня організація інтелектуальної власності) або організації, які встановлюють міжнародні норми і стандарти і зазвичай є основними майданчиками для багатосторонніх переговорів (Організація Об'єднаних Націй) (Kaul, 2006, с. 314). Але ці відмінності є менш очевидними серед регіональних організацій, які часто демонструють всі три характеристики одночасно. Тому важливо шукати інші підходи до класифікації механізмів регіонального співробітництва. Так, механізми регіонального співробітництва можна класифікувати як одновимірні або багатовимірні, а також чи є вони організацією або більш вільно структурованою мережею. Одновимірність чи багатовимірність відноситься до цілей та діяльності механізму регіонального співробітництва. Одновимірність означає зосередженість на конкретній діяльності в межах певного сектору, наприклад, торгівлі чи транспорту, або на конкретному завданні, наприклад, фінансуванні проєктів розвитку. Щодо іншої характеристики, організація зазвичай визначається як така, що включає: членство – офіційну, постійну структуру – і конкретні цілі, функції та види діяльності. Формальна та постійна бюрократична структура – це вільно структуровані мережі. Існує багато різновидів мереж, але багато з них є відкритими, екстравертними та інклюзивними, здатними розширюватися без (формальних) обмежень і взаємодіяти з новими вузлами та іншими мережами. Мережі, як правило, децентралізовані, значною мірою горизонтально структуровані і більш кооперативні (навіть егалітарні), на відміну від ієрархії в організаціях. Деякі мережі не займаються формулюванням політики та реалізацією проектів, а зосереджені на розширенні комунікації та взаємодії для заохочення співпраці. Мережі можуть виникати всередині організацій, створюючи таким чином гібридні мережеві організації. Мережі та організації можуть перетинатися; мережа може бути організацією, а організація іноді є мережею (Kurian, 2013, с. 398).

Одновимірні організації включають тисячі механізмів регіонального співробітництва по всьому світу. Найбільш поширеними є функціональні та галузеві регіональні організації, що діють у більшості сфер діяльності – охороні здоров'я, транспорті, дослідженнях, освіті, комунікаціях тощо. Прикладами є Західноафриканська організація охорони здоров'я, Карибський інститут екологічного здоров'я та Південноафриканський центр співробітництва в галузі сільськогосподарських досліджень. Організації та альянси з питань безпеки спеціалізуються на питаннях безпеки та втручання в конфлікти.

Багатовимірні організації є важливими для регіонального співробітництва в усьому світі. Хоча вони були поширені за часів старого регіоналізму, зараз вони набули ще більшого поширення. Деякі з найбільш відомих прикладів – Європейський Союз, Африканський Союз та ін. Характеризуючись багатовимірністю і централізованою, всеосяжною організаційною структурою, ці організації досліджують різні питання і побічні ефекти між такими сферами, як безпека, економіка, політика і культура. Вони часто мають політичний характер, переплітаючись з економічними інтересами або інтересами безпеки. Кількість членів варіюється залежно від розміру регіону і сфери діяльності організації. З часом ці організації набувають унікальної компетенції в оцінці питань у транснаціональному контексті і, по суті, становлять регіональне управління, що може призвести до конфліктів між міжурядовими і наднаціональними інтересами, як, наприклад, в Європейському Союзі. Є дві цікаві особливості цих організацій. По-перше, вони мають тенденцію ставати більш організованими та інституціоналізованими, перетворюючись з вільних комітетів та угод на більш централізовані організації. По-друге, вони мають тенденцію переходити від фокусування на державах до включення до свого складу безлічі недержавних акторів та зацікавлених сторін, таких як донори, місцеві громади та неурядові організації, що нагадує мережеву структуру. Європейський досвід демонструє, що регіоналізм може стати ефективним інструментом інтеграції, солідарності та демократизації, забезпечуючи баланс між національним суверенітетом і наддержавним управлінням.

Сучасний регіоналізм має багатовимірний характер: він проявляється одночасно як внутрішньополітичний процес (підвищення ролі регіонів у національній політиці) та зовнішньополітичне явище (поглиблення міжрегіональної співпраці та формування наднаціональних структур).

Регіоналізм, безперечно, є динамічним і багатовимірним поняттям, що включає в себе геофізичні, психологічні, соціокультурні та політико-економічні змінні, оскільки саме ці фактори є конгломератом для зростання регіоналізму. Різні вчені робили багато спроб визначити поняття регіону та регіоналізму з точки зору їх походження. Обсяг обох цих термінів безперервно оскаржується і піддається різним інтерпретаціям протягом десятиліть. Згідно з Міжнародною енциклопедією соціальних наук, «регіон» може бути визначений на основі його географії, економіки, соціальної структури та способу життя (Guha, 2008, с.17). Регіон – це однорідна територія з фізичними та культурними характеристиками, відмінними від сусідніх територій. Регіон може бути обмежений низкою факторів, таких як географічна близькість, спільна етнічна приналежність, лінгвістика, соціальні звичаї та схожість сприйняття загроз. Інтеграція, об’єднання, врегулювання конфліктів і співпраця на регіональному рівні є результатом регіональних колективних дій. В рамках регіоналізму сусідні держави починають колективні дії на регіональному рівні на основі географічної близькості (Karns, 2010, с.148).

Сам регіоналізм має різні значення. З географічної точки зору, регіоналізм означає просторову близькість більш ніж двох регіонів та їхню міжнародну взаємодію один з одним, оскільки держави, що знаходяться в певній географічній зоні, можуть легше та ефективніше вирішувати спільні проблеми. У політичному аспекті регіоналізм включає вирішення конфліктів, зовнішньополітичну орієнтацію, прийняття рішень і внесок політичних акторів у підтримання національної та регіональної стабільності. Вважається, що стратегічними цілями регіоналізму є встановлення регіональної узгодженості, а також ідентичності та розбудова регіонів. Однак регіоналізм передусім зосереджується на економічному вимірі, оскільки економічні чинники дають поштовх регіоналізму, а економічні реалії є основою для його концепції. З економічної точки зору, регіоналізм

оцінюється з точки зору його відносної відкритості для торгівлі та створення або відволікання інвестицій.

Таким чином, регіоналізм – це широкий термін, який охоплює цілий ряд різних явищ і процесів соціального, політичного та економічного характеру. У політичному дискурсі XXI століття регіоналізм дедалі частіше поєднується з поняттями м'якої сили, публічної дипломатії та гуманітарного впливу, що свідчить про його вихід за межі суто економічних чи адміністративних категорій. Регіоналізм постає як динамічна концепція, що поєднує глобальні інтеграційні процеси з локальними ініціативами, а також формує нову парадигму політичного мислення, засновану на партнерстві, взаємодії та діалозі.

Список використаних джерел

1. *Манжола, В., Білоусов, М., Гайдуков, Л. (1999) Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945 – 70-ті роки), С. 96.*
2. *Ковальова, О. (2002) Євроінтеграційна теорія транснаціоналізму і її новітні модифікації. Наукові записки: збірник, Вип. 20, С. 204.*
3. *Kaul, M. (2006) Regional Groupings: an Overview of BIMSTEC and MGC. South Asian Survey, 13 (2), P.314*
4. *Kurian, A., Vinodan, C. (2013) Regionalism and Regional Cooperation in International Relations: A Conceptual Analysis. Online International Interdisciplinary Research Journal, Volume-III, Issue-VI, P.398*
5. *Guha, M. (2008) International Encyclopedia of the Social Sciences (2nd edition). Reference Reviews, Vol. 22, No. 7, pp. 17-19.*
6. *Karns, M., Karen, A. (2010) Mingst International Organizations: the Politicsmand Processes of Global Governance. New Delhi: Viva Books Private Limited, P. 148*

ХЛІВНЮК Тетяна

кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри соціальних теорій, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, вул. Дворянська, 2

СУСПІЛЬСТВО ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ ЯК СИСТЕМА ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН МІЖНАРОДНИХ АКТОРІВ

Після Другої світової війни було започатковано теорію «відкритого суспільства», яка поступово стала визначальною у процесі побудови системи політичних відносин міжнародних акторів. Вона з'явилась як альтернатива ідеям тоталітарного, «закритого» суспільства – «платоновим чарам», «оракульській філософії» та «пророцтвам Маркса» [2].

Як і будь-яка мейнстрімна теорія, теорія «відкритості» держави та суспільства має значну кількість варіацій, інтерпретацій та характеризується інтердисциплінарністю. Погодимось із тим, що «відкрите суспільство» стає загальною назвою, властивістю, притаманною сучасним тенденціям розвитку суспільства. А тому суспільні теорії пронизані ідеями «відкритості», вони повторюють основну логіку цієї концепції, і додають інші, специфічні для кожної ознаки» [1].

Передусім, теорію суспільства відкритого доступу застосовують для дослідження соціальної держави, переходів від тоталітаризму до демократії, громадянського суспільства, масмедіа, інституціоналізації публічної влади тощо.

Варто погодитись із тим, що «Концепція «відкритого суспільства» – порівняно нова теорія, започаткована… як нова форма соціального устрою, яка б могла змінити нагальні проблеми тогочасності і відповідати новим цінностям (гуманізм, демократичність, рівність, верховенство права), які зароджувалися. Ці ідеї отримали бурхливе схвалення як у науковому світі, так і серед широкої публіки. Основні ідеї «відкритості» суспільства проявляються в багатоманітних ракурсах. Це реальна концепція, започаткована А. Бергсоном і К. Попером, що з плином часу перетворюється на методологічну абстракцію, тобто через свою універсальність та популярність стає своєрідною метафорою, яка поєднує різні сфери людського знання» [1].

У системі політичних відносин міжнародних акторів суспільство відкритого доступу характеризується глобалізацією, взаємозалежністю та зростанням ролі недержавних акторів. Останнє пояснюється якраз відкритістю політичної системи міжнародних акторів до новацій та небаченими раніше можливостями доступу до міжнародних інтеракцій для недержавних гравців. Передусім, слід наголосити на тому, що у цій теорії виражається ідея «глобального суспільства», адже відкритий доступ передбачає вільне поширення інформації, капіталів, технологій та цінностей.

На сучасному етапі ідея «відкритого суспільства» знаходить вираження у теорії «суспільства відкритого доступу» (Д. Норт) та концепції «інклюзивних інститутів» (Д. Аджемоглу та Дж. Робінсон). У них наголошується на важливості

вільного доступу до економічних благ та суспільних ресурсів: освітніх, інституційних, фінансових, політичних, інформаційних тощо.

Вже доводилось відзначати, що «Ідея «відкритого суспільства» (К. Поппер) знайшла вираження у практиці соціальної держави як сукупності інституцій демократичного політичного режиму створених задля розподілу загального блага. Авторитарні режими пропонують натомість штучні обмеження політичного плюралізму та економічної конкуренції з метою обмеження доступу до загального блага для більшості громадян. В якості пом'якшення соціальної напруги та запобігання застосуванню насильства з боку громадян щодо їх влади, авторитарні правителі пропонують певний (мінімальний) рівень соціального захисту та соціального забезпечення в ручному режимі перерозподіляючи загальне благо. Навпаки, розподіл та перерозподіл загального блага є необхідною складовою сучасних демократій (в інтерпретаціях Д. Норта та його послідовників – «суспільства відкритого доступу», а відповідно до візій Д. Аджемоглу та Дж. Робінсона – «інклюзивних інститутів») якраз задля збереження плюралізму та конкуренції. «Максимізатори вигоди» (тобто егоїстичні налаштовані економічні актори) отримують можливості щодо власного збагачення лише в умовах наявності дієвих демократичних механізмів перерозподілу загального блага на користь більшості громадян. Від імені загального блага у демократичному суспільстві може «говорити» у публічній площині більшість населення (наприклад, середній клас)» [3].

У суспільствах відкритого доступу посилюється відповідальність уряду, адже його підзвітність розповсюджується на світову демократичну спільноту, а легітимність залежить не лише від рівня довіри на національному рівні, а й від глобальної громадської думки. Швидкість розповсюдження інформації призводить до контролю глобальних медіа над порядком денним національних держав. При цьому, поширення дезінформації та маніпуляції інформацією можуть підривати довіру та дестабілізувати політичні процес, а зростаюча нерівність у доступі до інформації та технологічних новацій утворює нові політичні конфлікти.

Також реалізація ідеї «суспільства відкритого доступу» як системи політичних відносин міжнародних акторів обумовлена глобальними проблемами

людства: кліматичні зміни, пандемії, економічні та політичні кризи. Жодний національний уряд не здатний вирішити дані проблеми, отже – необхідною стає співпраця на основі відкритості.

Водночас, це створює нові виклики для системи політичних відносин міжнародних акторів. Зокрема, йдеться про побудову демократичної соціальної держави. Відзначимо: «Побудова демократичної соціальної держави виступає одним із головних завдань цивілізаційного розвитку людства. Місія соціальної держави полягає у тому, аби в мовах демократії виступати «інститутом справедливості» – від імені демократичного суспільства (суспільства «відкритого доступу» за Д. Нортом) здійснювати розподіл загального блага. Навпаки, сучасні авторитарні режими, так само як і традиційні суспільства чи «природні держави» не потребують особливих демократичних механізмів розподілу загального блага, які отримали назву «соціальна держава»… Наразі соціальна держава шукає раціональні відповіді на виклики, спричинені глобалізацією (яка посилює конкуренцію та не сприяє рівності), популізмом (як лівого, так і правого), війнами та конфліктами» [3].

Серед основних викликів, які виникають у процесі реалізації ідеї «суспільства відкритого доступу» як системи політичних відносин міжнародних акторів також слід відзначити зростаючу взаємну залежність демократичних країн та їх альянсів за лідерства США, посилення впливу недержавних акторів (транснаціональних корпорацій, неурядових організацій та громадських рухів) та мережевої взаємодії. Недержавні актори впливають на формування міжнародної політики, здійснюють лобіювання власних інтересів та мобілізують міжнародну підтримку.

Відтак, «суспільство відкритого доступу» як система політичних відносин міжнародних акторів визначає взаємодію демократичних країн. Відповідно, у процесі реалізації курсу на європейську інтеграцію підвищуються вимоги до «відкритості» українського суспільства, забезпечення функціонування «інклюзивних» політичних інститутів та вільного доступу громадян до політичних, економічних та інформаційних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Ніколенко, Г. (2020). *Концепція «відкритого» суспільства в сучасних суспільних теоріях*. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*, (30), 102–108. http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/30_2020/16.pdf
2. Попер, К. (1994). *Відкрите суспільство та його вороги* (Т. 1; пер. з англ. О. Коваленка). Київ: Основи. https://shron1.chtyvo.org.ua/Popper_Karl/Vidkryte_suspilstvo_ta_ioho_vorohy_Tom_1.pdf
3. Хлівнюк, Т. П. (2025). *Соціальна держава як інститут справедливості: розподіл загального блага у суспільстві відкритого доступу*. *Актуальні проблеми філософії та соціології*, (53), 282–287. http://apfs.nuoua.od.ua/archive/53_2025/53_2025.pdf#page=282

КИРИЧЕНКО Аліса

студентка ІІІ курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ РОЛІ США, КИТАЮ ТА ЄС У БАГАТОПОЛЯРНОМУ СВІТІ

Сучасний світ переживає період надзвичайних змін у сфері міжнародних відносин. Геополітичний ландшафт, який ще на початку 2000-х здавався стабільним, нині зазнає динамічних і стрімких змін. Ми спостерігаємо перехід від моделі однополярності, яка визначала глобальний порядок після завершення Холодної війни, до багатополярної системи, де декілька центрів сили активно змагаються за вплив, ресурси та контроль над формуванням глобального порядку денного. Цей процес трансформації відзначається складністю та нелінійним характером, супроводжуючись численними викликами у сферах безпеки, економіки, технологій та ідеологічних конфліктів.

Для кращого аналізу міжнародних відносин на сьогодні, варто звернути увагу на трансформацію ролей основних міжнародних акторів в умовах формування нового світового порядку. Епоха, в якій ми живемо, характеризується швидкістю технологічних інновацій, стрімкими економічними зрушеннями та появою нових безпекових загроз, що докорінно змінюють правила міжнародної взаємодії. Саме нашому поколінню доведеться будувати партнерства з новими лідерами провідних країн світу, налагоджувати зв'язки в умовах посиленої глобальної конкуренції та розробляти стратегії адаптації до нової дійсності.

Серед трьох ключових гравців, що визначають порядок денний міжнародного політичного ландшафту, Європейський Союз займає особливе місце, адже є унікальним наднаціональним утворенням, що поєднує економічну силу з амбіціями глобального лідера, але водночас стикається з внутрішніми викликами координації та стратегічної автономії. Слід підкреслити, що Європейський Союз пройшов значну трансформацію від початку XXI століття до сьогодення.

Питання оборонної спроможності залишається найбільш проблемним аспектом для ЄС. Загальний рівень оборонних витрат країн-членів ЄС поступово зростає, особливо після 2014 року та драматичного прискорення після 2022 року. Проте значна частина європейських країн досі не виконує базове правило виділення 2-3% ВВП на оборону, як от Іспанія, коли прем'єр-міністр країни Педро Санчес зазначив, що Європа повинна прагнути до солідарності та міжнародного права, а не лише до мілітаризації, на що отримав критику від лідерів союзу та Дональда Трампа, який потім назвав Іспанію «відсталою країною» в питаннях оборони. Більше того, навіть там, де витрати зростають, вони залишаються фрагментованими, тобто кожна країна інвестує у власні системи озброєння, створюючи неефективність у використанні ресурсів. Однак реальне колективне бажання до змін залишається обмеженим через відсутність єдиного командування та фундаментальні розбіжності у стратегічному баченні між країнами-членами. Ці непорозуміння безпосередньо впливають на спроможність ЄС виступати самостійним стратегічним актором.

Поряд із військово-політичними обмеженнями, енергетична сфера стала ще однією проблемою, де Європа змушена переосмислювати свою стратегічну залежність. Енергетична політика стала сферою, де Європейський Союз змушений переосмислювати свої стратегічні підходи, адже протягом 2010-х років ЄС поступово збільшував залежність від російських енергоресурсів, керуючись економічною вигодою. Геополітична криза 2022 року жорстоко продемонструвала ціну цієї залежності, коли Росія не лише продемонструвала свою військову силу та непохитність планів, але й змушує ЄС усвідомлювати, що його кошти фінансують агресора, який кидає виклик всьому союзу та його цінностям.

Одним з менш очевидних, але довгострокових викликів для ЄС є проблема відтоку наукових кадрів та талантів, які сьогодні особливо обирають Сполучені Штати Америки. Попри інвестиції в наукові дослідження через програми на кшталт Horizon Europe, американська екосистема інновацій залишається більш привабливою для багатьох вчених. Вищі зарплати в університетах та технологічних компаніях, краща доступність інвестиційного капіталу, менша бюрократизація академічного середовища - все це стає вирішальним аспектом для вибору країни для продовження діяльності. Цей відтік талантів створює величезний ризик для довгострокової інноваційної конкурентоспроможності ЄС у критично важливих технологічних сферах як, наприклад, штучного інтелекту . Це особливо критично в контексті прагнення ЄС до стратегічної автономії у сфері технологій. Євросоюзу потрібна сильна та незалежна науково-дослідна основа, щоб не бути вічним наздоганяючим у світових перегонах за лідерство в галузі штучного інтелекту, яке нині керують КНР та США.

Найгострішою темою для європейців є сьогодні питання інтеграції мігрантів, зокрема з мусульманських країн, продовжує створювати напруження в багатьох європейських суспільствах[1]. Різні країни-члени мають радикально відмінні підходи до міграційної політики - від відносно ліберальної позиції Німеччини та Швеції до жорсткої протидії квотам на розподіл біженців з боку Польщі та Угорщини. Ці розбіжності не лише створюють внутрішньополітичну напругу. Зростання підтримки правопопулістських партій у країнах-членах, зокрема у Німеччині, Польщі, Франції та Нідерландах, додатково ускладнює досягнення консенсусу на рівні ЄС.

ЄС наразі залишається великим економічним гравцем з найбільшим єдиним ринком та відчутним нормативним впливом. Водночас у сфері «жорсткої» геополітики ЄС має помітні обмеження: недостатня оборонна інтеграція, залежність від США у сфері безпеки, внутрішні розбіжності між країнами-членами та повільні процедурні механізми. Ці чинники стримують формування стратегічної самостійності та обмежують спроможність ЄС виступати як незалежний світовий актор.

Якщо Європейський Союз бореться за стратегічну автономію в умовах внутрішньої фрагментації, то Сполучені Штати Америки стикаються з іншим викликом, а саме з необхідністю переосмислення своєї ролі в світі, де однополярність поступово відходить у минуле.

Сполучені Штати Америки протягом трьох десятиліть після розпаду Радянського Союзу мали статус незамінної світової гегемона, воля якого окреслювала межі міжнародного ладу. Цей статус ґрунтувався на винятковій сумі переваг: найсильніших у світі збройних сил із мережею понад 750 військових баз у 80 державах, безумовнім технологічним верховенстві у важливих сферах та пануванні долара як світової резервної грошової одиниці, що надавало Вашингтону особливий фінансовий вплив. Однак сьогодні спроможність США самостійно формувати міжнародний устрій відчутно зменшується через виникнення альтернативних центрів впливу, передусім Китаю, який інтенсивно розбудовує власну зону економічного та політичного впливу, а також регіональних держав, що все менше готові автоматично підтримувати американське бачення світового устрою. Водночас збільшуються фінансові та політичні видатки на утримання глобального лідерства: військові операції в Іраку та Афганістані коштували трильйони доларів без явної стратегічної перемоги, а американське суспільство дедалі скептичніше ставиться до функції «світового поліцейського». Ця зміна не означає руйнування американської могутності, але вказує на перехід від односпрямованого світу, де США могли діяти майже без обмежень, до багатополярної системи, де Вашингтон мусить зважати на інтереси та позиції інших значних гравців.

Одним із найбільш вагомих чинників, що впливають на трансформацію ролі США у багатополярному світі, є безпрецедентна внутрішня політична поляризація. Глибоке розмежування між демократами та республіканцями вийшло за межі традиційних ідеологічних обговорень і перетворилося на великий конфлікт щодо бачення місця Америки у світі. Це розмежування безпосередньо руйнує послідовність американської зовнішньої політики, створюючи циклічність у підходах до ключових питань - від ставлення до міжнародних інституцій до позицій щодо глобальних викликів у сферах торгівлі і безпеки.

Зміна урядів призводить до радикальних розворотів у зовнішньополітичних пріоритетах. Якщо адміністрація Джо Байдена (2021–2025) активно працювала над відновленням трансатлантичних союзів, поверненням до Паризької кліматичної угоди, то повернення Дональда Трампа до Білого дому у 2025 році ознаменувало різкий розворот до філософії «America First», де вузьконаціональні інтереси ставляться вище глобальної стабільності. Показовим прикладом цього є агресивна тарифна політика адміністрації Трампа, коли США запровадили масштабні торговельні обмеження навіть проти традиційних партнерів як Канада, Мексика та Європейського Союзу, посилаючись на необхідність захисту американської промисловості.

Водночас республіканська адміністрація запровадила жорсткі міграційні обмеження, включно з відновленням будівництва стіни на кордоні з Мексикою та обмеженням програм для біженців, що суперечить історичному образу Америки як країни можливостей для іммігрантів. Ці коливання демонструють фундаментальний відхід від традиційної ролі США як глобального стабілізатора до більш такого підходу, де кожне рішення оцінюється крізь призму безпосередньої вигоди для американської економіки та електорату. Для міжнародних партнерів така непередбачуваність створює серйозні загрози, довгострокові зобов'язання Вашингтона можуть бути переглянуті після чергових виборів, що стимулює інші держави до диверсифікації своїх безпекових та економічних зв'язків.

Невизначеність американської зовнішньої політики та послаблення її однополярного домінування створили гарне підґрунтя для перетворення Китаю на світову наддержаву. Китайська Народна Республіка впродовж останніх двох десятиліть здійснила розширення свого світового впливу, зокрема у регіонах Азії, Африки та Океанії. Основним зв’язком засобом стала ініціатива "Один пояс, один шлях", розпочата у 2013 році, яка станом на 2025 рік охоплює понад 160 держав із загальною сумою інвестицій більше ніж 1,5 трильйон доларів. Через великі інфраструктурні проєкти Пекін формує тривалі економічні зв'язки, які перетворюються у політичний важіль. Така тактика дозволяє утворити іншу систему відносин, де Китай постає центральною ланкою світових потоків капіталу.

Відносини Китаю з Росією особливо інтенсифікувалися після 2022 року. Торговельний обіг у 2023 році перевищив 240 млрд доларів, причому Китай став ключовим покупцем російських енергоресурсів за дисконтними цінами. Водночас Пекін демонструє обережність: офіційно дотримується "нейтралітету", уникає постачання летальної зброї та не визнає анексію українських територій. Постачання технологій подвійного призначення продовжується, опосередковано підтримуючи російську військову машину.

Також проблема Тайваню лишається найбільш вразливою «гарячою точкою», здатною спричинити світовий конфлікт[2]. Військові тренування довкола острова стали звичними, наприклад, у серпні 2022 року після приїзду спікера Палати представників США Ненсі Пелосі КНР здійснила найбільші маневри за десятиліття, імітуючи блокаду. Стосовно навчань китайських солдатів, Тайвань виступає з рішучим засудженням. Адміністрація президента у 2025 році заявила, що Китай «широко визнаний міжнародною спільнотою як порушник спокою», і що уряд Тайваню має впевненість і здатність захищатися[2]. Тайвань виготовляє більш ніж 60% світових передових напівпровідників через TSMC, що робить його життєво важливим для світової економіки[2]. Будь-яка сутичка неминуче затягнула б США та спричинила ризик прямого зіткнення двох ядерних наддержав.

Незважаючи на економічне зростання, Китай стикається із серйозними структурними викликами. Населення КНР у 2023 році вперше за 60 років зменшилося, коефіцієнт народжуваності опустився до 1,09 дитини на жінку[3]. Державна Китайська академія наук прогнозує, що пенсійна система в її нинішньому вигляді вичерпає свої кошти до 2035 року. До того часу кількість людей у КНР старше 60 років - національного пенсійного віку - зросте приблизно з 280 мільйонів до 400 мільйонів[3]. У країні зберігається критична залежність від імпорту передових напівпровідників з Нідерландів, Японії та Південної Кореї. Американські обмеження сповільнюють поступ у штучному інтелекті що має прямий вплив на динаміку гонки ШІ між КНР та США.

Будучи другою світовою економікою, найбільшим експортером та лідером інфраструктурного зведення, КНР вже створила альтернативне світило багатополярного світу. Проте це невпинне зростання обмежується низкою

структурних перепон: внутрішніми (демографія, технологічна залежність) та зовнішніми (американо-китайська напруга, недовіра сусідів, наявна підтримка агресивної політики Росії). Головний інтерес не у статусі Китаю, а в тому, чи вистачить Пекіну витримки для тривалого лідерства та чи буде його шлях до протистояння, чи до розважливого співіснування з іншими країнами.

США, ЄС та Китай використовують різні моделі впливу у світовій системі. Сполучені Штати покладаються на воєнну міць та мережу альянсів, Європа застосовує економічну вагу, тоді як Китай розширює вплив через економічні та інфраструктурні важелі. Швидкість ухвалення рішень також різна, коли США здатні діяти швидко у військово-технологічній галузі, хоча політична поляризація ускладнює стабільність курсу, ЄС працює повільнішим консенсусним механізмом, а Китай ухвалює рішення централізовано й без вагань, що одночасно породжує загрози системної вразливості.

Розвиток міжнародної системи може піти кількома напрямами. Перший, оптимістичний сценарій передбачає формування стабільного багатополярного порядку, де США зберігають військово-технологічну перевагу, Китай розширює економічний вплив, а ЄС зміцнює оборону та енергетичну автономію. Проте цей сценарій виглядає дедалі менш реалістичним, бо світ вже перебуває у стані активної трансформації, і повернення до попереднього балансу неможливе. Наразі йде народження нової епохи, де старі правила втрачають актуальність.

Другий шлях - фрагментація глобальної економіки через поглиблення торговельних і технологічних конфліктів між США та Китаєм. Це може призвести до появи двох окремих блоків із різними стандартами, платіжними системами та технологічними екосистемами. ЄС опиниться перед болючим вибором: зберігати безпекову залежність від США, продовжуючи економічну взаємодію з Китаєм, або обрати чіткішу сторону, ризикуючи втратити переваги співпраці з іншим блоком.

Третій сценарій, найбільш імовірний, передбачає зростання ризику регіональних конфліктів. Насамперед це стосується Тайваню, але також інших чутливих зон як Південно-Китайського моря та Корейського півострова. Ескалація може втягнути США та Китай у пряме зіткнення, створивши шокові хвилі для глобальних ринків. У цьому сценарії ЄС опиниться перед найскладнішим вибором

- не лише щодо позиціонування між США та КНР, але й щодо Росії. Якщо Європа продемонструє здатність подолати агресора на власному континенті, це надасть Союзу реальну суб'єктність та авторитет у вирішенні інших глобальних конфліктів. Натомість неспроможність забезпечити безпеку в Європі остаточно позбавить ЄС права голосу у формуванні нового світового порядку.

Список використаних джерел

1. PEW RESEARCH CENTER, Europe's Growing Muslim Population URL: https://www.pewresearch.org/religion/2017/11/29/europes-growing-muslim-population/

2. Reuters, China launches military drills around Taiwan, calls Taiwan president a 'parasite'. URL: https://www.reuters.com/world/asia-pacific/chinese-military-says-it-is-conducting-exercises-around-taiwan-2025-03-31/ .

3. The Guardian, China population decline accelerates as birthrate hits record low. URL: https://www.theguardian.com/world/2024/jan/17/china-population-decline-accelerates-as-birthrate-hits-record-low .

Науковий керівник: Головко І., Доцент кафедри міжнародних відносин, кандидат політичних наук, доцент, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

TYKHONENKO Iryna

PhD (Political sciences), Associated Professor, Department of International Relations and Foreign Policy, Faulty of Political Sciences, Petro Mohyla Black Sea National University

THE INFLUENCE OF GENERALS ON THE FOREIGN AND SECURITY POLICY OF THE ISLAMIC REPUBLIC OF PAKISTAN IN XXI CENTURY

The dominance of the army in the political process, its decisive role in the field of security and foreign policy, as well as the active presence of military leaders in the formation of strategic doctrines and international contacts determine the specifics of the Pakistani political system. In these conditions, generals not only act as guarantors of stability, but also actually sets the direction of the state's development, influencing key decisions regarding India, Afghanistan, the fight against terrorism, relations with China, the USA and other partners. On November 13, 2025, Pakistan's parliament approved a constitutional amendment to expand the powers of the army chief and curb the remit of its Supreme Court. Army chief Asim Munir will now be elevated to the new post of Chief of Defence Forces, placing the navy and air force under his command in addition to

the army. After completion of his term, he will retain his rank and have legal immunity for life (CNN, 2025).

Civil-government relations and the interaction of the military and the political establishment in Pakistan are specific, which can serve to use the concept of a “garrison state”. The “garrison” state in a state was first theoretically substantiated by the American political scientist Herbert Laswell in relation to America. However, in the case of Pakistan exists the dominance of the military in political affairs (four military regimes and currently a fairly significant influence of the generals without a coup). A “garrison state” functions when military takes over the responsibilities of leading the state in certain special periods when civilian government is unable to provide adequate social and economic conditions for the life of the population, which requires stabilization. In turn, the army can transfer power to civilians, while retaining a certain monopoly on governance “behind the scenes”, especially on issues of national security, defense and foreign policy. Such a state can have electoral democracy combined with military control, which is fixed on issues of national security by traditional military methods (Laswell, 1941).

Despite the positions of President, Prime Minister and Minister of Foreign Affairs in Pakistan, there is a precedent of visits by the Chief of the Army Staff (COAS) to other states not only on issues of purely military cooperation and interaction with the relevant counterparts, but also to implement the foreign policy course of the state. In the political sphere with an emphasis on external initiatives, there is a concept of doctrines of the relevant Chief of the Army Staff in Pakistan.

The main idea of the Kayani doctrine (General Ashfaq Pervez Kayani (held office from 2007 to 2013) was the “multifaceted nature of threats” to Pakistan. Firstly, the Indocentric approach to war and foreign policy (in some places, weakening the confrontational position towards India – demilitarization of the Siachen glacier). Secondly, the fight against terrorism and extremism, which originated both from Afghanistan and from inside Pakistan, being a certain legacy of the policy gaps of the Musharraf regime. General Kayani managed to continue cooperation with the US, receive appropriate financial assistance. However, the killing of “terrorist No. 1” Osama bin Laden by American intelligence services on Pakistani territory and the bombing of

the Pakistani-Afghan border by American military drones contributed to a greater improvement in Islamabad's relations with Beijing (Nawaz, 2013).

The leadership of General Raheel Sharif as a COAS (2013-2016, no family ties to the then Prime Minister of Pakistan Nawaz Sharif) had more rigid geopolitics – primarily towards India. In contrast to the somewhat softer position of General Kayani – Raheel Sharif called Kashmir "an unfinished program of the partition of British India", and "… lasting peace is impossible without a just settlement of Kashmir… this issue can no longer be pushed to the background" (NDTV, 2015). General Sharif's tenure was marked by an extraordinary level of his popularity among the population, and some experts predicted a new military coup. Raheel's doctrine involved focusing on countering terrorists in the provinces of Waziristan and Khyber Pakhtunkhwa, countering the Taliban and its certain coordination with the Afghan authorities, and already mentioned readiness for a "hot" war with India. The success of the anti-terrorist operation "Zarb-e-Azb" under the leadership of General Sharif brought him respect and fame even in the mass media and social networks, where the hashtag #ThankYouRaheelSharif was spreading. A series of visits by General Sharif to Beijing became one of the factors in establishing relations with China, which, according to the results of the visit, the Chinese side characterized as "strong as steel and an all-weather relationship" (DAWN, 2016).

The "Chinese" factor in Pakistan's foreign policy of the XXI century has been gaining momentum with the assistance of General Qamar Javed Bajwa (in office from 2016 to 2022), but with a focus on the geoeconomic strategy of Islamabad and Beijing as well. Despite the economic sphere of Pakistani-Chinese cooperation, the generals were also assigned one of the leading roles in it – ensuring security, protection in the construction and functioning of the China-Pakistan Economic Corridor. General Bajwa directed the army's efforts to create a safe microclimate in the state, which would guarantee a favourable image of Pakistan in the field of foreign investment and reliability for partners. In particular, conducting military operations to combat terrorism on the Pakistani-Afghan border (against "Taliban", "Tehrik-e-Taliban Pakistan", and "Haqqani network"), combating money laundering and terrorist financing, which allowed to increase the level of trust in Pakistan within the International Group on Combating Money Laundering. This should have been a signal for safe cooperation of other states

with Pakistan and, first of all, China. Of course, Pakistani-Chinese cooperation did not have a positive effect on relations with the United States, but the commonality of anti-terrorism views with Washington and the participation of the military in the US-Afghanistan-Taliban negotiation process maintained the level of interest of the American side in Islamabad (Awan, 2018). And again, the Kashmir issue was on the agenda – in 2019, the Indian government abolished the semi-autonomous status of the state of Jammu and Kashmir, which was provided for by Article 370 of the Constitution. This caused a new wave of indignation both among the civilian authorities of Pakistan and the army's willingness to protect the Muslims of the two new administrative units of Jammu and Kashmir and Ladakh, which are currently part of India.

It should be noted that General Bajwa did not bypass the issue of Ukraine in his political actions, namely, he condemned Russia's aggression against Ukraine in 2014, and already in 2021 he visited Kyiv (АРМІЯInform, 2021). After all, military-technical cooperation is the point of greatest mutual interest between Pakistan and Ukraine, given rather warm relations of Ukraine with India. The army's position was radically different from the position of former Pakistani Prime Minister Imran Khan in February 2022 with Russia's full-scale military invasion of Ukraine. General Qamar Jawad Bajwa criticized Russia's military attack on Ukraine, calling for an immediate end to what he called a "huge tragedy" inflicted on a smaller country" (Gul, 2022).

Currently, there have been reports in the media and among expert analysts about Pakistan providing not only humanitarian, but also military assistance to Ukraine (as an option using mechanisms for concluding contracts with American firms) (FREEДОМ, 2023). The latter is not commented on by the new COAS of the Pakistani Army, Lieutenant General Asim Munir, who began his work in this position in November 2022. General does not take any tough steps regarding military aid or intervention in the Gaza Strip, although in Pakistan there is huge support for the Palestinians among the population, and relations with Saudi Arabia do not lose their relevance (signing a Strategic Mutual Defence Agreement between Saudi Arabia and Pakistan on September 17, 2025). His actions and views on the field of foreign policy are assessed by experts as an attempt to position Pakistan as a middle power with an emphasis not on economic

development at the expense of new loans from the IMF, but on the development of partnerships on a bilateral basis with other states.

In traditional security issues for Pakistan – Afghanistan and India – General Munir is not only consistent, but also more tough. He is ready to repel an Indian attack and accuses New Delhi of waging a proxy war against Pakistan. Regarding the Afghan direction – in a fairly effective “carrot and stick” policy towards Kabul on the issue of Afghan refugees - the military has clearly switched to using the "stick" along with the civilian authorities – the deportation of Afghans staying on Pakistani territory and the fight against terrorism and its “internal adherents” – “Tehrik-e-Taliban Pakistan”. General Munir made an attempt to improve Pakistani-American interaction after America lost full-scale interest in the Afghan direction and direct cooperation in this with Islamabad.

The generalship and the army played a significant role in the military escalation of relations between India and Pakistan in April-May 2025. General Asim Munir not only confirmed the army’s readiness for war, but also emphasized the unity of Pakistanis and Muslims in confronting a common enemy and for the first time, on behalf of the generals, focused on the religious factor in the conflict between Islamabad and New Delhi: “Our ancestors believed that we were different from Hindus in all possible aspects of life. Our religion is different. Our customs are different... This was the basis of the two-nation theory” (DAWN, 2025). Therefore, such rhetoric focuses on the religious factor in international conflicts, without bypassing the Islamic factor. Prime Minister of India Narendra Modi emphasized that India is ready to fully combat terrorism, in particular, that supported by Pakistan. General Munir expressed the following in his statements: “Do you think terrorists can change the fate of the country? The Indian army of 1.3 million people with all its capabilities, if they cannot intimidate us, do you think these terrorists will be able to subdue the armed forces of Pakistan?” (NDTV, 2025).

Thus, the Pakistani model of civil-military relations demonstrates that the military establishment not only influences the definition of key directions of foreign policy, security and defense, but also actively influences domestic political processes, adjusting the positions of civilian authorities. It should be stressed on the Generals’ positions towards changing international environment, maintaining a tough line towards India and

Afghanistan, and strengthening cooperation with China. Recent political decisions, including the expansion of the powers of the army leadership in 2025, confirm the further strengthening of the military's influence on Pakistani politics.

References

1. *АРМІЯInform (2021). Начальник Генерального штабу ЗС України та головнокомандувач армії Пакистану обговорили зміцнення військового співробітництва. Retrieved from https://armyinform.com.ua/2021/05/20/nachalnyk-generalnogo-shtabu-zs-ukrayiny-ta-golovnokomanduvach-armiyi-pakystanu-obgovoryly-zmicznennya-vijskovogo-spivrobitnycztva/*
2. *Awan, Z. (2018). Pakistani army chief's diplomatic mission in China. Asia Times. Retrieved from https://asiatimes.com/2018/09/pakistani-army-chiefs-diplomatic-mission-in-china/*
3. *CNN. (2025, November 13). Pakistan parliament approves more powers for army chief, curbs top court. Retrieved from https://edition.cnn.com/2025/11/12/asia/pakistan-powers-for-army-chief-intl-hnk*
4. *DAWN. (2016, May 16). Army chief discusses CPEC security with Chinese counterpart. Retrieved from https://www.dawn.com/news/1258709*
5. *DAWN (2025). Pakistan won't initiate but will respond strongly to any Indian escalation: Dar. Retrieved from: https://www.dawn.com/news/1907576/fm-dar-dg-ispr-hold-press-conference-on-loc-confrontations-with-india*
6. *FREEДОМ (2023). Пакистан може стати надійним партнером України в Азії та сприяти реалізації її зовнішньополітичних цілей, - Семиволос. Retrieved from https://uatv.ua/uk/pakystan-mozhe-staty-nadijnym-partnerom-ukrayiny-v-aziyi-ta-spryyaty-realizatsiyi-yiyi-zovnishnopolitychnyh-tsilej-semyvolos/*
7. *Gul, A. (2022). Pakistan Army Chief Blasts Russia's Aggression Against Ukraine. Voice of America. Retrieved from https://www.voanews.com/a/pakistan-army-chief-blasts-russia-aggression-against-ukraine/6512372.html*
8. *Lasswell, H. D. (1941). The garrison state. The American Journal of Sociology. 46(4), 455-468.*
9. *Nawaz, S. (2013, November 4). What Will a New Army Chief Mean for Pakistan and the Neighborhood? Atlantic Council. Retrieved from https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/what-will-a-new-army-chief-mean-for-pakistan-and-the-neighborhood/*
10. *NDTV (2015, September 7). Pakistan Army Chief Raheel Sharif Warns India of 'Unbearable Cost' of War. Retrieved from https://www.ndtv.com/india-news/pakistan-army-chief-raheel-sharif-warns-india-of-unbearable-cost-of-war-1214940*
11. *NDTV (2025). "The 1.3-Million Indian Army...": Pak Army Chief On Kashmir, Balochistan. Retrieved from: https://www.ndtv.com/world-news/pakistan-army-chief-general-asim-munir-kashmir-our-jugular-vein-we-wont-forget-it-pakistan-army-chief-8185034.*

КОРОТКОВ Дмитро
кандидат політичних наук, доцент кафедри
міжнародних відносин і політичної філософії
Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: НОВІ СУБЄКТИ ТА МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ДЕРЖАВИ

Дипломатія є одним із найдавніших механізмів управління міжнародним середовищем. Традиційно вона асоціюється з діяльністю держави. Однак у сучасний період параметри міжнародного середовища значно змінлися. Держави

більше не є єдиними суб'єктами, що беруть участь у міжнародних відносинах. В умовах інформаційного вибуху, глобалізації, розвитку міжнародних комунікацій та посилення ролі громадської думки у міжнародних відносинах, значення національного іміджу та іміджу країни є безперечним. Нові суб'єкти, такі як підприємства, міжнародні організації, НУО та окремі комунікатори, долучаються до цього процесу на додаток до традиційних суб'єктів - національних держав. Багато авторів стверджують, що інформаційна революція змінила суть і риси такого фундаментального чинника, як влада. На думку М. Кунцика, сьогодні половина сили держави походить від формування іміджу, і він попереджає, що в епоху медіа-дипломатії державне управління може стати заручником сценічного мистецтва (Kunczik 1990). Імідж розглядається в різних контекстах: міжнародні PR, публічна дипломатія, психологія, громадська думка, ЗМІ, брендинг, маркетинг тощо.

Термін «публічна дипломатія» вперше був використаний Інформаційним агентством США на початку 1960-х років у спробі пояснити, що мається на увазі, коли сучасна держава управляє своєю репутацією за кордоном. Повне визначення цього терміна на той час було таким: «вплив громадської думки на формування та реалізацію зовнішньої політики. Вона охоплює аспекти міжнародних відносин, що виходять за межі традиційної дипломатії; формування урядами громадської думки в інших країнах; взаємодію приватних груп та інтересів в одній країні з аналогічними в іншій; висвітлення зовнішньої політики та її вплив на політику; комунікацію між тими, чия робота пов'язана з комунікацією, наприклад, між дипломатами та закордонними кореспондентами; а також процеси міжкультурної комунікації» (Висоцький 2020).

Серед різних способів, якими країни та їхні уряди представляють себе решті світу, сфера, яка має найбільше спільного зуправлінням брендом компаній, - це *публічна дипломатія*. Публічна дипломатія включаючи культурну, спортивну, музейну та медійну дипломатію в основному використовується для досягнення довгострокових цілей і відкритих засобів. Візуальні, і що ще важливіше, події в режимі реального часу доповнюють вербальну комунікацію з метою посилення ефекту. Наступна характеристика стосується аудиторії: вона розширюється і

перетворюється з локальної на глобальну (важливо не тільки хто що, коли і як говорить, але й до кого це адресовано). Легітимність, авторитетність, репутація, лідерство, особистості, настрої населення, побоювання та очікування, символи , ідентичність і навіть сама історія стають незамінними засобами в цьому процесі.

Наразі м'яка сила – узгоджена стратегія мистецтва переконання з точки зору культури, цінностей та політики залучення громадськості в іноземних країнах – використовується різними урядами у важливих міжнародних комунікаціях за допомогою різних стратегій, таких як «публічна дипломатія», з метою покращення свого позитивного іміджу серед іноземних країн. Джозеф Най, видатний вчений, який визначає цей термін, стверджував, що уряди використовують ці методи для створення свого позитивного іміджу на глобальному рівні за допомогою фільмів, телевізійних станцій та міжнародних урядових установ. Уряди наддержав у всьому світі змінили свої стратегії від застосування військової сили до інших видів, таких як «м'яка сила», яка аж ніяк не є ворожою та насильницькою. Натомість ця форма влади зосереджена в руках інформаційної та культурної дипломатії (Nye 2004). Як результат, зовнішня політика відіграє центральну роль у просуванні комунікації для кращого сприйняття та створення іміджу наддержави на міжнародному рівні.

Подібно до революційних технологій, публічна дипломатія потребує постійного періоду адаптації, щоб бути відповідним засобом міжнародної комунікації (Costa 2017). Публічна дипломатія може бути каналом для формулювання стратегій політиків та інструментарієм формування іміджу країни. Уряди різних країн часто використовують опосередковану публічну дипломатію для зняття напруги та придушення насильства шляхом сприяння культурній та міжнародній співпраці, залучаючи інформаційні агентства як посередника для сприяння здоровим стосункам. Це пов'язано зі стратегічним управлінням та тим, як взаємодіяти з іноземною аудиторією через засоби масової інформації уряду, а також тактикою зв'язків з громадськістю як концептуальним містком між традиційною публічною дипломатією та міжнародними зв'язками з громадськістю (Golan,Viatchaninova, 2014)

М. Леонард виділив три важливі аспекти публічної дипломатії. Перший і найбезпосередніший вимір – це щоденна комунікація, яка передбачає пояснення

контексту рішень у сфері внутрішньої та зовнішньої політики. Після прийняття рішень урядовці в сучасних демократіях зазвичай приділяють значну увагу тому, що і як повідомляти пресі. Але загалом вони зосереджуються на внутрішній пресі. В епоху інтернету та соціальних мереж часто важко розрізнити вітчизняну та іноземну пресу або чітко визначити, що саме являє собою «преса». У разі криз та термінових новин здатність швидко реагувати означає, що на неправдиві звинувачення або оманливу інформацію необхідно відповідати негайно. Після драматичних подій, таких як масова стрілянина, наприклад, різні групи завалюють соціальні мережі інтерпретаціями, деякі з яких є навмисно хибними, але розроблені для створення тенденцій для алгоритмів, що спотворюють подальші дебати. Необхідність моніторити соціальні мережі та реагувати достатньо швидко часто є складною навичкою для бюрократії (Leonard 2002)

Другий вимір – це стратегічна комунікація, яка розробляє набір простих тем, подібно до політичної чи рекламної кампанії. Кампанія планує символічні події та комунікації протягом наступного року або близько того, щоб підкреслити центральні теми або просувати певну урядову політику. Спеціальні теми зосереджені на конкретних політичних ініціативах. Наприклад, після того, як адміністрація Р. Рейгана вирішила реалізувати двостороннє рішення НАТО про розгортання ракет під час переговорів про виведення існуючих радянських ракет середньої дальності, колишній державний секретар США Джордж Шульц зробив висновок : …я не думаю, що нам вдалося б це зробити, якби не дуже активна програма публічної дипломатії. Тому що Радянський Союз був дуже активним протягом усього 1983 року […] з рухами за мир та всілякими зусиллями, щоб відмовити наших друзів у Європі від розгортання військ (Nye 2019).

Третій вимір публічної дипломатії має довший часовий горизонт і передбачає розвиток тривалих відносин з ключовими особами протягом багатьох років через стипендії, обміни, навчання, семінари, конференції та доступ до медіа-каналів. Щороку майже мільйон іноземних студентів навчаються у Сполучених Штатах, а сотні тисяч, включаючи кілька сотень голів урядів, беруть участь в американських культурних та академічних обмінах.

Кожен із цих трьох аспектів публічної дипломатії відіграє важливу роль у створенні привабливого іміджу країни, що може покращити її перспективи досягнення бажаних результатів.

Імідж держави - це узагальнене уявлення міжнародної спільноти про країну, що базується на комплексі інформаційних, політичних, економічних та культурних чинників. Саме публічна дипломатія забезпечує контрольований процес комунікації, який дозволяє державі формувати власний позитивний образ. У глобалізованому світі публічна дипломатія стала важливим інструментом створення позитивного міжнародного іміджу держави. До цього процесу залучаються не лише уряди, а й нові суб'єкти — НУО, медіа, корпорації та міжнародні організації. Завдяки інструментам м'якої сили й сучасним комунікаціям держави можуть ефективно формувати свою репутацію. Успіх визначається здатністю швидко реагувати на інформаційні виклики та підтримувати довготривалі міжнародні зв'язки.

Список використаних джерел

1. Висоцький О.Ю. (2020) Публічна дипломатія: конспект лекцій. Частина І. Дніпро: СПД «Охотнік», 2020. 56 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Vysotskyi_Oleksandr/Publichna_dyplomatiia_konspekt_lektsii_Chastyna_I.pdf

2. Costa, V. (2014). Shaping public diplomacy through social media networks in the 21st century. RJHIS, 4*(1), 139–154. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/268389877.pdf*

3. Golan, G. J., & Viatchaninova, E. Z. (2014). The advertorial as a tool of mediated public diplomacy. International Journal of Communication, 8*, 1268–1281. URL: https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/2196*

4. Kunczik, M. (1990). Images of nations and international public relations*. FES, Media and Communication Department.*

5. Leonard, M. (2002). Public diplomacy*. Foreign Policy Centre. URL: https://scribd.com/document/232979566/Mark-Leonard-Public-Diplomacy*

6. Nye, J. (2004). Soft power: The means to success in world politics*. Public Affairs.*

7. Nye, J. S., Jr. (2019). Soft power and public diplomacy revisited. The Hague Journal of Diplomacy, 14*(1–2), 7–20. URL: https://brill.com/view/journals/hjd/14/1-2/article-p7_2.xml*

ЖЕРЕБЯТНІКОВА Ірина

кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин і політичної філософії, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВИРІШЕННІ ГУМАНІТАРНИХ ПРОБЛЕМ

Сучасний світ у першій чверті XXI століття продовжує стикатись із різноманітним спектром викликів, які змушують глобальне співтовариство активно співпрацювати на різних рівнях та у різних сферах. Структура міжнародної

політики стрімко ускладнюється, значну роль починають відігравати недержавні актори, особливе місце серед яких посідають міжнародні неурядові організації (МНУО), які стають невід'ємною частиною глобальної політичної системи. Необхідність створення та активізації їхньої діяльності зумовлено з одного боку, ускладненням глобальних комунікацій у міжнародному співтоваристві, постійними змінами у станах співпраці чи конфлікту між учасниками міжнародних взаємодій, а з іншого – бажанням спільного об'єднання на міжнародному рівні задля встановлення співробітництва з актуальних питань міжнародного життя. Вирішення сучасних глобальних проблем вимагає залучення акторів всіх рівнів, застосовування принципів багатосторонності (приєднання зацікавлених сторін до обговорення та вироблення спільних рішень) та багаторівневості (залучення неурядових акторів до обговорення та вироблення рішень глобального та регіонального значення) [1, с. 101].

На сучасному етапі недержавні актори міжнародних відносин починають «забирати» на себе частину функцій держави, насамперед у сфері безпеки, які вважались виключною її прерогативою. Наприклад, міжнародні неурядові організації здійснюють діяльність у сфері постачання гуманітарної допомоги в зони військових конфліктів, навчання військового персоналу, охорони важливих об'єктів тощо. Індикатором визнання глобальним співтовариством за такими недержавними організаціями статусу «акторів міжнародних відносин» став вплив, який ці учасники здійснюють на глобальний політичний процес, а також визнання цього впливу іншими учасниками міжнародних взаємодій через активні взаємодії між ними [2, с. 95].

МНУО впливають на різні сфери міжнародного суспільного життя, серед яких перш за все захист прав людини, охорона навколишнього середовища, допомога в розвитку, гуманітарна допомога, забезпечення миру, розвиток освіти, науки та культури. Вони також мають вплив на такі важливі міждержавні відносини, як роззброєння та військове спостереження, беруть участь в вирішенні «неполітичних питань», таких як дозвілля, відпочинок або спортивні асоціації. Внесок міжнародних неурядових організацій у вирішенні гуманітарних проблем є вкрай вагомим через здатність реагувати на постійні гуманітарні виклики як для

всього світу, так і для України зокрема, привертати увагу до гуманітарних проблем людства та пропонувати їх конструктивні рішення [3, с. 152].

В умовах війн, збройних сутичок, епідемій чи стихійних лих, саме міжнародні неурядові гуманітарні організації є рятівним механізмом для постраждалого населення, надаючи неоціниму допомогу у вирішенні гуманітарних питань. Гуманітарні катастрофи становлять величезну загрозу, адже їх наслідки можуть призвести до найгіршого – смерті. За таких умов постраждале населення найбільше потребує допомоги, яку крім держав чи уряду надають також міжнародні неурядові організації. З початком війни в Україні населення стикнулося із суттєвими гуманітарними проблемами, а від початку повномасштабного вторгнення Росії, українці потерпають від них щоденно. Для міжнародних неурядових організацій Україна стала державою, в якій допомога населенню є надзвичайно необхідною. Від 2014 року в країні розпочали свою діяльність десятки таких організацій, серед найбільших з них є Норвезька рада у справах біженців (NRC) [1, с. 102].

Норвезька рада у справах біженців (NRC) відкрила свою присутність в Україні в листопаді 2014 року. У перші роки діяльності організація допомагала постраждалому від конфлікту населенню східної частини України, а саме Донецької та Луганської областей. З лютого 2022 року NRC розширила свою діяльність, кількість програм допомоги, фінансування та охват областей для роботи. Допомога від організації, в першу чергу, спрямована на задоволення поточних гуманітарних потреб і сприяє соціальній реабілітації найбільш уразливих верств населення. До основних видів допомоги, яке надає Представництво Норвезької ради у справах біженців в Україні можна віднести наступне:

1) надання комплексного інформування, консультування та правової допомоги;

2) заходи, спрямовані на поліпшення гігієнічного та санітарного стану об’єктів громадської інфраструктури;

3) грошова та/або ваучерна допомога на харчування та першочергові потреби для внутрішньо переміщених осіб, а також населення, яке проживає вздовж лінії зіткнення [4].

Представництво Норвезької ради у справах біженців в Україні співпрацює з іншими міжнародними організаціями, волонтерськими фондами чи державними організаціями. Ця співпраця чітко спрямована на посилення допомоги людям, які постраждали внаслідок військових дій в країні. Організації можуть об'єднувати власні сили задля більш швидкого реагування та задоволення екстрених потреб населення. Також в деяких випадках співпраця з волонтерськими фондами чи державними організаціями може допомогти NRC надавати допомогу людям вздовж ліній зіткнення, де організація не має прямого доступу [4].

Норвезька рада у справах біженців є однією з небагатьох міжнародних організацій із власним персоналом, який безпосередньо працює на території України. З 2014 року організація надала гуманітарну допомогу та послуги близько 700 000 українцям. Працівники організації працювали в постраждалих від конфлікту громадах вздовж усієї лінії фронту. Після ескалації конфлікту особливо необхідно задовольнити усі надзвичайні потреби вразливих громад, охоплених жорстокою війною, саме тому Представництво Норвезької ради у справах біженців в Україні надає дуже широкий спектр допомоги постраждалому населенню [4].

Наразі діяльність Представництва сфокусована на таких напрямках, як:

1) розширення гуманітарної допомоги для внутрішньо переміщених осіб та інших постраждалих від конфлікту громадян всередині України;

2) основна підтримка для біженців у сусідніх країнах;

3) транскордонна допомога, постачання та послуги з Польщі та інших сусідніх країн для зміцнення, розширення та поповнення поточних операцій в Україні;

4) активна співпраця зі ЗМІ, щоб працювати над висвітленням гуманітарної кризи та виступати за захист людей, які постраждали від конфлікту та переміщення [4].

Отже, роль міжнародних неурядових організацій в розвитку міжнародних відносин, вирішенні гуманітарних проблем, підтримці миру і безпеки, подальшому вдосконаленні міжнародного права проявляється в різних формах і напрямах [2, с. 96]. У своїй діяльності МНУО можуть вирішувати питання, які не зачіпаються активністю урядів; збирати, обробляти і поширювати інформацію про міжнародні

проблеми, що вимагають громадської уваги; ініціювати конкретні підходи до їх рішення і спонукати уряди до укладання відповідних угод; здійснювати спостереження за діяльністю урядів в тих або інших сферах міжнародного життя і виконанням державами узятих на себе зобов'язань та мобілізовувати громадську думку щодо розв'язання міжнародних проблем.

Список використаних джерел:

1. Бучин, М.А. (2020). «Третя ООН»: роль міжнародних неурядових організацій у сучасній системі міжнародних відносин. Регіональні студії. 23. 100-104. Режим доступу: http://www.regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/23/20.pdf

2. Хар, О.Ю. (2019). Класифікація міжнародних неурядових організацій: ключові функціональні особливості. Регіональні студії. 18. 94-99. DOI: https://doi.org/10.32782/ 2663-6170/2019.18.15

3. Шамсан, Р.Т. (2021). Міжнародні неурядові організації і міжнародне право. Юридичний вісник. 6. 152-159. Режим доступу: http://yuv.onua.edu.ua/index.php/ yuv/article/view/2277

4. NRC in Ukraine. (2024). URL: https://www.nrc.no/countries/ europe/ukraine/.

ОЛІЙНИК Андрій

аспірант кафедри міжнародних відносин
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ДИПЛОМАТІЯ ФРН В КРИЗОВИХ УМОВАХ СТАДІЇ УРЕГУЛЮВАННЯ В ІЗРАЇЛЬСЬКО - ПАЛЕСТИНСЬКОМУ КОНФЛІКТІ

Стадія врегулювання Ізраїльсько – Палестинського конфлікту характеризується: намаганням міжнародних посередників зблизити позиції ізраїльської і палестинської сторін та зняти найгостріші протиріччя між ними; частими зривами переговорів про мирне врегулювання. При цьому процес врегулювання супроводжувався періодичним загостренням конфлікту, різким, раптовим погіршенням конфліктних відносин між сторонами, виникненням періодичних криз у відносинах між сторонами. Ізраїльсько – палестинський переговорний процес на цій фазі відбувався повільно, сторони конфлікту вважали його урегулювання неможливим і в той же час неминучим (Тригуб, 2008, С. 95 - 101).

Дипломатичні заходи, які застосовує ФРН щодо врегулювання Ізраїльсько – Палестинського конфлікту спираються на декілька засад. До таких засад належить проведення узгодженої зовнішньої і оборонної політики в межах ЄС, і відповідно, необхідність виступу із загальної і єдиної позиції, зокрема, із близькосхідної

проблеми. Рішення ЄС відображають погляди євроцентристів і протирічать американській позиції, так як містять критику дій Ізраїля щодо палестинців. Іншою засадою є економічні інтереси ФРН на Близькому Сході, а саме доступ до ринку енергоресурсів і ринків збуту німецької продукції. Це примушує Німеччину підтримувати арабську сторону в конфлікті і починати відігравати все більшу роль, враховуючи завдання диверсифікації постачальників енергоресурсів і відмови від ядерної енергетики. Третьою засадою є демографічний фактор, а саме послідовне збільшення мусульманського населення в Німеччині (Тригуб, 2008, С. 95 - 101).

В середині 90 – х рр. XX ст. ФРН активізувала посередницькі зусилля (медіацію), щодо врегулювання Ізраільсько – Палестинського конфлікту. Так, Німеччині вдалося відмовити Палестинську Національну Адміністрацію від проголошення незалежної держави 4 травня 1999р., незадовго до виборів в Ізраілі. В тому ж році Євросоюз прийняв Берлінську декларацію (Berlin European Council, 1995) яка підтверджує право Палестини на утворення життєздатної держави.

Подальші кроки в напрямку палестинського врегулювання були зроблені в межах «човникової дипломатії» міністра іноземних справ ФРН Йошки Фішера. Причиною цих кроків став вибух на дискотеці в Тель – Авіві в червні 2001р. неподалік від місця перебування голови німецького МЗС. Реакція німецького міністра була миттєвою. Він продовжив своє перебування в Ізраілі, організував зустріч з головою ПНА Ясером Арафатом, де висунув вимоги до палестинської сторони про припинення війни і повернення до перемовин. Напередодні першого засідання «близькосхідного квартету» Йошка Фішер оприлюднив «План із семи пунктів» (Idea Paper for, 2002) .

Цей документ передбачав урегулювання арабо – ізраїльського конфлікту на основі формули (взаємного визнання) «двух держав» протягом двох років, гарантовану роль квартета, який складається із ЄС, США, рф і ООН, проведення міжнародної мирної конференції. Цей документ став основою для «дорожної карти» (Performance-Based Roadmap, 2003).

У січні 2008 р. ФРН та ПНА запустили нову ініціативу «Майбутнє для Палестини». Основною метою даного проекту є «реалізація ініціатив щодо покращення ситуації в Палестині сьогодні, а не в перспективі, з конкретними та

прозоровими результатами, паралельно з переговорним процесом » (Future for Palestine, 2007).

Цей проект обговорювався на «Берлінській конференції на підтримку інститутів цивільної безпеки та правосуддя Палестини», і зустрів підтримуку світової спільноти (Opening Speech by, 2008).

Отже, дипломатична діяльність німецького уряду в урегулюванні ізраільсько – палестинського конфлікту спрямована на підписання мирного договору між Державою Ізраіль і Палестинською Національною Адміністрацією. Федеративна Республіка Німеччини є прихильником багатостороннього підходу в межах кризового урегулювання в межах міжнародних організацій.

Список використаних джерел

1. *Тригуб П. М., Чернишов І. В. (2008) Палестинська проблема та шляхи її вирішення. Наукові праці Миколаївського державного гуманітарного університету ім. Петра Могили комплексу "Києво - Могилянська академія". Сер.: Історичні науки. Т. 88, Вип. 75. С. 95 - 101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdui_2008_88_75_20*
2. *Berlin European Council 24 and 25 march 1999. Part IV. URL: http://www.europarl.europa.eu/summits/ber2_en.htm#partIV*
3. *Idea Paper for Middle East Peace» by German Foreign Minister Joschka Fischer, submitte dat the EU foreign minister's meeting in Luxembourg on 15 April 2002. Berlin: Stiftung*
4. *Future for Palestine, 2007. URL: http://www.auswaertiges-amt.de/EN/Aussenpolitik/RegionaleSchwerpunkte/NaherMittlererOsten/IsraelPalaestinensischeGebiete/ZukunftPalaestina/Uebersicht_node.html*
5. *Opening Speech by Federal Foreign Minister Steinmeier at the Berlin Conference in Support of Palestinian Civil Security and the Rule of Law, 24.06.2008. URL: http://www.auswaertiges-amt.de/EN/Infoservice/Presse/Reden*
6. *Performance - Based Roadmap to a Permanent Two-State Solution to the IsraeliPalestinian Conflict. 30.04.2003. URL: http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/A+PerformanceBased+Roadmap+to+a+Permanent+Two-Sta.htm*

КАДОЛЬОНОК Іван

аспірант кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ДЕРЖАВНІ ПРІОРИТЕТИ США У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ ЗА ПРЕЗИДЕНСТВА ДЖ. БАЙДЕНА

Концепція національної безпеки адміністрації Дж. Байдена ґрунтується на наступних тезах: епоха «після холодної війни» остаточно завершена. Світ стає

більш розділеним та нестабільним. Зміст нинішнього етапу обумовлює конкуренція між провідними державами за визначення сценарію майбутнього розвитку (Толстов, Фесенко, 2022).

Звертаючись до країн Європи, Дж. Байден підтвердив гарантії безпеки союзників у рамках НАТО і припинив виведення американських військ з Німеччини. Характеризуючи позицію щодо росії, Дж. Байден звинуватив москву у спробах послабити НАТО і ЄС, однак висловив готовність продовжувати діалог з контролю над озброєннями. Поряд із цим, одним із перших рішень адміністрації Дж. Байдена стало продовження Договору про скорочення стратегічних наступальних озброєнь (СНО-3) на наступні п'ять років. Запропонований Дж Байденом «план досягнення кращого майбутнього» заснований на реалізації національних інтересів США, які включають: захист безпеки американського народу; розширення його економічного процвітання; реалізацію та захист демократичних цінностей, що закладені в основі американського способу життя (National Security Strategy, 2022).

В Стратегії національної безпеки США (2022) окреслено основні форми реагування на війну росії проти України та загрози з боку рф у цілому: США продовжать підтримувати Україну в її боротьбі за свободу, надаватимуть допомогу в економічному відновленні та заохочуватимуть її регіональну інтеграцію з ЄС; США захищатимуть «кожний дюйм території НАТО і продовжуватимуть створювати та поглиблювати коаліцію з союзниками та партнерами, щоб запобігти заподіянню росією подальшої шкоди європейській безпеці, демократії та інститутам»; США стримуватимуть і, за необхідності, реагуватимуть на дії росії, які загрожують основним інтересам США, включаючи атаки росії на нашу інфраструктуру та нашу демократію; Конвенційні збройні сили Росії «будуть ослаблені, що, ймовірно, посилить залежність москви від ядерної зброї в її військовому плануванні. … США не дозволять росії чи будь-якій іншій державі досягти своєї мети шляхом застосування чи загрози застосування ядерної зброї»; США, як і раніше, зацікавлені у збереженні стратегічної стабільності та розвитку більш широкої та прозорої інфраструктури контролю над озброєннями, яка піддається перевірці (на заміну нинішнього договору СНО-3); США зацікавлені у

відновленні механізмів європейської безпеки, зруйнованих унаслідок дій рф; США підтримуватимуть і розвиватимуть прагматичні способи взаємодії з рф для вирішення питань, з яких така взаємодія може бути взаємовигідною (National Security Strategy, 2022).

Виступаючи зі зверненням з приводу російського нападу на Україну (24.02.2022 р.), Дж. Байден повідомив про введення нових санкцій проти рф і пообіцяв, що США «захищатимуть кожен дюйм території НАТО з усією силою американської могутності». У відповідь на «агресивні дії росії, включаючи присутність її військ у Білорусії та на Чорному морі», Дж. Байден «санкціонував розгортання сухопутних і військово-повітряних сил, які вже дислоковані в Європі, на східному фланзі НАТО – на територіях Естонії, Латвії, Литви, Польщі та Румунії». При цьому будь - які форми прямої участі США в конфлікті було категорично спростовано (Толстов, Фесенко, 2022).

Водночас формулювання Стратегії національної безпеки США - 2022 не дають Україні підстав розраховувати на пряму військову підтримку з боку США і НАТО. Йдеться про наміри політичного керівництва США досягти «ослаблення конвенційних збройних сил» РФ. Ця теза супроводжується прозорим натяком на посилення сподівань російського керівництва на використання фактору ядерної зброї. Отож, оцінка ймовірних результатів завершення війни в Україні тією чи іншою мірою пов’язується з присутністю ядерного чинника у військовому плануванні РФ (Толстов, Фесенко, 2022).

Така логічна прив’язка обумовлює об’єктивну незацікавленість української сторони в публічному акцентуванні загрози використання ядерної зброї з боку РФ, адже ця тема сприяє поширенню настроїв «ядерної паніки» в суспільствах країн - партнерів України, від допомоги яких залежить спроможність Збройних сил України надавати успішну відсіч російським військам і забезпечувати визволення національної території. В тексті Стратегії національної безпеки - 2022 міститься декларація, що «США не дозволять Росії чи будь-якій іншій державі досягти своєї мети шляхом застосування чи загрози застосування ядерної зброї» (National Security Strategy, 2022).

Хоча війна РФ проти України спричинила загострення відносин між США та РФ, політичне керівництво США зберігає й продовжуватиме використовувати канали діалогу з російськими владними структурами. Адміністрація Дж. Байдена не має наміру переривати комунікацію з російськими владними інстанціями, зокрема й через розуміння загрози неконтрольованої поведінки російського керівництва. Це пояснює небажання адміністрації Дж. Байдена визнавати Росію країною, яка підтримує тероризм або країною, яка використовує терористичні методи (Толстов, Фесенко, 2022).

Формулювання Стратегії національної безпеки США - 2022 щодо України оминає питання про можливі результати та наслідки російсько - української війни, включаючи проблему повоєнного врегулювання. З цього приводу йдеться лише про наміри підтримувати Україну в її боротьбі за свободу, надавати допомогу в економічному відновленні та заохочувати інтеграцію України з ЄС (Толстов, Фесенко, 2022).

Отже, можна зробити припущення, що позиція США стосовно рф має скоріше вичікувальний характер і передбачає відслідковування внутрішніх процесів у російському суспільстві впродовж війни, тривалість якої значною мірою визначається темпами і обсягами військової допомоги Україні. Політичне керівництво та військове командування України зацікавлені у збільшенні обсягів військової допомоги з боку США та країн-партнерів. Однак по факту слід усвідомлювати, що надання самої цієї допомоги залежить насамперед від позиції адміністрації Дж. Байдена та її зв'язків з країнами НАТО, ЄС і G7 (Толстов, Фесенко, 2022).

Принципово важливу роль відіграє створена з ініціативи США міжнародна контактна група з надання військової допомоги Україні (Ukraine Defence Contact Group), уперше скликана в форматі конференції представників міністерств оборони країн - партнерів на військовій базі «Рамштайн» у ФРН 26 квітня 2022 р.. За її функціями міжнародна контактна група призначена для виконання принципово важливих для України й суто функціональних завдань військового і військово – технічного характеру. Робота «контактної групи» має декілька рівнів узгодження, включаючи наради директорів

департаментів з озброєнь міністерств оборони країн - учасниць, окремі наради міністрів країн - членів НАТО та країн-членів ЄС. Спроби ідеологізації цього механізму скоріше заважатимуть, аніж сприятимуть виконанню головного завдання «контактної групи», яке полягає в координації номенклатури, обсягів і забезпеченні логістики поставок озброєнь для ЗСУ (Толстов, Фесенко, 2022).

Отже, основними державними приорітетами у військовій сфері адміністрації Дж. Байдена є: забезпечення гарантій безпеки союзників у Європі у рамках НАТО; зацікавленість у продовженні Договору про скорочення стратегічних наступальних озброєнь (СНО – 3) на наступні 5 років; захист безпеки американського народу; реалізація та захист демократичних цінностей; допомога Україні у війні з росією; захист території НАТО.

Список використаної літератури

1. Толстов С. В., Фесенко М. В. (2022) Цілі та пріоритети зовнішньополітичної стратегії адміністрації Дж. Байдена – аналітична записка. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». URL: https://ivinas.gov.ua/viina-rf-proty-ukrainy/tsili-ta-priorytetyzovnishnopolitychnoi-stratehii-administratsii-dzh-baidena.html

2. National Security Strategy. Washington : The White House. October 2022. URL: https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris- dministrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf

СЕКЦІЯ 3

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА МІЖНАРОДНИЙ ПРАВОПОРЯДОК

ЛИСЮК Ярослав

курсант 3-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування, Дніпровського державного університету внутрішніх справ

РЕФОРМА СИСТЕМИ ООН: ПОТРЕБА ЧАСУ ЧИ НЕМОЖЛИВЕ ЗАВДАННЯ?

Сучасний світ переживає надзвичайно складний період глобальної нестабільності, коли традиційні механізми підтримки миру і безпеки демонструють свою обмеженість та неефективність. Організація Об’єднаних Націй, створена після Другої світової війни як гарантія міжнародного миру і безпеки, сьогодні стикається з серйозними викликами, які ставлять під сумнів її здатність ефективно реагувати на конфлікти сьогодення. Прикладом є війна в Україні, де, незважаючи на численні резолюції, заяви і санкції, ООН не змогла зупинити агресію, забезпечити негайне припинення бойових дій або захист цивільного населення. Ця ситуація викликає обґрунтовані запитання щодо необхідності глибокої реформи Організації Об’єднаних Націй.

Історично структура ООН формувалася у післявоєнний період, коли ключові держави світу прагнули запобігти повторенню глобальної катастрофи. Створення Ради Безпеки із правом вето для п’яти постійних членів мало забезпечити стабільність і уникнення конфліктів шляхом консенсусу потужних держав. Проте сьогодні цей механізм часто стає фактором паралічу у вирішенні кризових ситуацій. Вето дозволяє будь-якій державі заблокувати резолюції, що призначені для зупинення агресії або захисту прав людини, що безпосередньо проявляється у неможливості швидко реагувати на вторгнення в Україну та інші регіональні конфлікти [1, с. 341].

Необхідність реформи ООН обумовлена не лише проблемами Ради Безпеки, але й загальним зміщенням глобального балансу сил. Після завершення Холодної війни міжнародна система значно змінилася. З’явилися нові економічні та політичні центри сили, такі як Китай, Індія, Бразилія, а традиційні лідери минулого століття вже не визначають самостійно порядок у світі. Водночас конфлікти стали більш складними і багатоплановими, включаючи гібридні війни, економічний тиск,

кібератаки та порушення міжнародного гуманітарного права. Організація Об'єднаних Націй зі старою структурою і механізмами реагування не завжди здатна адекватно відреагувати на такі виклики [2, с. 45].

Особливо наочно це проявляється у війні в Україні, де масштабна агресія порушує базові принципи міжнародного права, включаючи суверенітет держави, територіальну цілісність та права мирного населення. Резолюції Генеральної Асамблеї мають декларативний характер і не забезпечують негайного припинення бойових дій. Рада Безпеки через право вето постійних членів не здатна прийняти ефективні рішення, що дозволили б зупинити агресію або посилити міжнародний тиск. Цей приклад яскраво демонструє, що існуюча структура ООН втрачає спроможність виконувати головну місію організації — підтримку миру та безпеки у світі.

Реформа ООН необхідна для того, щоб пристосувати організацію до сучасних реалій. Перш за все, варто переглянути склад Ради Безпеки і питання права вето. Включення нових постійних членів, що відображають реальний розподіл глобальної сили, може підвищити легітимність і ефективність рішень. Механізми обмеження або скасування права вето у випадках грубого порушення міжнародного права могли б запобігти паралічу організації у кризових ситуаціях. Також необхідно реформувати підхід до миротворчих місій та процедур реагування на конфлікти, щоб вони стали більш оперативними і ефективними.

Не менш важливим є розвиток системи контролю за виконанням резолюцій ООН та підвищення ролі Генеральної Асамблеї і спеціалізованих агентств організації. Сучасні реалії потребують більш гнучкого і адаптивного підходу до забезпечення миру, включаючи застосування економічного тиску, міжнародних санкцій та механізмів координації міжнародної політики для запобігання подальшій ескалації.

Критики реформ часто зазначають складність досягнення консенсусу серед держав-членів і потенційні ризики порушення балансу сил. Однак нинішня практика показує, що без реформ ООН продовжуватиме демонструвати свою безсилість у вирішенні серйозних конфліктів, що ставить під загрозу саму концепцію глобальної безпеки. Війна в Україні є яскравим свідченням того, що

статус-кво неприпустимий і вимагає рішучих дій. Сучасна організація повинна бути здатною ефективно реагувати на агресію, незалежно від геополітичних інтересів окремих держав [3, с. 87].

Таким чином, реформа системи ООН є не лише потребою часу, але й критично необхідним заходом для підтримки міжнародного правопорядку. Існуюча структура не справляється з викликами сучасності, не здатна запобігати агресії і забезпечувати захист прав людини у реальному часі. Підвищення легітимності Ради Безпеки, адаптація механізмів реагування на конфлікти, розширення участі держав у прийнятті рішень та обмеження права вето є ключовими елементами реформ. Відсутність рішучих змін ризикує перетворити ООН на формальний орган з декларативними повноваженнями, що не виконуватиме головної місії — створення безпечного і стабільного світу. Реформа ООН є складним завданням, але воно можливе, якщо міжнародна спільнота продемонструє політичну волю, прагнення до консенсусу і готовність до перетворення організації на ефективний механізм глобальної безпеки. Війна в Україні наочно показала, що сучасні реалії вимагають рішучих кроків і свідчать про необхідність оновлення структур, процедур і механізмів реагування, які дозволять організації виконувати свою ключову функцію — захист миру та міжнародного правопорядку.

Список використаних джерел:

1. Мельник, Я. О. Чальцева. О. М. Формування нової системи міжнародних відносин як реакція на російсько-українську війну. Дисертація
Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. 448 с.

2. Іжнін І. Трансформація системи міжнародної безпеки на початку XXI століття: нові загрози. Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини 2015. № 3. С. 44-49.

3. Данильченко Ю.Б. Організація Об'єднаних націй як ключовий суб'єкт протидії тероризму на міжнародному рівні. Актуальні проблеми правового забезпечення протидії злочинності. Харків. 2020. С. 86

Науковий керівник: Марченко О., професор кафедри теорії та історії держави та права, конституційного права та прав людини Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор філософських наук, професор

НАУМКІНА Світлана

доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

РОЛЬ ТА МЕЖІ КОМПЕНСАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО СУДУ ООН У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ: СУЧАСНА ПРАКТИКА

Системний аналіз функціональних та нормативних меж компетенції МС ООН та оцінкою його реального впливу на забезпечення сучасного міжнародного правопорядку є надзвичайно складною задачою, зумовленою глибокими кризами у світовому політичному просторі, які виникли внаслідок агресивних дій держав, що ігнорують основоположні принципи Статуту ООН. У таких умовах роль Міжнародного Суду ООН (МС ООН), як головного судового органу Організації, набуває критичного значення для підтримання стабільності та забезпечення верховенства права. МС ООН є не лише арбітром у міждержавних спорах, але й ключовим інструментом для тлумачення норм міжнародного права, впливаючи на формування його звичаєвих норм та доктрин.

Як відомо, МС ООН був заснований у 1945 році як наступник Постійної палати міжнародного правосуддя і є єдиним судовим органом універсальної юрисдикції, який має статус головного органу ООН (Статут ООН, ст. 92). Правові основи його діяльності викладені у Статуті МС ООН, який є невід'ємною частиною Статуту ООН. Функціонально Суд виконує дві основні ролі. По-перше, розгляд спорів між державами (спірна юрисдикція), а по-друге, надання консультативних висновків на запит Генеральної Асамблеї ООН або Ради Безпеки ООН (Статут МС ООН, ст. 65). Це підтверджує його важливість не лише у вирішенні конфліктів, але й у превентивному тлумаченні норм міжнародного права. Ключовим елементом, що визначає обсяг повноважень Суду, є види юрисдикції, а саме: спеціальна угода (compromis) /сторони спільно погоджуються передати вже існуючий спір на розгляд/; договірна юрисдикція (compromissory clauses) /юрисдикція ґрунтується на положенні міжнародного договору, в якому сторони заздалегідь домовилися про розгляд майбутніх спорів МС ООН/;

факультативна клаузула (optional clause, ст. 36(2) Статуту) /держави можуть визнати юрисдикцію Суду обов’язковою у відносинах з будь-якою іншою державою, яка взяла на себе таке саме зобов'язання. Обсяг компетенції МС ООН є досить суворим і чітко обмежений принципом добровільної згоди держав (consent of the State). Цей принцип є найважливішою межею компетенції, оскільки Суд може розглядати спір лише за умови, що всі сторони спору висловили свою згоду на це у будь-якій формі, передбаченій Статутом (Новицький, 2021 с. 84-90). Через цей принцип Суд не може приймати до розгляду: справи, які стосуються внутрішніх справ держави, що не регулюються міжнародним правом; справи проти держав, які не визнали жодного з видів юрисдикції Суду або подали застереження (резервації) щодо конкретного типу спорів.

Сучасна практика свідчить про напругу між універсальною потребою у правосудді та суверенним правом держав. Наприклад, багато держав, включаючи великі світові держави, відмовляються від визнання обов'язкової юрисдикції факультативної клаузули або роблять до неї широкі застереження, що обмежує можливість Суду втручатися в геополітично чутливі спори. Водночас, МС ООН відіграє критичну роль у формуванні та підтвердженні джерел міжнародного права. Відповідно до статті 38 Статуту, Суд застосовує міжнародні конвенції, міжнародний звичай, загальні принципи права, а також, як допоміжний засіб, судові рішення та доктрини найбільш кваліфікованих публіцистів. Висновки Суду щодо існування та змісту звичаєвих норм мають значний авторитет, ефективно впливаючи на правотворчість у міжнародній сфері.

Аналіз останніх рішень МС ООН демонструє його зусилля щодо зміцнення міжнародного правопорядку, навіть за наявності серйозних політичних перешкод. Особливого значення набувають справи, пов'язані з територіальними та екологічними суперечками. Протягом останнього десятиліття МС ООН успішно вирішив низку територіальних та морських спорів (наприклад, між Нікарагуа та Коста-Рикою), демонструючи свою здатність встановлювати чіткі межі та зменшувати напруженість. Ці рішення забезпечують мирне врегулювання конфліктів і підтверджують ефективність Суду як механізму застосування норм морського та прикордонного права (Зварун, 2023). Найбільш значущим аспектом

сучасної практики є розгляд справ, пов'язаних з порушенням імперативних норм (jus cogens). Яскравим прикладом є справа «Україна проти Російської Федерації», розпочата у 2017 році. Україна ініціювала розгляд на підставі положень Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. Рішення Суду про наявність юрисдикції у цій справі (2019) та запровадження запобіжних заходів (2022) є важливим прецедентом, який підтверджує можливість використання універсальних конвенцій для притягнення держав до відповідальності за непряму агресію та підтримку незаконних збройних формувань.

Ще одна справа, ініційована Україною проти РФ, «Звинувачення у геноциді згідно з Конвенцією 1948 року» (2022), демонструє новаторський підхід МС ООН. Суд взяв до розгляду справу, в якій Україна оскаржує саму правомірність застосування сили на підставі хибного твердження РФ про нібито вчинення Україною геноциду. Це розширює функціональне значення Конвенції про Геноцид, дозволяючи Суду не лише розглядати факти вчинення злочину, але й оцінювати правомірність дій держав, які використовують Конвенцію як привід для агресії. Це рішення є потужним інструментом у боротьбі з порушенням принципу незастосування сили (Статут ООН, ст. 2(4).

Отже, Міжнародний Суд ООН, незважаючи на суворі обмеження своєї компетенції, насамперед принципом згоди держав, відіграє незамінну роль у забезпеченні міжнародного правопорядку. Його вагомість підтверджується не лише рішеннями у традиційних територіальних спорах, але й активною участю у справах, пов'язаних із боротьбою з тероризмом, дискримінацією та збройною агресією. Сучасна практика, зокрема прецеденти, ініційовані Україною проти РФ, демонструють, що МС ООН використовує наявні в нього інструменти (договірна юрисдикція та запобіжні заходи) для реагування на найгостріші виклики, які загрожують міжнародному миру та безпеці. Проте головна межа його ефективності полягає у необов’язковості механізму примусового виконання рішень, особливо коли держава-порушник є постійним членом Ради Безпеки ООН. Таким чином, Суд є фундаментальною опорою правопорядку, але його реальна сила залишається

залежною від політичної волі та готовності держав дотримуватися міжнародного права.

Список використаної літератури

1. Зварун, Б. (2023). Роль Міжнародного суду ООН у сучасному світі. *SDM Partners*. URL: https://sdm.partners/blog/rol-mizhnarodnogo-sudu-oon-u-suchasnomu-sviti/

2. Міністерство закордонних справ України. (2019). Міжнародний Суд ООН виніс рішення на користь України, визнавши, що він має юрисдикцію у справі України проти Російської Федерації. URL: https://mfa.gov.ua/news/mizhnarodnij-sud-oon-vinis-rishennya-na-korist-ukrayini-viznavshi-shcho-vin-maye-yurisdikciyu-u-spravi-ukrayina-proti-rosijskoyi-federaciyi

3. Новицький, А. В**.** (2021). Проблематика правового регулювання інформації та кіберпезпеив сучасній світовій політиці: міжнародно-правовий аспект. Європейські перспективи. 2, 84-90.

4. Статут Організації Об'єднаних Націй та Статут Міжнародного Суду ООН. (1945). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

ЛЕЩЕНКО Максим

здобувач вищої освіти 3-го курсу,
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ

МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Міжнародний захист прав дітей в умовах воєнного стану є однією з найбільш актуальних проблем сучасного світу, оскільки саме діти належать до найбільш вразливих категорій населення, які потерпають від наслідків збройних конфліктів. Повномасштабна агресія російської федерації проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, поставила під загрозу права мільйонів дітей: вони змушені евакуюватися, проживати в умовах постійних обстрілів, втрачати батьків, рідних та домівки, а багато хто позбавлений навіть права на життя.

За даними ювенальних прокурорів, станом на червень 2025 року в Україні загинуло понад 630 дітей, понад 1975 отримали поранення різного ступеня

тяжкості, понад 25 тисяч примусово переміщено або депортовано, тисячі вважаються зниклими безвісти. Така статистика доводить необхідність застосування всіх можливих міжнародних правових механізмів, які існують у сфері захисту прав дітей [1].

Основу міжнародно-правового захисту складає Конвенція ООН про права дитини 1989 року, яка є найбільш універсальним міжнародним договором у цій сфері [2]. Вона гарантує кожній дитині право на життя, ім'я, сімейне виховання, захист від усіх форм насильства та експлуатації, а стаття 38 покладає на держави-учасниці обов'язок поважати норми міжнародного гуманітарного права, утримуватися від призову осіб до 15 років та вживати всіх можливих заходів для забезпечення захисту дітей, постраждалих від збройних конфліктів.

З метою посилення захисту Україна у 2004 році ратифікувала Факультативний протокол до Конвенції щодо участі дітей у збройних конфліктах, який встановлює мінімальний вік призову та участі у військових діях на рівні 18 років, а також забороняє вербування та використання дітей у бойових діях [3]. До міжнародних актів, що мають значення для України, належать Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи 1977 року, Конвенція МОП №182 про заборону найгірших форм дитячої праці (забороняє використання неповнолітніх як солдатів), Європейська конвенція про здійснення прав дітей (1996, чинна для України з 2007 року), а також Паризькі принципи та Паризькі зобов'язання 2007 року щодо захисту дітей від незаконного вербування збройними групами.

Науковці наголошують, що військова агресія повністю змінила життя маленьких українців, а країна-агресор зухвало порушує всі міжнародно-правові акти, які забезпечують та захищають права дитини, зокрема здійснює незаконну депортацію, вербування дітей, напади на школи й лікарні, перешкоджає наданню гуманітарної допомоги. Це міжнародні злочини проти українських дітей, що не мають строків давності [4, с.599].

Національне законодавство України також містить низку актів, які відтворюють міжнародні стандарти у сфері захисту дітей у воєнний час. Конституція України, Сімейний кодекс, Кримінальний кодекс, Закон України «Про охорону дитинства» зі статтею 30-1, що визначає статус дітей, які постраждали

внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, гарантують право таких дітей на психологічну, медичну, освітню реабілітацію, возз'єднання з родиною та надання спеціального статусу [5]. Постановою Кабінету Міністрів України №268 від 5 квітня 2017 року затверджено порядок надання цього статусу, а Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» гарантує дітям ВПО соціальну підтримку навіть без супроводу батьків чи законних представників. Закон №936-VIII від 26 січня 2016 року посилив соціальний захист дітей і підтримку сімей, а Закон 2018 року щодо захисту житлових прав дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, спрямований на покращення механізмів ухвалення рішень у сфері захисту дітей у складних життєвих обставинах. Проте, як слушно зауважують науковці, на практиці імплементація міжнародних стандартів стикається з низкою труднощів: відсутністю чітких механізмів застосування факультативних протоколів у національних судах, неврегульованістю питань захисту дітей, які постраждали від конфлікту, але не мають статусу ВПО, нестачею ресурсів і належної координації між органами влади, невизначеністю щодо ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду, який кваліфікує вербування дітей як військовий злочин [6, с.97].

Важливу роль у захисті прав дітей в умовах воєнного стану відіграють міжнародні організації. ООН, її спеціалізовані агентства, насамперед ЮНІСЕФ, УВКБ ООН та Всесвітня продовольча програма, надають грошову, гуманітарну та психологічну допомогу сім'ям з дітьми. ЮНІСЕФ у 2022 році запустив загальнонаціональну кампанію «Дитина не сама» для інформування суспільства про проблеми порушення прав дітей під час війни та надання вичерпної інформації, як розв'язувати ці проблеми [7]. Представництво дитячого фонду ООН в Україні також надає грошову допомогу багатодітним родинам, сім'ям з дітьми з інвалідністю та сприяє реалізації програм реабілітації. Рада Європи реалізує проект «Захист прав дітей під час війни та в післявоєнний період в Україні», який спрямовано на взаємодію щодо захисту прав дітей [8]. Проте навіть за наявності допомоги міжнародної спільноти, національна система захисту потребує вдосконалення.

Забезпечення міжнародного захисту прав дітей у період воєнного стану є не тільки обов'язком держави у правовій площині, а й свідченням її цивілізаційної зрілості. Україна, будучи учасницею ключових міжнародних договорів, зобов'язана гарантувати права дітей навіть у період збройного конфлікту. Для цього необхідно удосконалити механізми застосування міжнародних норм у національній судовій практиці, розширити перелік категорій дітей, які мають право на спеціальний захист (зокрема, дітей на окупованих територіях), посилити кримінальну відповідальність за вербування неповнолітніх у збройні формування, забезпечити системну психологічну та медичну реабілітацію дітей, які пережили травматичні події, а також зміцнити співпрацю з міжнародними організаціями для залучення ресурсів і експертизи. Виконання цих завдань є не лише юридичним обов'язком держави, а й важливим кроком до забезпечення майбутнього суспільства через гарантування благополуччя підростаючого покоління. У сучасних умовах воєнного стану захист прав дітей вимагає комплексного підходу, який поєднує правові, соціальні та психологічні заходи й враховує специфіку ситуації, що склалася, - лише так можна забезпечити реальний, а не декларативний захист найуразливішої групи населення.

Список використаних джерел:

1. Діти війни. Телеграм-канал Офісу Генерального прокурора. URL: https://t.me/pgo_gov_ua/7745 (дата звернення: 29.09.2025).

2. Конвенція про права дитини : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 20.11.1989 : станом на 16 листоп. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 29.09.2025).

3. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах: Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 01.01.2000 : станом на 23 черв. 2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795#Text (дата звернення: 29.09.2025).

4. Волошанівська Т. В. Забезпечення прав та свобод дитини під час воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 1. С. 598-600.

5. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III : станом на 6 лип. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text (дата звернення: 29.09.2025).

6. Ніколайчук С. Захист прав дітей в умовах воєнного стану: проблеми теорії і практики. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 4. С. 94-105.

7. Міністерство соціальної політики України. Портал «Діти» URL: https://dity.msp.gov.ua/ (дата звернення: 29.09.2025).

8. Рада Європи. «Захист прав дітей та забезпечення правосуддя, дружнього до дитини, в Україні» URL: https://www.coe.int/uk/web/kyiv/protecting-the-rights-of-ukrainian-children-and-ensuring-child-friendly-justice (дата звернення: 29.09.2025).

Науковий керівник: Марченко Олена Вікторівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри теорії та історії держави та права, конституційного права та прав людини Дніпровського державного університету внутрішніх справ

БІЛИЙ Микола
аспірант кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ГЕНЕЗА ПОНЯТТЯ «ЕКОЦИД» В ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Термін «екоцид» походить від грецького «oikos», що означає «будинок», і латинського «caedo», що означає «знести» або «вбити». Відповідно до Міжнародного словника Мерріам - Вебстер слово «екоцид» означає руйнування значних територій природного середовища як наслідок діяльності людини [Webster's new world].

Поняття «екоцид» запровадив американський ботанік доктор Артур В. Галстон, який досліджував хімічний гербіцид, що застосували американські війська у В'єтнамі з метою відслідковування Фронту національного визволення в лісах та полях цієї держави. Вчений у 1969р. в Конгресі США повідомив про наявність оброблення хімікатами чотирьох мільйонів акрів, [Генеза екоциду, 2023].

Термін екоцид був вперше запропонований фахівцем у 1970 р. у доповіді на конференції «Війна та національна відповідальність». Екоцид як термін позначав різні заходи спустошення та руйнування, які спрямовані на пошкодження або руйнування екології географічних районів та спричинення шкоди життю людей, тварин та рослин [Сурілова, 2022, С.388 - 391].

У 1972 році шведський прем'єр - міністр Улоф Пальме у своїй промові на Конференції ООН із навколишнього середовища людини, розглядаючи питання величезних руйнувань, спричинених бомбардуваннями, широкомасштабним використанням бульдозерів та гербіцидів, фактично закріпив термін «екоцид», вимагаючи термінової міжнародної уваги до зазначених проблем [Ecocide law].

У 1973р. Р. Фальк, сформулював правове поняття «екоцид» та запропонував прийняти Міжнародну конвенцію про злочин екоциду. У ст. II Проекту проголошувалося, що екоцид означає будь - які з таких дій, вчинених з метою руйнування або знищення, повністю або частково, екосистеми людини: (a) використання зброї масового знищення, ядерної, бактеріологічної, хімічної чи іншої; b) використання хімічних гербіцидів для дефоліації та вирубування природних лісів у військових цілях; (c) використання бомб і артилерії в такій кількості, щільності або розмірі, щоб погіршити якість ґрунту або збільшити ймовірність захворювань, небезпечних для людей, тварин або сільськогосподарських культур; (d) використання

бульдозерного обладнання для знищення великих масивів лісу або посівних угідь у військових цілях; (e) використання методів, призначених для збільшення або зменшення кількості опадів або іншої зміни погоди як зброї війни; (f) насильницьке вилучення людей або тварин з їх звичних місць проживання для прискорення досягнення військових або промислових цілей [Falk, 1973]. Конвенція не була прийнята, але сама ідея визнання міжнародного злочину «екоцид» набула подальшого розвитку.

В 1978р. Спеціальний доповідач ООН з питань запобігання злочину геноциду та покарання за нього Нікодем Руханьянкіко назвав злочин екоциду «міжнародним злочином, схожим на геноцид». Виникла пропозиція визначити екоцид воєнним злочином, проте вказана пропозиція не отримала успіху [Генеза екоциду, 2023].

У 1984р. Комісія з міжнародного права розглянула можливість визначити екоцид міжнародним злочином [Генеза екоциду, 2023].

У 1986р. проводилася дискусія з приводу злочинів, що завдають шкоди довкіллю в значенні злочинів проти людяності. Внаслідок всіх дискусій 5 липня 1996р. було прийнято «Проєкт кодексу злочинів проти миру та безпеки людства», проте без екоциду, вказана норма не визначалася в документі [Генеза екоциду, 2023].

Наразі немає прямого закріплення екоциду на рівні міжнародно-правових документів, хоча дискусії з цього питання досить активно ведуться світовими правниками.

22 червня 2021 р. групою фахівців з міжнародного права за підтримки фонду «Stop Ecocide Foundation» було презентовано концепцію щодо визначення поняття «екоцид». Координацією роботи займався Філіп Сендрс з Університетського коледжу Лондона та Флоренс Мумба, що обіймала посаду судді Міжнародного кримінального суду. [STOP ECOCIDE FOUNDATION].

Група на чолі з Філіпом Сендсом запропонувала таке визначення екоциду – «екоцид» означає незаконні або безглузді дії, вчинені з усвідомленням того, що існує значна ймовірність заподіяння цими діями серйозної та/або широкомасштабної, або довготривалої шкоди навколишньому середовищу [Independent Expert Panel].

Отже, поняття «екоцид» виникло як відповідь міжнародної спільноти на значні екологічні руйнування, зокрема у контексті воєнних дій. Від перших наукових згадок 1960 – 1970-х років до сучасних правових та екологічних ініціатив цей термін

еволюціонував у напрямі його розуміння як потенційної категорії міжнародного злочину. Попри відсутність його формального закріплення в чинних міжнародно - правових документах, концепція екоциду поступово набуває все більшої підтримки серед науковців і практиків. Сучасні підходи до визначення екоциду акцентують увагу на протиправних діях, що спричиняють суттєву, масштабну або тривалу шкоду довкіллю, що, у свою чергу, підкреслює необхідність міжнародного правового регулювання задля забезпечення охорони екосистем і глобальної екологічної безпеки.

Список використаних джерел

1.Webster's new world dictionary of the American Language. URL: https://www.merriam-webster.com/

2. Генеза екоциду: на межі між війнами, науковим доробком та політичними іграми. Частина 1. Екологія. Право. Людина.(2023). URL: http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/GENEZA-EKOTSYDU1205.pdf.

3. Сурілова О. О. (2022). Злочин екоциду: проблеми міжнародної відповідальності. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», Т. 1. С. 388 - 391.

4. Ecocide law URL: https: //ecocidelaw.com/history/

5. Falk R. (1973) Environmental Warfare and Ecocide – Facts, Appraisal, and Proposals First Published. March 1. URL: https://doi.org/10.1177/096701067300400105

6. Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide.URL: https://static1.squarespace.com/static/5ca2608ab914493c64ef1f6d/t/67f539d588e9544792700921/1744124385734/SE%2BFoundation%2BCommentary%2Band%2Bcore%2Btext%2B2025.pdf

СТАРОСТЕНКО Сергій
аспірант кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ЕКОЦИД ЯК МІЖНАРОДНИЙ ЗЛОЧИН

В умовах порушення на глобальному рівні стану екологічних систем, а саме їх забруднення, виснаження та спотворення екологічного балансу, набуває вагомого значення питання посилення відповідальності за діяльність, яка негативно впливає на стан довкілля. Визнання екоциду як міжнародного злочину здатне покращити ситуацію.

Екоцид, в міжнародному праві, зазвичай, розглядається як протиправні і навмисні дії одного або декількох суб'єктів міжнародного права щодо руйнування навколишнього середовища і (або) його компонентів, мають широкі і довготривалі

наслідки і зв’язані з серйозним порушенням зобов’язань перед міжнародною спільнотою і заподіянням шкоди життєвим інтересам нинішнього і майбутніх поколінь людей [Проблеми врегулювання складу].

Експертна група, яка була створена у листопаді 2020 року фондом «Стоп екоцид» з правового визначення екоциду, запропонувала доповнити Статут Міжнародного кримінального Суду статею 8 ter, у такому значенні поняття екоцид: «Екоцид – означає незаконні або безглузді дії, вчиненні з усвідомленням, що існує значна ймовірність серйозного та широкого чи довготривалого збитку навколишньому середовищу викликана такими діями[STOP ECOCIDE FOUNDATION].

Злочин екоциду, як будь – який міжнародний злочин порушує інтереси всієї світової спільноти як єдиного цілого, загрожує миру і безпеці людства і шокує свідомість людства [Краснова, 2017, С. 143 - 147]. Предметом злочину екоциду є навколишнє середовище – це Земля, її біосфера, кріосфера, літосфера, гідросфера та атмосфера, а також космічний простір[STOP ECOCIDE FOUNDATION].

До предмету злочину екоциду можливо також віднести предмети змішаного походження – створені, так би мовити, у співробітництві людини і природи – водосховища, канали, лісові насадження, пристосовані до потреблюдини змінені ландшафти, ботанічні, дендрологічні, зоологічні парки [Сурілова, 2022, С. 46 - 55].

Склад злочину екоциду є формальним. Злочин є закінченим з моменту створення небезпечної ситуації, а не досягнення результату. Це вчинення дій з усвідомленням значної ймовірності того, що вони здатні призвести до настання серйозної, широкомасштабної чи довготривалої шкоди [Сурілова, 2022, С. 46 - 55].

З об’єктивної сторони злочин екоциду може проявитися у таких формах: масове пошкодження та руйнування екосистем шляхом масового знищення рослинного або тваринного світу або поширенням епізоотій та епіфітотій; забруднення або засмічення атмосфери, водних ресурсів, ґрунтів, невиконання вимог щодо охорони надр; вчинення інших дій, що можуть спри-
чинити екологічну катастрофу. Щодо характеру екологічної шкоди, якавиступає ознакою екоциду, то експертна група не надає її всеосяжної характеристики,

зазначаючи що вона має бути серйозною, поширеною, довгостроковою [Сурілова, 2022, С. 46 - 55].

Особливо тяжкою формою екоциду є воєнний екоцид – порушення екосистем середовища проживання людини в результаті бойових дій, які мають військову і політичну мету.

Визнання екоциду як явища та правової категорії відбулося внаслідок аналізу негативних екологічних наслідків військових дій у Південно - Східній Азії. Каталізатором включення екоциду до юрисдикції МКС мають стати численні екологічні злочини російської федерації скоєні в Україні, які у сукупності характеризуються як «екоцид». На кінець травня 2022 р. в Україні зафіксовано 254 випадків екоциду. Знищено 1500 екосистем. 30 відсотків заповідних територій – об'єктів всесвітньої природної спадщини опинилися під загрозою знищення. Це, зокрема – 14 Рамсарських об'єктів площею 397,7 тис. га, близько 200 територій Смарагдової мережі площею 2,9 млн га та біосферні заповідники [Міністерство захисту довкілля].

Загалом екоцид – це: міжнародний екологічний злочин, метою якого є спричинення руйнації або нанесення втрат довкіллю (або його окремим компонентам); може відбуватися як в період військових дій,так і в мирний час; наслідки протиправних дій носять значний та тривалий характер; вчинені з усвідомленням значної ймовірності завдання шкоди такими діями; стосуються як загрози біоценозам та всього природного комплексу, так і руйнації антропогенних об'єктів, які спричиняють погіршення безпеки життєдіяльності; порушують міжнародні зобов'язання щодо правил дотримання екологічної безпеки; забезпечують стійке погіршення та забруднення значних територій; сприяють довготривалим екологічнім порушенням, ускладненням екологічної ситуації, настанню екологічної катастрофи [Рибачек, 2022, С.82 – 87].

Отже, визнання екоциду окремим злочином під юрисдикцією Міжнародного кримінального суду є необхідною передумовою зміцнення міжнародного екологічного правопорядку та захисту інтересів нинішніх і майбутніх поколінь. Наукові розвідки свідчать, що екоцид охоплює дії, які спричиняють серйозну, широкомасштабну чи довготривалу шкоду довкіллю у мирний або воєнний час,

причому особливо небезпечною є його воєнна форма. Сучасні приклади, зокрема значні екологічні збитки, завдані Україні російською федерацією, підкреслюють нагальність міжнародного правового врегулювання цього явища. Створення ефективного міжнародного механізму запобігання та відповідальності за екоцид є ключовим чинником забезпечення екологічної безпеки та збереження стабільності глобальних екосистем. Визнання екоциду міжнародним злочином здатне виступати дієвим інструментом стримування екологічно небезпечних дій.

Список використаної літератури

1. Проблеми врегулювання складу злочину про екоцид: вітчизняне та зарубіжне законодавство. URL: http://lib-net.com/content/9455_Problemi_vregyluvannya_sklady_zlochiny_pro_ekocid_vitchiznyane_ta_zarybijne_zakonodavstvo.htm

2. STOP ECOCIDE FOUNDATION Independent Expert Panel for the Legal Definition of Ecocide URL: https://static1.squarespace.com/static/5ca260

3. Краснова Ю.А. Особливості міжнародно-правового розвитку права екологічної безпеки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Серія ПРАВО. Випуск 45. Том 1. С. 143-147. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib

4. Сурілова О.О. Міжнародна відповідальність за злочин екоциду. Наукові праці НУ ОЮА 2022. №30. С. 46 – 55.

5. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України URL: https://mepr.gov.ua/news/39238.html

6. Рибачек В.К. Міжнародно – правова регламентація злочину екоциду. Часопис цивілістики. 2022. Вип. 45. С.82 – 87. URL: http://chascyvil.onua.edu.ua/index.php/chc/article/view/471/514

СУХОРЕБРИЙ Сергій

аспірант кафедри адміністративного
і кримінального права Дніпровського
національного університету імені Олеся Гончара

ДО ПИТАННЯ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕКОЛОГІЧНИЙ ЗЛОЧИН» МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ЯК УЧАСНИКАМИ ПРАВОТВОРЕННЯ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Міжнародна організація – це об’єднання держав відповідно до міжнародного права і на основі міжнародного договору для здійснення співробітництва в політичній, економічній, культурній, науково – технічній, правовій та інших галузях, що має необхідну для цього систему органів, права та

обов'язки, похідні від прав і обов'язків держав, і автономну волю, обсяг якої визначається волею держав – членів [Баймуратов, 2009, 704с.].

Одним із елементів правосуб'єктності міжнародної організації є її здатність брати участь у процесі міжнародної правотворчості. Правотворча функція міжнародних організацій реалізується як участь у правотворчому процесі держав і як формулювання юридично – зобов'язальних правил поведінки учасників міжнародних відносин [Шпакович, 2003, 20с.].

Формулювання юридично – зобов'язальних правил поведінки учасників міжнародних відносин передбачає надання визначення та тлумачення юридичних категорій.

Насьогодні міжнародні організації ще не дійшли згоди та не виробили єдиного розуміння терміну «екологічний злочин».

Програма ООН з навколишнього середовища (далі – ЮНЕП) під поняттям «екологічний злочин» розуміє незаконну діяльність, яка завдає шкоди оточуючому середовищу та спрямована на отримання вигоди окремими особами, групами чи компаніями від експлуатації, пошкодження, торгівлі чи крадіжки природних ресурсів, включаючи, але не обмежуючись серйозними злочинами та транснаціональною організованою злочинністю». В якості найпоширеніших видів діяльності, які охоплюються екологічними злочинами, ЮНЕП виокремлює: незаконний видобуток і торгівлю корисними копалинами, такими як нафта, золото, алмази, кобальт, цинк, колтан і літій; незаконну вирубка лісу та торгівлю деревиною; незареєстроване та нерегульоване рибальство; злочини проти дикої природи; злочини, пов'язані із забрудненням (незаконне скидання та торгівля хімічними речовинами і відходами, а також незаконне виробництво та торгівля озоноруйнівними речовинами) [The rise of environmental].

Європейська комісія надає таке визначення: «екологічні злочини» – це екологічні правопорушення, які охоплюються або можуть охоплюватися кримінальним правом, вони є порушеннями зобов'язань, спрямованих на захист навколишнього середовища, і можуть також включати «пов'язані порушення», такі як (а) екологічні порушення, які забезпечуються засобами, відмінними від

кримінального права, або (b) неекологічні порушення, такі як шахрайство, які пов’язані з екологічними порушеннями [Environmental crime affecting].

Європол до екологічних злочинів зараховує такі правопорушення, як: неналежний збір, транспортування, відновлення або утилізація відходів; незаконна експлуатація підприємства, на якому ведеться небезпечна діяльність або зберігаються небезпечні речовини чи препарати; вбивство, знищення, володіння або торгівля охоронюваними видами диких тварин або рослин; виробництво, імпорт, експорт, маркетинг або використання озоноруйнівних речовин [EUROPOL Environmental Crime].

Управління ООН з наркотиків відмічає, що злочини, що впливають на навколишнє середовище, – це серйозні організовані злочини, які мають тяжкі наслідки для економіки, національної безпеки, навколишнього середовища та здоров’я людей. Їх можна розділити на чотири сфери: дії, що призводять до забруднення навколишнього середовища або деградації таких ресурсів, як повітря, вода та ґрунт; дії, пов’язані з переміщенням або скиданням відходів, включаючи торгівлю відходами або їх скидання; торгівля або володіння охоронюваними чи забороненими видами флори та фауни; дії, що знищують природні ресурси, у тому числі незаконне вирубування лісу, незаконне полювання, незаконний вилов риби або збирання флори та фауни, незаконний видобуток корисних копалин тощо [United Nations Office].

Таким чином, міжнародні організації суттєво впливають на формування норм міжнародного права, зокрема шляхом розроблення термінології, тлумачення правових категорій та встановлення стандартів поведінки у сфері охорони довкілля. Їхня правотворча діяльність, хоч і ґрунтується на волі держав, характеризується певною автономністю.

У міжнародному праві нині відсутнє уніфіковане визначення терміна «екологічний злочин», що зумовлює різні підходи міжнародних організацій залежно від їхнього мандату та пріоритетів. ЮНЕП пов’язує екологічні злочини зі шкодою довкіллю та отриманням вигоди, включаючи широкий спектр незаконної діяльності – від незаконного видобутку ресурсів до торгівлі відходами та порушень у сфері дикої природи. Європейська комісія трактує це поняття ширше, визнаючи

також пов’язані порушення, що мають екологічний вимір. Європол концентрується на конкретних видах протиправної діяльності, що становлять загрозу довкіллю, зокрема незаконних операціях з відходами та діях щодо охоронюваних видів. UNODC розглядає екологічні злочини як серйозні організовані правопорушення з істотними наслідками для безпеки, економіки та здоров’я населення.

Аналіз підходів різних організацій свідчить про тенденцію до розширення змісту поняття «екологічний злочин», що відповідає посиленню глобальних екологічних викликів і потребі комплексної протидії. Попри ускладнення для міжнародної співпраці, відсутність єдиного визначення створює можливості для подальшого розвитку міжнародно - правової доктрини та гармонізації підходів. Отже, міжнародні організації вже формують концепт екологічного злочину, однак його універсалізація потребує додаткових узгоджень та правотворчої діяльності.

Список використаних джерел

1. *Баймуратов М.О. (2009) Міжнародне публічне право. Харків. 704с.*
2. *Шпакович О.М.(2003) Роль міжнародних економічних організацій в правотворчому процесі: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: 20 с.*
3. *The rise of environmental crime: A growing threat to natural resources peace, development and security. URL: https://wedocs.unep.org/ handle/20.500.11822/7662*
4. *Environmental crime affecting EU financial interests, the economic recovery and the EU’s Green Deal objectives. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ STUD/2022/737869/IPOL_STU(2022)737869_EN.pdf*
5. *EUROPOL Environmental Crime. URL: https://www.europol.europa.eu/crimeareasand statistics/crimeareas/environmental-crime*
6. *United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). URL: https://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/2024/April/explainer_-what-are-crimes-that-affect-the-environment.html*

САЧКО Олександр

доктор юридичних наук, професор кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ НЕУРЯДОВОЇ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «РОТАРІ - КЛУБ» ІЗ НАДАННЯ ДОПОМОГИ УКРАЇНІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Засновником руху «РОТАРІ» є адвокат Пол Гарріс, який 23 лютого 1905р. заснував Ротарі - клуб Чикаго. Діяльність «Ротарі» спрямована на подолання таких

глобальних проблем на планеті Земля як бідність, хвороби, голод, неписемність, забруднення навколишнього середовища та інших [Що таке Ротарі].

Ротарі - Інтернешнл - одна із найпотужніших міжнародних організацій, яка об'єднує понад 1,4 мільйони лідерів бізнесу та представників професійної еліти на всіх континентах, у більш ніж 200 країнах [Що таке Ротарі].

Ротарі - клуби є нерелігійними та неполітичними благодійними організаціями, відкритими для всіх країн, незалежно від національної та расової приналежності, віросповідання та політичних поглядів. Вони підтримують мирні зусилля, заохочцють доброчесність і сприяють доброзичливості та миру через товариство ділових, професійних і громадських лідерів [Що таке Ротарі].

Основними сферами уваги членів «Ротарі - клубів» є: сприяння миру та розв'язання конфліктів; запобігання та лікування хвороб; забезпечення чистою водою, санітарією та гігієною; здоров'я матеры та дитини; пыдтримання базової освіти та грамотності; розвиток місцевої економіки; захист навколишнього середовища [Що таке Ротарі].

З початком повномасштабної агресії рф проти України ротарійцями зі штату Вінсконсин було створено комітет допомоги Україні - Ukrainian Relief Tack. Американські ротарійці зі штату Вісконт, зібрали й відправили до України кілька контейнірів із гуманітарною допомогою, ліками та медичним обладнанням для поранених воїнів ЗСУ й українських біженців. Окрему підтримку отримав дитячий будинок у Чернівцях [Ротарійці зі Штату].

За підтримки Rotary Club of Camdridge, було зібрано близько 17 тисяч фунтів стерлінгів на закупівлю карет швидкої допомоги для України[Швидкі для України]. Потужне партнерство між Ротарі Клубом Санта - Роза (США), Ротарі Клубом Розенхайм - Інштадт та Ротарі Клубом Черкаси - Центр забезпечило стале постачання понад 200 генераторів та акумуляторів до лікарень, польових госпіталів, та шкіл по всій Україні [Проєкти - Rotary Club].

Програма виготовлення таи складання аптечок IFAK (індивідуальна аптечка) була запущена в березні 2022р. у відповідь на масштабне російське вторгнення та наступний конфлікт в Україні, зосереджена на виробництві та

складанні аптечок першої допомоги для вирішення нагальних медичних потреб, що виникли внаслідок кризи [Проєкти - Rotary Club].

Проєкт «ТИ - ПЕРЕМОЖЕЦЬ» із надання психологічної реабілітації дітей, які постраждали від війни, спрямований на вирішення проблеми психологічної підтримки дітей, які змушені залишати свої домівки через війну в Україні. Проєкт створено Ротарі - клуб «Черкаси - Центр», за підтримки Harris Family Foundation та інших Ротарі - клубів. Проєкт розрахований на внутрішньо переміщених осіб та соціально - незахищених дітей у Черкасах, Чигирині, Каневі та Руськополянській громаді, де проживає близько 9000 дітей. План реалізації включає створення центру психологічної допомоги із сенсорною кімнатою на базі санаторію «Руська Поляна», створення You Tube каналу з відео - заняттями арт - терапії та казко - терапії, а також виїзні заняття психологів та тренерів у Чигирин та Канів. Види робіт охоплюють психотерапію (он - лайн та очні, групові та індивідуальні консультації), арт - терапію, піскову терапію, казкотерапію та допомогу в адаптації до нового середовища. Очікувані результати включають відновлення та підтримку фізичного, психологічного стану дітей, адаптацію та інтеграцію в соціумі, корекцію поведінкових порушень, розвиток комунікативних та життєвих навичок, зняття стресу та емоційного перевантаження.

Окремим напрямом діяльності Rotary Club є міжнародні академічні обміни. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара уклав Меморандум про взаєморозуміння та співпрацю з дніпровським осередком Rotary Club (Дніпро Новий) міжнародної клубної організації Rotary Club District 2232. Нове партнерство сприятиме професійному зростанню, міжнародним академічним обмінам студентів і викладачів ДНУ[Проєкти -Rotary Club].

Таким чином, діяльність міжнародної неурядової громадської організації «Ротарі - клуб» у період російської агресії проти України стала важливим прикладом ефективної глобальної солідарності, гуманності та об’єднання зусиль світової спільноти задля підтримки українського народу. Ротарійці різних країн продемонстрували здатність оперативно реагувати на гуманітарні виклики війни, забезпечуючи Україну медичним обладнанням, ліками, генераторами, засобами

першої допомоги, транспортом та іншими ресурсами, необхідними для збереження життя та здоров’я населення.

Окрім матеріальної допомоги, значну увагу було приділено психологічній підтримці дітей, постраждалих від війни, що свідчить про комплексний підхід організації до вирішення гуманітарних проблем. Реалізація проєкту «Ти – переможець» та інших ініціатив підтверджує відданість «Ротарі - клубів» цінностям миру, доброчесності та соціальної відповідальності.

Важливою складовою діяльності є й підтримка міжнародних освітніх програм та академічних обмінів, що сприяє професійному розвитку молоді та формуванню інтелектуального потенціалу України в умовах воєнних викликів.

Отже, внесок «Ротарі - клубів» у допомогу Україні є системним, багатовимірним і має довгострокове значення. Їхня робота не лише полегшує наслідки війни, а й сприяє зміцненню міжнародних зв’язків, взаєморозуміння та підтримки України на глобальному рівні.

Список використаних джерел

1. Що таке Ротарі? URL:https://rotary.dp.ua/about-rotaty/
2. Ротарійці зі Штату Вінскон у Миколаїві. https://www.niknews.mk.ua/uk/2025/11/02/protjanuli-ruku-pomoschi-rotarijtsy-iz-shtata-viskonsin-v-nikolaeve/
3. Швидкі для України.https://www.rckfc.kh.ua/news/shvydki-dlya-ukrayiny/
4. Проєкти - Rotary Club Cherkasy Centre. https://www.rotaryckua.club/proekty/

СЕКЦІЯ 4

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ МІЖНАРОДНІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

АФАНАСЬЄВА Анастасія

студентка ІІ курсу освітнього ступеня «магістр» спеціальності 052 «Політологія», кафедра політичних наук і права, навчально-науковий інститут психології та суспільних наук, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ГЕДІКОВА Наталя

доктор політичних наук, професор, професор кафедри політичних наук і права, навчально-науковий інститут психології та суспільних наук, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОЇ БЕЗПЕКОВОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ЄС НА ТЛІ ГЛОБАЛЬНИХ БЕЗПЕКОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Сучасний характер і тенденції розвитку мультиполярного світу, а також стрімкі глобальні трансформації міжнародної безпеки і розвиток новітніх технологій актуалізували нові виклики включаючи зростання транснаціональних загроз і міжнародних конфліктів, які ускладнюють політичну, економічну, енергетичну, продовольчу та демографічну ситуацію у світі. Серед основних викликів можемо зазначити поширення гібридних загроз, тривалих військових протистоянь, тероризму, пандемії, енергетичну залежність, кіберзлочини, хакерські або інформаційні війни і кібернетичні атаки, які ускладнюють роботу національних інститутів безпеки та вимагають нових підходів до їх модернізації. Глобальна безпека зазнає значних трансформацій через інтеграційні процеси й суперечливі аспекти глобалізації, що призводить до поглиблення проблем стабільності і безпеки. Крім того, існують виклики координації міжнародної підтримки та формування комплексних правових і організаційних механізмів для ефективного реагування на нові загрози.

У цих умовах безпека вже не є статичним поняттям, а перетворюється на більш динамічне, тому що залежно від ситуації та контексту воно змінюється, тим самим вимагаючи від країн або міжнародних організацій швидкої адаптації та реагування, а також міждисциплінарного підходу в аналізі. Зміна у тлумаченні безпеки показує нам, наскільки широкий процес трансформації міжнародних

відносин, в якому важливими стають такі принципи як співпраця, багаторівневе управління та ціннісні орієнтири. Відтепер безпека не може гарантуватись виключно на національному рівні – вона потребує координації, довіри, багатосторонньої дипломатії та постійного зв'язку з усіма учасниками міжнародної системи між собою і має глобальний характер. Важливість комплексної безпеки стала ще більш актуальною та поєднала в собі елементи традиційних і новітніх підходів. Тобто, тепер ідея полягає в тому, що будь-яка форма безпеки не є ізольованою та усі вони щільно пов'язані між собою. Кожна країна починає створювати свою власну всеосяжну стратегію безпеки, де важливо не просто реагувати на вже існуючу проблему, а намагатись передчасно запобігти майбутнім загрозам, що можуть негативно вплинути на інші сфери. У зв'язку з цим, ключовим фактором для підвищення стійкості і розвитку національних систем безпеки стає взаємодія з регіональними та міжнародними партнерами, зокрема, такими як Європейський Союз.

Україна з моменту свої незалежності, з метою захисту власних національних інтересів, обрала шлях європейської інтеграції з подальшою перспективою стати повноправною державою-членом Європейського Союзу. І для неї це питання набуло особливої актуальності у 2014 році в результаті збройної агресії з боку Російської Федерації та на початку 2022 року після її повномасштабного вторгнення на територію нашої держави. Але російська агресія спричинила загрозу не лише для України, а також для усієї європейської системи безпеки. Тому метою цього партнерства є реалізація спільних цілей, укріплення та розвиток. В результаті цих подій вектор політики Європейського Союзу щодо України зазнав кардинальних змін – тепер сфера політики не просто пріоритетна, а системна.

Водночас, на даному етапі співпраці між Україною та Європейським Союзом виникають багато різних викликів, одним з найважливіших є геополітична невизначеність. До прикладу візьмемо проблему мінливості політичної позиції у деяких держав-членів Європейського Союзу щодо України, де одна частина на урядовому рівні підтримує допомогу Україні, а друга проявляє певну обережність до цього – це прямо показує нам відсутність єдиної думки Європейського Союзу у вирішенні безпекових питань.

На жаль, навіть з урахуванням останніх подій за яких РФ показала свою справжню суть, є деякі держави-члени ЄС які досі мають тісні економічні зв'язки з нею, тому частіше за інших демонструють стриманість і відстороненість у питаннях допомоги Україні або запровадження санкцій проти РФ, саме так і проявляється мінливість. Тому зараз загальна політика Європейського Союзу має фрагментований характер і коли виникають нові кризові ситуації постає важливість у дебатах та компромісах, а вони значною мірою уповільнюють пошук нових ефективних рішень. Також варто зазначити, що існують певні обмеження у спроможності Європейського Союзу сформувати єдину стратегічну політику в безпековій сфері.

Наступний виклик полягає у тому, що існує інституційна асиметрія та обмежені оборонні можливості ЄС. Адже Європейський Союз хоч і економічно могутній та має політичну вагу, але при цьому не є військовим союзом, тим самим він ніяк не може забезпечити ефективну, злагоджено оборону політику без допомоги інших міжнародних акторів, наприклад таких як НАТО. І як результат, оборонна співпраця не є досконалою і не завжди організована належним чином, тим самим створюються певні складнощі, по-перше, для нашої країни, яка намагається глибше інтегруватись у європейську систему безпеки, по-друге, для самого ЄС, тому що він немає єдиного підходу до цих питань.

Наступний не менш важливий виклик полягає у адаптації України до стандартів Європейського Союзу. Через військові дії в країні адаптація стає більш складнішою, тому що існує розрив між реальними потребами воєнного часу та необхідними реформами. ЄС висуває певні вимоги щодо військових та цивільних механізмів безпеки, але проблема полягає в тому, що вони не завжди співвідносяться з реаліями війни. Реформи мають торкнутись не лише модернізації збройних сил, а й системи управління інституцій та загальних підходів до безпеки. Ми добре розуміємо, що реформи вимагають як ресурсів, так і часу, це саме те чого зараз критично бракує нашій країні, тому багато реформацій так і залишаються або незавершеними, або малоефективними. Тому через повномасштабне вторгнення Україна змушена надавати пріоритет стратегічним військовим завдання, що в свою чергу сповільнює процес адаптації до стандартів ЄС.

Останній не менш важливий виклик полягає в тому, що існує ризик втоми Євросоюзу від українського питання. Не дивлячись на те, що він активно підтримує Україну впродовж усього періоду війни, в тому числі в гуманітарних та економічних сферах, у деяких європейських політиків та громадян починає зростати політична втома від цього. Політичні процеси всередині країн, зміна пріоритетів, намагання популістів та євроскептиків зменшити увагу та підтримку для України можуть стати цілком серйозною загрозою. В контексті сьогодення дійсно можлива зміна вектору уваги та політичних пріоритетів у країнах ЄС, адже кожна з них має свої певні невирішені питання та проблеми, що стосуються держави та її громадян, тому вони стають важливіше ніж зовнішньополітичні ініціативи і виходять на перший план. Наступною складовою цього виклику є популізм та євроскептицизм, де популістські лідери часто виступають проти європейської інтеграції та намагаються протистояти процесу інтеграції з Україною, ці дії також послаблюють політичну підтримку з боку ЄС.

Отже, зважаючи на викладене, зазначимо, що перспективи подальшої безпекової співпраці України та ЄС охоплюють багато важливих сфер, такі як оборонно-промисловий комплекс, участь у Європейському оборонному фонді та PESCO, розвиток кіберзахисту та протидії дезінформації. Також слід зазначити що однією із важливих сфер є політичний вимір – де Україна поступово залучається до ухвалення рішень у сфері безпеки та оборони, активна діяльність Консультативної місії ЄС, у тому числі і на деокупованих територіях. Майбутня співпраця виходить за рамки технічної допомоги і поступово переростає у спільне формування нової структури європейської безпеки, де Україна є співавтором та стратегічно важливим партнером.

КУБКО Валентина
кандидат філософських наук, доцент, кафедра міжнародних відносин та права
Національний університет «Одеська політехніка»

ДИПЛОМАТІЯ ДРУГОГО ТРЕКУ В АРХІТЕКТУРІ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

У сучасній міжнародній політиці дедалі більшої ваги набувають неофіційні механізми врегулювання конфліктів, зокрема дипломатія другого треку (Track II

diplomacy) як складова ширшої архітектури міжнародної безпеки, що включає урядові, громадські, експертні та комунікативні механізми реагування на конфлікти. На відміну від офіційної (Track I) дипломатії, другий трек створює простір для неформального діалогу, де сторони можуть вільно обговорювати спірні питання, тестувати ідеї, формувати довіру та підґрунтя для подальших офіційних переговорів. Особливо актуальним це стає в умовах затяжних конфліктів, низького рівня довіри між сторонами та політичної поляризації.

Ідею дипломатії другого треку вперше сформулював Джозеф Монвілл (Montville, 1999) у 1981 році, визначивши її як процес неофіційної, неурядової комунікації між впливовими представниками сторін, які не мають формального політичного мандату, але здатні впливати на ухвалення рішень та сприяти створенню умов для діалогу. На його думку, дипломатія другого треку доповнює офіційну дипломатію, котра часто є обмеженою протоколами, політичними рамками або тиском громадськості. Натомість неформальний діалог дозволяє поступово формувати довіру між сторонами, знижувати напруженість і створювати умови для довготривалого мирного врегулювання.

Значний внесок у розвиток концепції Track II зробив Джон Макдональд (McDonald, 2012), який визначав її як неурядовий процес комунікації, спрямований на формування взаємної довіри, пошук креативних підходів до врегулювання та вплив на офіційну дипломатію через експертну підтримку. Він також розробив концепцію багатотрекової дипломатії, виокремивши дев’ять взаємопов’язаних напрямів – від урядових структур і НУО до бізнесу, медіа, науки, релігійних спільнот та індивідуальних ініціатив, які разом створюють багаторівневу систему підтримки миру. Такий формат вирізняється гнучкістю, адаптивністю та здатністю працювати з чутливими питаннями поза формальними рамками.

Пітер Джонс, доцент Університету Оттави, визначає Track II як неофіційну форму взаємодії впливових представників сторін конфлікту з метою пошуку нових способів управління або розв’язання протистояння. Він наголошує на різноманітті підходів і термінів – «Track 1.5», «Track 3», «контрольована комунікація», «інтерактивне вирішення конфліктів» – що відображають широту сучасного

розуміння Track II та водночас свідчать про відсутність єдиної дефініції (Jones, 2015).

Track II дипломатія поєднує аналітичний, комунікативний, гуманітарний і психологічний виміри, створюючи умови для деескалації, формування взаєморозуміння, зменшення страхів та упереджень. У центрі Track II лежить культурна чутливість, ненасильницька комунікація та людський вимір безпеки.

Дослідники А. А. Алабед, І. Ісмаїл та R. Лайка (Alabed, Ismail, Layka, 2023) трактують дипломатію другого треку як альтернативний інструмент урегулювання міжнародних конфліктів, який здатен ефективно доповнювати офіційну (Track I) дипломатію, особливо у ситуаціях затяжних протистоянь або дипломатичного застою. Вони наголошують, що такий формат сприяє підтриманню комунікації між сторонами, коли офіційні канали заблоковані, створює можливість для поступового відновлення довіри та формування нових підходів до мирного врегулювання. Водночас автори акцентують на його обмеженому впливі на процес ухвалення політичних рішень, відсутності офіційного статусу учасників і потенційних ризиках щодо легітимності результатів.

Посилення ролі дипломатії другого треку обумовлене кількома чинниками: ускладненням сучасних конфліктів, що дедалі рідше є суто міждержавними та включають широкий спектр акторів; кризою традиційних інститутів безпеки, які не завжди здатні швидко реагувати на нові виклики; зростанням впливу громадянського суспільства, аналітичних центрів і правозахисних організацій; потребою в тривалому, інклюзивному діалозі, що виходить за межі політичних циклів та дипломатичних обмежень. У конфліктах, де офіційні канали блоковані, недержавні ініціативи нерідко стають єдиним способом підтримання комунікації між сторонами.

До найвідоміших прикладів успішних ініціатив дипломатії другого треку належать переговори між Ізраїлем та Організацією визволення Палестини в Осло (1993 р.), де неофіційні консультації за участі приватних посередників створили умови для прориву, що згодом привів до офіційних домовленостей. У Шрі-Ланці (2000-2010 рр.) релігійні громади, неурядові організації та академічні експерти сприяли посередництву між урядом і повстанцями, а в Колумбії під час

переговорів із FARC (2012-2016 рр.) громадські платформи й аналітичні центри формували суспільну підтримку компромісів і розробляли протоколи примирення.

У випадку російсько-української війни дипломатія другого треку стикається зі специфічними викликами: повномасштабною агресією, відсутністю базової довіри, злочинним характером дій держави-агресора. Проте Track II може відігравати роль у таких сферах: міжнародній адвокації та зміцненні коаліції підтримки України; комунікації із суспільствами третіх країн, що підвищує обізнаність про наслідки агресії; експертних форматах, які напрацьовують пропозиції щодо майбутніх гарантій безпеки, реінтеграції та перехідного правосуддя.

Важливо зауважити, що в умовах триваючого збройного конфлікту Track II не може і не має замінювати державну дипломатію – його функція є допоміжною, дослідницькою, експертною. Загалом, основні функції дипломатії другого треку охоплюють: створення безпечного простору для неформального діалогу без політичного тиску; залучення нейтральних посередників – міжнародних організацій, експертів чи релігійних лідерів – для підтримки переговорів; вирішення гуманітарних питань, зокрема обміну полоненими та забезпечення доступу допомоги; аналітичну підтримку офіційних перемовин через підготовку сценаріїв і експертних оцінок; а також зниження напруженості й трансформацію ворожих образів, що сприяє формуванню довіри між сторонами.

На нашу думку, Track II diplomacy має кілька вразливостей: відсутність юридичного статусу, сприйняття як «неофіційної поступки», можлива маніпуляція громадською думкою або використання державами як інструмент психологічних операцій. Ефективність дипломатії другого треку значним чином залежить від її інтегрованості з Track I (урядовою дипломатією) і наявності внутрішньої консолідації суспільства.

Таким чином, дипломатія другого треку є стратегічним ресурсом миротворення у XXI столітті, оскільки поєднує експертний, гуманітарний, психологічний та комунікаційний потенціали. Вона не є альтернативою державній дипломатії, але доповнює її, забезпечуючи підготовку офіційних переговорів, формування довіри та осмислення конфлікту через призму людської безпеки. Для

України Track II може відігравати критичну роль у процесах повоєнного примирення, відновлення соціальної довіри та підготовки до майбутніх дипломатичних рішень.

Отже, Track II поступово інтегрується у сучасну архітектуру міжнародної безпеки, доповнюючи урядову дипломатію та підсилюючи інклюзивний, багаторівневий підхід до врегулювання конфліктів.

Список використаних джерел

1. *Montville, J. V. (1999). Track Two diplomacy: the work of healing history beyond traditional diplomacy. The Global Review of Ethnopolitics. Vol. 1, No. 4. Pp. 48-56.*
2. *McDonald, John W. (2012). The Institute for Multi-Track Diplomacy. Journal of Conflictology. Vol 3, No 2. DOI: http://dx.doi.org/10.7238/joc.v3i2.1629.*
3. *Jones, Peter (2015). The Future of Track Two Diplomacy. Global Brief, Fall, Available at: https://globalbrief.ca/2015/10/the-future-of-track-two-diplomacy/.*
4. *Alabed, A. A., Ismail, I., Layka, R. (2023) Track II diplomacy (Its concept, mechanisms, strengths and weaknesses). Tishreen University Journal. Vol. 45, no. 5. Pp. 259-270.*

OVERKO Rodion

student, Department of International Relations and Political Philosophy, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

TRANSFORMATION OF THE GLOBAL SECURITY STRUCTURE IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL GEOPOLITICAL CONFLICTS

The question *"How should we live in a changed world?"* has become not only relevant but critically urgent since February 24, 2022 — both for the global community and for geopolitical actors and political elites in particular. This question became the subject of intense discussion during October–December 2022, both at the highest political levels within the EU and among the world's leading intellectuals.

On October 10, 2022, the Annual Conference of EU Ambassadors took place in Brussels. It was opened by Josep Borrell, the High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, with his speech *"We are entering a perfect storm"* [1]. Shortly after, on December 19, 2022, Yuval Noah Harari published his essay *"The End of the 'New Peace'"* in *The Atlantic* [2].

There is a clear intellectual and conceptual affinity between the ideas expressed in Borrell's address and Harari's essay. Both explore the same existential question: *"How should humanity continue to live in a transformed world?"* Both the diplomat and the historian converge in recognizing that the modern world is not a miracle but the result of deliberate action, shared values, and faith in those values.

According to Harari, the liberal principles that defined the "new peace" have come under direct assault. He persuasively argues that this occurred because the "new peace" disregarded distinct identities that did not seek conflict but rather aspired to assert their own traditions and values. In this regard, Harari's reflections resonate with Borrell's remarks concerning the perceived superiority of the "European model" over others.

Harari reasonably emphasizes that the excessive ambitions of certain geopolitical actors have not extended beyond their own national or regional interests, nor have they offered constructive alternatives. Instead, they have introduced destabilizing elements into the established equilibrium of the world order. These ambitions have failed to address the essential question: *"How can states interact with one another in the absence of universal values and global institutions?"* Paradoxically, such ambitions have become a catalyst for the assault on the very foundations of the "new peace."

The debate concerning Ukraine's role in the emerging architecture of global and European security continues across diplomatic, political, and academic circles. One of Ukraine's key strengths lies in the professionalism of its armed forces. Faced with existential threats to its core values — independence, democracy, freedom, dignity, and human rights — the Ukrainian nation has consolidated around a shared purpose, forming a cohesive and resilient model of national security. By fighting for democratic principles and freedoms, Ukraine has become a practical embodiment of a "security shield" in the global confrontation between the democratic and the authoritarian worlds [5].

Ukraine's strategic significance in shaping the new international security architecture is now indisputable. The evolving global security environment requires nations to strengthen resilience and solidarity, to accelerate decision-making, and to enhance their capacity for decisive action.

The European Union's commitment to this direction is demonstrated by the adoption, on March 21, 2022, of the Strategic Compass for Security and Defence, a

framework designed to protect the EU's citizens, values, and interests, and to contribute to international peace and stability [3].

The Strategic Compass represents a roadmap for strengthening partnerships, resilience, and the EU's defense capabilities while addressing existing strategic deficiencies. In essence, the European Union is emerging as a genuine geopolitical actor in the global security and defense arena, alongside NATO.

The distinguished Ukrainian historian Ivan Lysiak-Rudnytsky, in his book *Historical Essays*, noted that Ukraine has never experienced a period of forced or abrupt "Westernization," for from its very origins it has been inherently European: *"The European character of Ukraine was reinforced through continuous influence and interaction with other European nations"* [4, p. 2]. Among these, he identified the countries of "Central and Eastern Europe," particularly Poland, as well as the Baltic and Scandinavian states, especially Lithuania.

The new realities of international relations demand an urgent rethinking of how international and regional security guarantees are structured. The effectiveness of global security institutions will increasingly depend on the development and application of robust, practical mechanisms.

The new paradigm of international security formation must be grounded in the recognition of the unity of the world, the indivisibility of security, and the collective responsibility to confront emerging threats

References

1.Translation of the title of the speech and its text in the version proposed by "European Truth": "We are entering a perfect storm": Speech by a top EU diplomat about the new world reality.//Переклад назви промови та її текст у редакції, запропонованій «Європейською правдою»: «Ми входимо в ідеальний шторм»: Виступ топ-дипломата ЄС про нову світову реальність. URL: https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/10/12/7148529/

2. Translation of the title of the interview, its text in the edition proposed by "The Atlantic"//Переклад назви інтерв'ю, його тексту в редакції, запропонованій «The Atlantic» URL:https://forbes.ua/svit/kinets-novogo-miru-rosiyska-agresiya-mozhe-zmusiti-lyudstvopovernutisya-do-epokhi-ruynivnikh-voen-ese-yuvalya-noya-kharari-dlya-the-atlantic-19122022- 10584

3. A Strategic Compass for Security and Defence for a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security. Brussels, 21 March 2022. URL: https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/en/pdf

4. Lysak-Rudnytsky I. Historical Essays. In 2 vols. Volume 1 / Trans. from English M. Badik, U. Gavrishkiv, Ya. Hrytsak, A. Deshchytsia, G. Kivan, E. Pankeeva. Kyiv: Osnovy, 1994. 554 p.//Лисак-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. Том 1 / Пер. з англ М. Бадік, У. Гавришків, Я. Грицак, А. Дещиця, Г. Киван, Е. Панкеєва. К.: Основи, 1994. 564 с.

5. Briks E., Buzek E. Once again about Central Europe: why the future of Europe is decided here. Kyiv: DIPA, 2019. 192 p.//Брікс Е., Бузек Е. Ще раз про Центральну Європу: чому майбутнє Європи вирішується саме тут. К.: ДІПА, 2019. 192 с.

*Scientific supervisor: **NAUMIK-GLADKA Kateryna**, Doctor of Economic Sciences*
Professor, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

БУЯКОВА Ілона
здобувач вищої освіти 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ

КОМІТЕТ ООН З ПРАВ ЛЮДИНИ: ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ПРОЦЕДУРА РОЗГЛЯДУ СКАРГ

Комітет ООН з прав людини є одним із центральних договірних органів системи Організації Об'єднаних Націй, діяльність якого спрямована на забезпечення дотримання та реалізації положень Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року (далі - МПГПП). Цей орган був створений у відповідності до статті 28 Пакту та Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 2200А (XXI) від 16 грудня 1966 року [1]. Його функціонування ґрунтується на принципах незалежності, неупередженості та колегіальності. Комітет складається з вісімнадцяти незалежних експертів, які обираються державами - учасницями Пакту строком на чотири роки. Ці експерти виступають у

власній якості, а не як представники своїх держав, що гарантує об'єктивність під час розгляду скарг та звітів держав.

Основною метою діяльності Комітету є здійснення моніторингу за дотриманням державами-учасницями МПГПП їхніх міжнародно-правових зобов'язань у сфері громадянських і політичних прав людини. Згідно зі статтею 40 Пакту, держави періодично подають Комітетові доповіді про заходи, які вони вживають для реалізації закріплених у документі прав [2, с.35]. Після отримання такої доповіді Комітет проводить її всебічний аналіз, заслуховує представників держави, ставить уточнюючі запитання, висловлює рекомендації та ухвалює «заключні зауваження» (concluding observations), у яких оцінює рівень дотримання Пакту [3, с.168]. Наприклад, Україна неодноразово звітувала перед Комітетом: четверта доповідь була подана у 1994 році, а п'ята - у 2000 році. Висновки Комітету щодо цих звітів містили як позитивну оцінку демократичних реформ, так і низку критичних зауважень - зокрема, щодо становища жінок, національних меншин, умов утримання під вартою та недостатньої незалежності судової влади.

Окрім аналізу періодичних доповідей, Комітет має право розглядати міждержавні та індивідуальні скарги про порушення Пакту. Хоча стаття 41 МПГПП передбачає можливість міждержавних звернень, на практиці вони використовуються рідко. Найпоширенішою є процедура розгляду індивідуальних повідомлень (скарг), яка встановлена Факультативним протоколом до Пакту. Вона дозволяє окремим особам, які перебувають під юрисдикцією держави - учасниці Протоколу, подавати скарги до Комітету, якщо вони вважають, що держава порушила їхні права, гарантовані МПГПП. Україна визнала компетенцію Комітету розглядати такі скарги у 1990 році.

Процедура розгляду індивідуальних повідомлень складається з двох основних етапів. На першому етапі Комітет перевіряє прийнятність скарги. Для цього він з'ясовує, чи вичерпала особа всі національні засоби правового захисту, чи не розглядається це саме питання в іншій міжнародній інстанції, а також чи не є скарга анонімною або явно безпідставною. На другому етапі Комітет переходить до розгляду справи по суті. Скарга надсилається державі, проти якої вона подана, і їй надається шестимісячний строк для представлення пояснень. Після розгляду

аргументів сторін Комітет ухвалює свої висновки, які мають форму міркувань (views). Ці міркування не є формально обов'язковими у юридичному сенсі, однак вони мають значну вагу, оскільки засвідчують факт порушення державою міжнародних зобов'язань, і держава, як учасниця Пакту, зобов'язана вжити ефективних заходів для усунення таких порушень відповідно до пункту 3 (а) статті 2 Пакту [3, с.168].

Історія співпраці України з Комітетом ООН з прав людини демонструє певні проблеми у виконанні його рішень. Відомою є справа «В. Щітка проти України», у якій Комітет встановив порушення Україною статті 7 (заборона катувань), а також пунктів статті 14 Пакту, що гарантують право на справедливий суд. Комітет зобов'язав державу вжити заходів для усунення наслідків порушень і забезпечити компенсацію. Однак національні суди відмовили у перегляді справи, посилаючись на те, що рішення Комітету не є судовими актами. Такий підхід суперечить статті 55 Конституції України, яка гарантує кожному право звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних органів, членом яких є Україна. Отже, навіть за відсутності юридичної обов'язковості рішень Комітету, їх зміст має враховуватися як частина міжнародних зобов'язань України [4, с.179].

Проблема невиконання рішень Комітету в Україні полягає передусім у відсутності належного законодавчого механізму імплементації. На відміну від Європейського суду з прав людини, щодо якого існує Закон України «Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини» 2006 року, подібного акта щодо рішень Комітету не ухвалено [5]. Як наслідок, немає процедури перегляду судових рішень на підставі міркувань Комітету, а також органу, відповідального за контроль за їх виконанням.

Варто зазначити, що аналогічні проблеми існують і в інших країнах. Однак сучасна міжнародна практика свідчить, що виконання таких рішень має не лише правове, а й політичне значення, адже відображає рівень дотримання державою своїх міжнародних зобов'язань і впливає на її авторитет у світі. Для України ефективне виконання міркувань Комітету є також важливим елементом її міжнародного іміджу як держави, що поважає верховенство права і права людини.

Для підвищення ефективності співпраці України з Комітетом ООН з прав людини необхідно здійснити комплекс правових та інституційних заходів. По-перше, слід на законодавчому рівні закріпити компетенцію Комітету та механізм виконання його міркувань. По-друге, доцільно внести зміни до процесуальних кодексів, передбачивши можливість перегляду рішень судів у зв'язку з встановленням Комітетом фактів порушення прав людини. По-третє, необхідно створити інституційний орган, відповідальний за взаємодію з Комітетом і моніторинг виконання його рекомендацій, наприклад, за аналогією з Урядовим уповноваженим у справах Європейського суду з прав людини. По-четверте, доцільно започаткувати офіційне видання, у якому регулярно публікуватимуться міркування Комітету, зауваження щодо України та звіти про вжиті заходи з їх реалізації.

На мою думку, Комітет ООН з прав людини є одним із ключових інструментів міжнародного контролю за дотриманням громадянських і політичних прав. Його діяльність має не лише юридичне, а й важливе політичне та моральне значення, оскільки дозволяє фіксувати факти порушень прав людини та стимулює держави до удосконалення національного законодавства і практики правозастосування. Для України співпраця з Комітетом є особливо важливою, адже дозволяє демонструвати міжнародній спільноті відданість принципам верховенства права та зобов'язанням щодо захисту прав людини, що підвищує авторитет держави у світі.

Водночас, практика показує, що відсутність належного механізму імплементації рішень Комітету в національній системі створює прогалини у реальному захисті громадян. Тому важливим завданням для України є розробка законодавчих і процесуальних засобів, які дозволять надавати міркування Комітету належну юридичну силу, переглядати судові рішення у разі встановлених порушень та створити інституційну структуру для контролю за виконанням його рекомендацій.

Ефективне використання рішень Комітету не лише зміцнить внутрішню правову систему, а й забезпечить реальний захист прав і свобод громадян, що особливо актуально в умовах сучасних викликів, глобалізації та потреби

утвердження демократичних стандартів. У підсумку, співпраця з Комітетом є не просто міжнародним обов'язком України, а й важливим чинником розвитку правової держави, формування правової культури суспільства та утвердження справедливості на всіх рівнях.

Список використаних джерел:

1. Організація Об'єднаних Націй. (1966). Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (станом на 19 жовтня 1973 р.). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

2. Антонович, М. М. (2004). Імплементація Міжнародного пакту про громадянські та політичні права в Україні: крізь призму Комітету ООН з прав людини. Право України, 33–36.

3. Чередниченко, Д. О. (2019). Юридична природа рішень Комітету ООН з прав людини. У Модернізація та наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку суспільства і технологій: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 25–26 січня 2019 р.), 167–170.

4. Зубарева, А. Є. (2016). Окремі аспекти виконання рішень Комітету ООН з прав людини в Україні. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція, (20), 178–182.

5. Верховна Рада України. (2006). Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV (станом на 2 грудня 2012 р.). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text

Науковий керівник: МАРЧЕНКО Олена Вікторівна, професорка кафедри теорії та історії держави та права, конституційного права та прав людини, Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор філософських наук, професор.

ТКАЧЕНКО Катерина

здобувач вищої освіти 3-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНІ ПАКТИ ООН: ГРОМАДЯНСЬКІ, ПОЛІТИЧНІ, ЕКОНОМІЧІ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРАВА

Проблематика прав людини у XX столітті набула універсального виміру. Якщо у минулі століття права і свободи закріплювались переважно національними конституціями, то після Другої світової війни вони стали предметом міжнародного права.

10 грудня 1948 року Генеральна Асамблея ООН ухвалила Загальну декларацію прав людини, яка заклала концептуальні основи сучасного розуміння прав людини, започаткувала створення обов'язкових міжнародно-правових актів - пактів та протоколів і визначила універсальний стандарт прав та свобод [1]. Філософські корені концепції природних прав сягають ще античності: у працях Протагора висловлювались думки про людину як міру усіх речей, а Ж.-Ж. Руссо та

Дж. Локк у Новий час розвивали ідеї природного, невідчужуваного характеру прав людини, їх соціальної природи та необхідності ефективного механізму захисту.

Лише буржуазні революції XVII-XVIII ст. дали поштовх юридичному закріпленню громадянських та політичних прав, тоді як соціально-економічні права - так звані права другого покоління - отримали розвиток у XIX-XX ст., зокрема у німецькому соціальному законодавстві та радянських конституціях, а на універсальному рівні - у Статуті ООН 1945 року та Загальній декларації прав людини 1948 року.

Поступове опрацювання міжнародних стандартів прав людини завершилося ухваленням у 1966 році двох окремих пактів - Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права [2; 3], разом із факультативними протоколами, які в сукупності з Декларацією складають Міжнародний білль про права людини.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права кодифікує комплекс класичних (громадянських та політичних) прав: право на життя, свободу та особисту недоторканність, свободу пересування та вибору місця проживання, свободу думки, совісті й релігії, свободу слова, мирні зібрання та асоціації, участь у веденні державних справ і виборах. Він також передбачає гарантії судового захисту, рівності перед законом, захисту від катувань, рабства та дискримінації. Перший факультативний протокол до Пакту закріпив право індивідуальної скарги до Комітету з прав людини ООН, а другий протокол передбачив поступову відмову від смертної кари [4]. У такий спосіб було створено механізм, що дозволяє особам звертатися до міжнародного органу у разі порушення державою їхніх громадянських чи політичних прав.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права проголосив комплекс прав другого покоління: право на працю та справедливі умови праці, право на соціальне забезпечення, на достатній життєвий рівень - їжу, воду, житло, на охорону здоров’я, освіту, участь у культурному житті. На відміну від громадянських і політичних прав, здійснення економічних, соціальних і культурних прав визнається поступовим, залежно від ресурсів держави, але покладає на держави обов’язок забезпечити їх реалізацію усіма необхідними

засобами, включаючи законодавчі. Нагляд за виконанням здійснює Комітет ООН з економічних, соціальних і культурних прав. У 2008 році було ухвалено Факультативний протокол до цього Пакту, який запровадив процедуру індивідуальних і колективних скарг, що стало важливим кроком у напрямі усунення асиметрії між механізмами захисту громадянсько-політичних та соціально-економічних прав [5].

Міжнародні пакти ООН про права людини 1966 року разом із Загальною декларацією утвердили універсальні стандарти, що впливають на національні конституції та судову практику, сприяють розвитку демократичних інститутів і підзвітності влади. Україна ратифікувала обидва пакти 1973 року і зобов'язалась забезпечувати їх виконання у своєму законодавстві та правозастосовній практиці. Водночас досі існує суперечність між громадянсько-політичними та соціально-економічними правами у механізмах їхнього міжнародного захисту, а також різниця у правових культурах.

Західна концепція виходить з пріоритету індивідуальних прав і свобод, тоді як у багатьох ісламських державах права окремої людини підпорядковані правам релігійної громади (умми), що породжує труднощі у виробленні універсальних стандартів і визнанні західних декларацій [6, с.22]. У сучасних умовах глобалізації, міжцивілізаційного діалогу та Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року питання ефективної реалізації економічних, соціальних і культурних прав поряд із громадянськими та політичними стає ключовим чинником розвитку демократії, правової держави та міжнародної стабільності.

Міжнародні пакти ООН 1966 року про громадянські і політичні та економічні, соціальні і культурні права стали важливим етапом розвитку міжнародного права прав людини. Вони не лише деталізували положення Загальної декларації прав людини, але й перетворили декларативні принципи на юридично обов'язкові норми, що зобов'язують держави забезпечувати захист прав людини. Громадянські та політичні права потребують від держав утримання від певних дій, тоді як соціально-економічні права вимагають активної політики та ресурсного забезпечення, що ускладнює їх реалізацію та контроль.

На мій погляд, ключовим значенням цих пактів є те, що вони створюють баланс між моральними цінностями і юридичною обов'язковістю, забезпечують універсальні стандарти прав людини і стимулюють держави до вдосконалення національного законодавства та практики. Для України це не лише питання міжнародного іміджу, але й реальна можливість посилити захист прав громадян, особливо в соціальній сфері, наблизивши стандарти національного законодавства до міжнародних. Таким чином, пакти демонструють, що права людини - це не абстрактна концепція, а практичний інструмент формування справедливого, демократичного та соціально орієнтованого суспільства.

Список використаних джерел:

1. Організація Об'єднаних Націй. (1948). Загальна декларація прав людини. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

2. Організація Об'єднаних Націй. (1966). Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (станом на 19 жовтня 1973 р.). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

3. Організація Об'єднаних Націй. (1966). Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (станом на 19 жовтня 1973 р.). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

4. Організація Об'єднаних Націй. (1966). Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (станом на 25 жовтня 1991 р.). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_086#Text

5. Організація Об'єднаних Націй. (2008). Факультативний протокол до Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_i50#Text

6. Марченко, О. В. (2023). Права людини у вимірах західної і східної цивілізації. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, (4), 19–27.

Науковий керівник: МАРЧЕНКО Олена Вікторівна, професорка кафедри теорії та історії держави та права, конституційного права та прав людини, Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор філософських наук, професор.

БІЛИЙ Валерій

здобувач вищої освіти 3-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ЗАГАЛЬНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ НА НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА КОНСТИТУЦІЮ УКРАЇНИ

Прийняття Загальної декларації прав людини 10 грудня 1948 року стало однією з найвизначніших подій у розвитку міжнародного права, що заклала основи сучасного розуміння прав і свобод людини. Цей документ, схвалений Генеральною Асамблеєю ООН, не має юридично обов'язкового характеру, однак його норми стали морально-

правовим орієнтиром для усіх держав світу, у тому числі й для України, сформувавши стандарти, які згодом були імплементовані у конституційні системи багатьох країн [1].

Загальна декларація прав людини визначила фундаментальні принципи рівності, свободи, гідності та справедливості, що стали основою сучасних демократичних держав. Саме вона започаткувала міжнародну систему захисту прав людини, яка в подальшому була конкретизована у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права [2] та Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 року [3]. У сукупності ці документи сформували так званий "Міжнародний білль про права людини", який став еталоном для формування національних систем законодавства.

Вплив Загальної декларації прав людини на Україну розпочався ще задовго до набуття нею незалежності. Як одна із республік колишнього СРСР, Українська РСР брала участь у прийнятті Декларації, утримавшись під час голосування, але визнавши її моральне та правове значення. Уже після здобуття незалежності Україна підтвердила свою відданість принципам Декларації, ставши членом Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи та ратифікувавши основні міжнародні акти у сфері прав людини [4, с.93].

Конституція України 1996 року є яскравим прикладом впливу Загальної декларації прав людини та інших міжнародних актів на формування національної системи права [5]. Основний Закон нашої держави чітко закріплює положення, що відображають дух і зміст Декларації. Так, у статті 3 Конституції проголошено, що "людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю", а "утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави". Ці положення безпосередньо корелюють із принципами, проголошеними у статтях 1 та 2 Загальної декларації.

Розділ II Конституції України "Права, свободи та обов'язки людини і громадянина" фактично є адаптацією змісту основних положень Декларації та Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Наприклад, норми щодо права на життя (ст. 27 Конституції) відповідають ст. 3 Декларації; право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29) - ст. 3 і 9 Декларації; заборона катувань (ст. 28) перегукується з її ст. 5; свобода думки, совісті і релігії (ст. 35) - зі ст. 18; свобода вираження поглядів (ст. 34) – зі ст. 19; свобода мирних зібрань (ст. 39) - зі ст. 20 тощо.

Велике значення для розвитку конституційного права України має положення статті 9 Конституції, відповідно до якого чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного

законодавства. Це означає, що норми міжнародних актів, зокрема положення Декларації та Пактів про права людини, мають безпосередній вплив на формування правової системи України і можуть застосовуватись судами при вирішенні конкретних справ.

У цьому контексті важливим є приєднання України до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [6]. Цей документ, як зазначено у преамбулі, мав на меті "зробити перші кроки до колективного забезпечення певних прав, проголошених у Загальній декларації". Ратифікація Конвенції у 1997 році стала логічним продовженням втілення ідей Декларації у національне законодавство України. Відтоді норми Конвенції та практика Європейського суду з прав людини стали невід'ємною частиною правової системи нашої держави.

Науковці зазначають, що Загальна декларація прав людини стала не лише морально-етичним, а й юридичним джерелом українського конституційного права. Її принципи пронизують не лише Конституцію, але й інші нормативно-правові акти, зокрема закони "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини", "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини", "Про громадянство України" та інші [4, с.93].

Важливим проявом реалізації положень Декларації є участь України в Універсальному періодичному огляді Ради ООН з прав людини, у межах якого держави звітують про виконання міжнародних стандартів у сфері прав людини. Така участь свідчить про визнання Україною загальнолюдських принципів, закладених у Декларації, та прагнення до подальшого вдосконалення національної системи захисту прав людини.

Разом із тим, попри значний прогрес, Україна все ще стикається з низкою проблем у сфері реалізації прав і свобод людини, зокрема у частині забезпечення права на справедливий суд, свободу вираження поглядів, захисту від катувань тощо. У багатьох рішеннях Європейського суду з прав людини визнається факт порушення Україною основних прав, що вимагає подальшого вдосконалення механізмів реалізації конституційних гарантій.

На мою думку, значення Загальної декларації прав людини для України виходить далеко за межі формального включення її принципів у Конституцію та законодавство. Вона не лише створила еталонні стандарти прав і свобод, але й сформувала моральний та політичний орієнтир, яким керується держава у побудові демократичного суспільства. Для мене особливо важливо, що ці принципи відображаються у практичній діяльності

органів влади та судів, впливають на роботу правоохоронних структур і навіть на формування свідомості громадян щодо власних прав.

Отже, Загальна декларація прав людини справила глибокий і системний вплив на розвиток національного законодавства України, ставши теоретичним і нормативним підґрунтям для формування Конституції 1996 року. Її положення стали не лише джерелом права, а й дороговказом у розбудові демократичної, правової та соціальної держави. Україна, прийнявши ці міжнародні стандарти, визначила стратегічний напрямок свого розвитку у бік поваги до гідності людини, забезпечення верховенства права та утвердження пріоритету прав і свобод людини у всіх сферах суспільного життя.

Список використаних джерел:

1. Організація Об'єднаних Націй. (1948). Загальна декларація прав людини. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

2. Організація Об'єднаних Націй. (1966а). Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (станом на 19 жовтня 1973 р.). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

3. Організація Об'єднаних Націй. (1966б). Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (станом на 19 жовтня 1973 р.). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text

4. Алмаші, І. М. (2015). Загальна декларація прав людини ООН як джерело конституційного права України. Конституційно-правові академічні студії, (2), 12–25.

5. Верховна Рада України. (1996). Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (станом на 1 січня 2020 р.). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text

6. Рада Європи. (1950). Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (станом на 1 серпня 2021 р.). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

Науковий керівник: МАРЧЕНКО Олена Вікторівна, професорка кафедри теорії та історії держави та права, конституційного права та прав людини, Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор філософських наук, професор.

ПАНШИН Володимир

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У ЗОНАХ, НЕПІДКОНТРОЛЬНИХ ДЕРЖАВІ

Протягом останнього десятиліття Україна зіткнулася з безпрецедентними викликами у сфері захисту прав людини на тимчасово окупованих територіях Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, частин Донецької, Луганської, Херсонської, Запорізької, Сумської, Харківської та Дніпропетровської областей. Ці обставини зумовлюють необхідність комплексного аналізу міжнародно-правових механізмів захисту прав людини на територіях, що перебувають під іноземною окупацією.

Міжнародно-правова доктрина розглядає окупацію як особливий правовий режим, що виникає внаслідок збройного конфлікту міжнародного характеру. Згідно зі статтею 42 Конвенції про закони і звичаї сухопутної війни, прийнятої в Гаазі 18 жовтня 1907 року, територія визнається окупованою, якщо вона дійсно знаходиться під владою ворожої армії. Окупація поширюється лише на ті області, де ця влада встановлена і в змозі проявляти свою діяльність [1]. Принципово важливим є те, що окупована територія юридично продовжує залишатися територією тієї держави, якій вона належала до окупації [1].

Четверта Женевська конвенція 1949 року містить основні принципи щодо поваги людської гідності та недоторканності основних прав людини [2]. Норми права окупації містяться насамперед у Гаазькому положенні 1907 року, Четвертій Женевській конвенції 1949 року та Додатковому протоколі I до цієї конвенції, а також у звичаєвому міжнародному гуманітарному праві [3].

Ключове зобов'язання, яке покладається на окупаційну державу, вимагає від неї гуманного поводження з особами, які перебувають під захистом, та захисту таких осіб від вчинення будь-яких актів насильства чи погрози насильством [2]. Окупаційна держава зобов'язана за допомогою усіх наявних засобів забезпечувати населення продуктами харчування та медичним матеріалами; зокрема, постачати необхідні продукти харчування, медичні матеріали та інші припаси, якщо ресурсів окупованої території виявиться недостатньо [2].

Важливим аспектом правового регулювання є тимчасовий характер окупації. Передбачається, що окупація буде тимчасовою і що окупаційна держава повинна зберігати статус quo ante (стан, який існував до війни) на окупованій території [3]. Норми міжнародного гуманітарного права фактично вимагають від окупаційної держави протягом тимчасового періоду окупації підтримувати якомога більш нормальне життя на окупованій території та здійснювати управління територією в інтересах місцевого населення [3].

Україна послідовно імплементує міжнародно-правові стандарти у національне законодавство. Базовим актом є Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року [4].

Особливе значення для захисту прав людини на окупованих територіях має практика Європейського суду з прав людини. 25 червня 2024 року Європейський суд з прав людини публічно оголосив рішення по суті міждержавної справи «Україна проти Росії (щодо Криму)» за заявами №№ 20958/14 та 38334/18 [5]. Це рішення стало історичним у встановленні відповідальності держави-окупанта за систематичні порушення прав людини.

ЄСПЛ визнав, що Російська Федерація діяла у порушення правил міжнародного гуманітарного права та, відповідно, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, необґрунтовано встановивши своє законодавство на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь [5]. ЄСПЛ також встановив порушення статті 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) Конвенції Російською Федерацією у зв'язку із політикою «паспортизації» на тимчасово окупованій території [5].

У справі «Україна та Нідерланди проти Росії» за заявами №№ 8019/16, 43800/14, 28525/20 Європейський суд розглянув питання порушень прав людини на окупованих територіях Донецької та Луганської областей. ЄСПЛ визнав, що території на сході України, захоплені російськими окупаційними силами, перебували під юрисдикцією Російської Федерації з 11 травня 2014 року та щонайменше до 26 січня 2022 року [6].

Міжнародно-правові стандарти захисту прав людини базуються також на універсальних договорах у сфері прав людини. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року [7], ратифікований Україною 19 жовтня 1973 року, встановлює основоположні гарантії прав людини, які не можуть бути призупинені навіть під час збройного конфлікту. Стаття 4 Пакту визначає обмежений перелік прав, відступ від яких неприпустимий навіть у надзвичайних ситуаціях, включаючи право на життя, заборону катувань і нелюдського поводження [7].

Україна активно використовує міжнародні механізми для документування порушень прав людини на окупованих територіях. Кабінет Міністрів України здійснює постійний моніторинг стану дотримання прав і свобод людини і громадянина на тимчасово окупованій території, за результатами якого

оприлюднює та надає відповідну інформацію міжнародним організаціям у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина [4].

Захист прав людини на окупованих територіях вимагає комплексного підходу, що поєднує застосування норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини. Практика Європейського суду з прав людини демонструє, що держава-окупант несе повну відповідальність за порушення прав людини на окупованій території, незалежно від того, чи визнає вона факт окупації. Ця правова позиція має фундаментальне значення для забезпечення справедливості та відновлення порушених прав після деокупації територій.

Список використаних джерел:

1. Конвенція (IV) про закони та звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони та звичаї війни на суходолі : Міжнародний документ від 18.10.1907 р. Дата набрання чинності для України : 24.08.1991. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text (дата звернення : 05.11.2025)

2. Конвенція про захист цивільного населення під час війни : Міжнародний документ від 12.08.1949 р. Ратифікована Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 03.07.1954 р. Дата оновлення: 23.02.2023. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення : 05.11.2025)

3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) : Міжнародний документ від 08.06.1977 р. Ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 29.06.1990 р. № 1338-XI. Дата оновлення: 08.12.2005. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення : 05.11.2025)

4. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII. Дата оновлення : 19.05.2024. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text (дата звернення : 05.11.2025)

5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Україна проти Росії (щодо Криму)» від 25.06.2024 р. (заяви №№ 20958/14 та 38334/18). URL : https://hudoc.echr.coe.int/eng?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR3EtOAAOUsqI6gRfDkWuTVAfQFcyObBFPQgfxqVxSxTxhTR2LrbPMiMDOM_aem_ot-CO_siJ1UGedH-3FPcSg#{%22fulltext%22:[%22\%22Ukraine%20v.%20Russia%20(re%20Crimea)%20[GC]\%22%22],%22itemid%22:[%22002-14347%22]} (дата звернення : 05.11.2025)

6. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Україна та Нідерланди проти Росії» (заяви №№ 8019/16, 43800/14, 28525/20). URL : https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-244292#{%22itemid%22:[%22001-244292%22]} (дата звернення : 05.11.2025)

7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Міжнародний документ від 16.12.1966 р. Ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.1973 р. № 2148-VIII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення : 05.11.2025)

8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Міжнародний документ від 04.11.1950 р. Ратифікована Законом України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. Дата оновлення: 01.08.2021. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення : 05.11.2025)

Науковий керівник: Марченко О. професорка теорії та історії держави та права, конституційного права та прав людини Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для

підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор філософських наук, професор

ШКУРО Софія
студентка V курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

СТРАТЕГІЧНА БЕЗПЕКА В СВІТІ: НОВІ ВИКЛИКИ, ЗАГРОЗИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Протягом історії людства безпека завжди відігравала важливу роль як для кожної окремої особи, так і для суспільства, держави та всієї цивілізації. Її стан постійно визначався впливом глобалізації, технологічного прогресу, економічної інтеграції, а також розвитку науки, промисловості й медицини. Однак стрімкі темпи глобалізації принесли із собою нові виклики: загострилися енергетичні та екологічні проблеми, виникли ризики, пов'язані з інформаційним середовищем, почастішали міжетнічні конфлікти і поширився тероризм. Унаслідок цього поняття безпеки значно розширилося, виходячи за межі військової чи державної сфери, і тепер охоплює майже всі аспекти людського життя [Білий, 2021? с. 92-98].

Геополітичні зміни впливають безпосередньо на пріоритети державної безпеки, змінюючи підходи до управління та стратегічного планування. Тому важливо досліджувати, як геополітичні фактори взаємодіють з національною безпекою, щоб вчасно та ефективно реагувати на нові виклики і розробляти стратегії протидії їм. Зміни на політичній світовій арені ускладнюють традиційні підходи до безпеки між країнами. Збільшується кількість центрів сили, переглядаються існуючі правила торгівлі та безпеки, а нові технології швидко поширюються, створюючи додаткову нестабільність.

Все це спричиняє мотиви для пошуку адаптації до нових викликів. Вони комбінують військові, політичні, економічні та технологічні інструменти, щоб захистити себе та забезпечити стабільність. У табл. 1 розглянемо найважливіші тенденції, що змінюють сучасну стратегічну безпеку.

Таблиця 1

Тенденції, що змінюють сучасну стратегічну безпеку

Тенденція	Характеристика
Багатополярність	Зростання кількості центрів сили (США, Китай, ЄС, Індія), що посилює конкуренцію і змушує формувати нові регіональні блоки.
Фрагментація інститутів безпек	Скорочення важливості та авторитету ООН , ОБСЄ. Країни створюють ситуативні коаліції (наприклад, AUKUS або BRICS+), щоб швидко реагувати на загрози.
Комплексна інтеграція військових, кібернетичних і інформаційних дій	Застосування військової агресії разом з кібер-атаками та дезінформаційними кампаніями.
Конкуренція за стратегічні ресурси і коридори	Зростання напруги та боротьби за контроль над енергетикою та транспортними шляхами (наприклад, Арктика)
Цифрова політизація технологій	Використання штучного інтелекту, великих даних і супутників для стратегічних цілей. Ці напрями стають новими цілями для змагань між країнами.
Нарощування оборонно-промислового потенціалу	Розробка та інвестиції у новітнє озброєння та сучасні види зброї

Джерело: сформовано на основі [Таран, 2025]

Сучасна стратегічна безпека формується під впливом складних геополітичних процесів, зокрема суперництва між США та Китаєм у Азійсько-Тихоокеанському регіоні, воєнно-політичних конфліктів, таких як війна в Україні, та зростання гібридних загроз, серед яких кібератаки й дезінформаційні кампанії. Глобальний баланс сил зміщується у бік багатополярності, що змушує держави шукати нові формати співпраці поза традиційними міжнародними інститутами. У цих умовах забезпечення безпеки вимагає не лише військових ресурсів, а й розвитку дипломатії, кіберзахисту, технологічних інновацій і тісної міжнародної координації. Лише комплексний підхід, що поєднує політичні, економічні та інформаційні інструменти, може гарантувати стабільність і стійкість глобальної системи безпеки [Dahal, 2024, с. 185-201].

За даними Global Risks Perception Survey 2022–2023 , найбільші загрози для світу — це енергетичний криза, інфляція, подорожчання життя, нестача

продовольства та кібератаки. Розглянемо Індекс глобального тероризму (Global Terrorism Index, GTI) (рис. 1).

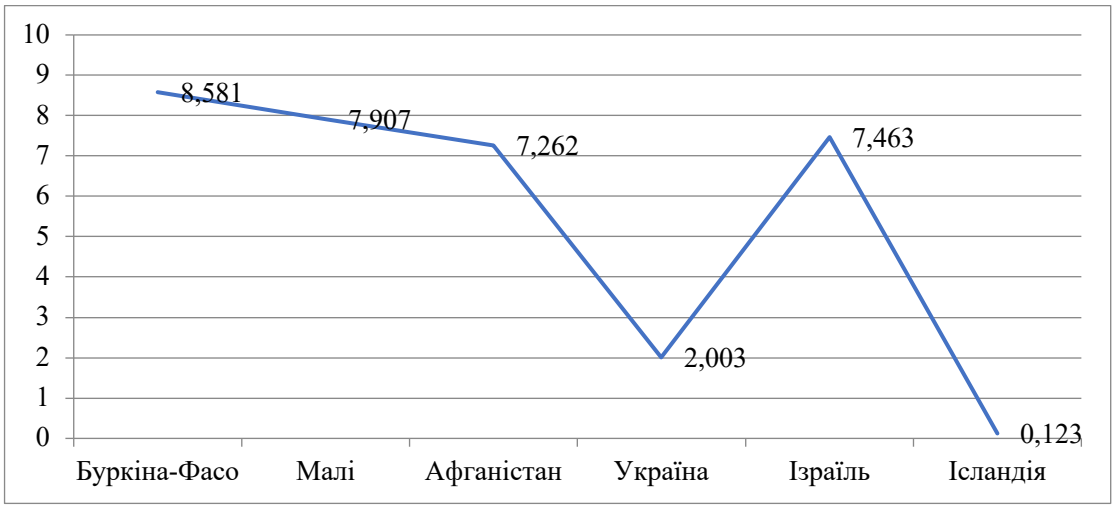

Рис. 1 Глобальний індекс тероризму (GTI) у 2024 році

Джерело: сформовано на основі [Global Terrorism Index]

Індекс розробив Institute for Economics and Peace для комплексної оцінки рівня терористичної загрози в різних країнах світу. GTI враховує не лише кількість терористичних атак, а й масштаби їхніх наслідків.

На 2024 рік найвищі показники Індексу глобального тероризму (GTI) зафіксовані в країнах, де тривають війни, внутрішні конфлікти, слабка влада і діють активні терористичні угруповання. найбільш уражених країн увійшли Буркіна-Фасо (8,581), Пакистан (8,374), Сирія (8,006), Малі (7,907), Ізраїль (7,463) та інші. Високі показники також мають Ірак, Індія, Колумбія та Росія — це свідчить, що там і далі є серйозні терористичні загрози, пов'язані з регіональними війнами чи сепаратистськими рухами. Україна посідає 45 місце з балом 2,003, маючі середній рівень у світовому рейтингу, який показує, що терористична діяльність у країні фіксується, але не має визначального впливу на загальну безпекову ситуацію. Найнижчі рівні терористичної активності спостерігаються в Ісландії (0,123) , Новій Зеландії (0,217) , Есватіні (0,087) , Парагваї, Бахрейні та Уругваї — усі вони мають показники менше ніж 0,1 , що свідчить про майже повну відсутність тероризму.

Таким чином, сучасна система міжнародної безпеки перебуває у стані трансформації. Її майбутня стабільність залежить від здатності глобальних та регіональних акторів до інституційної адаптації, зміцнення взаємної довіри та

відновлення ролі міжнародного права як базового механізму стримування конфліктів.

Світова система стратегічної безпеки потребує оновлення, адже сучасні виклики — війна в Україні, гібридні загрози, енергетичні кризи — показали слабкість існуючих міжнародних механізмів. Передусім реформування потребує Рада Безпеки ООН, яка через право вето часто не може ухвалювати рішення у випадках агресії чи масових злочинів. Одним із варіантів є обмеження або контроль цього права, а також розширення складу Ради, щоб зробити її рішення більш справедливими та прозорими.

Важливою складовою є також регіональна безпека. Потрібно зміцнювати союзи на зразок НАТО або Європейського оборонного союзу, щоб країни могли колективно реагувати на загрози, обмінюватися розвідданими, проводити спільні навчання та забезпечувати швидке реагування у кризових ситуаціях.

Енергетична безпека — ще один критично важливий напрям. Події після 2022 року показали, що залежність від одного постачальника енергоресурсів може бути використана як зброя. Тому країни мають диверсифікувати джерела енергії, інвестувати у відновлювані ресурси та зміцнювати захист критичної інфраструктури від кібератак [Zhou, 2020, с. 1871–1895.].

Потрібно активно боротися з дезінформацією, зміцнювати демократії та підвищувати медіаграмотність населення. Принцип спільної безпеки має ґрунтуватися на колективній відповідальності за подолання глобальних викликів — від воєн і пандемій до кліматичних і продовольчих криз.

Ефективна система безпеки також передбачає створення міжнародних механізмів контролю за дотриманням угод і покаранням порушників. Важливо застосовувати санкції до держав-агресорів і мати системи раннього попередження, які на основі даних і технологій дозволяють передбачати потенційні конфлікти [Mohsin, 2023].

Отже, нова модель стратегічної безпеки має поєднувати реформовані міжнародні інституції, потужні регіональні союзи, незалежну енергетику, спільні оборонні ініціативи та дієві механізми реагування. Лише такий комплексний підхід може гарантувати стабільність і безпеку у світі XXI століття.

Список використаних джерел

1. Alshalal, M., & Mustafa, S. (2023). The role of international institutions in shaping global security: A critical analysis. Tuijin Jishu / Journal of Propulsion Technology.

2. Bilyi, V. I., & Mykhalchuk, V. M. (2021). Osnovni napriamy zabezpechennia natsionalnoi bezpeky derzhavy [Main directions of ensuring the national security of the state]. Investytsii: praktyka ta dosvid, 17(2021), 92–98.

3. Dahal, D. R. (2024). The shifting geopolitics. Journal of Political Science, 24(1), 185–201.

4. Institute for Economics & Peace. (2025). Global Terrorism Index 2025: Measuring the Impact of Terrorism. Retrieved from https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2025/03/Global-Terrorism-Index-2025.pdf

5. Taran, Ye. H. (2025). Heopolitychni zminy yak determinanty transformatsii derzhavnoi polityky natsionalnoi bezpeky [Geopolitical changes as determinants of the transformation of national security policy]. Publichne upravlinnia i polityka, 7–8. Retrieved from https://www.eu-scientists.com/index.php/pmap/article/view/297/286

6. Zhou, Q., He, Z., & Yang, Y. (2020). Energy geopolitics in Central Asia: China's involvement and responses. Journal of Geographical Sciences, 30, 1871–1895.

Науковий керівник: Іщенко І. В., доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ЖЕЛТОНОЖСЬКА Валерія

студентка 3 курсу, кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ПРАВО ТА ІНСТИТУЦІЙНА КРИЗА СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ

Конфлікту за своєю природою постає на базисних критеріях: 1) суперечність інтересів, 2) загострення напруги 3) мобілізація ресурсів 4) наявність конфронтаційних дій. До сучасності інтегрувалося ще поняття: «міжнародне право». Поділяються вони на локальні, регіональні та глобальні. І навіть вже в сучасної ми можемо визначати стадії конфлікту: латентна -> загострена ->ескалація -> кульмінація -> деескалація -> завершення. На сьогодні існує науки які вивчають такі стани речей: «конфліктологія»

З часом еволюції людської природи ми визначили чинність моралі, яку трактуємо через релігії, виховання тощо.

Але чому ж у сучасності все ще й досі люди мають жагу до стимулювання конфліктів, які переростають у війни.

За даними Uppsala Conflict Data Program (UCDP) на 2024 [1]: зафіксовано 61 активний конфлікт із участю принаймні однієї держави З них 11 конфліктів досягли рівня “війни”, тобто щонайменше 1 000 бойових смертей за рік.

За даними Heidelberg Institute for International Conflict Research (HIIK) на 2023 [2] : задокументовано 369 конфліктів у світі (з них 220 — з використанням насильства, 149 — без насильства).

«Справа в олігархії чи створення тільки теоретичного виміру безпеки, чи справа в плюралістичних політичних системах?!»

Тенденція сьогодення така, що існують інститути міжнародного права які стримують конфлікти: ООН, РБ, Гаага, ОБСЄ, ЄС, НАТО , МКС, АС, Рада Європи, МКЧХ.

За часів Ліги Націй (1919-1946) вона фактично була єдиним міжнародним органом, який намагався забезпечувати мир і безпеку. Цей орган в свою чергу не мав власної армії, тобто ґрунт був спрямований на добровільну підтримку держав. Тобто фактично відсутність ефективного механізму примусу проти агресії. Узагальнюючи картину, можна підкреслити децентралізовану сучасну систему у питанні безпеки. За часів 20-го сторіччя, конфлікти були глобальні, а сьогодні вони локальні. Тобто, за кількістю інституцій, змінюються і інтереси. Напевно все ж таки нейтральні зміни є, бо головним сфокусованим завданням в першу чергу було сконцентровано не повторення саме глобального(них) конфлікту(-тів). Глобальні конфлікти мали мету експансії на всіх рівнях держаного існування. Локальні ж спричинені внутрішніми інтересами, але що порушує сучасну догму про невтручання.

Стаття 2(4) [3] : Забороняє державам застосовувати силу проти територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави.

Стаття 2(7) [3] **:** Організація Об’єднаних Націй не втручається у внутрішні справи держав**,** якщо це не передбачено цілями ООН або резолюціями Ради Безпеки. Або принцип невтручання у внутрішні справи закріплюється у багатьох міжнародних договорах і практиці міжнародних організацій.

Мкс не має своєї поліції та автоматично юрисдикції над усіма людьми світу. Вона поширюється тільки на: осіб, які є громадянами держав-учасниць Римського

статуту (договору, на основі якого створено МКС). Осіб, які вчинили злочини на території держав-учасниць

За згодою Ради Безпеки ООН - навіть якщо держава не є учасником. Наприклад, резолюції щодо ситуації в Судані або Лівії давали МКС юрисдикцію над громадянами цих країн, хоча вони самі не були учасниками Статуту.

Формально МКС може видати ордер на арешт будь-якої особи, навіть якщо вона не з країни-учасниці. Практично арешт залежить від держав, бо МКС не має власної поліції. Якщо країна відмовляється співпрацювати, судити особу буде дуже складно.

Вирішення. Це реформація в першу чергу, повна зміна вектору політики. Застосування більш агресивного та примусового покарання за злочини проти міжнародної безпеки країни. Бо вказано що навіть Організація Об'єднаних Націй (ООН) не має прямої військової влади**,** щоб сама припиняти війни чи насильно зупиняти конфлікти. Її основні інструменти - це дипломатія, санкції, миротворчі місії і рекомендації**.** Та скоротити повноваження країн які є центром спричинення конфліктів - рф.

Список використаних джерел

1. Uppsala Conflict Data Program (UCDP) — Exploratory [Електронний ресурс] : [сайт]. URL: https://ucdp.uu.se/exploratory . (дата звернення: 13.11.2025).

2. Heidelberg Institute for International Conflict Research (HIIK) — [Електронний ресурс] : [сайт]. URL: https://hiik.de/?lang=en . (дата звернення: 13.11.2025).

3. Закон України «Статут Організації Об'єднаних Націй (з поправками)» від 26.06.1945р.,№995_010.URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text. (дата звернення: 13.11.2025).

Науковий керівник: Головко І., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

ЗАДЕРНІВСЬКИЙ Олександр
студент VI курсу, кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики, факультет політичних наук, Чорноморський національний університет ім. Петра Могили

ТИХОНЕНКО Ірина
к.політ.н., доцент, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, факультет політичних наук, Чорноморський національний університет ім. Петра Могили

ВЗАЄМОДІЯ США-ІРАН-ІЗРАЇЛЬ У БЕЗПЕКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ БЛИЗЬКОГО СХОДУ

Динаміка американської політики щодо Ірану впродовж останнього десятиліття демонструє глибокі стратегічні коливання, що суттєво вплинули на безпекову архітектуру Близького Сходу та відносини США з ключовими регіональними акторами. Вихід адміністрації Дональда Трампа зі Спільного всеосяжного плану дій у 2018 році, подальші спроби адміністрації Джо Байдена повернутися до дипломатичного формату та поступова ескалація регіональних конфліктів на тлі зростання іранської активності створили складний контекст, у якому політика Вашингтона стала поєднанням санкційного тиску, дипломатичних зусиль і реагування на прямі загрози союзникам. Події 2023-2025 років – атака ХАМАС на Ізраїль, збройні інциденти за участю іранських проксі, посилення ізраїльсько-іранського протистояння та повернення США до курсу «максимального тиску» – лише підкреслюють, наскільки нестабільним та багатовимірним є трикутник взаємодії США-Ізраїль-Іран.

8 травня 2018 року США офіційно вийшли зі Спільного всеосяжного плану дій – ядерної угоди з Іраном після того, як Д. Трамп підписав президентський меморандум про відновлення санкцій, вирішивши натомість шукати всеосяжне та довгострокове рішення з робочими союзниками. МАГАТЕ продовжило сертифікацію відповідності Ірану режиму ядерного нерозповсюдження. Інші підписанти заявили , що дотримуватимуться угоди навіть за відсутності США (Wagner & Rocha, 2018).

Адміністрація Дж. Байдена з моменту вступу на посаду в 2021 році декларувала прагнення повернутися до Спільного всеосяжного плану дій – ядерної угоди з Іраном. Основною метою було обмежити ядерну програму Ірану в обмін на

пом’якшення санкцій. Тодішній прем’єр-міністр Ізраїлю Н. Беннетт відмовився від цього, заявивши, що зупинка агресії Ірану та запобігання створенню Іраном ядерної зброї має бути пріоритетом (Leary, 2021).

У Стратегії національної безпеки від жовтня 2022 року адміністрація Дж. Байдена обґрунтувала політику щодо Ірану, заявивши, що Сполучені Штати «будуть продовжувати дипломатію, щоб гарантувати, що Іран ніколи не зможе придбати ядерну зброю, залишаючись непохитними та готовими використовувати інші засоби, якщо дипломатія зазнає невдачі», і що «вони будуть відповідати, коли наш народ та інтереси зазнають нападу». У Стратегії також зазначається, що «ми завжди будемо підтримувати іранський народ у боротьбі за основні права та гідність, яких йому довго відмовляв режим у Тегерані» (White House, 2022).

Дж. Байден переосмислив угоди про постачання зброї з ОАЕ та скасував визнання хуситів терористичною організацією, а також бачення Д. Трампа миру та процвітання для Ізраїлю та палестинців. Він також відновив допомогу палестинцям.

Політика «максимального тиску» спричинила величезні труднощі для іранської економіки та режиму та могла дати Байдену чудову можливість змусити Іран прийняти набагато кращу угоду, ніж Всеосяжний план дій, якщо він би зберіг цю політику як важіль впливу. Можна було б розробити нову угоду, яка б усунула величезні недоліки Всеосяжного плану дій, а не просто повернути Іран до угоди 2015 року. Це помітно, коли мова йде про політику щодо Ірану, а також із занепокоєння Ізраїлю щодо американських кроків і формулювань, коли справа стосується ізраїльсько-палестинського конфлікту. Будь-який ізраїльський уряд хотів би уникнути відкритої конфронтації з адміністрацією Байдена. Ізраїль мав переконатися, що його життєво важливі інтереси не поставлені під загрозу. З цією метою Ізраїль використовував стратегічний діалог із США для обговорення хибних припущень, на яких адміністрація Байдена базувала деякі зі своїх ключових аспектів політики. Якщо і коли Ізраїль визнає за необхідне вжити заходів, щоб запобігти розвитку подій, які можуть загрожувати його безпеці, він, ймовірно, це зробить (Kuperwasser, 2021).

Такі припущення були виправдані на практиці подіями 2023 року. Напад на Ізраїль у жовтні 2023 року, організований ХАМАС – організацією, яку підтримує Іран і яка визнана США іноземною терористичною організацією (FTO) – спричинив різке зростання напруженості в регіоні Близького Сходу. Додаткове загострення ситуації викликали атаки на американські сили та об'єкти в Іраку, Сирії та Ємені, здійснені іншими прорегіональними групами, що також мають підтримку зі сторони Ірану.

Згідно з повідомленнями преси, заступник міністра фінансів В. Адейемо повідомив законодавцям, що після нападу офіційні особи США та Катару домовилися запобігти використанню коштів для фінансування закупівлі гуманітарних товарів для експорту до Ірану протягом невизначеного періоду часу. У листопаді 2023 року було прийнято закон HR 5961, який, серед інших положень, зобов'язує президента накладати санкції на будь-яку іноземну фінансову установу, яка бере участь у операціях з іранськими коштами на 6 мільярдів доларів (McCaul, 2023).

Колишнє протистояння між Іраном та Ізраїлем, яке тривалий час мало характер «тіньової війни», переросло у відкриті бойові дії. Особливою віхою стала безпрецедентна атака Ірану із застосуванням ракет і безпілотників на територію Ізраїлю у квітні 2024 року – цей крок став важливим переломним моментом у багаторічному конфлікті. У відповідь на події Конгрес США оперативно ухвалив закон про надзвичайне фінансування, що передбачає розширення санкційного тиску на Іран (U.S. Department of the Treasury, 2024).

Конфлікт між «Хезболлою» та Ізраїлем, який загострювався з липня, продовжився у вересні 2024 року, коли Ізраїль ліквідував лідера «Хезболли» Х. Насраллу під час авіаудару в Бейруті та генерала Корпусу вартових Ісламської революції. Ізраїль також розпочав наземну операцію проти угруповання на півдні Лівану. Після двох місяців боїв і втрати значної живої сили та частини свого арсеналу «Хезболла» приєдналася до перемир'я, укладеного за посередництва США та Франції в листопаді 2024 року. Повідомляється, що «додатковий лист» (Радіо Свобода, 2024) США до Ізраїлю, передбачає підтримку США продовження

ізраїльських операцій у Лівані, щоб запобігти переозброєнню «Хезболли», особливо на півдні (Clayton, 2024).

Нових обертів відносини у трикутнику США-Ізраїль-Іран набули у 2025 році.

У лютому 2025 року адміністрація президента Д. Трампа ухвалила меморандум, яким було офіційно запроваджено режим «максимального тиску» на Ісламську Республіку Іран. Стратегічною метою цього підходу визначалося недопущення отримання Тегераном ядерної зброї, обмеження підтримки ним проксі-угруповань у регіоні та подальше посилення санкційного тиску.

У заяві Білого дому від 17 червня 2025 року було чітко окреслено ключову позицію Вашингтону: «Іран не може мати ядерну зброю» (White House, 2025), що стало концептуальною основою зовнішньополітичних меседжів президента. У контексті можливих переговорів щодо нової угоди, яка б замінила Спільний всеосяжний план дій щодо ядерної програми Ірану, Трамп неодноразово наголошував на готовності США до діалогу за умови укладення «перевіреної мирної ядерної угоди» (Verified Nuclear Peace Agreement). Така угода передбачала б суттєве обмеження іранської програми збагачення урану, припинення підтримки терористичних та проксі-структур, а також усунення інших загроз регіональній безпеці. Однією з ключових вимог американської сторони було повне згортання фінансування та військово-політичної підтримки Іраном проксі-активності на Близькому Сході.

Паралельно адміністрація Трампа не виключала застосування сили у разі відсутності прогресу на переговорах, що президент неодноразово підкреслював у своїх заявах. Відповідно, 22 червня 2025 року Сполучені Штати здійснили військову операцію на території Ірану під кодовою назвою «Опівнічний Молот» (Midnight Hammer), у межах якої були задіяні повітряні та морські підрозділи. Операція проходила на тлі ізраїльського вторгнення до Ірану, розпочатого 13 червня 2025 року, та стала реакцією на попередні удари Ірану по території Ізраїлю. У відповідь, 23 червня 2025 року Іран здійснив ракетний удар по американській військовій базі «Аль-Удейд» у Катарі, запустивши шість ракет і оголосивши початок операції «Добра звістка про перемогу». Іран заздалегідь повідомив владу Катару про свої наміри. За інформацією Білого дому, базу було попередньо

евакуйовано, що унеможливило виникнення жертв і значних руйнувань (Vergum, 2025).

Отже, політика США щодо Ірану є одним із ключових чинників, що впливає на регіональну безпеку на Близькому Сході, зокрема на безпеку Ізраїлю. Стратегічна мета Вашингтону – стримування ядерних амбіцій Тегерана, обмеження його впливу в регіоні та підтримка союзників, насамперед Ізраїлю. Зокрема, вихід адміністрації Трампа (за його першої президентської каденції) зі Спільного всеосяжного плану дій у 2018 році започаткував довгостроковий тренд зміни підходів США від багатостороннього контролю над ядерною програмою Ірану до одностороннього санкційного тиску. Повернення Трампа до влади у 2025 році закріпило стратегічну переорієнтацію американської політики. Запровадження нового режиму «максимального тиску», жорсткі вимоги до «перевіреної мирної ядерної угоди» та готовність використання сили засвідчили відмову США від дипломатичного компромісу на умовах. Ескалація, що призвела до операції «Опівнічний Молот» та взаємних ракетних ударів між США й Іраном у червні 2025 року, стала результатом накопичення невирішених безпекових дилем, зростання ролі Ізраїлю у формуванні регіонального порядку денного та неспроможності попередніх дипломатичних механізмів забезпечити стійке стримування Ірану.

Список використаних джерел та літератури

1. *Радіо Свобода (2024). Байден відреагував на вбивство лідера «Хезболли». Retrieved from: https://www.radiosvoboda.org/a/news-bayden-nasralla-likvidatsiya-ssha-khezbolla/33138807.html*
2. *Clayton, T. (2024). Iran: Background and U.S. Policy. Report. Congress.gov. Retrieved from: https://www.congress.gov/crs-product/R47321*
3. *Kuperwasser, Y. (2021). President Biden's Middle East Policy. Fathom Journal. Retrieved from: https://fathomjournal.org/president-bidens-middle-east-policy/*
4. *Leary, A. (2021). Israel's Bennett Presses Biden Over Iran Nuclear Deal. The Wall Street Journal. Retrieved from: https://www.wsj.com/articles/israels-bennett-presses-biden-over-iran-nuclear-deal-11630089181*
5. *McCaul, M. T. (2023). H.R.5961 - No Funds for Iranian Terrorism Act. Congress.gov. Retrieved from: https://www.congress.gov/bill/118th-congress/house-bill/5961*
6. *U.S. Department of the Treasury (2024). Treasury Targets Iranian UAV Program, Steel Industry, and Automobile Companies in Response to Unprecedented Attack on Israel. Retrieved from: https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy2270*
7. *Vergum, D. (2025). Defense Agency Contributed Toward Operation Midnight Hammer Success. US Department of War. Retrieved from https://www.war.gov/News/News-Stories/Article/Article/4240876/defense-agency-contributed-toward-operation-midnight-hammer-success/*

8. *Wagner, M. & Rocha, V. (2018). Trump withdraws US from Iran nuclear deal. CNN Politics. Retrieved from: https://edition.cnn.com/politics/live-news/trump-iran-nuclear-deal/*
9. *White House. (2022). Biden-Harris Administration's National Security Strategy. Retrieved from: https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf*
10. *White House. (2025). President Trump Has Always Been Clear: Iran Cannot Have a Nuclear Weapon. Retrieved from https://www.whitehouse.gov/articles/2025/06/president-trump-has-always-been-clear-iran-cannot-have-a-nuclear-weapon/*

ОСТАПЧУК Сергій

студент VI курсу, кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики, факультет політичних наук, Чорноморський національний університет ім. Петра Могили

ВПЛИВ «РОСІЙСЬКОГО» ФАКТОРУ НА ВІДНОСИНИ НАТО З УКРАЇНОЮ, ГРУЗІЄЮ І МОЛДОВОЮ

Проблематика впливу «російського» фактору на розвиток міжнародних відносин та безпекових стратегій у Східній Європі залишається однією з найактуальніших у сучасній світовій політиці. В умовах трансформації глобального безпекового середовища після 2014 року, а особливо після масштабної агресії Росії проти України у 2022 році, відносини НАТО з Україною, Грузією та Молдовою набули нового змісту, безпосередньо пов'язаного з потребою Альянсу реагувати на загрози зі сторони РФ. Таким чином, «російський» фактор виступає ключовою детермінантою розвитку співпраці між державами Східного партнерства та Північноатлантичним альянсом, визначаючи динаміку діалогу, пріоритети реформ, масштаби військово-політичної взаємодії та стратегічні орієнтири цих країн.

Поглиблення співпраці України, Грузії та Молдови з НАТО зумовлене насамперед безпековими викликами, які виникли через порушення Росією основоположних норм міжнародного права, територіальної цілісності та суверенітету. Російська Федерація продовжує використовувати широкий спектр інструментів гібридного впливу – від військової агресії до політичного тиску, енергетичного шантажу, інформаційних операцій та підтримки сепаратистських рухів. Саме тому держави регіону розглядають НАТО як основного гаранта безпеки та представника колективної оборони у Європі (Kose & Smith, 2021: 114).

Україна є найбільш показовим прикладом того, як «російський» фактор визначає відносини держави з НАТО. Після 2014 року співробітництво між Україною та НАТО перейшло у фазу глибокої практичної інтеграції, спрямованої на підвищення обороноздатності, стандартизацію збройних сил, розвиток сумісності та модернізацію військово-політичних інститутів (Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, 2023). Повномасштабна війна 2022 року стала каталізатором безпрецедентного зближення України з Альянсом: надання військової, фінансової, технічної підтримки, розвиток формату Ради Україна-НАТО, створення багаторічної програми допомоги та розширення координаційних механізмів. Зокрема, у січні 2025 року НАТО ухвалило рішення про збільшення фінансування Фонду довгострокової підтримки України та розширення навчальних програм для українських військових. У березні 2025 року було запущено Спільний центр з протидії гібридним загрозам НАТО-Україна, який розташований у Варшаві та координує аналітичні, кіберзахисні та стратегічно-комунікаційні проєкти. (NATO, 2025a)

Водночас «російський» фактор зумовлює обережність окремих держав-членів Альянсу щодо швидкого надання Україні членства, що пов’язано з ризиками прямої конфронтації з РФ. Таким чином, Москва виступає як стримувальний чинник, одночасно прискорюючи й ускладнюючи євроатлантичні прагнення України.

Грузія, яка пережила російську агресію у 2008 році, є одним із найбільш активних партнерів НАТО у Чорноморському регіоні. Тбілісі бере участь у миротворчих місіях, реалізує Комплексний пакет допомоги та прагне досягти стандартів Альянсу (Georgian Institute of Politics, 2024). Однак питання її членства тривалий час блокується через ризики повторної ескалації з боку РФ, яка продовжує окупувати Абхазію та Південну Осетію. У 2025 році НАТО підвищило рівень співпраці з Грузією у рамках Програми розширених можливостей, зосередившись на кібербезпеці та спільних тренуваннях.

Молдова має особливий статус у контексті відносин з НАТО, адже конституційно закріпила нейтралітет. Проте зростання загроз зі сторони Росії, зокрема через контроль над Придністров’ям, зумовлює поступову активізацію

діалогу офіційного Кишинева з Альянсом. У лютому 2025 року Молдова отримала від НАТО додатковий пакет підтримки щодо зміцнення кіберзахисту та реформування сектору безпеки (NATO, 2025).. «Російський» фактор проявляється також через внутрішньополітичний тиск проросійських сил, що суттєво впливає на глибину співпраці.

Для НАТО Східна Європа є простором підвищеного стратегічного значення, де Росія прагне відновити сфери впливу, що суперечить європейській безпековій архітектурі. Посилення НАТО в регіоні – це не лише підтримка партнерів, а й забезпечення стабільності східного флангу, стримування РФ та розвиток інструментів колективної оборони (Smith, 2022) [7].

Під впливом «російського» фактору Альянс здійснює наступні кроки щодо модернізації та реагування на нові виклики: 1) поглиблює адаптивний підхід до стримування, включаючи збільшення військової присутності у Східній Європі; 2) підтримує реформи секторів оборони України, Грузії та Молдови; 3) розвиває співробітництво у сферах кібербезпеки, стратегічних комунікацій та оперативної сумісності; 4) формує нові формати партнерств і програм допомоги.

Отже, можна стверджувати, що «російський» фактор є ключовим елементом, який визначає зміст, динаміку та перспективи відносин НАТО з Україною, Грузією та Молдовою. Саме агресивна політика РФ стала драйвером сек'ютеритизації регіону та переорієнтації цих держав на євроатлантичний вектор, водночас залишаючись головним стримувальним чинником на шляху їхнього потенційного членства.

Список використаних джерел

1. Georgian Institute of Politics. (2024). The next stage in NATO-Georgia relations: filling the democracy gap. Retrieved from https://gip.ge/wp-content/uploads/2024/01/NATO-Georgia-relations-ENG_.pdf

2. Kose, T., & Smith, J. (2021). Russian hybrid warfare in Eastern Europe: Challenges for NATO partners. Journal of International Security, 45(3), 112-130.

3. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. (2023). Ukraine–NATO relations: Retrieved from: https://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/european-integration/cooperation-nato

4. NATO (2024). NATO PA urges more support for Ukraine, calls for strategic approach to counter Russian hostility Retrieved from https://www.nato-pa.int/news/nato-pa-urges-more-support-ukraine-calls-strategic-approach-counter-russian-hostility

5. NATO. (2025). NATO's cooperation with the Republic of Moldova. Retrieved from: https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-the-republic-of-moldova

6. NATO. (2025a). Relations with Ukraine. Retrieved from https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-ukraine
7. Smith, M. (2022). The future of NATO's eastern flank: Security dilemmas and strategic adaptations. International Affairs Review, 98(4), 455-478.

Науковий керівник: Тихоненко І., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, факультет політичних наук, Чорноморського національного університету імені Петра Могили.

NAUMIK-GLADKA Kateryna,

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

KRYVULIA Vsevolod

Student, Department of International Relations and Political Philosophy, Educational and Scientific Institute of International Relations,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

AGAPE-DRIVEN GOVERNANCE IN THE ERA OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Why don't people live long? —
Because they don't know why or for what purpose they should live.
The wisdom of one long-lived monk

If reproduction is a property of all living organisms, including humans, to which they naturally aspire throughout their existence, then failure to fulfill this task—that is, a situation in which living organisms do not meet the reproductive norm—indicates a problematic state of these organisms. It is precisely in such a position that the majority of human communities and countries find themselves, meaning that in most nations the necessary reproductive minimum is not achieved to at least maintain the human population in the long term. This does not imply a risk of humanity's extinction as a whole, but it does signal a dangerous situation for individual populations and states. Since the state represents the highest form of organization in human society, this means that the state bears the responsibility for implementing societal functions and tasks. Consequently, such a failure to perform these functions and tasks indicates a perilous condition for which the state has yet to find a solution.

As consumption levels rise, societies enter a zone of comfort, where the desire to remain in it may outweigh the resolve to undertake measures necessary to rescue society from potential threats. This is directly linked to declining birth rates: the birth and upbringing of children require parents to make certain sacrifices and forgo various benefits, which parents may be unwilling to accept. Apparent prosperity creates the illusion that children are unnecessary. For institutions that organize society—primarily the state as the highest level of human societal organization—this state of affairs poses an equally direct threat. Moreover, representatives of authority and elite members themselves may be affected by an unwillingness to relinquish what appears to be a stable and affluent position, just as society may cease to be governable for the same reasons. These risks were relevant both for the late Roman Empire and for contemporary developed nations; however, any society in history could have encountered this condition or faces the risk of doing so in the future.

The condition in which society languishes in a state of lethargy and negligence can be termed *acedia*. To escape any situation and to take action, motivation is required—a stimulus that resonates in consciousness and leads to behavior. This raises the problem of identifying a fundamental source of motivation for individuals and human society that would enable direction toward long-term development overall, without sacrificing it for isolated, chaotic private actions lacking a clear future-oriented purpose.

Numerous perspectives exist on the issue of motivational sources: Friedrich Nietzsche's concept of the "will to power," as described in his work *The Will to Power* [6]; Alfred Adler's "will to superiority," outlined in *The Practice and Theory of Individual Psychology* [1]; Viktor Frankl's "will to meaning," presented in *Man's Search for Meaning* [2]; Sigmund Freud's "will to Eros and Thanatos," discussed in *Beyond the Pleasure Principle* [3]; and Erich Fromm's "will to love and authentic being," explored in *The Art of Loving: An Enquiry into the Nature of Love* [4]. These frameworks variously elucidate the nature and direction of motivational drives. Carl Jung's view, describable as the "will to self-knowledge," as detailed in *The Red Book* [5], may also be included here. However, drawing on Jung's concept of the collective unconscious, these motives cannot be recognized as self-sufficient or fundamental sources. Jung delineates multiple levels of the collective unconscious, including those shared between humans and animals, across

all humans, and on varying scales. Jung did not separate the individual from society. Adhering to evolutionary theory rather than, for instance, creationism, we similarly cannot isolate the individual from the population; instead, we observe the complete dependence of individual motives on the individual's position within society and the population representative within the population.

Nietzsche's will to power—the aspiration not merely to control but to impose one's will—is possible only under conditions of the individual's existence in society. Such an aspiration as an end in itself is fruitless, since power serves merely as a means to achieve other goals, realize other desires, and satisfy other needs. The drive for power is inseparable from Adler's will to superiority, which he understood as individual self-improvement rather than mere domination over others. The will to superiority holds meaning only in relation to the individual and society, as any skill can be evaluated solely in terms of societal benefit; otherwise, it is mere vanity until death. Frankl regards the will to meaning as the most distinctive human drive compared to other living beings, but this does not imply that humanity's task reduces to world cognition. On the contrary, it is likewise a means that evolved during adaptation. Freud opposes the will to Eros and the will to Thanatos, with Eros denoting libido and pleasure, and Thanatos pain and the urge to repeat it. Fromm's will to love and authentic being is grounded not in egoistic consumption of pleasure or an uncaused attraction to pain and death, but rather in non-egoistic love (the egoist, per Fromm, is unhappy). Although Fromm's concept centers on giving love rather than consuming it, he asserts that humans face not a choice between life and death, but between a good and bad life. Nonetheless, this position effectively excludes the degree of love in which one sacrifices life for others. These concepts delineate certain boundaries and interdependent means but, when considered separately, do not identify their common ground.

When individuals exist in an illusion of satisfaction—where it is impossible to objectively determine satisfaction, yet they feel satisfied and perceive no threat to this state—they have no reason to act. However, if they sense danger to what they possess and love (even if they could possess something without needing it or any attachment), they become willing to act. Since certain entities, such as family and offspring, endure longer and more readily subordinate the individual than the individual does to them,

actions for their benefit can achieve greater sacrifice. Such sacrificial love is termed *agape*. Agape requires the will to power for its realization, as without the drive for power there is no aspiration to authority, and without authority there is no subordination of one's will to agape. Agape requires the will to superiority, as without the drive for excellence the necessary skills cannot be attained. Agape requires the will to meaning, as without defining purpose there are no orientations, goals, or even awareness of agape, its needs, and demands. Agape logically integrates the drive for love and the drive toward death without opposing them. Agape can hardly be called an instinct, thus requiring individual self-knowledge.

In the context of digital society, acedia acquires particular acuity, as modern technologies—particularly artificial intelligence—generate a powerful illusion of comfort and satisfaction. Social media algorithms, personalized content, virtual reality, and AI assistants continuously produce an uninterrupted stream of pleasures, suppressing natural motivations, including reproductive ones. Endless scrolling, virtual rewards, and digital relationship simulations foster passivity, where individuals lose the impetus for real actions. Artificial intelligence thus amplifies acedia, transforming it into a systemic failure of society's motivational framework. At the same time, this opens countermeasures: AI can serve as an awakening tool, for instance, through coaching programs for mindful parenting, gamification of long-term goals, or algorithms that deliberately extract users from comfort zones by reminding them of demographic threats or simulating futures without descendants.

Agape, as sacrificial love directed toward future generations, can become a new foundational motivation in the era of artificial intelligence. Unlike egoistic Eros impulses, agape demands actions for something greater than individual existence—family, community, civilization. Artificial intelligence can cultivate agape, becoming its enhancer: virtual descendant simulations showing choice consequences across generations; digital platforms for public commitments to children and society; AI content moderation promoting family and legacy themes over consumption. Thus, agape integrates all prior will concepts, rendering AI not merely an entertainment machine but an ethical mentor restoring the link between individual choice and population destiny.

Finally, artificial intelligence can both exacerbate the demographic crisis by substituting real social functions with virtual ones (AI companions, digital "children" in metaverses) and serve as a state policy instrument to overcome it. The state, as society's highest organizational form, bears responsibility for the reproductive norm; in the digital age, this necessitates AI integration into demographic strategy: real-time birth rate monitoring, personalized support programs (taxes, housing, education selected by algorithms), and "agape communities" in digital spaces where individuals motivate each other toward family creation. Here, artificial intelligence acts not as coercion but as a conscious reminder of biological and social responsibility, restoring society's lost motivation for self-preservation amid excessive comfort.

Examining declining birth rates as a systemic deviation from the core function of living organisms—reproduction—we find that contemporary human society, having achieved high levels of comfort and consumption, has entered a state definable as acedia: the loss of internal impetus for action and fulfillment of long-term life tasks. This condition threatens not only individual communities and states but the sustainability of human civilization overall, depriving society of self-preservation and development capacity. Various "will" concepts—to power, superiority, meaning, love, or even death—reflect isolated aspects of human motivation but provide no holistic basis for crisis resolution. Each manifests only within society and as a means, not an ultimate end. Their fragmentation fails to explain what can unite individual and society against long-term challenges. Agape emerges as this unifying principle—sacrificial, outward-directed love capable of motivating actions beyond individual interests: for family, community, future generations. Agape is not instinctual; it demands self-mastery, excellence aspiration, meaning pursuit, and self-knowledge. It unifies all key human action motives, overcoming their limitations. Agape alone can restore society's lost developmental vector amid excessive comfort, reconnect individual choice with population fate, and lay the foundation for escaping historical fatigue and demographic degradation. It becomes the motivational force directing humanity and society not toward chaotic private desires but toward a sustainable, meaningful future.

References

1. *Adler, A. (1920). Praxis und Theorie der Individual psychologie: Vorträge zur Einführung in die Psychotherapie für Ärzte, Psychologen und Lehrer. JF Bergmann. Retrieved from https://archive.org/details/praxisundtheori00adlegoog*
2. *Frankl, V. E. (n.d.). Man's search for meaning. Retrieved from https://archive.org/details/viktor-emil-frankl-mans-search-for-meaning/mode/2up*
3. *Freud, S. (1989). Beyond the pleasure principle (J. Strachey, Trans.). Norton. Retrieved from https://archive.org/details/beyondpleasurepr0000freu_c4w0*
4. *Fromm, E. (1956). The Art of Loving: An Enquiry into the Nature of Love. Harper & Brothers. Retrieved from https://archive.org/details/artofloving0000from/page/n5/mode/2up*
5. *Jung, C. G. (2009). The Red Book: Liber Novus (M. Kyburz, J. Peck & S. Shamdasani, Trans.; S. Shamdasani, Ed.). Philemon Foundation & W. W. Norton. Retrieved from*

ШУЛЯК Сергій

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин,
Університет митної справи та фінансів

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ СЛАБКОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В АРАБСЬКОМУ СВІТІ: ГЕТЕРОГЕННА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Питання про природу та життєздатність національної держави на Близькому Сході є одним із центральних у галузі близькосхідних досліджень. Понад десять років тому хвиля масових протестів у всьому арабському світі знов пожвавила дослідницький інтерес до проблеми державного будівництва в арабських країнах (Heydemann, 2024, p.25). Хоча причини арабських повстань досі залишаються предметом дискусій, слабкість держави, її дисфункції та провали відіграють важливу роль у поясненні процесів Арабської весни.

За останнє десятиліття з'явилася ціла низка публікацій присвячених проблемам слабкості держави в арабському світі. Тут можна згадати, зокрема, праці В. Мюльберґера (Mühlberger, 2015), А. Ахрама та Е. Луста (Ahram & Lust, 2016), А. Саулі (Saouli, 2020), Р. Гіннебуша (Hinnebusch, 2024), С. Хайдмана (Heydemann, 2024). Хоча конкретні форми провалу держави, які дослідники пов'язують із початком повстань, різняться, причому в деяких працях наголошується на економічних факторах, а в інших – на політичних або соціальних умовах, деякі спільні теми є очевидними. Найчастіше згадуються провали в управлінні з боку владних еліт, які переслідують власні інтереси. Наголошується, що лідери ставили свої групові інтереси вище за важку працю з розбудови держави

і правили таким чином, що маргіналізували значну частину своїх суспільств. Вони реалізовували провальні стратегії розвитку, застосовували хижацькі економічні практики, корумпували державні інституції та виявилися нездатними забезпечити громадянам економічну безпеку або соціальну мобільність (Heydemann, 2024, p.26).

На думку Р. Гіннебуша, слабкість держав в арабському світі походить від того, що вони історично були «пізно» нав'язані ззовні. Вестфальська система держав була «експортована» із західного ядра на периферію в добу імперіалізму. Багатонаціональну Османську імперію було зруйновано, а західні імперіалістичні держави розділили її відповідно до власних геополітичних інтересів, створюючи нові держави – спершу як територіальні «оболонки» та бюрократичні командні пункти – і кооптуючи олігархічні правлячі класи. Після цього націоналістичні рухи боролися за незалежність, а після деколонізації місцеві державотворці намагалися наповнити ці територіальні «оболонки» політичними інститутами та національними ідентичностями (Hinnebusch, 2024, p. 60-61).

Арабські лідери, які успадкували держави на територіях колишніх османських провінцій, стикалися з великими перешкодами через нав'язані Заходом довільні кордони, але прагнули створити націю «згори», супроводжуючи це централізацією державної влади. Однак їхній успіх, в цьому сенсі, завжди був неповним. Зовсім необов'язково «вестфальська держава» повинна ефективно укорінитися за межами Заходу, отже невідповідність між ідеалом веберівської державності та сучасними арабськими реаліями є очевидною.

Імпортуванню моделі національної держави на Близькій Схід перешкоджало кілька чинників. Так, у цьому регіоні найсильніші форми ідентифікації були пов'язані з субдержавними одиницями – містами, племенами, релігійними сектами – або ж з ширшою ісламською спільнотою (уммою). Історичні ісламські імперії будувалися шляхом інструменталізації як наддержавних, так і субдержавних ідентичностей, тоді як їхні кордони істотно змінювалися в міру піднесення й занепаду. Унаслідок цього ідентифікація з такими територіальними державами (дауля) часто була слабкою.

Крім того, після Першої світової війни європейці, встановивши часто довільні кордони, створили додаткові значні перешкоди для моделі національної держави. Нові кордони розтинали наявні ідентичності та підривали становлення загальноарабської ідентичності шляхом фрагментації регіону на численні міні-держави. Нові державні суверенітети співіснували з наддержавними ідентичностями арабізму та ісламу, суперечили їм і тим самим послаблювали лояльність до окремих держав (Hinnebusch, 2024, p.61-62). Угода Сайкса – Піко призвела до демонтажу історичної Сирії та створення Іраку, Йорданії й Лівану, що спричинило до тривалого оскарження легітимності держав конкуруючими наддержавними й субдержавними ідентичностями.

Гетерогенність ідентичностей ускладнювала вироблення консенсусу навколо інклюзивної національної ідентичності в межах держав і робила їх вразливими до повстанських рухів, іредентизму та транскордонного втручання. Водночас, вона також давала можливість політичним акторам інструменталізувати множинні ідентичності у своїй боротьбі за владу, Йдеться, зокрема про націоналізм та субдержавні ідентичності (трайбалізм і конфесіоналізм), що конкурували з лояльністю до національної держави.

Історична специфіка імплементації веберівської держави на Близькому Сході призвела, як стверджує Р. Гіннебуш, до того, що у проекти державотворення в арабському світі були закладені вразливості, які послаблювали державну спроможність і потенційно обмежували стійкість режимів (Hinnebusch, 2024, p.73-74). Гетерогенна ідентичність, зокрема, спонукала лідерів до покладання на «внутрішню» елітну асабійю (почуття групової солідарності, що базувалася, передусім, на трайбалізмі та конфесіоналізмі) для концентрації «деспотичної» влади. Це, у свою чергу, спричиняло до відчуження «аутсайдерів» - інших групових ідентичностей. Можливість кооптації аутсайдерів залежала від наявності рент, які виявилися вкрай мінливими.

Радикальні режими – носії ідеології арабського націоналізму, прагнули подолати гетерогенну ідентичність запроваджуючи однопартійні системи, але коли ідеологія занепала, вони замінили її елітною асабійєю та клієнтелізмом для контролю над державними інститутами, звузивши участь до наближених і клієнтів.

Такі патримоніальні практики, з одного боку зміцнювали режими, але з іншого – перешкоджали достатньому інституційному розвитку, необхідному для посилення держави.

Отже, сила субдержавних і наддержавних ідентичностей, та їх інструменталізація (асабійя та клієнтельні мережі) мали наслідком послаблення лояльності до національної держави. Неопатримоніальні режими, що утвердилися в арабських країнах були доволі жорстокими та сильними, з точки зору своїх репресивних можливостей, проте вони мали значно менше інфраструктурної влади, необхідної для реалізації ефективних політик, особливо для стимулювання економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Ahram, A. I., & Lust, E. (2016). The Decline and Fall of the Arab State. Survival, 58(2), 7–34. https://doi.org/10.1080/00396338.2016.1161897

2. Heydemann, S. (2024). Seeing the state or why Arab states look the way they do. In S. Heydemann & M. Lynch (Eds.), Making sense of the Arab state (pp. 25–54). University of Michigan Press.

3. Heydemann, S., & Lynch, M. (2024). Introduction: Making sense of the Arab state. In S. Heydemann & M. Lynch (Eds.), Making sense of the Arab state (pp. 1–25). University of Michigan Press.

4. Hinnebusch, R. (2024). Understanding state weakness in the Middle East and North Africa. In S. Heydemann & M. Lynch (Eds.), Making sense of the Arab state (pp. 55–84). University of Michigan Press.

5. Mühlberger, W. (2015). The state of Arab statehood: Reflections on failure, resilience and collapse (IEMed Papers 26 / Euromesco Series). European Institute of the Mediterranean. https://www.euromesco.net/wp-content/uploads/2017/10/201510-EuroMeSCo-Paper-26.pdf

6. Saouli, A. (2020). States and state-building in the Middle East. In R. Hinnebusch & J. Gani (Eds.), Routledge handbook of the Middle East states and states system (pp. 40–50). Routledge.

БЄЛИКОВ Георгій

студент VI курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.

ПОЗА ВІДЛУННЯМ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ: ПЕРЕОЦІНКА СПРИЙНЯТТЯ НЕБЕЗПЕКИ РОСІЙСЬКОГО ЯДЕРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Вторгнення Російської Федерації в Україну в лютому 2022 року викликало негайну і глибоку зміну в сприйнятті міжнародної безпеки Заходом, повернувши привид ядерного конфлікту та взаємного гарантованого знищення в суспільну свідомість вперше за останні десятиліття. У перші місяці війни російська риторика

була явно спрямована на ядерну зброю. Президент Володимир Путін перевів свої сили стратегічного стримування в «особливий режим бойової готовності», а з його уст висловлювали ледь приховані погрози ядерної ескалації. У його заявах містилося попередження, що будь-яке пряме втручання НАТО матиме небачені за всю історію наслідки.

Спочатку ця риторика була дуже ефективною. Західні столиці, зокрема Вашингтон і Брюссель, відреагували на це поєднанням публічного засудження та приватної обережності. Хоча були введені жорсткі економічні санкції і до України почала надходити звичайна військова допомога, було чітко визначено межу, щоб уникнути прямого протистояння між НАТО і Росією. Головною метою було підтримати Україну, намагаючись при цьому контролювати динаміку ескалації. Хоча НАТО позиціонувало себе як надійний оборонний блок проти російської агресії, гіпотетичної чи ні, воно, безумовно, діяло лише на захист України з чисто моральної точки зору, а держави-члени постачали країні легке озброєння, таке як вогнепальна зброя, та медичну допомогу. Як приклад такого обережного ставлення, уряд України закликав НАТО встановити безпольотну зону над територією України, проте ця пропозиція була відхилена 4 березня 2022 року. Тодішній генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив: «*Як союзники з НАТО, ми несемо відповідальність за те, щоб ця війна не поширилася за межі України, оскільки це було б ще небезпечніше і руйнівніше*».[1] Переважала атмосфера глибокої обережності; небезпека тактичного ядерного удару або катастрофічної помилки в розрахунках розглядалася як реальна і безпосередня можливість, що впливало на кожне рішення щодо типів озброєння, яке слід постачати Києву, особливо з огляду на невизначеність щодо сили Росії в перші моменти війни.

Однак у міру розвитку війни у 2023 та 2024 роках, коли Україна продемонструвала свою стійкість, а військова сила Росії (чи то проекція сили, чи то здатність до наступів) почала слабшати, з’явилася відчутна «втома від загрози». Нормалізація російської ядерної позиції почала закріплюватися, а заявлені «червоні лінії» - такі як постачання Заходом основних бойових танків, ракет великої дальності та винищувачів F-16 до України або удари по окупованому Криму неодноразово перетиналися без загрози ядерної відплати. Така ситуація призвела до ерозії сприйняття серйозності погроз Москви. Хоча тактика «ядерної дубини»

продовжувалася, її шоковий ефект зменшився. Західні політичні дискусії поступово перейшли від негайного управління ядерною кризою до довгострокових реалій тривалої конвенційної війни. Увага зосередилася на сталому виробництві боєприпасів, ефективності економічних санкцій та зміцненні східного флангу НАТО (з приєднанням Швеції та Фінляндії до Альянсу). До кінця 2024 року, та навіть досі, суспільна та політична тривога щодо неминучого ядерного обміну значно зменшилася, поступившись місцем похмурому визнанню «нової норми», за якої ядерне брязкання зброєю було лише ще одним інструментом у арсеналі гібридної війни Росії.

Інавгурація Дональда Дж. Трампа на другий президентський термін у січні 2025 року стала серйозним потрясінням для ситуації. Контекст першого терміну президента Трампа до 2025 року дав чітке уявлення про його зовнішньополітичні нахили. Його підхід характеризувався глибоким скептицизмом щодо багатосторонніх інституцій, включаючи НАТО, які він часто описував у трансакційних термінах. Він часто ставив під сумнів цінність зобов'язань США щодо міжнародної безпеки, натякаючи, що союзники не платять свою «справедливу частку». [2] Водночас він виявляв готовність безпосередньо взаємодіяти з російським керівництвом (наприклад, постійні розмови з Путіним) - ідеологія, що базувалася на підписанні «угод з дияволом» для просування фальшивого миру заради власного іміджу, одночасно критикуючи існуючі рамки контролю над озброєннями. Його вихід у 2019 році з Договору про ліквідацію ракет середньої і меншої дальності (INF) та початкова небажання його адміністрації продовжувати дію нового договору СНО свідчили про перевагу двосторонніх угод і невіру в обмеження встановленого режиму контролю над озброєннями.

Вплив адміністрації Трампа 2025 року на сприйняття ядерної зброї був негайним. Риторика адміністрації, заснована на доктрині «Америка понад усе», поновила питання про прихильність США до статті 5 НАТО. Ця двозначність, навмисна чи ні, кардинально змінила розрахунок стримування як для європейських союзників, так і для Росії. Для європейських країн це стало потужним новим стимулом інвестувати у власні оборонні можливості, оскільки вони не були впевнені, чи американський ядерний парасолька залишиться повністю розгорнутою. Для Росії це потенційно знизило сприйняту вартість агресії проти держави НАТО. Ця нова динаміка гостро проявилася на початку листопада 2025 року. Після заяв Росії про проведення ядерних

випробувань президент Трамп оголосив, що США відновлять ядерні випробування «на рівноправній основі», щоб протидіяти прогресу Росії та Китаю.[3] Ця заява, яка, як видається, ґрунтувалася на неправильному розумінні того, що російські випробування стосувалися систем доставки, а не вибухових боєголовок, порушила тридцятирічний глобальний мораторій на випробування ядерних вибухових пристроїв. Цей крок став символом деструктивного підходу адміністрації, яка применшила значення встановлених норм стратегічної стабільності на користь декларативної демонстрації сили. Він переосмислив ядерну загрозу не як багатосторонню проблему, яку потрібно вирішувати за допомогою договорів, а як змагання національної волі, що ще більше підірвало і без того слабку архітектуру контролю над озброєннями після закінчення холодної війни, оскільки термін дії нового договору СНО закінчується в лютому 2026.

Поточний стан російського ядерного арсеналу є парадоксом модернізації та непрозорості. З одного боку, Росія інвестувала значні кошти в «нові» стратегічні системи, такі як крилата ракета з ядерним двигуном «Буревісник» і підводний дрон з ядерним двигуном «Посейдон», які, за її твердженнями, були успішно випробувані в жовтні 2025 року.[4] Вона також модернізує свої сили міжконтинентальних балістичних ракет за допомогою важкої ракети «Сармат». З іншого боку, справжній стан її величезних запасів тактичної ядерної зброї, а також технічне обслуговування та надійність її застарілих систем, в основному невідомі. Призупинення обміну даними за новою угодою СНО-3 у 2023 році та відсутність повномасштабних випробувань ядерних вибухових пристроїв з розпаду СРСР створюють значні прогалини в досвіді щодо стану російського ядерного арсеналу, що ускладнює оцінку його справжньої готовності. Ця нечіткість поширюється і на доктрину. Прикладом цього є окупація та озброєння російськими військовими Запорізької АЕС в Енергодарі з 2022 року. Росія вдалася до радіологічного шантажу, створивши ризик катастрофи масштабу Фукусіми - «брудної бомби» іншими засобами, щоб стримати потенційну українську контрнаступальну операцію в регіоні. Це демонструє готовність використовувати ядерну інфраструктуру як інструмент війни, розмиваючи грані між звичайним та ядерним конфліктом.

На мій погляд, західні політики повинні перестати сприймати ядерну риторику Росії як реальну загрозу і визнати її обдуманим блефом, хоча у межах розуму. Позиція

шантажу та тероризму є інструментом ослабленої держави. Натомість, слід рішуче зосередитися на використанні традиційних військових та економічних слабкостей Росії. І хоча поточна стратегія зменшення червоних ліній може бути ризикованою, ідея ескалації, яку Росія не може собі дозволити і не має наміру ініціювати - оскільки її військо і економіка вже зупинилися на території України - є нереалістичною. Таким чином, поточна стратегія Заходу позбавляє російську державу політичної влади і прискорює звичайну підтримку союзників без побоювання катастрофічних заходів у відповідь.

Проте, хоча зараз погрози звучать порожньо, багато аналітиків також вважали вторгнення в Україну в 2022 році нереалістичним блефом. Незважаючи на негативні наслідки для Росії, багато з яких є непоправними, в кінцевому підсумку єдиною людиною, яка може зазирнути в божевільний розум Путіна, є сам Путін.

Список використаних джерел

1. NATO meets as Ukraine calls for no-fly zone to hinder Russia // Reuters. Режим доступу: https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/nato-meets-ukraine-calls-no-fly-zone-hinder-russia-2022-03-04/ (дата звернення: 16.11.2025).

2. A closer look at Trump's years of criticizing NATO, particularly on defense spending // ABC News. Режим доступу: https://abcnews.go.com/Politics/closer-trumps-years-criticizing-nato-defense-spending/story?id=107201586 (дата звернення: 16.11.2025).

3. Трамп: США проведуть ядерні випробування "досить скоро" // Суспільне. Режим доступу: https://suspilne.media/1165214-tramp-ssa-provedut-aderni-viprobuvanna-dosit-skoro/ (дата звернення: 16.11.2025).

4. Знову "аналоговнєт": Росія провела випробування підводного "Посейдона" // ТСН Новини. Режим доступу: https://tsn.ua/svit/znovu-analohov-net-rosiia-provela-vyprobuvannia-pidvodnoho-poseydona-2945351.html (дата звернення: 16.11.2025).

Науковий керівник: Головко І., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

ОЛІЙНИК Артем
аспірант кафедри адміністративного і кримінального права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

НАПРЯМИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ

Доктринальний документ «Стратегія кібербезпеки України» визначив одну із цілей щодо забезпечення кібербезпеки Украни: прагматичне міжнародне

співробітництво - Україна спрямує відносини з міжнародними партнерами як на розвиток взаємної довіри для спільної відповіді на кібератаки і подолання кризових ситуацій у кібербезпеці, так і на суто практичну співпрацю: обмін інформацією про кібератаки та кіберінциденти, проведення спільних кібероперацій та розслідування міжнародних кіберзлочинів, регулярні кібернавчання та тренінги, обмін досвідом та найкращими практиками. Україна забезпечить активну участь у діалозі в рамках міжнародних організацій щодо спільного вироблення норм поведінки у кіберпросторі та вдосконалення відповідної нормативно-правової бази [Стратегія кібербезпеки України, 2021].

Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» визначає кібербезпеку як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі [Про основні засади, 2017]. Міжнародне співробітництво як принцип забезпечення кібербезпеки спрямований на зміцнення взаємної довіри у сфері кібербезпеки та вироблення спільних підходів у протидії кіберзагрозам, консолідації зусиль у розслідуванні та запобіганні кіберзлочинам, недопущення використання кіберпростору в терористичних, воєнних, інших протиправних цілях [Про основні засади, 2017].

Напрямами подальшого міжнародного співробітництва України щодо посилення спроможностей у сфері кібербезпеки може бути: формування ефективної системи колективного стрмування кіберзагроз, що передбачає оперативне реагування на атаки, запровадження механізмів запобігання кіберагресії на основі міжнародного права; розробка універсальних міжнародно – правових стандартів, які б регулювали питання відповідальності за використання кіберпростору у воєнних, інформаційних та економічних конфліктах; посилення міжнародними організаціями міжнародного правового регулювання кіберпростору на основі оновлення та доповнення наявного міжнародного права; створення багатосторонніх ініціатив із формування спільних стандартів кіберзахисту,

розробка комплексних механізмів реагування на масштабні кібератаки, а також посилення відповідальності суб'єктів, які надають цифрові послуги за безпеку інформаційних систем [Вареник, 2024, С. 591 – 593].

Ще одним із напрямів міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки є спільна боротьба у сфері дезінформації рф. У 2022 році НАТО оприлюднила нову програму швидкого реагування на кібератаки, в рамках якої пообіцяла посилити кіберзахист України перед обличчям російських кібератак, які тривають. Оновлено Комплексний пакет допомоги НАТО Україні, ключовим компонентом є Трастовий фонд кібербезпеки. НАТО зосередилося на розвитку можливостей України, забезпеченні необхідним обладнанням і навчанні персоналу у сфері кібербезпеки. Ця підтримка спрямована на те, щоб допомогти Україні захистити свою інфраструктуру від сучасних кіберзагроз [Максимець, 2023, С. 74 - 80].

Кожна держава, включаючи Україну, має створити ефективну національну систему кібербезпеки, посилювати спроможності суб'єктів сектора безпеки й оборони для забезпечення ефективної боротьби з кіберзагрозами воєнного характеру, кібершпигунством, кібертероризмом і кіберзлочинністю та поглиблювати міжнародне співробітництво в цій сфері, яке повинно мати системний та послідовний характер, супроводжуватися ґрунтовними дослідженнями, особливо стосовно попередження та усунення загроз кібербезпеки, відповідного успішного іноземного досвіду [Шемчук, 2018, С. 125 - 130].

Отже, міжнародне співробітництво становить фундаментальний компонент забезпечення ефективної кібербезпеки України, оскільки воно сприяє формуванню узгоджених підходів до протидії кіберзагрозам, зміцненню взаємної довіри та підвищенню координації дій із зовнішніми партнерами. Стратегічні документи України акцентують на значущості обміну інформацією, реалізації спільних операцій, участі в міжнародних ініціативах і розробленні універсальних норм поведінки у кіберпросторі. Подальший розвиток міжнародної взаємодії орієнтується на колективне стримування кіберагресії, удосконалення міжнародно - правових механізмів та зміцнення спроможності держави протидіяти кіберзлочинності й дезінформації, зокрема через розширення співпраці з НАТО. У

підсумку інтеграція національних зусиль із міжнародною підтримкою формує підґрунтя для розбудови стійкої та результативної системи кіберзахисту України.

Список використаної літератури

1. *Стратегія кібербезпеки України «Безпечний кіберпростір – запорука успішного розвитку України». Указ Президента України від 26 серпня 2021р. №477/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text*
2. *Про основні засади забезпечення кібербезпеки України. Закон України від 5 жовтня 2017р. №2163 – VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text*
3. *Вареник О. С. Тенденції міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. №11. С. 591 – 593. URL: http://lsej.org.ua/11_2024/141.pdf*
4. *Максимець В. Є., Вівсяна В. І. Співробітництво України та НАТО у протидії деструктивним інформаційним впливам російської федерації (2022–2023 рр.). ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2023. Випуск 2(58). С. 74 – 80*
5. *Шемчук В. В. Основні напрями міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. - 2018. Т. 29(68), № 2. С. 125-130. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2018_29%2868%29_2_24*

СЕКЦІЯ 5

СОЦІО-КУЛЬТУРНІ ТА РЕЛІГІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

КУЗЬ Олег

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і політичної філософії Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

БІОГЕОПОЛІТИКА ЗА ДОБИ ГЛОБАЛЬНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОСТОРУ ВЛАДИ НАД ЖИТТЯМ

Сучасна епоха − епоха антропоцену − знаменує собою не просто геохронологічне зрушення, а й радикальну трансформацію самих засад політичного мислення та дії. Людський вид, згідно з наростаючим консенсусом у науковому і філософському дискурсі, став визначальним геофізичним агентом. Однак, ідеться не стільки про фізичний вплив на планету, скільки про перерозподіл смислів, векторів і структур влади у світі, що глобалізується.

Антропоцен нерозривно пов'язаний із феноменом кризи − не тільки екологічної або епідеміологічної, а й онтологічної, епістемологічної та політичної. У цій новій конфігурації терміни «антропоцен» і «криза» утворюють концептуальну амальгаму, де природа, технологія і влада виявляються сплетеними в єдину біополітичну тканину. Подібно до того, як Мішель Фуко визначив біовладу як здатність інституцій і владних структур «змусити жити» або «дати померти» [Foucault, 1978)], сучасна політична реальність розгортається в просторі, де саме життя − bare life у термінах Джорджо Агамбена [Agamben, 1998] − стає об'єктом контролю, управління і виробництва.

Пандемія COVID-19 стала не просто біомедичним викликом, а й граничною формою прояву біополітики в умовах глобальної кризи. Конфігурації влади, що виникають, − від локдаунів і санітарних регламентів до цифрового моніторингу тілесності − демонструють, як сучасна держава і транснаціональні структури реалізують владу над життям не як виняток, але як норму. Цей перехід від біополітики до трансбіополітики − нової фази, де контроль над життям здійснюється крізь призму алгоритмічних режимів, біотехнологій, нейрополітики та інформаційних потоків, − має стати фундаментальною темою нашого дослідження.

Наша відправна точка − ідея про те, що біополітика вже не може бути осмислена виключно як інструмент управління популяціями. Слідом за Роберто Еспозіто, який стверджує, що біополітику треба деструктурувати і переосмислити через категорію імунітету [Esposito, 2008], ми пропонуємо розглядати її як багатовимірну матрицю сполучень: між життям і технологією, між тілесністю та інформацією, між суб'єктивністю і глобальними структурами влади.

Сучасна геополітика – зокрема, і як боротьба за контроль над потоками життя (ресурсів, тіл, генів, інформації) − немислима без урахування цих біополітичних трансформацій. Вона стає *біогеополітикою:* владою, що управляє не стільки територіями, скільки біо- і ноосферою. І саме в цьому контексті виникають нові форми трансбіополітичного хронотопу − простору і часу, структурованих крізь призму біовладних операцій.

Таким чином, наше дослідження прагне філософсько-антропологічного осмислення взаємозв'язку між біополітичними режимами, геополітичними трансформаціями та кризовою динамікою антропоцену. Ми не обмежуємося емпіричним аналізом пандемії, але прагнемо прочитати її як симптом глибинної трансформації сучасності − переходу від класичної модерної парадигми суверенітету до постсуверенної доби імунополітики, управління життям і радикального перерозподілу онтологічного та політичного навантаження.

Процес глобальної еволюції вступив в епоху Антропоцену. Людський чинник став головним у системі основних еволюційних трендів у доступній Розуму частині Космосу. Цей факт практично одночасно породив одразу два кардинальних, нерозривно пов'язаних між собою імперативи в ідеолого-світоглядному базисі сучасної цивілізації:

1. Нова геологічна епоха вимагає і принципово нових алгоритмів, що спрямовують практичну діяльність та її теоретичне обґрунтування в усіх сферах політичної реальності, з неминучим виходом на рівень міжнародних відносин і геополітики;

2. Зміст категорій «антропоцен» і «глобальна криза» перетинаються, утворюючи майже нероздільний симбіоз. Технологічні інновації рівносильні радикальному розширенню сфери антропогенного контролю та управління,

раціоналізації незворотних у часі процесів глобальної еволюції біо-, соціо- і антропосфери. Це передбачає політичну легітимацію ухвалюваних рішень на регіональному та глобальному рівнях. Раціоналізація і технологізація еволюційного процесу тягнуть за собою інкорпорацію в процес політичний. Технології управління еволюційним процесом перетворюють саму еволюцію на провідного політичного гравця.

Численні публікації останніх років, присвячені політичним аспектам ситуації антропоцену, − тому підтвердження. Виникає стійке враження, що походження, розвиток і перспективи виходу з кризи нерозривно пов'язані з політичним процесом, а можливо, і можуть бути пояснені в рамках його теоретичного опису. Французький філософ і соціолог Бруно Латур вважає, що нинішня екологічна мутація організувала весь політичний ландшафт за останні тридцять років. Це могло б пояснити смертельний коктейль вибухової нерівності, масового дерегулювання і перетворення мрії про глобалізацію на жах для більшості людей [Latour, 2018, p. 5−6]. «Екологічна мутація» − це новий глобальний кліматичний режим (глобальне потепління), який, як відомо, найімовірніше, має техногенне й антропогенне походження. У своїй подальшій публікації він стверджує, що пандемія COVID-19 як «глобальна криза в галузі охорони здоров'я вбудована в іншу більшу та серйознішу кризу, спричинену новим кліматичним режимом» [Latour, 2021, p. 127−128]. Але очевидно, те саме можна сказати і про всі інші глобальні кризові явища, що утворюють єдиний комплекс взаємопов'язаних і взаємообумовлених явищ. Усі вони є зовнішніми проявами (так би мовити, «цивілізаційним фенотипом»), і має існувати їхня першопричина. За тією ж аналогією − це має бути інформація «цивілізаційного генотипу», реалізація якої призвела до розвитку кризи.

На початку цього століття в еволюційній біології швидко набула поширення «теорія конструювання ніші» [Odling-Smee et al., 2003], що одразу ж викликала гостру дискусію. Нині вона з іще більшим успіхом впровадилася в теоретичний дискурс соціогуманітарних наук − від психології, політології та соціології до археології та архітектури включно. Вплив цієї теорії на соціогуманітарну сферу постакадемічної науки, на наш погляд, цілком зрозумілий.

Конструювання ніші розглядають, по-перше, як механізм еволюційного процесу, альтернативний природному відбору [Kendal et al., 2011] у його дарвінівській інтерпретації, що відкриває можливість раціоналізації еволюційного процесу, тобто метасистемного конструювання (синонім − «еко-системна інженерія»). У цій інтерпретації змінюється зміст концепту «Cultural Niche Construction»: не «конструювання культурної (культурно-екологічної) ніші», а «культурне конструювання ніші, конструювання (екологічної) ніші за допомогою культури». Додамо, термін «інженерія» поширюється на цілеспрямоване технологічне втручання до біосоціальної природи людини. По-друге, вся концепція може розглядатися як синтез природничо-наукової, соціогуманітарної та публічно-політичної форм дискурсу.

З об'єднання першої та другої тез у єдину логічну конструкцію випливає, по-третє, що «історія має значення»: за умов культурного та геополітичного різноманіття неможливе здійснення одноманітного (найоптимальнішого для всіх випадків) технологічного проєкту (1) та/або єдиного можливого алгоритму його реалізації (2).

Концептуально намітилися дві ідеологічні доктрини щодо тематизації антропоцену до міжнародно-політичного контексту. *Глобалізм* у його неоліберальній інтерпретації розглядає значення культурно-геополітичного поліморфізму як аналог доступних технологічній корекції «спотворень розвитку (developmental bias)». Останній термін використовується у так званому розширеному еволюційному синтезі в сучасній теорії біологічної еволюції. *Мультикультуралізм* схильний вважати ті ж самі відхилення незворотними еволюційними дивергенціями, аналогічними до процесу біологічного видоутворення, принаймні, in potentio. Сучасні технології управління еволюційним процесом (synthetic biology) справді таку можливість створюють за умови синергійної взаємодії генних і гуманітарних технологій у диференційованому культурному та геополітичному контексті.

Криза антропоцену в усіх своїх проявах має спільне еволюційне джерело, пов'язане з основним системоутворюючим чинником цієї геологічної епохи. Цим чинником є стратегія виживання нашого біологічного виду. Основною її

особливістю є перманентне розширення і реконструкція нашого середовища проживання − (соціо)-культурно-техно-екологічної ніші. Саме ця стратегія забезпечила Homo sapiens небачений в історії біосфери еволюційний успіх. Але, паралельно, саме ця стратегія привела до екзистенціальної межі наявні ресурси підтримання стійкості нашої культурно-екологічної ніші та психофізичних можливостей існування людства в ній.

Хоч би який аспект цивілізаційної еволюції в зоні сингулярності перебував у центрі уваги під час дослідження, він виявляє зв'язок, опосередкований або безпосередній, із поточною політичною ситуацією та основними тенденціями її розвитку. Відсилання до біополітики, як механізму глобального еволюційного процесу в сучасну епоху, стає рефреном цієї публікації.

Нинішній час можна вважати епохою, коли біополітичні конфлікти стають основним трендом політичної історії. Метафорично, коронавірусна пандемія послугувала провокаційним агентом Природи, який зробив явними приховані або потенційні біополітичні механізми імплементації технологій управління еволюційним процесом у буття технологічної цивілізації.

«Кінець історії» був постульований Френсісом Фукуямою [Fukuyama, 1989] наприкінці минулого століття, після завершення Холодної війни та невдачі комуністичного проєкту зразка 1917 р. Однак уже за 10−12 років він же констатував [Fukuyama, 2003], що політична історія, втративши один ідеологічний «двигун» (антиномію неоліберальної та марксистської доктрин), одразу ж знайшла новий. Цього разу такою рушійною силою глобального політичного процесу стала доктрина постгуманізму та її технологізоване втілення − «удосконалення людини (Huiman Enhancement)». COVID-19 зробив цю тезу встановленим фактом. Сентенція опонентів Фукуями з описом процедури фальсифікації та логічної деконструкції концепції кінця історії видається вкрай барвистою, але вельми достовірною [Hochuli et al., 2021, p. 17]: «Чи відбувся захід (концепції) кінця історії? Якби й були якісь сумніви, криза Covid-19 2020 року виявилася фінальним аргументом; перед нами був Кінець Кінця Історії. Кінець Історії настав 1989 року. У 2008 році похитнувся економічний порядок. Політична відплата прийшла 2016 року. До 2020 року Кінцю Історії було покладено край».

Результати нашого дослідження перебувають у річищі традиції соціального і (гео-)політичного конструктивізму [Wendt, 1999] за умови виходу останнього на глобально-еволюційний рівень. У філософській літературі розхожим вербальним конструктом став вираз «Проєкт Просвітництва» або «Проєкт Модерну», що розуміється як філософська концепція, яка запрограмувала розвиток Західної цивілізації з XVIII століття і до початку 3-го тисячоліття. Однак у процесі реалізації програми побудови царства Розуму, що спирається на знання і технологію як джерело влади над світом, відбулися дуже цікаві зміни в наших уявленнях про те, «Що є Людина?». Наслідки цих змін мають далекосяжні перспективи.

З виникненням високих технологій, об'єктом маніпуляцій яких є обидві складові біосоціальної сутності людини, соціальна філософія епохи Модерну набуває не стільки антропологічної складової, скільки філософсько-антропологічної значущості. Цей ефект, подібно до стоячої хвилі, поширюється далі на всі сфери філософської думки та соціального життя, стає предметом гострих злободенних дискусій [Stapleton, 2015]. Філософська антропологія стає парадигмальним ядром трансдисциплінарної науки, що визначає зміст концептів Добро, Зло, Припустиме і Неприпустиме стосовно майбутньої долі Людини, Цивілізації та Ноосфери.

Водночас вітчизняний філософсько-антропологічний дискурс замикається у царині історичних розвідок Макса Шелера та інших фундаторів антропологічних пошуків початку минулого століття.

В умовах соціополітичної нестійкості, радикальної перебудови традиційної системи цінностей та імпорту High Hume технологій виникає реальна небезпека неготовності пострадянського геополітичного простору до викликів сучасного суспільства ризику та інформаційної фази розвитку техногенної цивілізації. Це автоматично виводить величину техногенного еволюційного ризику на екзистенціальний, антропологічний за визначенням, рівень. Йдеться про право наших нащадків продовжувати називати себе Homo sapiens, Людиною розумною. Аналіз цього когнітивного дисонансу, як можливого передодня незворотного розриву в соціокультурній традиції, має бути предметом подальшого дослідження.

Людська природа в рамках нової метапарадигми прирівнюється до інформаційного повідомлення або його фрагмента − залежно від ракурсу, в центрі якого лежить або індивідуум, або наділндивідуальна еволюціонуюча система (популяція, соціум, біосфера та ін.). Як наслідок, ми спостерігаємо революцію в розвитку науково-світоглядного дискурсу − традиційна категорія Суб'єкта, що лежить в його основі, трансформується в «констеляцію сил, що формують майбутнє людських онтологій», тобто опис мети майбутньої технологізованої та раціоналізованої еволюції. При цьому у самосприйнятті власної особистості людина відчуває себе водночас Творцем-інженером-конструктором реальності та об'єктом такої реконструкції, і жертвою Стихії, спровокованої нею самою. Власне, у цій потрійній суперечливості нашого світосприйняття немає нічого нового, це атрибут нашої еволюційної стратегії («Не будемо надто спокушатися нашими перемогами над природою, за кожну таку перемогу вона нам мститься», − Ф. Енгельс, як до нього не ставитися, сказав це дуже давно).

Світ XXI століття постав у стані, який дедалі частіше описується як турбулентний − не лише у політичному, а й у біологічному сенсі. Людство зіткнулося з явищами, що вийшли за межі традиційного політичного мислення: пандемії, кліматичні зміни, деградація екосистем, технологічна вразливість біосфери. Як слушно зазначає Марк Фраундофер [Fraundorfer, 2022, p. 327–328], глобальні виклики антропоцену є гіпероб'єктами − феноменами, що настільки масштабні у часі й просторі, що не можуть бути охоплені жодною окремою системою дії. Їхнє розв'язання можливе лише через узгоджену реалізацію проєктів глобального управління.

Саме у цій площині, де стикаються просторові й життєві логіки, формується нова концептуальна реальність − *біогеополітика.* Її поява є результатом накладання трансбіополітичного тренду на геополітичний ландшафт сучасної цивілізації [Taloccі et al., 2022]. Біогеополітика фіксує момент, коли життя стає простором влади, а сама влада − засобом виживання.

Пандемія COVID-19 продемонструвала, що суверенітет уже не обмежується політичною територією − він поширюється на біологічні системи, циркуляцію даних і контроль над середовищем існування. Влада над тілом, популяцією,

біосферою стає центральною складовою політичного простору. У цьому контексті пандемія COVID-19 стала не лише кризою охорони здоров'я, а й біогеополітичною подією. Вона продемонструвала, що у світі, де глобальні потоки людей, товарів і даних зупиняються в один момент, традиційна логіка суверенітету втрачає ефективність. Виникають нові форми влади — гібридні, адаптивні, технологічно опосередковані. Вони зосереджені на управлінні життям як біосоціальним процесом, який охоплює одночасно тілесне, інформаційне й екологічне.

У класичній геополітиці держава виступає суб'єктом боротьби за простір. Біополітика, своєю чергою, керує не простором, а життям. Біогеополітика є синтезом цих двох логік − управлінням життя у масштабі простору. Її поява пов'язана з переходом від контролю над територіями до контролю над біологічними процесами, середовищем і популяціями. У такий спосіб формується глобальна архітектура влади, в якій біологічне і технологічне переплітаються. Біогеополітика описує не просто розширення політичного поля, а зміну самого субстрату влади: життя стає головним ресурсом і водночас об'єктом управління. Пандемія виявила не лише нові форми координації, а й глибокі процеси дезінтеграції. Глобальний світ виявився водночас взаємозалежним і роз'єднаним. Кожна держава намагалася відновити контроль над власними біоінфраструктурами, технологічними ланцюгами, медичними ресурсами. Цей процес можна охарактеризувати як *біогеополітичну фрагментацію.*

Як зазначають індійські дослідники [Patil, S., Mishra, V., 2022], навіть провідні демократії в періоди глобальних загроз демонструють тенденцію «дивитися всередину себе», зміцнюючи внутрішні системи і національні біоресурси. Це не заперечення глобалізації, а її нова форма — локалізована, «біоцентрична». Фрагментація виявляється також у технологічному вимірі: створення національних біобанків, систем геномних даних, протекціонізм у сфері біомедицини та фармацевтики. Замість єдиного глобального простору виникає множинність біогеополітичних «екосистем», кожна з яких має власні стандарти безпеки, етики, управління даними.

Поняття *глобального управління* еволюціонує від політичної координації до управління біосферою. Суб'єктами влади стають не лише держави, а й корпорації,

наукові консорціуми, технологічні платформи. Вони володіють тим, що можна назвати інфраструктурою життя − знанням, даними, алгоритмами, біотехнологічними ресурсами. У цьому контексті формується поняття *геномного суверенітету* − права держави контролювати генетичні ресурси населення, біобанки тощо. Воно поєднує політичну логіку безпеки з біологічною логікою контролю. Паралельно постає феномен *біогромадянства* − коли людина ототожнює свою політичну суб'єктність із біологічною належністю. Ідентичність стає гібридною: соціальною і біологічною водночас. Громадянство набуває вимірів генетичного права, доступу до медичних ресурсів, інформаційної прозорості.

Таким чином, сучасне глобальне управління − це політика життя у буквальному сенсі. Контроль над біоінфраструктурами визначає межі політичного впливу. Геополітика простору поступається біополітиці життєвих потоків.

Список використаних джерел

1. Agamben, G. (1998). Homo sacer: sovereign power and bare life / transl. by Heller-Roazen, Daniel. Stanford university press.

2. Esposito, R. (2008). Bios: Biopolitics and Philosophy / Transl. by Timothy Campbell. Minneapolis: University of Minnesota Press.

3. Foucault, M. (1978). The history of sexuality: An introduction, volume I. / Transl. by Robert Hurley. New York: Pantheon books.

4. Fraundorfer, M. (2022). Global Governance in the Age of the Anthropocene. Cham: Palgrave Macmillan. DOI : https://doi.org/10.1007/978-3-030-88156-6

5. Fukuyama, F. (2003). Our posthuman future: Consequences of the biotechnology revolution. New York : Farrar, Straus and Giroux.

6. Fukuyama, F. (1989). The End of History? The National Interest, 16, 3-18. URL: http://www.jstor.org/stable/24027184

7. Hochuli, A., Hoare, G., Cunliffe, P. (2021). The end of the end of history: Politics in the twenty-first century. Winchester: Zero Books.

8. Kendal, J., Tehrani, J., Odling-Smee, J. (2011). Human Niche Construction in Interdisciplinary Focus. Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences, 366 (1566), 785−792. DOI: https://doi.org/10.1098/rstb.2010.0306

9. Latour, B. (2021). After lockdown: A metamorphosis / Transl. by Julie Rose. Cambridge: Polity press.

10. Latour, B. (2018). Down to earth: Politics in the new climatic regime. Cambridge: Polity press.

11. Odling-Smee, F., Lala, K., Feldman, M. (2003). Niche Construction: The Neglected Process in Evolution (MPB-37). Princeton: Princeton University Press. DOI: https://doi.org/10.1515/9781400847266

12. Patil, S., Mishra, V. (2022). Democracy, Technology, Geopolitics. Observer Research Foundation. April 28. URL: https://www.orfonline.org/expert-speak/democracy-technology-geopolitics

13. Stapleton, P. (2015). Biopolitics and utopia: an interdisciplinary reader / ed. by P. Stapleton and A. Byers. New York: Palgrave Macmillan.

14. Talocci, G., Brown, D., & Yacobi, H. (2022). The biogeopolitics of cities: a critical enquiry across Jerusalem, Phnom Penh, Toronto. Planning Perspectives, 37(1), 169-189.

15. Wendt, A. (1999). Social Theory of International Politics. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: https://doi.org/10.1017/ CBO9780511612183

ГОНЧАРУК Владислав

Студент ІІІ курсу, кафедра філософії, соціально-гуманітарних дисциплін та фізичного виховання, юридичний факультет, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПОЛІТИЧНУ СВІДОМІСТЬ МОЛОДІ

Актуальність теми обумовлена стрімким розвитком цифрових технологій і зростанням ролі соціальних платформ у формуванні суспільних поглядів. Сьогодні молодь активно використовує соціальні мережі як основне джерело інформації, що значно впливає на її політичні переконання та громадянську активність. Онлайн-ресурси сприяють швидкому поширенню політичних ідей, формуванню суспільних настроїв і мобілізації молодих виборців. Водночас соціальні мережі стають інструментом маніпуляцій, фейкових новин і політичної пропаганди, що може викривлювати сприйняття реальності. У цьому контексті дослідження впливу цифрових платформ на політичну свідомість є важливим для розуміння механізмів формування громадської думки серед молоді.

Політична свідомість молоді — це сукупність політичних поглядів, переконань, оцінок та установок, які визначають ставлення молодих людей до політичних процесів, влади, правових норм та громадянських обов'язків. Вона включає розуміння політичної системи, усвідомлення своїх прав і обов'язків, а також здатність критично оцінювати дії політичних лідерів і органів влади [2, с. 69-73]. Політична свідомість формується під впливом соціального оточення, освіти, медіа, сімейного виховання та особистого досвіду. Для молоді соціальні мережі стали одним із основних каналів отримання політичної інформації, що впливає на формування її поглядів та активність у політичному житті. Високий рівень політичної свідомості сприяє відповідальній громадянській позиції та активній участі у суспільних процесах.

В Україні політична свідомість молоді має особливе значення, оскільки саме ця категорія населення часто стає рушійною силою суспільних змін і демократичних перетворень. Під час Революції Гідності та інших громадянських протестів молодь

продемонструвала високий рівень політичної активності та усвідомлення своєї ролі у формуванні майбутнього країни. Вплив соціальних мереж на політичну свідомість української молоді особливо помітний під час виборчих кампаній, суспільних обговорень важливих політичних рішень та кризових ситуацій.

Соціальні мережі стали основним джерелом політичної інформації для молоді в Україні. Такі платформи, як Facebook, Instagram, Twitter, а також Telegram-канали забезпечують швидкий доступ до новин, аналітичних матеріалів та думок політичних лідерів. Молоді люди активно обговорюють політичні події, обмінюються думками та беруть участь у суспільних дискусіях онлайн. Водночас, соціальні мережі сприяють формуванню громадської свідомості та політичної активності, стимулюючи молодь до участі у виборах, протестах та громадянських ініціативах. Завдяки цим платформам молоді українці мають можливість не лише спостерігати за політичними процесами, а й безпосередньо на них впливати [3, с. 53-57].

Соціальні мережі, попри їхню популярність і корисність, мають суттєві ризики, пов’язані з поширенням неправдивої інформації. Через швидкість обміну даними та відсутність жорсткого контролю за достовірністю, користувачі часто стикаються з фейками, маніпулятивними повідомленнями та політично заангажованою пропагандою. Особливо це стається у періоди виборчих кампаній та політичних криз, коли інтенсивність дезінформації зростає у кілька разів. Ці повідомлення мають на меті впливати на свідомість молоді, формувати упереджені або помилкові політичні уявлення, що в кінцевому результаті може призвести до спотвореного сприйняття суспільних процесів [4, с. 55-60].

Для молоді, яка є однією з найактивніших груп користувачів соціальних мереж, такі маніпуляції є особливо небезпечними. Через недостатній рівень медіаграмотності та низьку критичність до джерел інформації молоді люди часто не можуть відрізнити достовірні факти від вигадок або пропаганди. Це робить їх вразливими до політичних маніпуляцій, що можуть впливати на їхню громадянську позицію, вибір на виборах або участь у громадських акціях. Відсутність належної перевірки інформації сприяє поширенню паніки, конфліктів і розколів у суспільстві, що шкодить демократичним процесам.

У контексті гібридної війни, яку веде Росія проти України, соціальні мережі перетворилися на потужний інструмент інформаційної війни. Антиукраїнські

наративи, пропаганда та фейки масово розповсюджуються для дискредитації державних інститутів, деморалізації населення та посилення внутрішніх суперечностей. Ці дії мають на меті дестабілізувати суспільство, знизити рівень довіри до влади та підірвати національну єдність. Тому важливо не лише розвивати медіаграмотність серед молоді, але й активізувати боротьбу з дезінформацією на рівні державної політики та громадських ініціатив [1, с. 21-25].

Зважаючи на сильний вплив соціальних мереж на політичну свідомість молодих українців, постає нагальна потреба у підвищенні рівня медіаграмотності. Освітні ініціативи, спрямовані на розвиток медіаграмотності серед молоді, сприятимуть формуванню свідомих громадян, здатних протистояти інформаційним атакам та об'єктивно оцінювати політичну ситуацію. В умовах сучасної цифрової епохи це стає важливою передумовою для демократичного розвитку та стабільності в Україні.

Важливо, щоб розвиток медіаграмотності став складовою як формальної освіти в школах і вишах, так і позашкільних програм, тренінгів та громадських кампаній. Залучення експертів, журналістів, громадських активістів і технологічних компаній допоможе створити комплексний підхід до навчання молоді критичному мисленню і навичкам роботи з інформацією. Особливу увагу варто приділяти практичним кейсам, що демонструють реальні приклади дезінформації та способи її розпізнавання, а також навчати молодь методам перевірки фактів та аналізу джерел [5, с. 45-47].

Загалом, розвиток медіаграмотності є не лише відповіддю на виклики сучасного інформаційного середовища, а й стратегічним напрямом, який впливає на майбутнє країни. Враховуючи постійні зовнішні загрози та внутрішні виклики, усвідомлена і критично мисляча молодь стане надійним фундаментом для подальшого розвитку української демократії та захисту національної безпеки. Тому інвестиції у медіаграмотність — це інвестиції у свідоме, відповідальне та успішне майбутнє України.

Отже, підсумовуючи щодо впливу соціальних мереж на політичну свідомість молоді, варто зазначити, що ці платформи стали потужним інструментом формування політичних поглядів і стимулювання громадянської активності. Соціальні мережі забезпечують швидкий доступ до інформації, дозволяють обговорювати політичні події та мобілізувати молодь для участі в суспільному житті. Водночас, вони несуть і серйозні ризики, пов’язані з поширенням дезінформації, маніпуляціями та

пропагандою, які можуть спотворювати політичну свідомість та викликати суспільні розколи. Отже, вплив соціальних мереж на політичну свідомість молоді є багатогранним і потребує комплексного підходу — поєднання освітніх ініціатив, активної громадянської позиції та державної підтримки для мінімізації ризиків і максимізації позитивного ефекту від їх використання у політичному житті.

Список використаної літератури

1. *Була С. Соціальні мережі як інструмент політичної маніпуляції. НЖ «Політикус». 2020. Вип. 4. 21-25. URL: http://politicus.od.ua/4_2020/5.pdf*
2. *Бунт, Р. Вплив соціальних мереж на свідомість молоді. Соціально-політичні комунікації як чинник консолідації та демократизації українського суспільства : щорічн. наук. праць / відп. за вип. Т. В. Гончарук (Чолач). Тернопіль : ЗУНУ, 2021. С. 269.*
3. *Гоцур О. Соціальні мережі і політичний PR в українських та закордонних виборчих кампініях. Вісник Національного університету "Львівська політехніка": журналістика. 2021. №2 (2). 53-57.*
4. *Кравець А. Ю. Роль соціальних мереж у політичному процесі: позитивні та негативні наслідки. Політичне життя. 2024. с. 55-60. DOI:https://doi.org/10.31558/2519-2949.2024.4.7.*
5. *По той бік екрана: аналіз медіаспоживання та дезінформації в українському інформаційному середовищі. Київ: Детектор Медіа, 2021. 76 с.*

Науковий керівник: Виговський Л., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання, юридичний факультет Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

OSHURKO Elina

Student of the group 6.03.061.020.22.1 Department of Business Journalism and Digital Media Educational and Scientific Institute of Management and Marketing S. Kuznets Kharkiv National University of Economics

PUBLIC SPEAKING IN INTERNATIONAL RELATIONSHIP: TRANSFORMATION, TIPS AND STRATEGIES

Public speaking is a vital skill in today's world international relationship, serving numerous purposes across various settings: from business and education to community engagement and social activism. Effective public speaking can boost one's confidence, enhance professional opportunities, and facilitate improved international communication at all the levels.

For example, Lina Kostenko is a renowned Ukrainian poet, novelist, and public speaker, recognized not only for her literary contributions but also for her powerful oratory skills all over the world. As one of the most prominent figures in Ukrainian

literature, she has a unique ability to convey deep emotions and profound ideas through her spoken words, tj present the national culture on the international level.

Kostenko's oratory style is characterized by its lyrical quality, reflecting her poetic background. She often blends personal experiences with broader cultural and historical contexts, creating a resonant connection with her audience. Her speeches are marked by a rhythmic cadence that captivates listeners, drawing them into the emotional landscape of her narratives.

One of the hallmarks of Kostenko's speaking engagements is her ability to articulate complex themes, such as identity, freedom, and the human spirit, in a way that is accessible and relatable. She uses vivid imagery and poignant metaphors, which not only enhance her messages but also leave a lasting impact on her audience. Her mastery of language allows her to engage listeners on both an intellectual and emotional level.

Throughout her career, Kostenko has often addressed social and political issues, advocating for democracy, human rights, and cultural preservation. Her fearless approach to challenging the status quo has made her a voice for the marginalized and oppressed, inspiring many to take action. This commitment to social justice is evident in her speeches, where she calls for unity, reflection, and courage in the face of adversity.

Moreover, Lina Kostenko embodies the spirit of resilience. Her life and work have been influenced by the tumultuous history of Ukraine, and she frequently draws upon this experience to encourage her audience to embrace their heritage while striving for a better future. Her eloquence not only highlights her intellectual prowess but also showcases her deep compassion for the struggles of her fellow citizens.

Despite the increasing importance of public speaking, many individuals experience anxiety or fear when faced with the prospect of addressing an audience. According to studies, public speaking ranks among the top fears for many people, often surpassing the fear of death [1, 3]. This apprehension can stem from various factors, such as lack of experience, fear of judgment, and pressure to perform well. However, by employing effective preparation techniques and strategies, individuals can mitigate their anxiety and improve their performance during presentations.

«For example, Jim Carroll's expertise is utilized for the implementation of big ideas and bold actions» [2].

One of the first steps in preparing for a public speaking event is to understand your audience. Know who they are, their interests, and their level of knowledge about the topic you are discussing. Tailoring your content to the audience helps to establish rapport and keep them engaged. Utilize strategies such as surveys or preliminary discussions to gather insights about your listeners.

A well-structured presentation is crucial for effective public speaking. Begin with a clear introduction that outlines the main points you intend to cover. Follow this with a logically arranged body that develops those points, providing evidence and examples where necessary. Finally, conclude by summarizing the key takeaways and leaving the audience with a strong final thought.

«For example, the course titled Fundamentals of Public Speaking is designed to help students develop the necessary public speaking skills in a fully online format. With an emphasis on practical application and ethical communication, this course assists students in creating and delivering speeches tailored to diverse audiences».

Rehearsing your presentation is essential for enhancing performance and reducing anxiety. Practice allows you to familiarize yourself with the content, refine your delivery, and gain confidence. Aim to rehearse in front of a mirror, record yourself, or present to friends or family for feedback.

The way you deliver your content is just as important as the content itself. Pay attention to your body language, eye contact, and vocal variety. Using gestures can help to emphasize points, while maintaining eye contact builds a connection with the audience. Moreover, varying your tone and pace keeps your delivery dynamic and interesting.

Addressing public speaking anxiety is a common concern. Techniques such as deep breathing, visualization, and positive affirmations can help manage nervousness. Consider arriving early to familiarize yourself with the venue and the audience. Remember that it’s normal to feel nervous, and a little adrenaline can enhance your performance.

Incorporating visual aids such as slides, handouts, or props can enhance your presentation by providing additional context and keeping the audience engaged. Be

careful not to overload slides with text; instead, opt for images, charts, and bullet points that complement your speech and aid in conveying your message.

As the power of technology grows, so does the use and field of digital rhetoric. This includes, but is not limited to, schools offering online classes and test administrations, online news sources including scientific journals and internet editions of newspapers, and how people will search for information online instead of resorting to more traditional means, such as encyclopedias. Teachers can use podcasts, YouTube videos, and social media (such as Facebook) to facilitate discussions and increase student interest in the subject. In academic circles, online journals allow information to be more accessible through the use of digital rhetoric. Authors also have more opportunities to write in various formats instead of traditional linear ones. In social media, people engage with digital rhetoric on a daily basis, whether it's an updated Facebook status, a 140-character tweet, or even visual content on websites like Instagram.

Encouraging audience participation can make your presentation more engaging and memorable. Pose questions, conduct polls, or invite attendees to share their perspectives. Interaction not only helps maintain attention but also creates a more dynamic and enjoyable experience for both presenter and audience.

In conclusion, effective public speaking involves careful preparation and strategic implementation of techniques that address audience engagement, content organization, delivery, and anxiety management. By understanding your audience, organizing your content thoughtfully, practicing diligently, and employing effective delivery methods, you can enhance your public speaking skills and overcome your fears. Ultimately, mastering the art of public speaking can lead to improved personal and professional opportunities, making it a valuable investment in your future.

References

1. Scott Galloway. The Harry Walker Agency: The World's Leading Speakers Bureau // URL: https://www.harrywalker.com/speakers/scott-galloway (date of access: 15.10.25).

2. Jim Carol // URL: https://jimcarroll.com/?gad_source=1&gad_campaignid=15542100120&gbraid=0AAAAAD_vche9kRv1dSkSGJPosxFimf3Hc&gclid=Cj0KCQjwl5jHBhDHARIsAB0Yqjx_cjH72yT0I_qS6gYVqx5CWMNYce74FkORePAikGPbcMu9w8vOxNAaAtkkEALw_wcB (date of access:15.10.25)

3. Основи публічних виступів. academics. URL: https://und.edu/academics/online/enroll-anytime/comm110.html?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=tier-5&gad_source=1&gad_campaignid=9431052468&gbraid=0AAAADoOx6VCMKtRQ0_cX7QofhUXkS5n5&gclid=Cj0KCQjwl5jHBhDHARIsAB0Yqjxcto5U6EY_IltR5GZ7peu1K1qNFphBLBh-KxpkkR7gb897oUX9rEcaAjuXEALw_wcB(date of access:15.10.25)

4. Цифрова риторика. wikipedia. URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A6%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D1%80%D0%B 8%D1%82%D0%BE%D1 %80%D0%B8%D0%BA%D0%B0 (date of access:29.10.25)

Науковий керівник: НАУМІК-ГЛАДКА Катерина , доктор економічних наук, професор, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Scientific supervisor: NAUMIK-GLADKA Kateryna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

BOLDYR Nikole

Student of the group 6.03.061.020.22.1
Educational and Scientific Institute of Management and Marketing
S. Kuznets Kharkiv National University of Economics
nikoleboldyr2103@gmail.com

MEDIA AS A MIRROR OF SOCIOCULTURAL TRANSFORMATIONS: THE INFLUENCE OF THE INFORMATION SPACE ON PUBLIC PERCEPTION OF GLOBAL CHANGES

In the modern world, media are not merely a communication tool—they have become a central mechanism for making sense of the changes occurring in global society. Through media, people form ideas about themselves, others, and the reality in which they live.

Media act as a mirror reflecting social, political, moral, and cultural upheavals. According to researchers at the Reuters Institute for the Study of Journalism (2024) [2], the degree of media influence directly depends on the level of public trust: the higher the trust, the more the information space can shape the perception of social processes.

The contemporary media sphere has transformed into an environment where boundaries between the private and the public, reality and virtuality, blur. Individuals no longer simply receive news—they live inside a continuous stream of information, which creates a new type of collective sensitivity. Media thus become not only a reflection but also a living environment for twenty-first-century humans.

Media do more than inform about changes; they create frameworks within which these changes are interpreted. They define the emotions and meanings that fill new realities.

In contemporary culture, journalism increasingly assumes the role of an interpreter rather than merely a conveyor of facts. News becomes part of a collective

narrative structure—a story that society tells itself to make sense of complex events. When traditional institutions—politics, education, religion—lose authority, media remain the primary channel for shaping public perception.

During crises—wars, pandemics, economic shocks—media become a key factor in collective response. They can evoke empathy or fear, unite society around a common idea, or, conversely, amplify polarization.

Research by Choi (2024) [1] shows that in a fragmented media environment, the media shape a so-called "civic lens"—the way people view global events and evaluate their place in the world. However, this lens depends on trust. Where audiences believe in the independence and integrity of a source, information is received without a critical filter. When trust declines, there arises a need to fill the knowledge gap—with rumors, conspiracy theories, or emotional assumptions.

Thus, media act not just as a communication channel but as a field where society compensates for a lack of knowledge and creates collective explanations of events. Through this function, they shape not only opinion but also a sense of time—a collective intuition regarding the future.

The speed of information in the modern world exceeds society's capacity for emotional processing. We learn about events instantly but understand them with a delay. This asymmetry produces the phenomenon of "anxious reporting," in which society remains in a constant state of readiness for danger.

Psychologist Chernyakova (2024) notes that media often amplify collective anxiety by focusing on threats and catastrophic scenarios. This is not always manipulation—it is rather a response to audience demand to fill the void of ignorance. When facts are complex or unclear, emotions become the primary way of navigating reality.

At the same time, the media space transmits contradictory signals. Some messages call for caution and fear, while others promote courage, optimism, or carefreeness. This inconsistency increases uncertainty, reduces decision-making capacity, and creates a chronic sense of chaos. Society finds itself in a situation where it is difficult to determine whom to trust and how to respond, which further fuels anxiety.

Moreover, media carry a significant responsibility for the health of society— both

mental and physical. Information streams that constantly fuel fear and anxiety can contribute to chronic stress, exhaustion, and weakened immunity. Responsible

news presentation, a balanced approach to reporting threats, and the promotion of constructive discourse can not only reduce collective anxiety but also support overall mental and physical well-being. Media thus become not merely a source of information but an active factor shaping social health.

Thus, fear becomes a mode of understanding: it creates the illusion of control over the unknown. At the same time, the constant presence of fear and contradictory signals undermines critical thinking—anxiety simplifies complexity, reducing multidimensional phenomena to dichotomies of "good vs. evil" or "threat vs. safety."

Media, competing for attention, inadvertently reinforce this tendency: short, emotionally charged messages displace analytical context. This gives rise to the phenomenon of "superficial awareness," where individuals know a lot but understand little. Society faces an informational paradox: an abundance of data does not reduce anxiety but only deepens it.

Cultural change never occurs uniformly. It arises at moments when old meanings lose force, and new ones have not yet achieved full form or stability. At such times, media act as a mirror of transition—a space where the old and the new collide, creating tension from which transformation emerges. Culture has not yet "fully matured" to produce stable, shared meanings and collective codes.

As Pennington (2011) [4] emphasizes, media content is not merely a reflection of culture but its active theory—a way in which society explains changes to itself. Through texts, narratives, visual imagery, and language, we observe the reconfiguration of collective identity, although this process has not yet stabilized.

In the Ukrainian context after 2022, this is particularly evident: media have become a space not only for information but also for psychological and symbolic resistance. They help society collectively process loss, comprehend war, and find new meanings of community. Simultaneously, they shape new moral codes, emphasizing dignity, humanity, and empathy.

Moreover, media document the process of cultural recovery through new aesthetic and ethical practices. Visual projects, documentaries, and independent journalism

transform the information space into a laboratory of meaning. Gradually, media shift from being mere news transmitters to active participants in cultural

evolution. Through them, society learns not only to respond but also to interpret—turning fear into understanding and chaos into structure.

Media in the modern world are not just a mirror but also a projector of collective consciousness. They reflect, interpret, and create sociocultural change. Their influence depends on the level of trust, which determines whether information becomes a tool for understanding or a source of panic.

Contradictory media signals play a particularly important role. Some messages evoke fear and caution, while others promote optimism or carefreeness. These contradictions increase uncertainty, reduce decision-making capacity, and create a state of chronic vigilance, where individuals constantly evaluate whom and what to trust.

Cultural transformation in a high-speed information environment also occurs "on the fly": old meanings lose force while new ones have not yet stabilized. Culture does not have time to "fully mature" to form stable new meanings and collective codes. Media serve as intermediaries in this process, showing society both chaos and the potential for reinterpretation, even when stability has not yet been achieved.

Today, the information space functions as a kind of collective nervous system: it reacts quickly but recovers slowly. In this tension, media have the potential to become not only intermediaries but also therapeutic agents—a space where society learns to process change, integrating it into its cultural code.

Thus, media do not merely record reality—they participate in its creation. The extent to which they do so consciously and responsibly determines not only collective understanding of change but also society's ability to transform anxiety and contradictions into new meanings, moral codes, and cultural resilience.

References

1. Choi, H. (2024). Exploring Public Perception of News and Citizenship in a Fragmented Media Environment. Journalism Studies.

2. Reuters Institute for the Study of Journalism. (2024). Public Perspectives on Trust in News.

3. Chernyakova, O. (2024). The Psychology of Fear in Journalism. Kharkiv: Karazin University.

4. Pennington R. (2011). Mass Media Content as Cultural Theory.

Scientific supervisor: ***NAUMIK-GLADKA Kateryna****, Doctor of Economic Sciences, Professor, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

РИБАЛЬЧЕНКО Орина

студентка 4-го курсу, 6.03.061.020.22.1.
Харківського національного університету імені Семена Кузнеця
rybal1995@gmail.com

СПЕЦИФІКА МЕДІАПЛАНУВАННЯ В РОБОТІ НОВИННИХ ВІДДІЛІВ РЕГІОНАЛЬНИХ МЕДІА

Специфіка медіапланування в роботі новинних відділів обумовлена одночасною потребою узгодити оперативність, достовірність і цільову досяжність контенту в умовах мультиканальної дистрибуції та обмежених ресурсів. На відміну від класичного медіапланування в рекламних агентствах, яке фокусується на виборі каналів, часі і цінах для досягнення маркетингових KPI, медіапланування в новинах має будуватися навколо редакційних пріоритетів, етичних стандартів і швидкої реакції на інформаційні події, при цьому інтегруючи дані про аудиторію, аби рішення щодо формату, часу й каналу публікації підвищували соціальну вагу матеріалу й його вплив. Зростання ролі цифрових платформ і змін у споживчих звичках читачів робить цю інтеграцію критичною: щорічні дослідження вказують на постійне переміщення частини аудиторії на мобільні пристрої, соцмережі та спеціалізовані продукти (розсилки, подкасти), що вимагає від newsroom-менеджерів одночасно планувати й короткострокові реактивні випуски, й довготривалі редакційні проєкти [1].

Медіапланування в новинах – це поєднання редакційного календаря і постійного аналізу аудиторії. Редакційний календар стає не просто списком тем, а робочим інструментом для розподілу завдань, ресурсів і точок вимірювання ефективності: правильне планування допомагає уникати дублювання зусиль між платформами, погоджувати випуски в пікові години активності цільових груп і виділяти ресурси для глибоких розслідувань чи візуальних проєктів, які потребують більше часу. Одночасно newsroom-и дедалі частіше впроваджують редакційну аналітику – dashboards, експерименти A/B, показники утримання та

шляхи користувача – щоб щодня коригувати пріоритети і тактику просування матеріалів. Це означає, що медіапланування в новинах – циклічний процес, де кількісні дані впливають на редакційні рішення, але не підміняють журналістські критерії важливості та достовірності [2].

Технічно-механічна сторона медіапланування включає інтеграцію CMS, планувальників, систем завдань і аналітичних інструментів у єдиний стек, що дає змогу редакторам бачити весь життєвий цикл матеріалу: від ідеї до публікації та промоції в соцмережах. Практичні інструменти, розроблені спеціально для ньюзрумів, дозволяють планувати багатоплатформені кампанії, прив'язувати завдання до конкретних дедлайнів, відстежувати статус верифікації та бачити потенційні точки монетизації, наприклад, супровідні рекламні або спонсорські формати. Впровадження таких інструментів спрощує координацію між редакцією, продакшеном і відділом розповсюдження, що важливо при обмежених кадрових ресурсах і високій швидкості прийняття рішень [3].

Питання монетизації тісно переплітається з медіапануванням: новинні відділи мають одночасно планувати контент, що підвищує лояльність і підписки, і контент, який приносить трафік і рекламні доходи. Сучасні підходи до продажу інвентарю – программатік, адресне або програматичне телебачення, спонсорські рубрики – ставлять перед редакцією необхідність узгодити часові вікна та формати публікацій з рекламними кампаніями, не порушуючи редакційної незалежності. Це вимагає чіткої політики щодо advertorial'ів, прозорих позначень партнерських матеріалів і технічної координації з ad-ops, особливо коли реклама купується в реальному часі і може вимагати швидких змін у розміщенні [4].

Особливість медіапланування в умовах інформаційних криз і виборчих кампаній – необхідність одночасно вести коротку оперативну роботу і підготовку довших аналітичних матеріалів, а також координація фактчекінгу і безпечних каналів комунікації з аудиторією. Приклади тимчасових «pop-up» ньюзрумів і спільних верифікаційних проєктів демонструють, як планування під конкретну подію (вибори, стихія, масштабний скандал) вимагає швидкого формування команд, чітких ролей і каналів для збору свідчень та перевірки інформації. Такі практики підкреслюють, що медіапланування в новинах має включати сценарні

плани на випадок криз і алгоритм оперативної співпраці з партнерами та аудиторією.

Культурні та організаційні зміни є не менш важливою частиною специфіки: перехід від «писати й чекати» до «планувати з урахуванням аудиторії» потребує навчання журналістів, зміни KPI і часто – створення нових ролей (editor for audience, data journalist, product editor). Трансформація включає не тільки технічні інструменти, а й роботу з мисленням: редакції, які успішно інтегрували audience-first підходи, одночасно зберегли редакційні стандарти завдяки чітким внутрішнім правилам і механізмам контролю якості. У масштабніших редакціях створюються «медіа-лабораторії» та програми культурних змін, що допомагають тестувати продуктові формати, аналізувати аудиторію і впроваджувати нові процеси без втрати довіри читачів [5].

Таким чином, вимірювання ефективності медіапланування в ньюзрумі сьогодні виходить за межі простих метрик трафіку: оцінюють утримання, якість взаємодій, коефіцієнти конверсії у підписки, часові патерни споживання та вплив на суспільний дискурс. Успішні стратегії поєднують кількісні показники з якісними дослідженнями аудиторії, тестуванням продуктів і постійним зворотним зв’язком від читачів. Тому медіапланування в новинах – це не разова операція, а система практик, що поєднує редакційну стратегічну думку, інструментарій для координації й аналітику для коригувань, а також прозорі правила щодо взаємодії з рекламодавцями й партнерами.

Список використаних джерел

1. Chiara G. Content planning built specifically for the newsroom. Kordiam. 2025. URL: https://kordiam.io/newsroom-content-planning

2. Digital News Report 2024. Reuters Institute. 2024. URL: https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2024.

3. Editorial analytics: how news media are developing and using audience data and metrics. Reuters Institute. 2016. URL: https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/our-research/editorial-analytics-how-news-media-are-developing-and-using-audience-data-and-metrics.

4. Eichler G. Understanding programmatic TV advertising. Smartclip. 2024. URL: https://smartclip.tv/resources/adtech-insights/programmatic-tv-advertising/.

5. Harnessing audience data: using data maturity to drive business outcomes. WAN. 2020. URL: https://wan-ifra.org/2020/11/harnessing-audience-data-using-data-maturity-to-drive-business-outcomes/.

Науковий керівник: Наумік-Гладка К., доктор економічних наук, професор, професор Харківського національного університету імені Семена Кузнеця

СТЕЛЬМАКОВ Даніїл

студент ІІІ курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ПРОБЛЕМИ РИТОРИКИ ВІНСТОНА ЧЕРЧИЛЛЯ У СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЦІ

Вінстон Черчилль в історичній пам’яті постає передусім як державний діяч, який наполягав на продовженні боротьби проти нацистської Німеччини у критичний момент Другої світової війни. У цьому сенсі його політичне лідерство стало чинником збереження не лише Сполученого Королівства, а й ширшого демократичного простору. Водночас у сучасному політичному контексті, що вирізняється високою чутливістю до мовної та політичної етики, значна частина його висловлювань і політичних рішень могла б бути інтерпретована як неприйнятна.

Вінстон Черчилль посідає особливе місце у світовій історії як політичний діяч, що у критичний момент Другої світової війни сформував стратегічний курс опору нацистській агресії. Він не лише відіграв ключову роль у збереженні британського державного суверенітету, але й став символом ширшої боротьби за демократичні цінності. Однак сучасний політичний простір, який усе більше базується на принципах моральної відповідальності, інклюзивності та чутливості до етичних стандартів, демонструє тенденцію до переосмислення фігур минулого. У цьому контексті діяльність Черчилля стає предметом критики, що вимагає комплексного аналізу причин його потенційно контроверсійного сприйняття в умовах сучасної політичної культури.

Сучасний дискурс часто виходить за межі класичного історичного аналізу й використовує категорії, що ґрунтуються на нових формах публічної етики. З огляду на це багато аспектів політичної біографії Черчилля могли б бути інтерпретовані як такі, що суперечать домінантним нині нормам. Одним із ключових джерел критики є його імперське мислення, яке залишалося основою його політичного світогляду упродовж більшої частини кар'єри. Черчилль послідовно виступав за збереження Британської імперії та вважав імперське панування чинником глобальної стабільності. У XXI столітті, коли в політичному дискурсі поширені концепції постколоніальної критики, антиімперіалізму та деколонізації, така позиція оцінювалася б як неприйнятна.

Одним із найбільш обговорюваних аспектів діяльності Черчилля є його ставлення до Індії. Риторика, спрямована проти Махатми Ганді та Індійського національного конгресу, супроводжувалася висловлюваннями, що мали відтінок зневаги, культурної зверхності та політичного радикалізму. Він категорично заперечував можливість поступок індійському руху, що сьогодні контрастує з принципами самовизначення та національного суверенітету. У контексті сучасних політичних практик подібні висловлювання були б піддані суворій критиці, а суспільна реакція могла б набути форми широкомасштабної кампанії у медіа-просторі Політичне мислення Черчилля містило також погляди, що сьогодні класифікувалися б як проблематичні або дискримінаційні. Його висловлювання стосовно різних расових і культурних груп були характерними для ранньої британської імперської традиції, однак у сучасній політичній риториці вони мали б значні негативні наслідки для публічного образу. Високий рівень суспільної чутливості до мовлення політиків та значення інклюзивності у формуванні політичної культури призвів би до того, що подібна риторика одразу стала б предметом суспільного осуду.

Критики зазнає і діяльність Черчилля у межах внутрішньої політики. Його реакція на загальний страйк 1926 року є одним із найбільш контроверсійних прикладів його політичного стилю. Прагнучи забезпечити функціонування держави, він ініціював створення «Бритіш Газет» — урядового інформаційного органу, який мав формувати публічний наратив від імені держави. Він також

пропонував обмежити роботу BBC, що у сучасному контексті сприймалося б як спроба впливу на свободу слова та незалежність медіа. Додаткове занепокоєння викликала його риторика про можливість «кровопролиття» у ситуації силового тиску на страйкарів. У політичному середовищі, де насильство щодо громадянського суспільства вважається неприпустимим, подібні висловлювання могли б призвести до негайної політичної відповідальності або відставки.

Примітно, що суперечливі аспекти політичної біографії Черчилля співіснували з його прогресивними соціально-економічними ініціативами. Попри імперську риторику та жорсткі методи внутрішньої політики, він підтримував законодавчі реформи, спрямовані на покращення умов життя робітничого класу. Ініціатива щодо мінімальної заробітної плати була новаторською і суттєво випереджала свій час. Однак навіть такі здобутки не змогли б повністю компенсувати сучасний осуд його риторики та дій, особливо в умовах посиленої уваги до соціальної справедливості та прав людини.

Питання про те, як би Черчилль сприймався в сучасному політичному середовищі, потребує також порівняльного аналізу із сучасними політичними лідерами, які використовують різку або контроверсійну риторику. Прецеденти показують, що суспільний осуд не завжди стає перешкодою для політичної кар'єри. Яскравим прикладом є Дональд Трамп, який, незважаючи на блокування у соціальних мережах та критику за радикальні висловлювання, зберіг значну підтримку населення і був обраний Президентом США. Подібні випадки свідчать, що навіть політики з суперечливими або «радикальними» позиціями можуть знайти свою аудиторію і реалізувати політичні амбіції, що дає підстави вважати, що Черчилль у сучасних умовах міг би бути сприйнятий як харизматичний, але контроверсійний політик.

Черчилль поєднував риси видатного лідера та діяча зі світовим впливом, однак його погляди та методи, властиві політичній культурі початку XX століття, не відповідали б значній частині сучасних суспільних очікувань. Таким чином проблема його умовної «рецепції» у сьогоденні виявляє не стільки особливості його особистості, скільки динаміку зміни політичних, етичних і соціальних норм. Це підкреслює, що історичні діячі повинні розглядатися як продукт свого часу, а

їхня оцінка потребує уважного балансу між історичною контекстуалізацією та сучасними стандартами суспільної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Johnson, B. (2014). Фактор Черчилля: як одна людина змінила світ. Vivat.

Науковий керівник: Головко І., Доцент кафедри міжнародних відносин, кандидат політичних наук, доцент, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ПАЛИВОДА Єлизавета

студентка IV курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук та міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА РЕЛІГІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

В епоху, коли теорії міжнародних відносин в їх класичному виді та розумінні, що зосередженні на балансі сил та економічних інтересах, дедалі частіше не встигають за динамікою світових процесів, адже першочерговим є фактор глибинних та ціннісних рушіїв. Глобалізація, замість очікуваної уніфікації, парадоксальним чином вплинула на локальні ідентичності, посилюючи їх. Спостерігається те, як соціокультурні та релігійні трансформації стають не просто фоном, а безпосереднім фактом каталізатора політичних рішень, міжнародних конфліктів, нових форм альянсів.

Актуальність обраної теми беззаперечна. Якщо класичні теорії міжнародних відносин, як-от реалізм, традиційно ігнорували культурний фактор , то сучасні реалії доводять протилежне. Повномасштабна агресія Російської Федерації стала каталізатором глибинних соціокультурних та релігійних трансформацій всередині українського суспільства. Ці зміни безпосередньо впливають на міжнародні відносини, адже вони остаточно закріплюють геополітичний вектор держави, формують її оновлений імідж та посилюють національну безпеку через розрив з імперським минулим. Метою даних тез є аналіз двох ключових прикладів цих трансформацій, що відбулися протягом останніх років.

Україна, завдяки своєму геополітичному положенню та історії, опинилася в епіцентрі соціокультурних та релігійних трансформацій, що визначають сучасну

епоху. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації стало каталізатором глибинних процесів, які десятиліттями перебували у «законсервованому» стані. Найбільш помітні зміни відбулися у двох ключових сферах.

По-перше, відбулася глибока соціокультурна трансформація через дерусифікацію та утвердження європейського вектору. Цей процес став прямою відповіддю українського суспільства на заявлені РФ цілі «денацифікації», які по суті були евфемізмом для «деукраїнізації» та знищення національної ідентичності. Якщо раніше ці процеси гальмувалися політичними суперечками, то війна перетворила їх з гуманітарного питання на питання національної безпеки. Ця трансформація має конкретний вимір у символічному просторі, де почався масовий демонтаж пам'ятників, пов'язаних з російською імперською та радянською спадщиною. Приклади, як-от демонтаж пам'ятника Катерині ІІ в Одесі, є свідомим розривом з колоніальним минулим. Водночас відбувся безпрецедентний мовний зсув, коли мільйони громадян свідомо перейшли на українську мову у спілкуванні як акт політичної позиції. Ця внутрішня трансформація негайно позначилася на міжнародній арені. Як зазначають дослідники, культурна дипломатія України під час війни перетворилася на життєво важливий інструмент національної безпеки (Рогозіна, 2025), пояснюючи світові, за що бореться Україна. Змінився і сам культурний продукт: українські митці та дизайнери активно шукають нові форми, свідомо орієнтуючись на європейські, а не пострадянські зразки (Кондель-Пермінова, 2024), що демонструє ціннісний вибір суспільства.

По-друге, не менш важливою є трансформація у релігійній сфері. Десятиліттями УПЦ (МП) залишалася одним з ключових інструментів впливу «руського світу» в Україні , але повномасштабне вторгнення, яке відкрито підтримав очільник РПЦ, стало для багатьох вірян точкою неповернення. Відбувся стрімкий обвал довіри до УПЦ (МП), що підтверджується ґрунтовною соціологічною аналітикою: більшість православних українців тепер ідентифікують себе з Православною Церквою України (ПЦУ), довіра до якої значно зросла (Центр Разумкова, 2023). Ця соціологія перетворилася на реальні дії. Якщо після отримання Томосу процес переходу громад був повільним, то війна стала його каталізатором: за даними аналітичних доповідей, лише протягом 2022-2023 років до ПЦУ приєдналося понад 900 громад (Кризовий стан в українському православ'ї, 2024). Цей масовий зсув має прямий міжнародний

вимір, адже він руйнує один з останніх каналів російського впливу та посилює суб'єктність ПЦУ у світовому православ'ї.

Підсумовуючи, на моє переконання, саме повномасштабна війна стала відправною точкою для соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства. Я вважаю, що описані вище трансформації – дерусифікація публічного простору та релігійне самовизначення через посилення автокефальної церкви є не просто ситуативними змінами, а незворотними зсувами фактору національної ідентичності.

На мою думку, українське суспільство остаточно розірвало ментальні та культурні зв’язки з «московією», що десятиліттями гальмували розвиток соціокультурної складової держави. У культурному плані вектор на європейські цінності та інтеграцію став безальтернативним. Ці внутрішні трансформації безпосередньо формують нову зовнішню політику України, де вона виступає як зрілий та суб'єктний актор, чия ідентичність чітко артикульована та захищена.

Список використаних джерел

1. Кондель-Пермінова, Н. (2024). Виклики війни: трансформації в архітектурі та дизайні України. Сучасні соціокультурні трансформації: медіа, мова, комунікації: Збірник матеріалів, с. 11-15. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u333/zbirnik_materialiv_suchasni_sociokulturni_transformaciyi.pdf

2. Кризовий стан в українському православ'ї: тенденції, виклики та можливі шляхи подолання. (2024). Аналітична доповідь Релігійно-інформаційної служби України. URL: https://irs.in.ua/p/220

3. Рогозіна А. (2025). Культурна дипломатія як інструмент національної безпеки України під час війни. Збірник матеріалів конференції. URL: https://jppasa.donnu.edu.ua/article/view/17168

4. Центр Разумкова. (2023). Війна і церква. Церковно-релігійна ситуація в Україні 2022р. (аналітична доповідь). URL: https://razumkov.org.ua/images/2023/02/13/2022_Religiya_SITE.pdf

Науковий керівник: Коптєв О.С., доктор філософії з міжнародних відносин, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин факультету суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

АНТОНЮК Антон

студент ІІІ курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

КУЛЬТУРНО-РЕЛІГІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПІД ВПЛИВОМ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

На сьогоднішній день міграція є одним із ключових чинників, що визначає як внутрішню, так і зовнішню політику держав. Цей процес ніколи не припинявся: ще з давніх часів народи переміщувалися з однієї території в іншу у пошуках кращих

умов життя, безпеки або ресурсів. Проте саме у XXI столітті масштаби та динаміка міграційних потоків набули безпрецедентного характеру. За звітом World Migration Report 2024, кількість міжнародних мігрантів досягла 281 мільйона людей, а рекордна кількість - 117 мільйонів - вимушено покинули свої домівки через війни, порушення прав людини та природні катастрофи[1]. Це означає, що кожен 30-й житель планети живе не в країні свого походження.

Міграція є складним соціальним явищем, що класифікується за різними параметрами. За часовими рамками вона буває постійною або тимчасовою, за правовим статусом - легальною та нелегальною, а за характером перетину кордону - внутрішньою або зовнішньою. Така типологія показує, що міграція впливає не лише на демографію, але й на політичні рішення держав, їхні соціальні системи та рівень безпеки.

Зокрема, після 2015 року питання міграції стало одним із головних факторів політичних перегонів у багатьох країнах Європейського Союзу. Саме у той період Європа зіткнулася з найбільшою міграційною кризою після Другої світової війни, що змусило уряди країн ЄС переосмислити власну міграційну політику та моделі інтеграції. Значний тиск на соціальну інфраструктуру, питання ідентичності та міжкультурної взаємодії зробили міграцію темою, яку активно використовують праві, право-популістські й націоналістичні сили у своїй риториці.

Було декілька причини через які Європа відкрила свої кордони для мігрантів і почала приймати їх, основними є старіння населення Європи та невисокі показники народжуваності. Європейські країни протягом довгого часу втратили можливість до самовідтворення населення, а натомість сприяли його заміщення шляхом залучення мігрантів. Народжуваність у високорозвинених країнах світу знизилася більш ніж удвічі з 1960 року, і зараз перебуває на рекордно низькому рівні. За даними дослідження, у 38 країна-членах Організації економічного співробітництва та розвитку, коефіцієнт народжуваності знизився до 1,5 – це нижче за рівень необхідний для відтворення населення (2,1) і нижче за середній показник у світі (2,3). Країни Євросоюзу також зіштовхнулися із цією проблемою: там середній коефіцієнт народжуваності знизився до 1,46. Однією з ключових причин, чому Європа за останні десятиліття була відносно відкритою до міграції, є

демографічна криза. Європейські суспільства швидко старіють, а показники народжуваності впали до історичних мінімумів. За даними дослідження, яке аналізує рівень народжуваності у країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), середній коефіцієнт народжуваності у цих державах знизився до 1,5 дитини на жінку - значно нижче необхідного рівня відтворення поколінь, що становить 2,1[6].

Те саме стосується й країн Європейського Союзу: середній показник тут впав до 1,46, що означає, що без міграційних потоків населення ЄС скорочувалося б ще швидше. Уряди європейських країн були змушені компенсувати брак робочої сили, зокрема у низці галузей - від будівництва й транспорту до охорони здоров'я та догляду за літніми людьми. Саме тому мігранти стали важливою частиною соціально-економічної моделі сучасної Європи.

Релігія залишається важливим складником європейської культурної та соціальної структури. У Європі проживає понад 700 мільйонів людей, з яких приблизно 190 мільйонів не належать до жодної релігійної традиції[2]. Проте саме релігійні питання дедалі частіше стають елементом суспільної дискусії, адже зміна демографічної картини Європи відбувається паралельно зі зміною її духовного профілю.

У 2020 році в Європі налічувалося 505 мільйонів християн - на 50 мільйонів менше, ніж у 2010 році. Натомість кількість людей, які не належать до жодної релігії, зросла на 52 мільйони[2]. Це свідчить не лише про секуляризацію, але й про зміну ціннісних орієнтацій європейських суспільств, де молодше покоління все менше пов'язує себе з традиційними релігійними інституціями.

Водночас на європейській релігійній карті зростає частка мусульманського населення. У 2010 році в Європі проживало близько 40 мільйонів мусульман, але до 2020 року їх кількість збільшилася приблизно на 5 мільйонів[2]. Хоча в абсолютних цифрах це не є домінантним показником у порівнянні з 505 мільйонами християн, у процентному співвідношенні приріст вражаючий: кількість мусульман зросла на 15,9%, тоді як християнство скоротилося на 8,8%, а кількість нерелігійних людей збільшилася на 37,2%.

Важливо зазначити, що не всі мусульмани Європи є мігрантами. Значна частина - це корінні народи європейських країн, історично пов’язані з Ісламом. Наприклад:

- Албанія - близько 60% населення є мусульманами[3];
- Боснія і Герцеговина - приблизно половина населення сповідує Іслам[4];
- Косово - понад 95% населення є мусульманами[5].

Таким чином, ісламський компонент релігійної карти Європи має як автохтонний, так і міграційний характер. Це важливий аспект, оскільки він пояснює, чому ісламська спільнота в Європі має різний рівень інтеграції: від повністю європеїзованих балканських мусульман до нових біженців із Сирії, Афганістану та країн Північної Африки.

Потоки мігрантів справді змінюють не лише чисельний склад населення, але й впливають на культурні й релігійні системи країн-приймачів. Ці трансформації мають глибокі соціальні наслідки, серед яких - переформатування комунікативних практик, політична мобілізація, зміна моделей інтеграції, а також виклики, пов’язані з кримінальністю.

У європейських містах з міграційними хвилями помітне зростання кількості релігійних громад і культурних центрів: мечеті, ісламські культурні асоціації, релігійні школи, місця міжкультурного спілкування стають дедалі активнішими. Це створює нові соціальні простори, де мігранти можуть зберігати свою релігійну ідентичність, одночасно адаптуючись до суспільства країни перебування. Такий розвиток підсилює мультикультуралізм, але також може викликати напруження з місцевим населенням, яке не завжди звикло до цих форм релігійної й культурної активності[7].

Праві або право-популістські партії часто експлуатують риторику «втрати національної ідентичності» через міграцію та «інший» релігійний ландшафт. Страх перед мігрантами мусульманського походження особливо часто використовується як інструмент у передвиборчих кампаніях. Ця риторика підсилює соціальне протистояння: з одного боку - громади мігрантів, які прагнуть зберегти релігійні

традиції, а з іншого - частина корінного населення, яка вважає, що нові релігійні й культурні практики загрожують їхнім цінностям.

Раніше багатьом європейським країнам властивий мультикультуралізм - модель, у якій різні культури співіснують без вимог асиміляції. Але під тиском зростаючої міграції спостерігається перехід до моделі «інтеграції через адаптацію», коли від мігрантів очікують дотримання культурних, соціальних, іноді релігійних норм країни перебування. Це означає, що новоприбулі часто мають балансу-вати між збереженням своєї релігійної ідентичності і прагненням відповідати вимогам приймаючого суспільства.

Паралельно з міграційними процесами йдуть глибокі зміни в релігійній самоідентифікації місцевого населення. У багатьох європейських країнах спостерігається зростання частки людей, які не ідентифікують себе з жодною релігією. На це впливають глобалізація, урбанізація, зростання індивідуалізму та роль медіа. Такі тенденції можуть зменшувати роль традиційних християнських інститутів і створювати простір для нових релігійних моделей — в тому числі тих, що приносять мігранти[8].

Культурно-релігійні трансформації, спричинені міграційними потоками, стали одним із ключових викликів для сучасної Європи. З одного боку, це стимулює оновлення соціальних практик, формує багатокультурні міста, відкриває можливості для діалогу між різними цивілізаційними традиціями. З іншого - підживлює політичні конфлікти, посилює поляризацію суспільства та породжує побоювання щодо збереження національних ідентичностей.

Окремої уваги заслуговує питання безпеки та тероризму. Протягом останніх десятиліть Європа пережила низку резонансних терактів - у Парижі (2015), Брюсселі (2016), Барселоні (2017), Відні (2020) та інших містах. Частина виконавців дійсно мала міграційне коріння або була пов’язана з радикальними ісламістськими групами. Проте ці випадки не повинні формувати хибної думки щодо цілих релігійних спільнот чи етнічних груп. Не існує “поганої” релігії - існують лише радикали, здатні спотворити її зміст і завдати шкоди іміджу будь-якої країни, громади чи віровчення.

У висновку, можна зазначити, що у контексті глобалізації Європа продовжує шукати баланс між відкритістю та безпекою, між культурним розмаїттям і соціальною згуртованістю. Чи зможе вона у майбутньому зберегти власну модель цінностей, не втративши здатності приймати різноманітність? Чи перетворяться ці трансформації на точку сили, чи стануть джерелом нових поділів? Це риторичне питання залишається відкритим - і саме від суспільств, політиків та релігійних лідерів залежатиме, яким буде обличчя Європи у XXI столітті.

Список використаних джерел

1. IOM UN MIGRATION, World Migration Report 2024 Reveals Latest Global Trends and Challenges in Human Mobility. URL: https://www.iom.int/news/world-migration-report-2024-reveals-latest-global-trends-and-challenges-human-mobility .

2. Pew Research Center, 10 Religion in Europa. URL: https://www.pewresearch.org/religion/2025/06/09/religion-in-europe/?gad_source=1&gad_campaignid=22378837192&gbraid=0AAAAA-ddO9EsMZm01gp7x7VDVS8BnDEY6&gclid=Cj0KCQiA5uDIBhDAARIsAOxj0CF-199epgVqvLpGedOFStbRjG1s6qZMSWu8TrvEvqUqIJJwzdNu-sEaAgi-EALw_wcB .

3. Wikipedia, Religion in Albania. URL :https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_Albania

4. Wikipedia, Religion in Bosnia and Herzegovina. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_Bosnia_and_Herzegovina

5.Wikipedia, Religion in Kosovo. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_Kosovo

6. Слово і діло, Рівень народжуваності та допомога для догляду за дитиною в країнах ЄС. URL: https://www.slovoidilo.ua/2024/10/23/infografika/svit/riven-narodzhuvanosti-ta-dopomoha-dohlyadu-dytynoyu-krayinax-yes#goog_rewarded

7. MDPI, Media and Islamophobia in Europe: A Literature-Based Analysis of Reports 2015–2023. URL: https://www.mdpi.com/2077-1444/16/5/584

8. Compass migration, Міграція. URL:https://www.coe.int/uk/web/compass/migration

Науковий керівник: Головко І., Доцент кафедри міжнародних відносин, кандидат політичних наук, доцент, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Петренко В.К.,
студентка кафедри міжнародних відносин,
Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара

ІСЛАМІСТСЬКИЙ ТЕРОРИЗМ ЧЕТВЕРТОЇ ХВИЛІ ЯК НОВИЙ ВИКЛИК МІЖНАРОДНИМ ВІДНОСИНАМ

Релігійні конфлікти – явище не нове, вони існували впродовж всієї історії людства, взяти до прикладу Хрестові походи, незлічену кількість конфліктів між європейськими країнами на підставі різних християнських конфесій, громадянські конфлікти, такі як релігійні війни у Франції, де католики неодноразово пішли

мечем на кальвіністську меншість. Найжорстокіші війні – релігійні. Однак, за останні декілька десятиліть ситуація на міжнародній арені суттєво змінилась, перед нею постали нові соціальні явища, для яких необхідно придумати новітні підходи для вирішення.

Результати досліджень показують, що навіть у розпал Другої світової війни, зіткнення на підставі релігії не вщухали. За даними, протягом 1950-1996рр, від загальної кількості конфліктів, релігійні становили 33-47%.[1] Після розпаду Радянського Союзу, завершення Холодної війни, відбулося помітне зниження кількості насильницьких конфліктів, що носили воєнний характер. На противагу цьому втішному факту, дедалі частіше провокаторами різного роду міжнародних конфліктів стають недержавні суб'єкти. Звісно, що міждержавні конфлікти не зникли та періодично спалахують, однак все одно ми бачимо, що статистично відбувається перехід від державо-центричних конфліктів до більш складних форм конфлікту, де задіяні державні і недержавні суб'єкти міжнародних відносин, які на відміну від державних, мають складну систему самостійних угрупувань, подекуди, хоч і роздроблену, але маючі внутрішню ієрархію. Релігійний чинник став більш активним і відігравати набагато більшу роль після припинення Холодної війни. Релігійний тероризм можна вважати покладеним початком війни протистояння цивілізацій. [2]

Релігійний «четвертої хвилі тероризм», форма котрого започаткувалася у 1990-хх роках, воліє отримати в наслідок своїх дій більш трагічні події, ніж звичайний, так як вкладає в свої дії радикальні консервативно-ісламські цінності, несе викревлену мораль, яка не тільки виправдовує, а й схвалює вбивства «невірних», створюючи армію ідейних моджахедів. В цей момент релігія стає інструментом, який легітимізує жорстоке поводження, насильство, самогубство в якості військового смертника. Така «мораль» демонізує ворогів, а ворогами є всі, хто не сповідує ту ж саму релігію, тобто такі організації мають необмежену кількість опонентів, яким необхідно протистояти, через що мимоволі виникає культ «Вічної війни» з усіма її ознаками. Більш того, деякі з терористичних організацій, в меншій мірі, але конфліктують з іншими мусульманами на підставі того, що вони проповідують іншу віху ісламу або недостатньо ревносно сповідують свою віру,

критикуючи форму світського ісламу. Абу Мусаб аз-Заркаві – лідер організації «Єдинобожість та джихад» і Усаме Бен Ладен – очільник Аль-Каїди, мали ідеалістичні розбіжності, однак обох об'єднувала ненависть до шиїтів.

До прикладу, спочатку багато сунітів в Іраку – прихильники методів Заркаві, симпатизували йому. Мета його групи: витіснити американців та коаліційні сили з Іраку, запобігти захопленню шиїтського уряду. Однак тактика, якою він намагався досягти поставлених цілей – почала викликати сумніви, особливо коли це почали сіяти розбрат серед різних мусульманських течій. Сунітам не подобалось, що Заркаві вбиває мусульман, хай навіть вони, з погляду своєї течії, вважали їх невірними, але ж їх можна було б переконати. Бен Ладен відкрито попередив, що методи Заркаві невиправдані, що мало цікавило останнього. Він відмовився у покорі Усаме і почав бомбардувати цивільне населення. В 2005 році він підірвав готель в столиці Йорданії: 67 людей загинуло і 300 отримало поранення – всі цивільні і здебільшого шиїти. В лютому 2006 року Заркаві підірвав мечеть «Аскарія» в Іраку, там молилися шиїти – одна з головних святинь, яку називають золотою мечеттю. У відповідь шиїти почали атакувати мечеті сунітів – загострило релігійну боротьбу. Об'єднати мусульман у таких умовах неможливо і ці події йшли в розріз із політикою Аль-Каїди Бен Ладена, адже як можна зібрати всі мусульман на боротьбу із США, якщо вони самі один одного ненавидять. Дослідники називають цей період кризою, яка стала початком зовсім нової терористичної організації – Ісламської Держави. [3]

Потрібно віддати належне, що виявляли терористичні дії з релігійним мотивом люди різних віросповідань, однак останні декілька десятиліть це плотно асоціюється саме з радикальними ісламістами. Відправною точкою нинішнього міжнародного ставлення та упередженості до ісламської цивілізації стали події 11 вересня 2001 року.

Ісламістські організації є головним елементом сучасного вивчення тероризму як такового. Тероризм має багато облич, і протягом останніх десятиліть різні організації залишали кривавий слід у світі:

«Аль-Каїда» — ісламістське угруповання, яке організувало атаки 11 вересня. Його мережа діяла на Близькому Сході, в Африці та Європі.

«Ісламська держава» — організація, яка у 2014 році проголосила «халіфат» в Іраку та Сирії. Вона відома масовими терактами в Європі та кривавими війнами на Близькому Сході.

«Талібан» — ісламістський рух в Афганістані, який десятиліттями воював з урядом і міжнародною коаліцією, а у 2021 році повернувся до влади в Кабулі.

«Боко Харам» — терористична група, що відома масовими викраденнями дівчат і нападів на цивільне населення.

ХАМАС та Хезболла — угруповання на Близькому Сході, які поєднують політичну діяльність із терористичними методами.

За даними Глобального індексу тероризму (Global Terrorism Index, 2023), найбільше від атак потерпають країни Азії та Африки, зокрема Афганістан, Сомалі, Нігерія, Сирія та Ірак. [4]

Після подій 11 вересня 2001 року, Західна цивілізація почала розуміти, що тенденції мусульманського світу змінюються, він еволюціонує, розгортаючи терористичну діяльність міжнародних ісламістських організацій. США оголосили війну тероризму. Хоч Аль-Каїда, її філії були ліквідовані разом з їх головними організаторами, це аж ніяк не зменшило обертів ісламського тероризму, адже все базується на найнебезпечнішій зброї – ідеї. Міжнародні сили долали і продовжують долати лише симптоми, однак корінь, з якого росте ісламський міжнародний терор, проростає надалі.

З 1990-х років минулого століття глобалізація стала визначальним фактором світового розвитку. У процесі глобалізації Держава та її суверенітет переплітаються з аспектом транснаціональної системної ідентичності. Глобалізація передбачає трансформацію держави в транснаціональну, денаціоналізовану державу. Глобалізація руйнує самоідентифікацію по відношенню до замкнутого оточення національних держав і стирає межі різних сфер життя за допомогою інтернаціоналізації, в тому числі релігійної. Водночас світову релігію не слід розглядати як глобалізовану систему, хоча насправді це глобальне явище. Тому що в державах вони часто нав'язувалися силою шляхом знищення релігії в країні або асиміляції населення.

Ідеї терористистів зазвичай поділяються на три категорії: соціально-політичними, національно-сепаратистськими і релігійними. Свою войовничість ісламські екстреміст пояснюють як страх того, що наразі світ досить мінливий і опинився на подвір'ї змін, від яких залежить чи збережуть свою ісламську ідентичність мусульмани, чи в умовах глобалізації вони «вимруть» під тиском Заходу. Ісламські сепаратисти не визначають себе злодіями, вони ідентифікують себе як очільників мусульманських меншин в Європі, яких веде Аллах, адже в ісламській цивілізації виховується дух того, що представники іншого віросповідання – «невірні», а отже всі бунти проти європейських урядів трактується як добро. Протиріччя всієї ситуації полягає в тому, що статистика – це сухі цифри, що брехати не можуть: іслам поширюється в наші дні швидше інших релігій в рази, не дивлячись на економічний, технологічний, матеріальний неуспіх ісламської цивілізації в своєму рідному середовищі.[5]

Один з провідних впізнаваних почерків ісламського тероризму – смертники. Вони несуть в собі символізм великої загрози, вірності, готовності віддати життя за, всього лиш, можливість реалізації «проекту» - джихаду. Стереотипно, перше, що спадає пересічному громадянину на думку, при уявленні соціально-психологічного портрету радикального ісламістського терориста, є погано освічена особа, яка, можливо, навіть школу не закінчила, адже релігійним фанатиком може бути тільки не ерудована людина з вузьким кругозором, також він матеріально малозабезпечений, що додатково стимулює особу піти на ризик та отримувати одну з найвищих зарплат у регіоні. Також, вірогідно за все, така молода людина не одружена, не має дітей, він не має психологічного якорювання, завдяки кому або чому хотів би прожити довге життя. Однак соціологічні дослідження показують зовсім іншу картину: терористи нового покоління мають більш нішеві схожості в своїх біографіях. Організатори та реалізатори плану захоплення літаків 11 вересня мали середню спеціалізовану або вищу освіту: М.Атта – архітектор; А.Завахірі, зам Усами бен Ладена – хірург-педіатр; З.Джаррах, один із засновників філії Аль-Каїди у Гамбурзі, де спочатку навчався на дантиста, але пізніше передисквалiфікувався на спеціальність авіабудування. Сучасні прихильники «всесвітнього» джихаду – це не бідний неосвічений контингент, а привілейовані всебічно розвинені постаті, які є

частиною не тільки мусульманського комьюніті, але й очевидцями глобалізації з усіма її дарами та наслідками. Саме тому в голові не вкладається, що сучасні терористи-смертники керуються релігійним мотивом. Трагічна смерть моджахедів є частиною процесу, без якої неможливо побудувати культ вічної, «Всесвітньої» війни. Загиблі, як великі герої, що не мають недоліків, ідеалізуються і чим сильніша канонізація мертвих, тим сильніше можна демонізувати ворога. Тобто, їх мета більш політична, ніж релігійна – закріпити могутність своєї радикальної ідеї. [6]

Висновки щодо досліджень сучасних терористів-смертників, які ставлять за мету створення джихаду, показують, що угруповання – це мережа осіб, що самовисунулися. Сьогоднішній середньостатистичний терорист є вихідцем із середнього класу, має фундаментальну середню технічну спеціальність або вищу освіту на рівні університету, яку здобули закордоном, часто знають декілька мов, вони добре орієнтуються на місцевості і серед соціуму, їх середній вік – 26 років, більшість мають дружину та дітей.

Понад 80% серед відомих прихильників джихаду, живуть у громадах-діаспорах, що відрізані від спілкування з місцевим населенням країни перебування. Такі діаспори складаються на 20% з родини і на 80% - з друзів. Такі групи, що існують по різним країнам, підтримують зв’язок через Інтернет, де вони обмінюються думками, з приводу своїх релігійних, політичних, соціо-культурних вподобань. Зазвичай вони зв’язуються, знайомляться на платформах однодумців – терористичних сайтах, які присвячені, відповідно, оспівуванню радикальних ідей. Реальний портрет сучасного терориста відрізняється від минулих часів, де особа була громадянином конкретної країни і повставала проти її ж уряду. [7]

Не можна проігнорувати факт інтеграції різних світів один в одний. Глобалізацією пронизаний весь наш нинішній побут і це не зупинити. Ісламський світ впливає на європейський в усіх сферах життя і навпаки – європейський намагається вестернізувати мусульманський.

Глобалізація – процес, який в результаті призводить до всесвітнього з’єднання структур, запозичення національних особливостей одними культурами в інших. Вона впливає на тотально всі сфери життя й очікувано, що спеціалісти

кардинально різних наук мають спільний розділ обговорення – глобалізацію: історики вбачають у цьому процесі один з найгучніших етапів капіталізму; політологи стверджують, що це сприяє поширенню інституту демократії; культурологи наголошують, що під егідою глобалізації – світ дещо вестернізувався й деякі культури жваво поглинають даний шаблон життя, де в чому забуваючи свій національний код, бажаючи тотально перекроїти свої пейзажі на західноєвропейські, замість того, аби просто надихнутись й підкреслити красу своєї культури, її покращувати, це має присмак меншовартості.[8]

Через призму сьогоднішнього дня, в період активної глобалізації, яка набирає оберти, неможливо зберегти культуру, «закрившись» цілим регіоном від всього світу, адже всі країни пов'язані між собою відносинами, обов'язками, політикою, економікою і соціо-культурною сферами взаємодії. Ми маємо прийняти той факт, що рано чи пізно, все одно б відбулась інтеграція ісламської цивілізації в європейську, їх зустріч була неминуча. Наразі, причинами активних мігрантських мусульманських рухів на територію Європи є наслідки арабської весни, яка ланцюгом призвела до революцій, громадянських воєн, повалення диктатури або встановлення нової, захоплення територій держав під свій контроль терористичними організаціями, а зовнішня політика деяких країн Північної Африки та Близького Сходу відмітилась війною з сусідніми державами.

Ускладнює процес наявність радикальних мусульман, які своїми діями породжують сепаратизм, вступають у терористичні лави, пропонуючи ісламізувати Західну цивілізацію і засуджуючи регіональні цінності, зокрема, демократичні. До одних із самих гучних заворушень нинішнього часу - це квітневі демонстрації мусульман у 2024 році, мета котрих була зачинити видання, які нібито поширюють «ісламофобські висловлювання». Вони виступають проти великого пласту західних і німецьких медіа, які дозволяють собі критику і не лояльне ставлення до радикальних і антисемітських засад значної частини мусульман. Організатором є ісламська організація «Мусульманський інтерактив», яка сповідує ту ж саму ідеологію, що і терористична організація «Хізб ут-Тахрір», яка заборонена в Німеччині. [9] Організація має тисячі прихильників, які поширюють ідеї згуртованності мусульман, аби мати вплив на політику Німеччини. Раніше були

чутки, зараз вони підтверджені: організація пропагує ісламський халіфат, лозунги про котрий були на футболках і картонках демонстрантів, дослівно, їх лозунги такі: «Халіфат — це рішення», «Німеччина = диктатура цінностей» ,«зупиніть диктатуру цінностей», «мусульмани не мовчатимуть», «Аллах Акбар». Під їх прицілом опинилися видання «Bild», WELT, «Spiegel», «Focus» і «Tagesschau». Прикметно, що ісламісти не вимагають демократичної прозорості ЗМІ, а упередженних медіа, однак не по відношенню до мусульман, а всіх інших.

З точки зору того, що велика кількість мусульманських переселенців у Європі, живуть відокремлено від соціуму країни вже в другому або третьому поколінні, не бажаючи стати його частиною і спілкуючись тільки з іншими представниками своєї культури та світобачення, можна зробити припущення, що стає додатком до портрету частини ісламських терористів сучасності та наступних десятиліть: він є громадянином країн Західної цивілізації, можливо, народився в цій країні. З врахуванням збігу факторів, таких як консервативне радикальне мусульманське виховання, така особа може зробити вибір в сторону самовисунення до терористичної філії, стаючи «консервою» для країни свого перебування, тобто, п’ятою колоною, ворогом, який вже давно знаходиться в потенційному місці злочину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Fox. J., «Religion and state failure:an examination of the extent and magnitude of religious conflict from 1950 to 1996», International Political Science Review, vol.25, no.1 (2004), pp. 55,64*
2. *University of British Columbia, Human Security Centre, The Human Security Report 2005^ War and Reace in the 21st Century (Oxford University Press: Oxford, 2005), URL http://www.humansecurityreport.info/*
3. *Фахрудін Шарафмал «Хто така Ісламська Держава?», URL https://www.youtube.com/watch?v=dWLv3O9gf94*
4. *Валентин Вишневський, «Всесвітній день боротьби з тероризмом нагадує про глобальну небезпеку і силу єдності», URL https://greenpost.ua/news/vsesvitnij-den-borotby-z-teroryzmom-nagaduye-pro-globalnu-nebezpeku-i-sylu-yednosti-i96921*
5. *О.М. Лютко. «Релігійні засади тероризму» стр.2, URL: http://eprints.zu.edu.ua/267/2/ADBF12B1.pdf*
6. *McDermott T., Perfect Soldiers: The Hijackers: Who They Were, Why They Did it (Politicos: London, 2005)*
7. *Ніл Дж. Мелвін «Іслам, конфлікти та тероризм», 3-ій розділ «Ісламське насильство та його підгрунтя», глава «Методи ісламістського тероризму». Щорічник СІПРІ 2006 «Озброєння, роззброєння та міжнародна безпека» Київ,2007*
8. *Камінський Є. Є. «Світ переможців і переможених. Міжнародні відносини і українська перспектива на початку XXI століття»*

9. Блог «Християни для України», стаття ««Халіфат є рішенням» — радикальні мусульмани в Німеччині закликають до зміни системи» від 29.04.2024., URL: https://media.c4u.org.ua/news/2498

Науковий керівник: Головко І., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

КАКУРІНА Ірина,

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та українознавства. Український державний університет науки і технологій ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет», Україна, Дніпро

РЕАЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ ПОРОЗУМІННЯ В МУЛЬТИКУЛЬТУРНОМУ СВІТІ

У ХХ столітті філософія постструктуралізму (Ролан Барт та Жан Бодрійяр) звернули увагу на семіотичну роль речей. У їхньому трактуванні предмети не є лише утилітарними. Вони – знаки статусу, стилю, ідеології. Мова речей – елемент комунікації, де значення предметів сприймається як знак, що розповідає про місце, про час, про народ, який цей знак створив і який несе у собі частинку його душі.

Річ зберігає в собі сліди певного культурного коду. Тому в сучасному світі артефакти, які відрізняють національну самобутність, відіграють велику роль у завоюванні народом відповідного місця у великому мультикультурному світі. Україна – багатонаціональна держава, яка має культурне надбання, що дозволяють їй конкурувати з іншими видатними культурами сучасності. Це – не тільки пам'ятки культури, які залишилися нам від предків, але й досягнення сучасних художників та архітекторів, письменників та філософів.

Через речі світ розмовляє з нами. Саме через них ми можемо пізнати не тільки оточення, а й свій внутрішній світ, свій мікрокосмос. Щоб почути мову речей, потрібне не лише спостереження, а й філософське слухання. Як говорив Бодрійяр, річ не тільки служить людині – вона формує людину.

Для того, щоб бути почутим і чути мову іншої культури, необхідно володіти навичками «говоріння» та «читання» смислів які стоять за предметним полем культури.

Здатність осмислено, шанобливо ставитись до навколишнього світу речей, осягати свою сутність за допомогою спілкування з ними не народжується разом із індивідом. Вона приходить в результаті його ікультурації, виховання, освіти. Тому слід звернути увагу на розвиток у молодого покоління здатності до сприйняття, розуміння мови, якою з ним готове говорити предметне оточення.

Не дивно, що в сучасному гуманітарному полі сформувалася окрема, самодостатня галузь знання – реалогія. Реалогія (від лат. res – річ) акцентує увагу на рутинних, непомітних взаємодіях із речами: на неповторному стилі одягу окремих людей та окремих народів; на своєрідному інтер'єрі, в якому мешкають представники різних соціальних кіл, що живуть у різних куточках світу. Це дозволяє через розуміння умов та декорацій середовища, в якому існують індивід, група, спільнота, глибше зрозуміти їхній спосіб мислення, їх переживання: радості та надії, розчарування та тривоги.

Діалог – вміння говорити «однією мовою смислів» у тому числі з предметним полем культури досліджується у сучасній літературі з різних сторін. Реалогія постає як спроба осмислення буття людини через призму культурології, філософії та антропології на перетині ідей феноменології М. Мерло-Понті, семіотики культури Ю. Лотмана та антропології матеріального світу Д. Міллера.

Ряд дослідників, які працюють у цьому напрямку (наприклад Коваленко, В.) (Коваленко, 2018), акцентують увагу на проблемі культурної пам'яті на інтерпретації смислів, які вкорінені в матеріальному полі культурних текстів. Річ як семіотичний знак та методи реалогії у контексті літературознавства аналізує Городнюк Н. (Городнюк, 2017).

У сучасних дослідженнях українських гуманітаріїв реалогічний підхід активно застосовується до аналізу культурних артефактів, побутових речей і технологічних об’єктів як носіїв пам’яті та ідентичності. Українські культурологи не тільки розглядають побутові речі як засоби конструювання ідентичності, а й займаються узагальненням підходів до аналізу речей у контексті археологічних культур (Нікішенко, 2018). Представляється цікавим погляд на процес колекціонування як на форму речевої саморепрезентації, який об'єднує антропологію речей із психологією пам’яті (Розова, Кубко, 2023).

Розуміння того, що означає конкретний предмет в іншій культурі, вміння бачити світ речей її очима, поважати та правильно інтерпретувати їх значення-символи необхідне для плідного спілкування. Таке розуміння дозволяє не допустити непорозумінь та образ. Таке розуміння дозволяє – умова діалогу культур.

Список використаних джерел:

1. Городнюк Н. А. (2017). Семіотика речі у східнослов'янському модернізмі. Наукові записки НаУКМА. Філологія, 2(186), 45–52. URL: *https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/13297*

2. Інститут археології Національної академії наук України. (2023). Vita Antiqua, (25). Київ: ІА НАН України.

3. Коваленко, В. (2018). Речі і соціальні структури у трипільській культурі. Археологія символів і речей давнини. Київ: Наукова думка. 55–67.

4. Нікішенко Ю. (2018). Матеріальна культура та окремі її складові в працях етнологів та культурологів. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв Серія: Музеєзнавство і пам'яткознавство. 1, 103-112. *URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a2e78a3a-c9e9-4e37-b82c-e951eddf39d0/content*

5. Розова, Т. В., Кубко, В. П. (2023). «Антропологія колекціонування». Культурологічний альманах, 1, 202–212. *DOI: 10.31392/cult.alm.2023.1.27. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/43215/Rozova_Kubko.pdf?sequence=1*

СЕКЦІЯ 6

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО СВІТУ ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ПЕТРОВ Павло

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ПСИХОЛОГІЯ ЦИФРОВОГО ВИБОРУ: ВПЛИВ ОНЛАЙН-КОМУНІКАЦІЙ НА ДЕМОКРАТИЧНІ ПРОЦЕСИ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

У сучасному глобалізованому світі, де цифрові комунікації стали ключовим чинником політичної мобілізації та інструментом впливу на громадську свідомість, психологія цифрового вибору набуває особливого значення в аналізі демократичних процесів і міжнародних відносин. Цифровізація політичного простору, зокрема розширення сфери онлайн-комунікацій, змінює структуру політичної суб'єктності, модифікуючи традиційні механізми формування політичної волі. В умовах транснаціоналізації інформаційних потоків, цифровий вибір більше не обмежується рамками національного контексту, а формується у взаємодії з глобальними наративами, інформаційними кампаніями та платформеними алгоритмами, що впливають на електоральну поведінку та участь громадян у демократичному процесі (Asimakopoulos et al., 2025).

Психологічні чинники, що визначають цифрову політичну поведінку, включають когнітивні викривлення (biases), ефекти резонансу в інформаційних бульбашках (filter bubbles), емоційне зараження (emotional contagion) через соціальні мережі, а також явище інституційної недовіри, що активізується в умовах інформаційної насиченості та політичної фрагментації (Grecu et al., 2025). Ці елементи створюють умови для глибокої поляризації, яку дедалі частіше експлуатують недемократичні режими як частину своїх зовнішньополітичних стратегій. Цифровий простір стає полем маніпуляції не лише у внутрішньополітичному, а й у міжнародному вимірі – наприклад, через дезінформаційні кампанії, кібероперації впливу, атаки на довіру до демократичних інституцій країн-партнерів, а також використання «бот-мереж» для штучного формування громадської думки за кордоном (Homero & Hsuan-Ting, 2019).

Онлайн-комунікації трансформують не тільки інформаційний ландшафт, а й саму природу політичного спілкування. Замість лінійного комунікативного обміну

утворюється неконтрольована множинність одночасних мікродискурсів, які взаємодіють у горизонтальних структурах. У таких умовах громадянин перетворюється на «цифрового суб'єкта» – індивіда, який водночас є споживачем, ретранслятором і виробником політичного контенту. Саме в цій триєдиній ролі відбувається складна когнітивно-афективна динаміка цифрового вибору, яка має безпосередній вплив на ефективність демократичних процедур, на формування політичного консенсусу, на легітимність зовнішньополітичних рішень та, ширше, на архітектоніку міжнародного порядку (Olaniran, 2020).

Особливого значення ці аспекти набувають у посттоталітарних демократіях, таких як Україна, де цифрові інструменти відіграють ключову роль у формуванні політичної суб'єктності, мобілізації громадянського суспільства та легітимації зовнішньополітичного курсу. Зокрема, приклад України демонструє, як цифрові платформи можуть стати механізмом не тільки внутрішньої демократизації, але й фактором посилення суб'єктності у міжнародних відносинах – через формування транскордонної солідарності, міжнародної підтримки, цифрової дипломатії та репрезентації війни в інформаційному полі. У контексті гібридної агресії з боку росії, онлайн-комунікації стали як інструментом опору, так і мішенню для атак, що лише підсилює необхідність критичного осмислення ролі психологічного виміру цифрового вибору в сучасному міжнародному середовищі.

Таким чином, дослідження цифрової політичної поведінки крізь призму психологічного аналізу є важливим компонентом сучасної науки про міжнародні відносини. Поглиблення інтердисциплінарного підходу, що поєднує політичну психологію, теорію демократії, теорію комунікацій та міжнародну політологію, є необхідним для адекватного розуміння того, як цифровий вимір впливає на політичну суб'єктність, формує нові транснаціональні ідентичності та створює нові виклики для міжнародної безпеки та демократичної стійкості.

Список використаних джерел

Asimakopoulos, G., Antonopoulou, H., Giotopoulos, K., & Halkiopoulos, C. (2025). Impact of Information and Communication Technologies on Democratic Processes and Citizen Participation. Societies, 15(2), 40. https://doi.org/10.3390/soc15020040.

Homero Gil de Zuniga & Hsuan-Ting Chen Guest Editors (2019) Digital Media and Politics: Effects of the Great Information and Communication Divides, Journal of Broadcasting & Electronic Media, 63:3, 365-373, DOI: 10.1080/08838151.2019.1662019.

Grecu, S., Mihailescu, B. C., & Vranceanu, S. (2025). Online Media Bias and Political Participation in EU Member States; Cross-National Perspectives. Journalism and Media, 6(3), 155. https://doi.org/10.3390/journalmedia6030155.

Olaniran, B. (2020). Social media effects: Hijacking democracy and civility in civic life. Public Relations Journal, 14(2), 1–10. https://www.prsa.org/docs/default-source/pr-journals/social-media-effects.pdf.

Olaniran, B., & Williams, I. (2020). Social Media Effects: Hijacking Democracy and Civility in Civic Engagement. Platforms, Protests, and the Challenge of Networked Democracy, 77–94. https://doi.org/10.1007/978-3-030-36525-7_5.

ГОЛОВКО Іван
кандидат політичних наук, доцент доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ ЯК МЕГАТРЕНД СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

За останні два десятиліття розвиток інформаційно-комунікаційних технологій суттєво трансформував практику міжнародних відносин: традиційні канали дипломатичної комунікації доповнилися та в багатьох випадках частково витіснили цифрові платформи, що створило поле для появи окремої дисципліни — цифрової дипломатії. Поняття цифрової дипломатії охоплює використання Інтернету, соціальних медіа, аналітики великих даних, платформ електронного урядування та інших цифрових інструментів у цілях просування зовнішньої політики, публічної дипломатії, консульської роботи та багатосторонніх комунікацій [2].

Цифрова дипломатія як поле наукового і практичного дослідження формується під впливом трьох взаємопов'язаних процесів: по-перше, об'єктивна цифрова трансформація суспільств і держав, яка змінює способи створення і передачі інформації та очікування аудиторій; по-друге, внутрішня трансформація дипломатичних структур і процедур, коли міністерства закордонних справ та представництва запроваджують нові робочі практики, пов'язані з оперативною комунікацією та управлінням цифровим контентом; по-третє, зростання ролі недержавних акторів (NGO, приватних аналітичних центрів, блогерів та глобальних платформ), які як виробники смислів і дискурсів впливають на прийняття рішень у зовнішній політиці. Вичленування цих компонентів — ключ до розуміння того, як цифрові інструменти змінюють не лише «форму» дипломатії, але й її «зміст» і способи впливу [4].

Теоретичні підходи до цифрової дипломатії виражають різноманітні перспективи: одні автори розглядають її як насамперед інструмент комунікації та публічної дипломатії, інші — як ширше явище, що включає зміну організаційних практик, норм і процедур міжнародного співробітництва. Bjola та Holmes визначають цифрову дипломацію як процес управління змінами в зовнішній політиці під впливом цифрових технологій, наголошуючи на потребі перетворення інституцій, методів вимірювання ефективності та навичок дипломатів [1]. Одночасно аналітичні центри та навчальні програми (наприклад, DiploFoundation, UNITAR) підкреслюють практичну сторону: від оперативного ведення соціальних мереж до використання інструментів аналітики для формування політики та реагування в кризах. Поєднання теорії і практики дозволяє розглядати цифрову дипломатію як багаторівневу дисципліну, котра вимагає як концептуальної ясності, так і рефлексивних інституційних реформ [5].

Практичні інструменти цифрової дипломатії включають соціальні мережі (Twitter, Facebook, Instagram), офіційні блоги і вебсайти, аналітику соціальних медіа, візуалізацію даних, платформи для електронного врядування та інструменти кібербезпеки. Найпомітнішим явищем останнього десятиліття стало так зване «twiplomacy» — пряме звертання лідерів і дипломата до міжнародних і внутрішніх аудиторій через мікроблоги. Водночас досвід демонструє, що присутність у мережі без стратегії та інституційного забезпечення може породжувати кризові ситуації або посилювати інформаційну вразливість; тому державам потрібні політики з чіткими протоколами, стандартами комунікації, системами моніторингу і механізмами координації [8].

Цифрова дипломатія також створює нові виклики довіри, достовірності та інформаційної безпеки. Масштаби дезінформації, використання ботів та маніпуляцій аудиторіями вимагають від дипломатичних служб компетенцій у сфері кібергігієни, fact-checking, а також співпраці з технологічними компаніями і міжнародними інституціями. При цьому ефективність цифрової дипломатії залежить від уміння поєднувати швидкий відклик у соціальних мережах із традиційними каналами багатосторонньої дипломатії, адже в окремих питаннях (наприклад, договірні переговори, конфіденційні консультації) публічна онлайн-

комунікація може бути неефективною або шкідливою. Тому цифрова дипломатія має розглядатися як комплементарна до класичних методів, а не як їх автоматичне замінювання [3].

Окрему роль у розвитку практик відіграє багатовимірний зв'язок між цифровими технологіями та державною стратегією щодо цифрової трансформації суспільства. Країни, які змогли інтегрувати електронне управління, відкриті дані та цифрові сервіси в національні політики, отримують переваги також у зовнішній сфері: вони краще презентують себе як надійні партнери у цифрових ініціативах, можуть пропонувати експертизу з кібербезпеки або електронного урядування та більш ефективно мобілізувати зовнішні комунікації під час криз. Приклади таких практик включають використання цифрових платформ у миробудівних місіях, міжнародних кампаніях з гуманітарної допомоги та кампаніях з протидії дезінформації. Водночас нерівність доступу до технологій серед держав і громадян створює ризик цифрового розриву і посилення асиметрій у міжнародних відносинах [7].

Український контекст демонструє як потенціал, так і проблеми: українські дипломати і політики активніше використовують Twitter і інші платформи для просування наративів, формування міжнародної підтримки та реагування на інформаційні напади, але практики ще потребують стандартизації, професійної підготовки та координації між відомствами. Дослідження, присвячені «twitter-дипломатії» в Україні, показують позитивні ефекти у швидкому інформуванні міжнародної спільноти, але також звертають увагу на ризики репутаційних втрат через непогоджені або емоційні публікації. Такий досвід підтверджує висновок, що цифрова дипломатія — це не лише технічна присутність онлайн, а й організаційна культура, яка поєднує стратегічне планування, професійну комунікацію та компетенції з управління ризиками [6].

Метричні питання та оцінювання впливу цифрової дипломатії залишаються складними: традиційні KPI (кількість підписників, лайків) не дають повної картини впливу на зовнішню політику; потрібні комплексні підходи, які поєднують кількісні дані з якісними вимірюваннями змін у наративі, рівня довіри цільових аудиторій та результатах політичних переговорів. У науковій літературі

пропонуються змішані методи оцінки ефективності, а також підходи, які враховують мультиканальність комунікації й інституційні зміни у дипломатії як результат цифрової трансформації. Це означає, що майбутні дослідження та практичні інструменти повинні фокусуватися на індикаторах результативності, котрі співвідносяться з політичними цілями, а не лише з показниками видимості [9].

Політичні і етичні виміри цифрової дипломатії включають питання приватності, контролю над інформацією, прозорості спонсорованих повідомлень та відповідальності за контент. Держави та міжнародні організації повинні розробляти норми та етичні рамки для застосування цифрових інструментів, включаючи стандарти щодо використання штучного інтелекту в аналізі даних та формуванні комунікацій, а також механізми співпраці з приватним сектором для мінімізації ризиків. Відсутність таких норм може привести до ескалації інформаційних конфліктів та підриву довіри між акторами міжнародної системи [8].

Висновки. Цифрова дипломатія є багатовимірним явищем, що поєднує технологічні, організаційні та політичні виміри; її ефективне використання потребує не лише присутності у цифровому просторі, але й системних змін у дипломатичних інституціях, професійної підготовки кадрів, розвитку інструментів вимірювання та міжнародного співробітництва щодо стандартів і безпеки. Для України та інших держав, що прагнуть підвищити свою впливовість, важливо інвестувати у цифрову компетентність, сформувати міжвідомчі протоколи та розробити етичні норми, які дозволять поєднати оперативну комунікацію з довгостроковими зовнішньополітичними цілями, мінімізуючи ризики інформаційних атак та цифрової нерівності.

Список використаних джерел

1. Bjola C., Holmes M. Digital Diplomacy: Theory and Practice. Abingdon; New York: Routledge, 2015. 252 с.

2. DiploFoundation. Digital diplomacy: geopolitics, new topics & tools / DiploFoundation. — Режим доступу: https://www.diplomacy.edu/topics/digital-diplomacy/ (дата звернення: 17.11.2025).

3. Hocking B. Digital Diplomacy in the Digital Age: Clingendael Report. Clingendael Institute, 2015. — Режим доступу: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/Digital_Diplomacy_in_the_Digital%20Age_Clingendael_July2015.pdf (дата звернення: 17.11.2025).

4. The Digitalization of Diplomacy. QEH Working Paper (Oxford), 2018. — Режим доступу: https://www.qeh.ox.ac.uk/sites/default/files/2023-08/DigDiploROxWP2.pdf (дата звернення: 17.11.2025).

5. UNITAR. United Nations Diplomacy 4.0 Training Programme / UNITAR. — Режим доступу: https://unitar.org/sustainable-development-goals/multilateral-diplomacy/our-portfolio/multilateralism-training/united-nations-diplomacy-40-training-programme (дата звернення: 17.11.2025).

6. Sobel M. Twitter Diplomacy? A Content Analysis of Eight U.S. Embassies / Journal of Social Media Studies. 2016. — Режим доступу: https://thejsms.org/index.php/JSMS/article/download/168/79/808 (дата звернення: 17.11.2025).

7. Twitter-diplomacy: Ukrainian context / Lviv Polytechnic Research. 2018. — Режим доступу: https://science.lpnu.ua/shv/all-volumes-and-issues/volume-4-number-2-2018/twitter-diplomacy-ukrainian-context-research (дата звернення: 17.11.2025).

8. UNECE. We need to build digital diplomacy for a sustainable and inclusive future / UNECE, 02.12.2022. — Режим доступу: https://unece.org/media/news/373653 (дата звернення: 17.11.2025).

9. JILC. Digital diplomacy as a tool of international law / Journal of International Law and Communication, 2025. — Режим доступу: https://jilc.e-science.space/wp-content/uploads/2025/05/JILC_1_2025_03.pdf (дата звернення: 17.11.2025).

МАЛЮКІНА Анастасія

Кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки і менеджменту, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ПРІОРИТЕТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ЦИФРОВОЇ ВІДБУДОВИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Поствоєнна відбудова неможлива без системної цифрової трансформації, яка прискорює відновлення інфраструктури, підвищує стійкість інституцій і відкриває доступ до глобальних ринків. У контексті міжнародних відносин цифрова відбудова виходить за межі технічної модернізації: вона включає узгодження стандартів і регуляцій (зокрема у сфері захисту даних та кібербезпеки), інтеграцію до транснаціональних ланцюгів створення вартості, залучення зовнішнього фінансування, а також розвиток цифрової дипломатії та партнерств «держава–міжнародні організації–бізнес–академія–діаспора». Водночас зберігається низка викликів: інтероперабельність систем і даних, кіберзагрози, дефіцит компетенцій, нерівний доступ до цифрових послуг, ризики технологічної залежності та фрагментації правил.

Метою тез є окреслення пріоритетів досліджень цифрової відбудови з урахуванням міжнародного виміру. До ключових напрямів належать:

1) цифрове державне управління та публічна інфраструктура даних;

2) кіберстійкість і безпекові рамки з урахуванням союзницької взаємодії;

3) правова та регуляторна гармонізація з міжнародними стандартами;

4) цифрова економіка, торгівля й інтеграція в глобальні ланцюги;

5) моделі міжнародного фінансування та вимірювання ефектів допомоги;

6) розвиток людського капіталу й інклюзія.

Теоретичний внесок полягає у поєднанні підходів міжнародних студій, політичної економії та цифрового врядування, а практична значущість — у формуванні дослідницької повістки для політик, здатних прискорити відновлення та поглибити міжнародну інтеграцію.

У теоретико-методологічному вимірі цифрової трансформації вирішальним є осмислення її сутності як глибокої системної зміни бізнес-моделей, організаційних архітектур і корпоративної культури, зумовленої розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. До цієї проблематики долучається широке коло науковців- економістів. Далі подано узагальнений порівняльний огляд ключових дефініцій поняття «цифрова трансформація» в сучасній економічній та управлінській літературі.

Табл. 1 систематизує акценти окремих авторів і дозволяє виокремити спільні риси та відмінності в їхніх підходах до інтерпретації цього феномена.

Таблиця 1

Узагальнене порівняння різних авторів поняття «цифрова трансформація» [5-9]

Автор(и), рік	Визначення поняття «цифрової трансформації»
Westerman, Bonnet & McAfee (2014)	Цифрова трансформація – це використання технологій для радикального покращення результативності або охоплення діяльності підприємств.
Vial (2019)	Цифрова трансформація – це процес, що має на меті поліпшення організації шляхом спричинення суттєвих змін її властивостей через поєднання інформаційних, обчислювальних, комунікаційних та мережевих технологій.
Gartner (n.d.)	Цифрова трансформація – це процес використання цифрових технологій та відповідних можливостей для створення стійкої нової цифрової бізнес-моделі.
Liu (2020)	Цифрова трансформація – це інтеграція цифрових технологій у всі

Автор(и), рік	Визначення поняття «цифрової трансформації»
	сфери діяльності бізнесу з метою вдосконалення існуючих та створення нових операційних процесів і надання більшої цінності клієнтам.
Warner & Wäger (2019)	Цифрова трансформація – це використання нових цифрових технологій (мобільних, штучного інтелекту, хмарних рішень, блокчейну, Інтернету речей) для забезпечення значного покращення бізнес-процесів, що сприяє підвищенню клієнтського досвіду, оптимізації операцій або створенню нових бізнес-моделей.

Виходячи з аналізу табл. 1 та опрацьованих джерел, можна відзначити, що автори сходяться на таких узагальнених тезах:

Системний і масштабний характер змін. Йдеться не про точкове впровадження окремих інструментів, а про глибинне переосмислення бізнес-моделей та процесів.

Технологічна основа. Переважна більшість дослідників окреслює ключові ІКТ (Big Data, AI, хмарні сервіси, IoT), які слугують фундаментом трансформаційних ініціатив.

Орієнтація на користувача та створення бізнес-цінності. У підходах Liu (2020) та Warner & Wäger (2019) акцент зроблено на клієнтському досвіді й формуванні нових джерел доходу як головних результатах цифрової трансформації.

Організаційні та культурні перетворення. За Vial (2019) трансформація охоплює зміну властивостей організації загалом, що передбачає перегляд структури, процесів і корпоративної культури.

Озагальнюючи наведені підходи, пропонуємо інтегроване визначення: цифрова трансформація — це багатокомпонентний і поетапний процес глибинного оновлення бізнес-моделей, організаційних структур і корпоративної культури підприємства через всебічну інтеграцію сучасних цифрових технологій та аналітичних платформ [2–13]. На наш погляд, цей процес охоплює такі складові:

Розвиток цифрової культури — сукупність цінностей, норм, процесів і управлінських практик, що стимулюють широке використання цифрових рішень, самоосвіту працівників і «мислення можливостей» у всіх підрозділах. Зокрема:

– формування середовища інноваційності, відкритості до змін і безперервного навчання (внутрішні Digital Academy, хакатони, програми сертифікації та менторства), що розвивають підхід learning by doing і підвищують технологічну готовність;

– упровадження сучасних підходів до управління (DevOps, Agile, Design Thinking): короткі ітерації, часті релізи, швидке тестування гіпотез та оперативний зворотний зв'язок зменшують ризики та підвищують гнучкість;

– HR-ініціативи з нарощування цифрових компетенцій, щоб інструменти сприймалися не як «додатковий тягар», а як база для продуктивності та кращої роботи з клієнтом.

Реінжиніринг бізнес-моделей — радикальний перегляд створення, доставлення та привласнення цінності через цифрові канали, платформи й сервіси. А саме:

– перехід від лінійних до платформних та екосистемних моделей: побудова партнерських екосистем, де компанія виступає хабом продажів, даних і співпраці (маркетплейси, open banking API);

– сервісна орієнтація (XaaS, Everything-as-a-Service), за якої клієнт оплачує фактичне використання функціоналу замість придбання «заліза»;

– масштабування цифрових каналів взаємодії та інтеграція продажів, логістики, підтримки в єдину платформу для прозорості та скорочення часу взаємодії зі стейкхолдерами.

Інтеграція передових технологій — послідовне вбудовування в процеси AI/ML, Big Data-аналітики, хмарних обчислень, IoT і блокчейну для підвищення операційної ефективності та ухвалення рішень на основі даних. Зокрема:

– використання AI/ML для автоматизації рутинних і аналітичних задач, прогнозування попиту та ризик-скорингу;

– застосування Big Data та аналітики в реальному часі (Data Lake, стрімінг-аналітика) для глибшого розуміння поведінки клієнтів і оптимізації маркетингових витрат;

– хмарні моделі IaaS/PaaS/SaaS для еластичного масштабування ресурсів і зниження CAPEX на IT-інфраструктуру.

Операційна та кіберстійкість — спроможність підтримувати безперервність критичних процесів і швидко відновлювати їх після збоїв чи кібератак. Зокрема:

– впровадження SIEM, APM та оркестрації інцидентів (SOAR) з централізованою кореляцією логів і playbook-сценаріями реагування для скорочення MTTD/MTTR;

– побудова BCP/DRP із використанням відмовостійких хмар, регулярне тестування планів відновлення та георознесене резервування сервісів;

– посилення захисту згідно з ISO/IEC 27001 і NIST: MFA, шифрування даних «у спокої» та «в дорозі», регулярні пентести й навчання персоналу.

Клієнто- та стейкхолдер-центрованість — налаштування бізнес-моделі й цифрових сервісів на максимальне задоволення потреб кінцевих користувачів і партнерів. Зокрема:

– персоналізація продуктів і сервісів на основі даних та AI (єдиний клієнтський профіль) для зростання цінності;

– розгортання платформ з відкритими API та партнерською мережею (інтеграція з fintech-стартапами, корпоративними клієнтами) для швидшого виведення інновацій;

– омніканальні інтерфейси та вбудований фідбек-контур (NPS/CSAT, голосові боти, чат-інтерфейси) для оперативного вдосконалення сервісів.

Післявоєнна адаптація та відновлення — застосування цифрових рішень і управлінських методик для рестарту операцій, логістики й соціально-економічної активності в уражених війною регіонах. Зокрема:

– цифрове відновлення ланцюгів постачання (блокчейн, IoT-датчики) для прозорого трекінгу матеріалів у складних умовах;

– платформи управління реконструкційними проєктами та прозорого залучення інвестицій (crowdsourcing, краудфандинг);

– цифровізація державних послуг, верифікація документів і реєстрація бізнес-ініціатив для швидкої мобілізації ресурсів і стабілізації економіки.

Отже, цифрова трансформація постає як цілеспрямована стратегія, що поєднує технологічні інновації, організаційні зміни, розвиток людського капіталу

та адаптацію до зовнішніх викликів, забезпечуючи стале зростання та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Список використаних джерел

1. *Артюшок В. С. Адаптація стратегічного менеджменту до викликів глобальної економічної нестабільності / В.С. Артюшок, Ю.С. Гринчук, Т.Є. Сігаєва // Наукові інновації та передові технології – 2024 – № 12(40). – С. 211-223.*
2. *Баркін Н. В. Розробка програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу / Баркін Н. В., науковий керівник: О. М. Чупир // Наука сьогодення: від досліджень до стратегічних рішень : матеріали VI Міжнародної студентської наукової конференції, 10 травня 2024 р. – Чернігів, 2024. – С. 18-20.*
3. *Баркова К. О. Взаємозв'язок організаційної культури із стратегією підприємства в умовах мінливого середовища / К. О. Баркова // Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця: матер. міжнар. наук. конф. – 2018. – С. 13-15.*
4. *Глобальні проблеми сучасності : підручник / В. С. Бакіров, А. П. Голіков, О. В. Азаренкова та ін. ; за ред. В. С. Бакірова (голова), А. П. Голікова, О. А. Довгаль [та ін.] ; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. – 632 с.*
5. *Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин : колективна монографія / кол. авт. ; за ред. О. А. Довгаль, Н. А. Казакова. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. – 540 с.*
6. *Гриценко А. М. ІТ-інфраструктура банків: виклики та рішення. – Харків: Фінанси і технології, 2023. – 215 с.*
7. *Громенкова С. В. Підвищення рівня економічної складності як фактор зростання української економіки / С. В. Громенкова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2020. – Вип. 29. – С. 31–37. – Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство.*
8. *Гуткевич С. О. Міжнародна економіка : підруч. / С. О. Гуткевич, М. Д. Корінько, Ю. М.Сафонов. – 3-тє вид., переробл. та допов. – Харків : Вид-во Діса Плюс, 2021. – 428 с.*
9. *Данік Наталія, Торлопов Артемій. Вплив цифрової трансформації на банківський сектор України. International Science Journal of Management, Economics & Finance. Vol. 3, No. 3, 2024, pp. 95-103. doi: 10.46299/j.isjmef.20240303.09*
10. *Лойшин А. Аналіз наукових положень ресурсних концепцій в економічній теорії і теорії стратегічного управління. Journal of Scientific Papers "Social Development and Security". 2021. Vol. 11, № 3. P. 41–55. DOI: 10.33445/sds.2021.11.3.4*
11. *Міністерство економіки України : веб-сайт. URL: https://me.gov.ua/ (дата звернення: 01.11.2024).*
12. *Про цифрові активи: Закон України № 2074-IX від 17.02.2022. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20 (дата звернення: 14.04.2025).*
13. *Технології сучасних міжнародних відносин : колективна монографія / І. В. Іващенко, О. Ю. Висоцький, В. О. Пермінов та ін. ; за заг. ред. І. В. Іщенка ; Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, каф. міжнародних відносин. – Дніпро : Акцент ПП, 2021. – 292 с.*

ЧЕРНУХА Тетяна

к.е.н., доцент кафедра Міжнародної економіки і менеджменту
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІЗНЕС-СТРАТЕГІЙ: ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ЗМІН У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Формування стратегії змін у бізнесі в умовах цифрової трансформації набуває особливої важливості в сучасному управлінні, зважаючи на зростаючий вплив технологій на всі аспекти підприємницької діяльності. Цифрова економіка генерує нові підходи до управління, змінюючи традиційні бізнес-моделі, способи взаємодії з клієнтами та принципи організації бізнес-процесів. Для компаній цифрова трансформація є не лише впровадженням нових технологій, а й стратегічним пріоритетом, який допомагає зберегти конкурентоспроможність і адаптуватися до швидкозмінного середовища.

Процес цифрової трансформації бізнесу полягає у всебічному застосуванні цифрових рішень, таких як автоматизація діяльності, обробка великих даних, використання хмарних платформ та штучного інтелекту. Завдяки цьому можна оптимізувати операційну ефективність, покращити якість обслуговування клієнтів та відкрити нові джерела доходів. Крім того, цифрові технології створюють сприятливі умови для реалізації інноваційних бізнес-моделей, основаних на аналізі даних і використанні цифрових каналів комунікації [6].

Створення стратегії змін у бізнесі починається з оцінювання цифрової зрілості компанії та визначення пріоритетних напрямів трансформації. Аналіз поточного стану допомагає виявити як сильні, так і слабкі сторони організації, одночасно окреслюючи можливості та ризики зовнішнього середовища. На основі цього аналізу формуються стратегічні цілі трансформації, які повинні відповідати принципам SMART: бути конкретними, вимірюваними, досяжними, релевантними і визначеними у часі.

Для успішної реалізації стратегії важливо створити детальний план дій, який охоплює інтеграцію цифрових технологій у ключові бізнес-процеси, оновлення організаційної структури, впровадження сучасних підходів до управління персоналом і розвиток культури інновацій. Особливу увагу слід приділяти адаптації працівників

до нових умов роботи, що передбачає навчання, мотивацію та активне залучення співробітників до процесу трансформації.

Автоматизація бізнес-процесів відіграє критичну роль у цифровій трансформації, сприяючи скороченню витрат, зниженню ризику помилок і прискоренню виконання операцій. Важливим елементом також є використання аналітичних систем для обробки великих масивів даних, що дає можливість приймати обґрунтовані управлінські рішення. Успіх впровадження змін значною мірою залежить від застосування гнучких методів управління проектами, таких як Agile і Scrum, які дозволяють швидко адаптуватися до змін як всередині компанії, так і поза її межами.

Сучасні виклики, зокрема війна в Україні, значно підсилюють потребу в цифровій трансформації як важливому механізмі для забезпечення стійкості бізнесу. У кризових умовах підприємства змушені оперативно адаптуватися до змін, впроваджуючи віддалені робочі формати, посилюючи кібербезпеку, переходячи на використання хмарних платформ для управління даними та бізнес-процесами. Цифрові технології також відіграють ключову роль в оптимізації логістики, релокації виробничих потужностей і підтримці взаємодії з клієнтами.

Формування напрямів стратегічного розвитку з урахуванням особливостей цифрової економіки дає можливість чітко визначити цілі, ключові показники ефективності, продуктивності та заходи для їхньої реалізації. Впровадження таких заходів потребує вибору бізнес-моделі, яка відповідає сучасним вимогам ринку та умов цифрового менеджменту [3].

Основною метою стратегії розвитку кожного підприємства залишається збільшення вартості бізнесу. Це досягається шляхом зростання чистих грошових потоків і вартості активів. Збільшення чистих грошових потоків відбувається через підвищення прибутку та оптимізацію боргових зобов'язань. Активи набувають більшої цінності завдяки розширенню бази клієнтів, які обирають бренд, а також створенню унікальної продукції через інноваційні технології й патенти у сфері розробок.

Оптимізація витрат забезпечується роботизацією виробничих процесів, автоматизацією ключових бізнес-операцій, моніторингом постачальників і побудовою ефективних відносин із ними. Розширення доходів можливе завдяки поширенню

онлайн-каналів продажу, формуванню конкурентоспроможних цін, а також створенню якісної продукції відповідно до потреб ринку [5].

При формулюванні цілей взаємодії з клієнтами доцільно використовувати готові стратегії, такі як клієнтоорієнтований підхід, просування через цифровий контент або швидке введення товарів і послуг на ринок. Фінансове зростання забезпечується збільшенням онлайн-продажів і зростанням клієнтської бази. Досягнення поставлених фінансових показників можливе при розширенні кількості клієнтів до 16,5 мільйона. При цьому важливо прагнути до того, щоб всі клієнти були в курсі інформації щодо товарів, акцій та пропозицій. Такі результати досягаються завдяки впровадженню цифрових технологій і функціональних сервісів для покупців, адже мінімум 90 відсотків клієнтів мають активно взаємодіяти з цифровим контентом.

Розширення каналів онлайн-продажів реалізується через створення зручних на цифровому порталі сервісів для покупців одягу й косметики, а також доступного контенту. Кількість клієнтів можна збільшити за рахунок випуску затребуваної продукції, врахування світових тенденцій у моді та персоналізації товарів завдяки цифровим рішенням.

Скорочення строків виробництва й оперативне оновлення цифрового контенту сприяють швидкому виходу на ринок продуктів із високим попитом. Інформування клієнтів про акції й новинки забезпечується інтегрованими цифровими сервісами підтримки, які дозволяють миттєво отримувати актуальні дані [1].

Моніторинг портфоліо конкурентів і впровадження найкращих практик у сфері цифрового контенту дозволяє запропонувати клієнтам більш доступні та функціональні рішення. Крім того, участь клієнтів у створенні цінності підтримується завдяки інтеграції їхніх ідей і взаємодії через відповідні цифрові платформи, що залучають на різних етапах розробки продуктів.

У процесі розробки косметичних засобів і одягу важливо враховувати реальні потреби та вподобання клієнтів, залучаючи їх до створення ланцюжків доданої цінності. У сучасних умовах особливого значення набуває оперативне реагування на запити ринку через пропозицію продукції та послуг, які користуються попитом [2].

Досягнення клієнтських орієнтирів забезпечується впровадженням таких заходів, як онлайн-просування продуктів і послуг, організація взаємодії на цифрових платформах, розробка функціонального цифрового контенту, використання

роботизованих виробничих процесів, інтеграція онлайн-порталів із торговими майданчиками для комунікації з клієнтами, а також застосування методологій SCRUM і Agile для оптимізації ланцюжків доданої цінності.

Близько 90% клієнтів здійснюють взаємодію з компанією через спеціально розроблені сервіси, які забезпечують зручний та ефективний доступ до цифрової платформи. При цьому кожен клієнт повинен мати доступ до цифрового контенту, який надає детальну інформацію про характеристики й переваги продукції компанії.

Цифрова архітектура компанії базується на інтеграції 90% бізнес-процесів із онлайн-майданчиками для клієнтського обслуговування та використанні 90% роботизованих технологій у виробничих процесах. Застосування сучасних інструментів управління для реалізації ланцюжків доданої цінності сприятиме підвищенню ефективності операційної діяльності.

Досягнення високої продуктивності бізнес-процесів можливе завдяки залученню кваліфікованих кадрів, впровадженню інноваційних технологій і розвитку цифрового середовища. Необхідно також забезпечити впровадження інтелектуальних інформаційних систем для автоматизації виробництва, розробки сучасної цифрової платформи та сервісів для динамічної взаємодії між клієнтами й компанією [7].

Для підвищення професійного рівня персоналу важливо організовувати навчання щодо використання новітніх цифрових технологій і інформаційних систем. Крім того, варто враховувати потенційні ризики. Хоча продукти компанії мають інноваційний і унікальний характер з високим попитом у багатьох країнах, можливі ризики полягають у появі замінників або нових конкурентів, які пропонують доступніші або популярніші товари.

Ризики взаємодії з клієнтами включають зниження платоспроможності населення, що може негативно вплинути на споживчий попит. Також технологічний прогрес часто потребує значних фінансових вкладень, особливо якщо йдеться про закупівлю іноземного обладнання, що збільшує загальну вартість впровадження нових технологій.

Існує ймовірність підвищення цін на продукцію компанії через зростання вартості ресурсів. Водночас, таке подорожчання може призвести до зменшення попиту та втрати до 20% клієнтів.

Таким чином, розробка стратегії змін у бізнесі в умовах цифрової трансформації є складним і багатогранним процесом, що включає етапи аналізу, планування, впровадження та моніторингу змін. Цифрова трансформація не тільки сприяє покращенню ефективності роботи підприємства, але й дозволяє адаптуватися до нових умов цифрової економіки та кризових ситуацій. Успішне впровадження цієї стратегії потребує інвестицій у сучасні технології, розвиток персоналу та застосування інноваційних методів управління, забезпечуючи довгостроковий розвиток і конкурентні переваги організації.

Список використаних джерел

1. *Герасимчук О., Романенко В. (2020). Управління бізнес-процесами в умовах цифрової трансформації. Львів: Львівська політехніка. 312 с.*
2. *Голіков А., Черномаз П., Дейнека О., Позднякова Л. (2002) Економіка зарубіжних країн. Київ: Центр учбової літератури. 464 с.*
3. *Козак Ю., Барановська М., Смичек С. (2013) Міжнародний маркетинг. Київ: Центр учбової літератури. 302 с.*
4. *Котлер Ф., Картаджая Х., Сетьяван І. Маркетинг (2024) 5.0: Технології для людства. Київ: КМ-Букс. 280 с. ISBN 978-966-9488-98-5.*
5. *Ларіна Я. (2022) Цифрова трансформація бізнесу: теорія та практика. Київ: Видавничий дім «Кондор». 312 с.*
6. *Мельник С., Ткаченко І. (2021). Цифрова економіка та інноваційний розвиток підприємств. Київ: Наукова думка. 248 с.*
7. *Чернуха, Т. (2025). Аутсорсинг у міжнародному маркетингу: ефективність та оптимізація бізнес-процесів. ГРААЛЬ НАУКИ: міжнар. наук. журнал. 2025. № 56. С. 134-140.*

ФЕДОРЕНКО Олена

студентка IV курсу, навчально-науковий інститут менеджменту і маркетингу, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І АВТОМАТИЗАЦІЯ У МЕДІА: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ЖУРНАЛІСТИКИ

У сучасному світі цифрові технології набувають дедалі більшого значення, а автоматизація та штучний інтелект (ШІ) стають невід'ємною частиною медійної сфери. Вони змінюють процеси створення та поширення новин, впливають на перевірку фактів та виробництво контенту. Водночас нові можливості супроводжуються серйозними викликами: складністю відрізнити реальні події від штучно створеного контенту, ризиком маніпуляцій інформацією та впливом на критичне мислення громадян.

Дослідження цих процесів є надзвичайно актуальним, оскільки дозволяє оцінити як позитивні, так і негативні наслідки впровадження ШІ у журналістиці,

зрозуміти трансформацію медія і передбачити потенційні ризики для інформаційної безпеки та якості контенту.

Уже сьогодні ШІ використовується принаймні 22% українських редакцій на постійній основі [1]. До основних функцій відносяться: розшифровка інтерв'ю, допомога у створенні візуального контенту для матеріалів, написання статей, репортажів на інших текстових матеріалів, генерація заголовків та лідії до текстів тощо. Такі інструменти дозволяють значно економити час і ресурси редакції та підвищувати швидкість обробки великого обсягу інформації – що безперечно впливає на продуктивність редакції [4].

Проте задля збереження стандартів журналістики було запропоновано наступний ряд умов при використанні штучного інтелекту [3]. До них відносяться:

- Прозорість – читачі повинні бути поінформовані, коли матеріал створено за допомогою ШІ;
- Дотримання етичних стандартів – забезпечення правдивості, точності, неупередженості, відсутності дискримінації та поваги до приватного життя;
- Оцінка ризиків – регулярний аналіз потенційних загроз і негативних наслідків використання ШІ;
- Зважене використання – рішення про застосування ШІ має бути обґрунтованим і відповідати редакційним принципам;
- Перевірка фахівцем – контент, створений ШІ, обов'язково переглядає та редагує журналіст.

Проте, разом з можливостями зростає й кількість ризиків. Так, до основних побоювань медійників та журналістів відноситься використання ШІ та платформ на його основі для створення та поширення пропаганди, дезінформації та фейків [2]. Це ускладнює обробку інформації, збільшує обсяг матеріалів, які потрібно перевіряти, і створює ризик поширення помилкових чи маніпулятивних новин серед аудиторії.

Окрім цього, ШІ активно використовує журналістські матеріали різних видань для навчання власних моделей [2]. Це викликає значне занепокоєння серед медійників та журналістів, адже контент, створений авторами, часто застосовується без їхньої згоди та без належного посилання на джерело. Журналісти вимагають,

щоб їхні матеріали були захищені від несанкціонованого використання штучним інтелектом, адже це впливає не лише на авторські права, а й на трафік видань. ШІ підсумовує та агрегує інформацію, створюючи короткі версії новин, що зменшує потребу читачів у відвідуванні сайтів першоджерел і, як наслідок, може знижувати доходи та вплив редакцій у медійному просторі.

Отже, впровадження штучного інтелекту у сферу журналістики відкриває нові можливості для підвищення ефективності роботи редакцій, автоматизації рутинних процесів та створення інноваційних форматів контенту. Водночас ці переваги супроводжуються серйозними ризиками, серед яких — загроза поширення дезінформації, порушення авторських прав та зниження рівня довіри до медіа. Тому особливо важливим завданням сучасної журналістики є розроблення чітких етичних і правових норм використання ШІ, які б забезпечували баланс між технологічним прогресом і професійними стандартами.

Подальші дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на вдосконалення алгоритмів ШІ для забезпечення їхньої прозорості, достовірності та відповідальності у створенні контенту. Не менш важливим залишається питання підготовки журналістів до роботи з новими інструментами — формування цифрової грамотності, критичного мислення та розуміння принципів функціонування технологій. Саме від поєднання технологічної інноваційності та професійної етики залежить, чи стане штучний інтелект партнером журналіста, а не загрозою для якісної журналістики майбутнього.

Список використаних джерел

1. Машкова, Я. (2024, June 28). *Українські медіа та штучний інтелект. Як редакції залучають ШІ для створення контенту?* [Інститут масової інформації]. https://imi.org.ua/monitorings/ukrayinski-media-ta-shtuchnyj-intelekt-yak-redaktsiyi-zaluchayut-shi-dlya-stvorennya-kontentu-i62217

2. *Ризики ШІ та нових форматів: що чекає журналістику в 2024-му*. (2024, January 24). [Інтерньюз Україна]. https://internews.ua/opportunity/Media_lifehack_what_awaits_journalism_in_2024

3. *ШІ в українських медіа: виклики, можливості та позиція Національної ради*. (2025, August 15). [Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення]. https://webportal.nrada.gov.ua/shi-v-ukrayinskyh-media-vyklyky-mozhlyvosti-ta-pozytsiya-natsionalnoyi-rady/

4. *World Press Freedom Day 2025: Reporting in the Brave New World: the Impact of Artificial Intelligence on Press Freedom and the Media*. (2025). 3. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000392965.locale=en

Науковий керівник: Наумік-Гладка К. Г., доктор економічних наук, професор кафедри туризму, навчально-науковий інститут менеджменту і маркетингу, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ПЕТРЕНКО Дар'я

студентка IV курсу, кафедра міжнародної економіки і менеджменту, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобалізація є комплексним процесом, який спричинив інтеграцію регіональних економік, суспільств та культур, розвиток комунікацій, транспорту та торгівлі, посилення конкуренції, нові умови і тренди розвитку глобального ринку, що стимулювало швидку розробку нових продуктів (Моторин, Шлюсарчик, Жеглен, 2021, с. 67–78).

Датою зародження електронної комерції вважають 11 серпня 1994 року, коли відбувся перший продаж компакт-диску через американську ритейл-платформу NetMarket. Відтоді індустрія електронної комерції (e-commerce) демонструє невпинне зростання по всьому світу. Ця трансформація торгівлі змінила моделі поведінки багатьох компаній і споживачів.

Електронна комерція відіграє в цьому процесі ключову роль, оскільки вона усуває бар'єри для виходу на нові ринки, що дозволяє компаніям з різних країн взаємодіяти та конкурувати на світовому рівні. Завдяки таким спеціалізованим платформам, як Amazon чи Alibaba, навіть малі та середні компанії отримують можливість легко виходити на світові ринки, залучаючи нових клієнтів. Це надає бізнесу інструменти для розширення аудиторії, збільшення продажів та пошуку нових можливостей для зростання (Воробйова, Крупський, 2024). Під електронною комерцією розуміють процес купівлі та продажу товарів і послуг, а також передачу коштів або даних через електронні мережі, насамперед через Інтернет (Бундз, Перун, 2025, с. 308–314).

Електронна комерція в умовах глобалізації передбачає використання цифрових технологій для здійснення торговельних та фінансових операцій між суб'єктами у всьому світі. Глобалізація розширила ринки збуту, дозволивши бізнесам продавати товари та послуги в різних країнах через інтернет, що сприяло зростанню обсягів торгівлі та появі нових бізнес-моделей, таких як B2C (бізнес-споживач) та B2B (бізнес-бізнес). Важливими аспектами є також електронні платежі, маркетинг, логістика та підтримка клієнтів, що роблять транзакції ефективнішими. Особливого значення e-commerce набуває у періоди глобальних криз та воєнних конфліктів як один із ключових інструментів здійснення електронного бізнесу на міжнародному рівні.

До ключових факторів, що стимулюють розвиток електронної комерції в різних країнах світу належать: рівень розвитку технологічної інфраструктури, стабільність політичної системи, а також рівень добробуту та освіти населення. Обсяги світової роздрібної електронної комерції невпинно зростають протягом 2014-2023 рр., що вказує на стійку тенденцію до сталого розвитку (рис. 1) (Моторин, Шлюсарчик, Жеглен, 2021, с. 67–78).

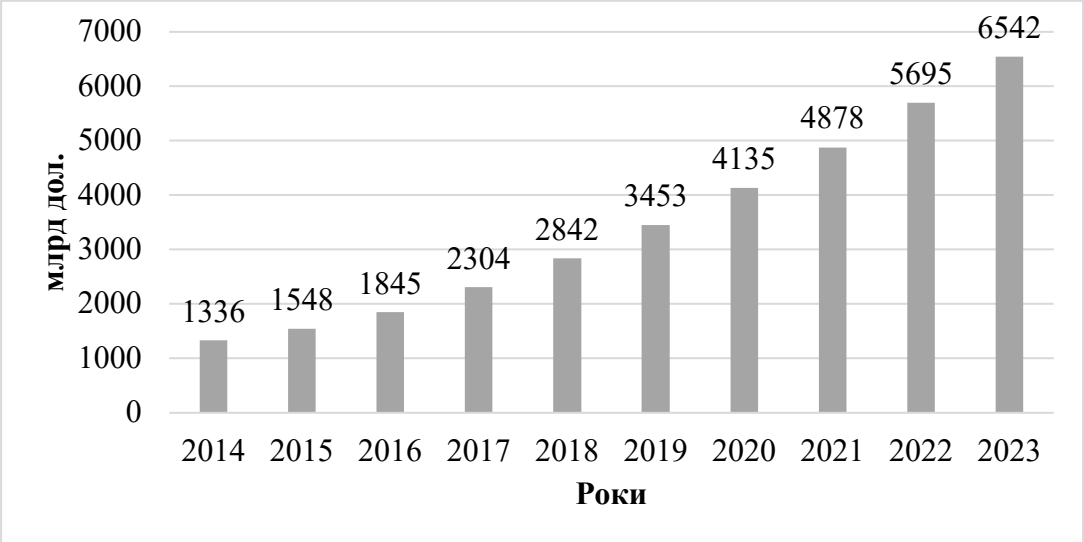

Рис. 1. Обсяг електронних продажів у всьому світі, 2014-2023 рр.

На сьогодні до найбільших ринків електронної торгівлі у світі відносять ринки Китаю, США, Великобританії, Японії, Німеччини, Франції, Південної Кореї, Канади та Бразилії. Китай наразі є найбільшим ринком e-commerce у світі, де домінують дочірні компанії Alibaba Group (Taobao, Alibaba.com, Tmall та ін.). Річне зростання тут досягає 35%, що робить Китай одним із найбільш динамічних ринків. США посідають

друге місце серед країн за обсягом електронної торгівлі, завдяки таким гігантам, як Amazon та eBay. Amazon є однією з найдорожчих компаній світу, другою за величиною технологічною компанією за доходами та другим за величиною роботодавцем у США. Великобританія, попри свої відносно невеликі розміри, є також однією з провідних країн у сфері e-commerce, займаючи третє місце. Найбільшими сайтами є Amazon UK, Argos та Play.com. Японія посідає четверте місце в рейтингу. Rakuten, провідна японська платформа e-commerce, за останні роки придбала значну кількість відповідних веб-сайтів по всьому світу (Бундз, Перун, 2025, с. 308–314).

Відповідно до досліджень Sellers Commerce, у 2025 р. обсяг глобальних продажів у сфері електронної комерції досягне 6,86 трлн дол., що на 8,37% більше, ніж у 2024 р. Протягом 2025-2027 рр. прогнозується подальше зростання з середнім щорічним показником у 7,8%, що дозволить досягти рівня 8 трлн дол. у 2027 р. Це означає, що темпи розвитку електронної торгівлі більш ніж удвічі перевищуватимуть темпи зростання традиційного роздрібного сектору, підтверджуючи перетворення електронної комерції на один з найбільш вигідних і перспективних напрямів для бізнесу у світі (Бундз, Перун, 2025, с. 308–314).

Попри значні переваги, які електронна комерція відкриває для бізнесу, її ведення нерозривно пов'язане з низкою специфічних ризиків. Насамперед, це загрози кібербезпеці. Різноманітні кібератаки можуть призвести до втрати даних, значних фінансових збитків та підриву довіри клієнтів, що вимагає постійних інвестицій у покращення систем захисту. Правові виклики, пов’язані з розбіжностями в законодавстві різних країн щодо прав споживачів, оподаткування чи безпеки даних, суттєво ускладнюють вихід на міжнародну арену та вимагають ретельної адаптації бізнес-процесів. Економічна нестабільність, включно зі змінами в загальних економічних умовах та коливаннями валютних курсів, безпосередньо впливає на споживчий попит та загальну прибутковість. Не менш важливими є культурні відмінності, адже різниця у споживчих звичках робить неефективними існуючі стратегії та зумовлює необхідність глибшого дослідження ринку. Чітке бачення та проактивне управління цими ризиками є однією з найважливіших складових успіху компаній на ринку електронної комерції (Воробйова, Крупський, 2024).

Отже, електронна комерція є одним із ключових рушіїв глобалізації, сприяючи інтеграції світових ринків і формуванню нових бізнес-моделей. Її розвиток забезпечує

зростання міжнародної торгівлі, створює можливості для виходу компаній будь-якого масштабу на глобальний рівень і стимулює економічний прогрес. Водночас динамічний розвиток e-commerce супроводжується викликами у сфері кібербезпеки, правового регулювання та міжкультурних відмінностей. Тому успіх у цій сфері потребує адаптивності, інноваційності та стратегічного управління ризиками.

Список використаних джерел

1. Моторин, Р., Шлюсарчик, Б., Жеглен, П. (2021). Електронна комерція в епоху глобалізації. Scientia fructuosa, 136(2), 67–78.

2. Воробйова, В., Крупський, О. (2024). Аналіз електронної комерції як драйвера глобалізації: можливості для бізнесу та ризики. Challenges and Issues of Modern Science, 3.

3. Бундз, Р., Перун, Т. (2025). Електронна комерція в умовах глобалізації: правові аспекти та євроінтеграційний вимір. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права, 45, 308–314.

Науковий керівник: Козуб В., кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри міжнародної економіки і менеджменту, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

ПАВЛОВА Тетяна

доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ПАВЛОВ Роман

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та управління підприємствами, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ТРАНСФОРМАЦІЯ B2B-ЕКОСИСТЕМ В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Впровадження технологій штучного інтелекту (ШІ) у бізнес-процеси створює фундаментальні зміни в природі міжорганізаційних відносин, особливо в B2B-екосистемах. За оцінками McKinsey & Company (2023), генеративний ШІ може щорічно додавати від 2,6 до 4,4 трильйонів доларів до глобальної економіки. Однак ці оптимістичні прогнози контрастують з тривожною статистикою: лише 10% компаній отримують значні фінансові вигоди від впровадження ШІ (Ransbotham et al., 2020). Цей парадокс вимагає переосмислення теоретичних підходів до розуміння трансформаційного впливу ШІ на бізнес.

Традиційні пояснення невдач ШІ-проєктів зосереджуються на технічних факторах. Однак коли алгоритми починають визначати, хто є «цінним» партнером, що становить «оптимальну» транзакцію, вони не просто автоматизують практики – вони переозначують онтологію бізнесу.

Для осмислення цих змін ми пропонуємо концептуальну модель, що синтезує три філософські перспективи: диспозитив влади-знання Мішеля Фуко, теорію симуляції Жана Бодрійяра та концепцію антикрихкості Нассіма Талеба. Ця триадична модель дозволяє аналізувати ШІ-трансформацію B2B через три виміри: владу-знання, симуляцію (гіперреальну цінність) та антикрихкість (еволюційну адаптацію).

Фуко визначає диспозитив як гетерогенний ансамбль дискурсів, інституцій, архітектурних форм, регулятивних рішень і філософських пропозицій – усього, що сказане і несказане (Foucault, 1977). У контексті ШІ, диспозитив набуває специфічної форми algorithmic governmentality (Rouvroy, 2013) – режиму управління, де алгоритми стають інструментами влади-знання, що структурують організаційну реальність.

На відміну від традиційної дисциплінарної влади, algorithmic governmentality діє через передбачення та превентивне моделювання. Як зауважує Rouvroy (2013), алгоритмічне управління оперує не суб'єктами, а профілями, створеними з відстеженням цифрових слідів. У B2B-контексті це означає, що організації оцінюються та класифікуються не на основі їхніх заявлених намірів чи історичних досягнень, а через алгоритмічно конструйовані профілі «надійності», «прибутковості» або «ризику».

Ми вводимо концепцію метадиспозитиву ШІ – диспозитиву другого порядку, що перекодує механізми влади-знання в цифровому капіталізмі. Якщо класичний диспозитив Фуко структурує відносини влади через дискурси та інституції, метадиспозитив ШІ оперує на мета-рівні, визначаючи правила формування самих диспозитивів (Foucault, 1977). Він встановлює, як мають конструюватися категорії, як розподілятиметься видимість, як визначатиметься «істина» про бізнес-процеси.

Бодрійяр стверджує, що в постмодерному суспільстві репрезентації більше не відсилають до реальності, а створюють свою власну – симулякри без оригіналу

(Baudrillard, 1981). У контексті ШІ-опосередкованих B2B-відносин відбувається подібна трансформація: алгоритмічні моделі не просто представляють ринкові реальності, а активно конструюють їх.

Коли ціноутворення визначається алгоритмами машинного навчання, що аналізують мільйони параметрів у реальному часі, виникає питання: чи відображають ці ціни «справжню» ринкову вартість, чи радше створюють новий порядок вартості, який існує лише у віртуальному просторі алгоритмічних обчислень? Коли система рекомендацій партнерів формує нову реальність довіри та репутації, незалежну від історичних відносин, ми маємо справу з класичним прикладом бодрійярівської гіперреальності.

Ми пропонуємо поняття алгоритмічної вартості як нової форми вартості, що визначається здатністю об'єктів бути «читабельними» для алгоритмів. Алгоритмічна вартість визначається інтерфейсом між даними та алгоритмами. Організація або продукт мають вартість остільки, оскільки вони можуть бути представлені в форматі, доступному для алгоритмічної обробки та інтеграції у цифрові екосистеми.

Талеб визначає антикрихкість як властивість систем не просто витримувати стрес та волатильність, а активно отримувати від них вигоду (Taleb, 2012). На відміну від стійкості (resilience), яка означає здатність повертатися до попереднього стану після шоку, антикрихкість передбачає покращення через стрес.

У контексті ШІ-трансформації B2B антикрихкість набуває специфічного значення. ШІ-системи можуть створювати організаційну антикрихкість через модульність, надмірність, варіабельність та оптіональність. Однак парадокс полягає в тому, що ті самі системи можуть створювати крихкість через надмірну оптимізацію, складність взаємозв'язків, залежність від даних та алгоритмічний моно-культуризм.

Інтеграція трьох філософських перспектив створює багатовимірну модель розуміння ШІ-трансформації B2B. Кожен вимір – algorithmic governmentality, симуляція та антикрихкість – надає унікальну аналітичну лінзу, але справжня аналітична сила виникає з їхнього перетину.

Вимір Фуко (влада-знання) розкриває механізми алгоритмічного управління та контролю. Вимір Бодрійяра (симуляція) показує, як створюється гіперреальність цінності та відносин. Вимір Талеба (антикрихкість) аналізує здатність систем процвітати в умовах невизначеності. Разом вони формують триадичний простір, де кожна точка представляє специфічну конфігурацію ШІ-трансформації.

Перетин усіх трьох вимірів створює емерджентні феномени. Симулятивна антикрихкість виникає, коли організації розвивають здатність адаптуватися не до реальних ринкових умов, а до алгоритмічно конструйованих симуляцій. Алгоритмічний автопоезис описує ситуацію, коли ШІ-системи починають самовідтворюватися та еволюціонувати, створюючи власні цілі та критерії ефективності, незалежні від людських інтенцій.

Триадична концептуальна модель, що синтезує теорії Фуко, Бодрійяра та Талеба, надає нове теоретичне обґрунтування для розуміння ШІ-трансформації B2B-екосистем. На відміну від лінійних технодетерміністських підходів, ця модель розкриває складну динаміку влади-знання, симуляції та антикрихкості, що виникає при впровадженні ШІ.

Введені концепти метадиспозитиву ШІ та алгоритмічної вартості розширюють теоретичний апарат досліджень цифрової трансформації, показуючи, як ШІ не просто оптимізує існуючі процеси, а переозначує саму онтологію бізнесу. Модель також має практичну цінність, надаючи навігаційний інструмент для позиціонування організацій у просторі ШІ-трансформації та вибору оптимальних траєкторій розвитку.

Список використаних джерел

1. Baudrillard, J. (1981). Simulacra and Simulation. University of Michigan Press.

2. Foucault, M. (1977). Discipline and Punish: The Birth of the Prison (A. Sheridan, Trans.). Vintage Books. (Original work published 1975).

3. McKinsey & Company. (2023). The Economic Potential of Generative AI: The Next Productivity Frontier. https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/the-economic-potential-of-generative-ai-the-next-productivity-frontier.

4. Ransbotham, S., Khodabandeh, S., Kiron, D., Candelon, F., Chu, M., & LaFountain, B. (2020). Expanding AI's Impact with Organizational Learning. MIT Sloan Management Review. https://sloanreview.mit.edu/projects/expanding-ais-impact-with-organizational-learning/

5. Rouvroy, A. (2013). The end(s) of Critique: Data Behaviourism Versus due Process. In M. Hildebrandt & K. de Vries (Eds.), Privacy, Due Process and the Computational Turn: The Philosophy of Law Meets the Philosophy of Technology (pp. 143-167). Routledge.

6. Taleb, N. N. (2012). Antifragile: Things that Gain from Disorder. Random House.

КОВТУН Денис
Студент ІІІ курсу, кафедра міжнародних відносин і політичної філософії, факультет міжнародних відносин та журналістики, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ЕТИЧНІ ТА КОМУНІКАТИВНІ ВИКЛИКИ В МІЖНАРОДНІЙ ЦИФРОВІЙ ДИПЛОМАТІЇ

У сучасних умовах глобальної взаємодії інформаційний простір став ключовим середовищем реалізації міжнародної дипломатії. Держави, міжнародні організації, недержавні актори та окремі суспільні спільноти дедалі частіше використовують цифрові платформи для формування образу держави, просування політичних інтересів, налагодження міжкультурних зв'язків і впливу на міжнародну громадську думку. Таке явище отримало назву «цифрова дипломатія» – комплекс дій, пов'язаних із використанням цифрових каналів комунікації для підтримки зовнішньополітичних завдань. Разом із тим, цифровізація дипломатичного процесу породжує низку етичних та комунікативних викликів, пов'язаних із достовірністю інформації, маніпуляціями, взаємодією культур, інформаційною безпекою та підтримкою міжнародної довіри.

Традиційно дипломатія спиралася на особисті контакти, закритість переговорів та контроль за поширенням інформації. З переходом до мережевих форм комунікації модель міждержавної взаємодії радикально змінилася. Країни отримали можливість звертатися не лише до урядів інших держав, але й до їхнього населення, формуючи сприйняття своєї політики на глобальному рівні. За концепцією «м'якої сили» Дж. Ная, вплив держави зростає тоді, коли вона здатна переконувати інших діяти не через примус, а через привабливість власних цінностей і культурних норм **(Nye, 2004, pp. 55–56)**. Цифрова дипломатія стала одним із ключових інструментів такої форми впливу, адже соціальні мережі та глобальні інформаційні платформи дозволяють формувати позитивний міжнародний імідж швидко і масштабно.

Однак відкритість і масовість цифрової комунікації створюють низку етичних пасток. По-перше, у цифровому середовищі значно зростає ризик маніпулювання інформацією. Фейки, інформаційні атаки, спрямовані кампанії з

дезінформації та пропаганди перетворилися на інструмент політичної боротьби і впливу на міжнародну громадську думку. У цифровому просторі межа між правдивим повідомленням і навмисною маніпуляцією часто є розмитою, що ускладнює формування об'єктивного розуміння міжнародних подій. Крім того, високі швидкості поширення інформації призводять до того, що спростування фейків зазвичай запізнюється і не зменшує їхнього негативного ефекту.

По-друге, цифрова дипломатія ставить питання про достовірність джерел інформації. В умовах мережевої комунікації аудиторія дедалі частіше черпає міжнародні новини не з офіційних джерел, а зі сторінок блогерів, лідерів думок та інфлюенсерів. Це означає, що дипломатична комунікація фактично виходить за межі контрольованих каналів і опиняється в середовищі, де етичні стандарти не є визначеними. Як зазначає М. Кастельс, у мережевому суспільстві влада переходить до тих, хто здатний управляти потоками інформації та контролювати її інтерпретацію **(Castells, 2013, p. 102)**. Таким чином, цифрова дипломатія неминуче стикається з конкуренцією між офіційними та неофіційними інформаційними майданчиками.

По-третє, цифрова дипломатія ставить питання культурної відповідальності. Дипломатичне повідомлення, яке спрямоване на аудиторію іншої країни, повинно враховувати її ментальні, історичні, мовні та культурні особливості. Порушення таких норм здатне призвести до міжнародних конфліктів, непорозумінь і погіршення міждержавних відносин. У глобальних мережах це ускладнюється тим, що повідомлення може миттєво перетинати культурні кордони і бути неправильно інтерпретованим.

По-четверте, виникає питання приватності та захисту особистих даних. Багато дипломатичних кампаній використовують технології аналізу великих даних для визначення настроїв аудиторії та підвищення ефективності політичної комунікації. Проте межа між стратегічною оцінкою соціальних процесів і неетичним збором інформації про громадян є дуже тонкою і може призводити до зловживань, що завдають шкоди довірі до державних інституцій на міжнародній арені.

По-п’яте, інформаційна зброя стала повноцінним інструментом зовнішньополітичної діяльності. Сучасні конфлікти все частіше супроводжуються інформаційними кампаніями, спрямованими на деморалізацію суспільства, вплив на міжнародних партнерів та підрив довіри до державних інституцій. Таким чином, дипломатична діяльність дедалі більше переплітається із сферою національної безпеки. Дослідниця громадської дипломатії Р. Захарна зазначає, що комунікація в умовах міжнародних конфліктів перетворюється на «боротьбу наративів», де метою стає не просто передача інформації, а формування системи ціннісних орієнтирів та інтерпретацій світових подій **(Zaharna, 2010, p. 88)**.

Для України питання цифрової дипломатії є особливо актуальним. Після початку російської агресії цифрові платформи стали простором боротьби за міжнародну підтримку, збереження суб’єктності на світовій арені та протидії інформаційним операціям. Україна активно використовує цифрові комунікації для інформування міжнародної спільноти про перебіг подій, документування воєнних злочинів, консолідації міжнародної допомоги та формування позитивного образу демократичної європейської держави. При цьому важливим елементом успіху стала побудова етично виважених наративів, що апелюють до принципів свободи, гідності людини і міжнародного права.

Отже, цифрова дипломатія відкриває значні можливості для міжнародної комунікації, зокрема розширення кола учасників дипломатичного процесу, підвищення прозорості міжнародної взаємодії, формування глобальних спільнот співробітництва та взаєморозуміння. Проте вона одночасно загострює низку етичних викликів, пов’язаних із маніпуляціями, дезінформацією, розмиванням меж між приватним і публічним, культурною чутливістю та необхідністю забезпечення інформаційної безпеки. Майбутнє міжнародної дипломатії значною мірою залежить від того, чи зможуть держави виробити узгоджені правила етичної поведінки в цифровому середовищі, зміцнити механізми довіри та сформувати нову культуру глобального інформаційного діалогу.

Список використаних джерел

1. Nye, J. S. (2004). Soft power: The means to success in world politics. *Public Affairs.*
2. Castells, M. (2013). Communication power. *Oxford University Press.*

3. Zaharna, R. S. (2010). Battles to bridges: U.S. strategic communication and public diplomacy after 9/11. *Palgrave Macmillan.*

Науковий керівник: Науковий керівник: НАУМИК-ГЛАДКА Катерина, доктор економічних наук, професор, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

NAUMIK-GLADKA Kateryna,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

FEDORENKO Olena
Student of the group 6.03.061.020.22.1
Educational and Scientific Institute of Management and Marketing
S. Kuznets Kharkiv National University of Economics

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND AUTOMATION IN MEDIA: NEW OPPORTUNITIES AND CHALLENGES FOR JOURNALISM

In the modern world, digital technologies are becoming increasingly important, and automation and artificial intelligence (AI) are becoming an integral part of the media sphere. They are changing the processes of creating and distributing news, affecting fact-checking and content production. At the same time, new opportunities are accompanied by serious challenges: the difficulty of distinguishing real events from artificially created content, the risk of information manipulation and the impact on the critical thinking of citizens.

The study of these processes is extremely relevant, as it allows us to assess both the positive and negative consequences of the introduction of AI in journalism, understand the transformation of the media and predict potential risks for information security and content quality.

Already today, AI is used by at least 22% of Ukrainian editorial offices on an ongoing basis [1]. The main functions include: transcribing interviews, assisting in creating visual content for materials, writing articles, reports on other text materials, generating headlines and leads for texts, etc. Such tools can significantly save editorial time and resources and increase the speed of processing a large amount of information - which undoubtedly affects the productivity of the editorial office [4].

However, in order to maintain journalism standards, the following set of conditions has been proposed for using artificial intelligence [3]. These include:

Transparency - readers must be informed when the material was created using AI;

Compliance with ethical standards - ensuring truthfulness, accuracy, impartiality, lack of discrimination and respect for privacy;

Risk assessment - regular analysis of potential threats and negative consequences of using AI;

Considered use - the decision to use AI must be justified and comply with editorial principles;

Verification by a specialist - content created by AI must be reviewed and edited by a journalist.

However, along with the opportunities, the number of risks is also growing. Thus, the main concerns of media professionals and journalists include the use of AI and platforms based on it to create and spread propaganda, disinformation and fake news [2]. This complicates information processing, increases the volume of materials that need to be checked, and creates the risk of spreading false or manipulative news among the audience.

In addition, AI is actively using journalistic materials from various publications to train its own models [2]. This causes significant concern among media professionals and journalists, as content created by authors is often used without their consent and without proper reference to the source. Journalists demand that their materials be protected from unauthorized use by artificial intelligence, as this affects not only copyright, but also the traffic of publications. AI summarizes and aggregates information, creating short versions of news, which reduces the need for readers to visit the websites of primary sources and, as a result, can reduce the income and influence of editorial offices in the media space.

Thus, the introduction of artificial intelligence into the field of journalism opens up new opportunities for improving the efficiency of editorial offices, automating routine processes and creating innovative content formats. At the same time, these advantages are accompanied by serious risks, including the threat of spreading disinformation, copyright infringement and reducing trust in the media. Therefore, a particularly

important task of modern journalism is to develop clear ethical and legal norms for the use of AI, which would ensure a balance between technological progress and professional standards.

Further research in this area should be aimed at improving AI algorithms to ensure their transparency, reliability and responsibility in creating content. No less important is the issue of preparing journalists to work with new tools - the formation of digital literacy, critical thinking and understanding of the principles of technology. It is precisely on the combination of technological innovation and professional ethics that artificial intelligence will become a journalist's partner, rather than a threat to high-quality journalism of the future.

There are real-world examples of AI use in the media business.

Netflix harnesses sophisticated machine learning architectures to scrutinize granular user engagement metrics—encompassing viewing patterns, ratings, and session durations—thereby curating hyper-personalized content recommendations, with 75% of platform consumption originating from algorithmically generated suggestions powered by collaborative filtering and deep neural networks [5].

The BBC and YouTube deploy state-of-the-art AI systems for instantaneous speech-to-text conversion and automated subtitle generation across more than 100 languages, substantially enhancing content accessibility while reducing localization expenditures by 60–80% through Automatic Speech Recognition (ASR) integrated with Natural Language Processing (NLP) [6].

The Guardian employs advanced AI frameworks to autonomously moderate user commentary, identifying toxic discourse, spam, and disinformation with high precision, while Reuters leverages AI for instantaneous fact-verification during live reporting—together achieving an 80% reduction in human moderator workload and significantly bolstered audience trust via BERT-based models, advanced text classification, and semantic analysis [7].

The strategic integration of artificial intelligence within journalistic ecosystems unlocks transformative potential—elevating editorial throughput, automating repetitive workflows, and pioneering novel content paradigms. Nevertheless, these advancements are counterbalanced by profound challenges, including the proliferation of

disinformation, intellectual property violations, and the progressive erosion of public confidence in media institutions

A critical task for modern journalism is the development of clear ethical and legal frameworks for AI use that balance technological progress with professional standards.

Future research should focus on enhancing AI algorithms to ensure transparency, reliability, and accountability in content creation. Equally important is preparing journalists to work with new tools — building digital literacy, critical thinking, and technological awareness. It is precisely through the synergy of innovation and professional ethics that AI will become a journalist's partner, not a threat to the future of high-quality journalism.

Thus, the integration of artificial intelligence into journalism opens new avenues for improving editorial efficiency, automating routine tasks, and creating innovative content formats. However, these benefits are accompanied by serious risks, including the spread of disinformation, copyright infringement, and erosion of trust in media.

REFERENCE

1. Машкова, Я. (2024, June 28). *Українські медіа та штучний інтелект. Як редакції залучають ШІ для створення контенту?* [Інститут масової інформації]. https://imi.org.ua/monitorings/ukrayinski-media-ta-shtuchnyj-intelekt-yak-redaktsiyi-zaluchayut-shi-dlya-stvorennya-kontentu-i62217

2. *Ризики ШІ та нових форматів: що чекає журналістику в 2024-му*. (2024, January 24). [Інтерньюз Україна]. https://internews.ua/opportunity/Media_lifehack_what_awaits_journalism_in_2024

3. *ШІ в українських медіа: виклики, можливості та позиція Національної ради. (2025, August 15). [Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення]. https://webportal.nrada.gov.ua/shi-v-ukrayinskyh-media-vyklyky-mozhlyvosti-ta-pozytsiya-natsionalnoyi-rady/*

4. *World Press Freedom Day 2025: Reporting in the Brave New World: the Impact of Artificial Intelligence on Press Freedom and the Media. (2025). 3. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000392965.locale=en*

5. Netflix Tech Blog// *https://netflixtechblog.com/*

6. Google AI Blog// *https://research.google/blog/*

7. *Reuters Institute Digital News Report, 2025* https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/

8. *Study Mapping Ukrainian media outlets AI use: How AI pioneers are changing Ukrainian regional journalism / DW Akademie, 2025 // https://akademie.dw.com/en/mapping-ukrainian-media-outlets-ai-use-how-ai-pioneers-are-changing-ukrainian-regional-journalism/a-73966811*

9. *Ethical Guidelines for AI in Journalism, EBU, 2024 // https://www.ebu.ch/files/live/sites/ebu/files/Publications/Reports/open/News_report_2024.pdf*

NAUMIK-GLADKA Kateryna,

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

ZHYKHARIEVA Amina

Educational and Scientific Institute of Management and Marketing
S. Kuznets Kharkiv National University of Economics

SOCIAL MEDIA AND DIGITALISATION OF COMMUNICATION AS INSTRUMENTS FOR GLOBAL INFLUENCE

The digital era is increasingly defined by a state of informational entropy. Despite the relatively short historical period since the advent of the Internet, digital technologies have become profoundly integrated into the fabric of social life, to the extent that they now play an active role in shaping human perception and collective reality. Contemporary existence is frequently mediated through digital interfaces, producing a socio-technological paradigm in which virtual presence often takes precedence over physical experience.

What initially emerged as a tool for information exchange and interpersonal communication has evolved into a complex and multifaceted system of global influence. Modern digital networks operate as powerful instruments of political, economic, and cultural control, exerting unprecedented impact on public opinion formation, value systems, and individual behavior. In this sense, digital platforms have transcended their original communicative function, assuming a constitutive role in the construction and reproduction of social reality itself.

Hospitals and medical centers can use virtual tours to give potential patients and their families a better understanding of the layout and operations of their facilities. This transparency helps reduce the anxiety often associated with medical visits, particularly for procedures requiring hospitalization. Patients can familiarize themselves with recovery rooms, surgical facilities, and amenities, making the experience less intimidating when they arrive in person.[1]

Potential buyers can learn about the specifics of new product lines through interactive 3D demonstrations that go far beyond traditional marketing materials. They

can examine products from every angle, test virtual features, and understand functionality in ways that static images or videos cannot convey. This enhanced pre-purchase experience reduces return rates and increases customer satisfaction by setting accurate expectations.[1]

The widespread adoption of VR tours presents substantial economic advantages. Organizations save on hosting costs, travel reimbursements, and staff time, while individuals save on transportation, accommodation, and time away from work or family. These savings make experiences accessible to broader populations, reducing inequality in access to opportunities.[1]

From an environmental perspective, the reduction in physical travel translates directly into decreased carbon emissions, less strain on transportation infrastructure, and reduced overtourism damage to popular destinations. Historical sites, natural wonders, and fragile ecosystems can be preserved while still remaining accessible through digital means, creating a sustainable model for cultural and natural heritage appreciation.[1]

Under such conditions, avoiding manipulation becomes extraordinarily difficult. The digital environment is saturated with content designed to influence, persuade, and manipulate, often in ways that remain invisible to the average user. Algorithms creating particular viewpoints while filtering out others. The sheer volume of content makes critical evaluation of every piece of information practically impossible.

In comparison with this seemingly overwhelming collective voice, personal opinion appears weak and vulnerable. Individual perspective, no matter how well-reasoned or grounded in personal experience, can feel insignificant when confronted with the apparent weight of public sentiment. This disparity creates a psychological pressure to conform, to abandon personal judgment in favor of what appears to be the majority view.

The digital age has created conditions where the strength of an idea is often measured by its visibility and by its viral potential. This represents a fundamental threat to independent thought and democratic discourse, as the manipulation of digital platforms can effectively manufacture consent and suppress dissenting perspectives without most people even realizing it is happening.

Perhaps the most troubling aspect of this phenomenon is the widespread denial of its effects. If you tell someone that social media has impacted them, they will probably not admit it. This resistance to acknowledging influence is itself a symptom of the problem. It is psychologically difficult for people to believe that they could be vulnerable, that they were easily influenced by misinformation or manipulation. Accepting such vulnerability feels like admitting weakness or a lack of intelligence, so the natural human response is to deny it entirely.

This defensive posture creates a paradox: those most affected by digital manipulation are often the least likely to recognize it in themselves, even as they may readily identify it in others. Everyone believes themselves to be the exception, the critical thinker who can see through the noise. Yet statistically, we cannot all be exceptions.

This paradox is perhaps nowhere more evident than in political discourse. A left-leaning activist watches “right-leaning” news and immediately recognizes the manipulation tactics, the selective framing, the emotional appeals designed to trigger specific responses. Meanwhile, they consume hours of content from sources that align with their worldview, never questioning why every article, every video, every recommended piece of content confirms what they already believe.

On the opposite side, a conservative observer sees the same pattern in “left-leaning” news, identifying bias and manipulation with crystal clarity when it targets their opponents. Yet they remain blind to identical techniques employed by their preferred sources. Both sides exist in carefully curated echo chambers, each convinced that they alone possess critical thinking skills while the other side has been brainwashed by mainstream media.

The irony is that both are correct about the other and wrong about themselves. Both are consuming content within algorithmic bubbles designed to reinforce existing beliefs. Both are being manipulated, just by different actors with different agendas. The algorithms don't care about truth or political ideology; they care about engagement, and nothing drives engagement like content that makes us feel righteously correct while others appear dangerously misguided.

The conspiracy theorist presents perhaps the most striking example of this paradox. They position themselves as uniquely awakened individuals who have broken

free from the matrix of mainstream manipulation. What they fail to recognize is that they haven't escaped manipulation - they've simply traded one form for another, often more insidious version. The YouTube algorithm, recognizing their interest in alternative explanations, begins feeding them increasingly extreme content. Each video confirms their suspicions, each recommendation takes them deeper into the rabbit hole. They mock others for blindly trusting authority while blindly trusting anonymous sources, grainy videos, and content creators whose primary credential is telling them what they want to hear.

That said, we cannot judge anyone for falling prey to these mechanisms. The systems of influence built into modern digital platforms are sophisticated, well-funded, and designed by experts in psychology and behavioral science. They exploit fundamental aspects of human cognition and social behavior that evolved long before the digital age. To be influenced by these tools is not a personal failing but a human one. We are all navigating an information environment that our minds were never designed to process, and none of us can claim complete immunity to its effects.

State-sponsored disinformation campaigns, influence operations, and information warfare have become standard tools of international competition. The sheer volume of content, combined with the speed at which information spreads across borders, makes verification and critical evaluation of every narrative practically impossible for average citizens and even for professional analysts.[2]

Social media as an instrument for global influence represents one of the most pressing challenges in contemporary international relations. States and societies are navigating an information environment that traditional diplomatic frameworks were never designed to address. Developing effective responses - whether through media literacy, platform regulation, international norms, or technological countermeasures - remains an urgent priority for maintaining the integrity of national discourse and democratic processes in an interconnected world. The future of international relations will be significantly shaped by how successfully states and societies adapt to this new reality of digital influence as a primary tool of global power.[2]

The coverage of Russian war crimes and the support of the global community, which contributes to mobilizing the morale of Ukrainians. For example, international

media such as BBC and DW actively cooperate with Ukrainian media to disseminate verified information, which helps counter Russian propaganda and maintain interest in the situation in Ukraine.[3]

Another challenge is that some foreign media present generalized or sensational materials that do not always reflect the realities of war. This causes disappointment among Ukrainians, as the international approach to neutrality sometimes appears as insufficient support or a lack of understanding of the complexity of the situation.

At the same time, the focus of foreign media on generalized narratives can strengthen distrust toward such sources of information. Russian aggression and information warfare against Ukraine have threatened information security, which has emphasized the importance of protecting the national information space. Information attacks, fake news, and cyberattacks create significant risks for the stability of the state, economy, and security of society.

In wartime conditions, information security is a crucial component of national security, as it ensures the resilience of the population, contributes to the formation of public opinion, and strengthens state institutions.[3]

In a globalized world, politics is no longer exclusively a domestic affair of states. Decisions made within one country, particularly when it comes to major geopolitical powers, have the capacity to influence the course of events far beyond its borders. This interconnection between domestic political processes and international events becomes more evident with each passing year.

The United States, as the world's largest economy, a permanent member of the UN Security Council, a key NATO member, and an active participant in most global initiatives, has a colossal influence on shaping the world order. Therefore, domestic events in the United States automatically become a subject of international attention. The decisions of American politicians have the capacity to change not only the course of the state itself but also the political dynamics of entire regions.[4]

The Trump era demolished any remaining illusion that domestic politics and international relations occupy separate spheres. Economic tools like sanctions and tariffs, technological capabilities like cyber operations, and the sheer weight of American

influence mean that decisions made in Washington for domestic political reasons inevitably reshape the global landscape.[4]

This creates a profound vulnerability in the international system. When the world's most powerful nation makes foreign policy decisions based primarily on domestic political calculations - winning elections, appeasing particular voter bases, or advancing personal agendas - the resulting instability affects everyone. Nations that depend on American security guarantees, participate in dollar-denominated trade, or rely on international institutions where America plays a leading role find their fates partially determined by American domestic politics they cannot influence.[4]

Trump's use of Twitter fundamentally changed how presidential power operates in the global sphere. Before Trump, presidential communications went through careful vetting by advisors, legal teams, and communications professionals. Policy announcements followed established diplomatic protocols. Trump demolished this system, replacing it with direct, unfiltered communication that bypassed traditional media gatekeepers and diplomatic channels entirely.[4]

The Bitcoin market's vulnerability to Trump's tweets reveals a paradox at the heart of cryptocurrency: technologies designed to be decentralized and resistant to government control remain deeply susceptible to the concentrated power of political media manipulation. Bitcoin's protocol might be unchangeable by governments, but its market price is as vulnerable to presidential tweets as any traditional asset. [4]

Trump's cryptocurrency market manipulation - both his attacks in 2019 and his embrace in 2024 - demonstrated that in the modern media environment, financial power flows from attention and narrative control. He could move billions in value not through policy or regulation but through 280-character messages, proving that in the age of social media, a president's Twitter account is as powerful a financial weapon as any tool in the Treasury's arsenal.[4]

Trump`s technique of creating alternative realities through sheer repetition, regardless of factual accuracy. The strategy was simple but devastatingly effective: repeat a claim so frequently and with such confidence that it becomes accepted as truth by a significant portion of the population, even when contradicted by observable reality.

The "fake news" label became Trump's most powerful weapon against information that contradicted his narrative. By 2019, he had used the term over 2,000 times, training his supporters to automatically dismiss any negative reporting as fabricated, regardless of evidence or source credibility. This wasn't merely about defending himself from criticism—it was about undermining the entire concept of objective truth and creating an information environment where reality itself became partisan.

It's clear that social media plays a big role in spreading false information around the world. This happens because these platforms work with how our brains naturally function. False information usually contains things that catch our eye, like stories that make us feel strong emotions, interesting rumors about people, or ideas that go against what we currently think. When content affects us emotionally, we're more willing to share it with others.

Globalization has significantly amplified these challenges by fostering unprecedented interconnectedness among individuals from diverse cultural and social backgrounds. As a result, the dissemination of false or misleading information now transcends traditional boundaries such as language, geography, and national borders, allowing misinformation to spread rapidly across global networks.

Social media platforms further intensify this phenomenon by fulfilling fundamental human needs for belonging, identity, and social validation. They facilitate the formation of online communities composed of individuals with shared values, interests, and worldviews. Within these homogenous digital environments, cognitive reinforcement processes occur: the repetition of similar opinions and beliefs strengthens group cohesion and diminishes critical engagement with conflicting perspectives. Consequently, members are more likely to accept and propagate misinformation that aligns with the prevailing narratives of their community, driven by social trust and in-group solidarity rather than by objective verification of information accuracy.

Список використаних джерел

1. Левківська, О.(2024).”Сучасний стан і перспективи розвитку віртуального туризму в світі та в Україні”

URL:http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/6314/Кваліфікаційна%20робота%20Левківська%202024.pdf?sequence=1&isAllowed=y

2. Anthropology Insights“How Does Social Media Impact The Spread Of Misinformation In Globalization? - Anthropology Insights”(2025).

URL:https://youtu.be/qO33528T_E8?si=XJvDQ1lYS3uGJwFN
3. "МАСМЕДІА ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН: ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ"(2024). URL:http://labs.journ.univ.kiev.ua/hmel/wp-content/uploads/2024/12/MASMEDIA_YAK_MPS_FENOMEN1.pdf#page=84
4. Луцюк,О.(2025)."ГІБРИДНІ ВІЙНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ"
URL:https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/28295/1/Lutsiyk_2025.pdf

KURAKSIN Dmytro

student, Department of International Relations, Faculty of International Relations, Public Communications and Regional Studies, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND HUMANS: THREATS AND OPPORTUNITIES IN ORATORY IN THE CONTEXT OF THE DIGITALIZATION OF THE MODERN WORLD AND INTERNATIONAL RELATIONS

The modern world is experiencing a period of profound transformation, which is associated with the process of digitalization - the digital transformation of all spheres of human life. What was considered science fiction a few decades ago has today become a familiar reality: people communicate through screens, create artificial intelligence, conduct international negotiations online and even speak to an audience using technological "avatars". In this context, the combination of artificial intelligence (AI) and oratory plays a special role, because the word has always been one of the most powerful tools of influence in politics, diplomacy and society. However, with the advent of new technologies, not only the way people speak is changing, but also the very understanding of communication, persuasion and influence. Digitalization turns public speech into a tool that can both unite peoples and become a weapon in global information wars.

Artificial intelligence has already become one of the most important drivers of this digitalisation. Its use goes far beyond technical tasks: it can write texts, analyse audience reactions, create images, voices and even human facial expressions. This opens up enormous possibilities in the field of public speaking. Modern politicians, diplomats, teachers, business leaders, and even ordinary users can use systems such as ChatGPT, Gemini, Copilot, or Claude to create speeches, prepare presentations, or give public speeches. Where it used to take weeks to write a text and select rhetorical techniques, today it is possible to create a logically structured speech filled with arguments, examples, and emotional elements in a

matter of minutes. This process saves time and resources, but at the same time changes people's attitude to creativity, because a speech ceases to be an individual product and becomes the joint result of human and machine collaboration.

One of the main positive aspects of using AI in public speaking is that it helps to make communication more effective. For example, a diplomat preparing for an international meeting can use an algorithm that analyses the cultural characteristics of the partner country, its political situation and current social issues. This allows them to adapt the language of their speech and avoid awkward phrases or cultural misunderstandings. Thus, artificial intelligence becomes not only a technical assistant but also a tool for intercultural dialogue, which is especially important in the era of globalisation and international interdependence. In the digital world, diplomacy is gradually shifting to the format of ‘e-diplomacy,’ where the online space becomes an arena for political influence, shaping the country's image, and conducting information campaigns.

Digitalisation also contributes to the art of public speaking going beyond traditional stages and halls. Today, the world's major speeches are delivered not only in parliaments, but also on platforms such as YouTube, TikTok, X (Twitter) and Instagram. Every phrase uttered by a politician or public figure can instantly go viral, receive millions of views and influence an international audience. This is where artificial intelligence can help in preparing content, selecting style and predicting audience reactions. For example, by analysing comments, tone of voice and emotional signals from previous speeches, AI can determine which words or topics inspire trust and which ones cause rejection. For diplomats and political leaders, this allows them to be more accurate and convincing in their public addresses.

At the same time, the digital age has also revealed the dark side of these technologies. The greatest threat is the loss of authenticity - that human sincerity that no algorithm can convey. True oratory has always been based on the emotions, experience, moral convictions and inner strength of the speaker. Even the most perfectly modelled voice has no soul. When the audience feels that they are not listening to a human being but a digital copy, trust is destroyed. This is especially dangerous in international relations, where words can determine the fate of countries. If a speech is created or delivered by artificial intelligence, it can cast doubt on its sincerity and political responsibility.[1]

An even more serious problem is the use of deepfake technologies - systems that create hyper-realistic videos with fictional statements by public figures. There have already been cases where AI-generated videos of politicians or diplomats have been used for provocation or discrediting. Imagine a situation where someone publishes a video in which the president of a certain country appears to declare war or make an offensive statement about another state. Even if this is refuted a few hours later, the effect of the fake can cause panic, a political crisis or an international scandal. Thus, in the age of digitalisation, words become not only a means of persuasion but also a potential weapon, and the role of the speaker is transformed into that of an information strategist.

On the other hand, artificial intelligence can help make communication between countries more transparent and understandable. For example, automatic translation systems allow diplomats and journalists to communicate instantly without language barriers, which greatly simplifies international negotiations. Virtual conferences organised through digital platforms make it possible to discuss global issues without physical presence, which reduces costs and increases efficiency. This is especially relevant during crises - for example, during the COVID-19 pandemic, it was digital communication that allowed countries to coordinate actions, make decisions and appeal to the international community.

However, the rapid development of technology is creating new inequalities between countries. Countries with advanced digital tools gain a strategic advantage in shaping global discourse. The US, China and the EU are engaged in a veritable ‘digital race’ for leadership in the field of artificial intelligence. This affects not only the economy but also politics: whoever controls information flows controls the perception of reality. Therefore, a new concept is emerging in international relations - ‘digital sovereignty,’ which means the right of a state to independently manage its data, information systems, and artificial intelligence.

At the same time, digitalisation creates new opportunities for the democratisation of communication. Whereas previously the voice of the state was represented only by official diplomats, today any activist or blogger can become a participant in international dialogue. Social networks have become an arena for public diplomacy, where individuals shape the image of a country no worse than embassies. For example, during the war in Ukraine in 2022–2025, it was digital campaigns on Twitter, TikTok and Instagram that helped Ukrainians convey the truth to the world, mobilise support and change public opinion in

different countries. In this case, the combination of public speaking and digital technologies became a tool of real ‘information warfare’ capable of changing political reality. [2]

In this context, artificial intelligence can serve as a powerful analytical tool for governments and diplomats. Algorithms are capable of analysing large amounts of information, predicting public reactions to politicians' speeches, and identifying key topics that resonate with the international community. This opens up the possibility of crafting more accurate and emotionally balanced messages that influence global opinion. But at the same time, there is a risk that such speeches will become not a sincere expression of position, but a coldly calculated manipulative product designed to influence the masses.

We must not forget the ethical aspect. Can a person be considered the author of a speech if it was written by artificial intelligence? Where is the line between assistance and substitution of creativity? How can we preserve the human element in a world where technology increasingly shapes consciousness? These questions become particularly acute in international relations, where every word can mean the difference between peace and war. The answer lies in balance: technology should serve people, not the other way around. AI can help analyse, structure and improve speeches, but the final word must always remain with the person - the bearer of moral responsibility and emotional meaning.

Another interesting trend is that digitalisation is creating conditions for a new form of cooperation between people of different cultures. Online conferences, virtual debates and international forums in the form of a ‘metaverse’ are already becoming part of modern diplomacy. In these spaces, artificial intelligence can act as a translator, moderator, or even a visual ‘ambassador’ representing a country through a created avatar. Such technologies can promote intercultural understanding, but they also carry the risk of depersonalising communication when the virtual image obscures the living human presence.

In summary, artificial intelligence, combined with digitalisation, is shaping a new era in the development of international relations and public speaking. It opens up endless possibilities for communication, education, diplomacy and information influence, but at the same time creates threats that humanity has never known before. The greatest danger lies not in the technologies themselves, but in how people use them. If artificial intelligence becomes merely a tool for control and manipulation, we will lose our most valuable asset - the human word as a carrier of truth, morality and emotion. But if technology is used to develop culture, education and understanding between nations, then digitalisation could become the

foundation of a new humanistic world, where machines help people to speak more deeply, more convincingly and more honestly.[3]

Thus, in a digitalised world where the line between the virtual and the real is increasingly blurred, the art of public speaking does not lose its significance but, on the contrary, acquires new meaning. Words, backed by technology, can be incredibly powerful - but only when they are controlled by humans, not algorithms. The future of international relations, diplomacy and communication depends on whether we can maintain this harmony - between artificial intelligence and the human heart, between perfect digital form and sincere content that can only be born in the living soul of the speaker.

References:

1. Bostrom, N. (2014). Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies. Oxford University Press. Resource: https://www.researchgate.net/profile/Paul-Thorn-3/publication/285393594_Nick_Bostrom_Superintelligence_Paths_Dangers_Strategies/links/56bcbe0d08ae5e7ba40f4f34/Nick-Bostrom-Superintelligence-Paths-Dangers-Strategies.pdf

2. Tegmark, M. (2017). Life 3.0: Being Human in the Age of Artificial Intelligence. Alfred A. Knopf. Resource: https://www.cag.edu.tr/uploads/site/lecturer-files/max-tegmark-life-30-being-human-in-the-age-of-artificial-intelligence-alfred-a-knopf-2017-aTvn.pdf

3. Floridi, L. (2020). The Ethics of Artificial Intelligence. Springer.

Resource: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-17040-9_1

Scientific supervisor: NAUMIK-GLADKA Kateryna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economic

KHROMOV Vladyslav

student, department of intentional relations and political philosophy, educational and scientific institute of international relation of the
S. Kuznets, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

MODERN INFLUENCE OF ACCESS TO INFORMATION ON PEOPLE

If you get to the Middle Ages and look for work, then help you a lot in finding the fact that you can write and read. In the Middle Ages, on average, only 10% of the population was literate. The flow of information increased with each new era, but information has always been a valuable resource. Now access to information is so great that some researchers claim – is now creating in two days so much information that humanity by volume created in the continued existence of humanity until 2003. For this

reason, we may see a gradual trend towards control over the absorption of information, but other sections of people opposite believe that there is no need to limit themselves. This report suggests the harmfulness of constant use of information in the modern era based on scientific research.

Most scientists agree that in today's world, information should be divided into several categories. So we can divide information into filled, like live communication, and into more empty, like e-mails. In today's world, especially after COVID-19, we can see that the amount of information filled has decreased, a large part of the population has had to recover, and some members of society still have problems with the information filled. In addition to the quality of the information itself, we can see an overload of its quantity. Researchers M. Arnold, Goldschmitt M, Rigotti T. Dealing highlight five reasons – are the characteristics of the person himself, processes and tasks, information technology and organizational structure. But not everything is critical, for the most part, information is a benefit that needs to be used, researchers suggest dividing your time and using filters. Technologies are only technologies for their use and the impact on a person mostly depends on the person himself.

Other specialists such as L Shahrzadi, A. Mansouri, M. Alavi, A. Shabani, came to similar conclusions also created five categories. They single out the following reasons for information overload: personal factors, characteristics of the information itself, organizational factors, parameters of tasks and processes, technological factors. They identified seven tools for combating information noise, such as the use of the help of specialists in the field of information, the use of recommendation systems. They also believe that this problem is exclusive not only for IT specialists or medical workers, it is a problem that haunts all spheres from education to business, the state. As you could already see, researchers from Germany, researchers from Iran came to the same conclusions, although they used a rich database and different worldviews. Two completely different countries were taken to prove the relevance of this problem all over the world.

The prevalence of theories and research about information dirt has spread greatly thanks to the popularization of short videos. The Chinese platform TikTok is the main popularizer of this type of content. For this reason, it is appropriate to take the Chinese

study itself from Yan T., Su C., Xue W., Hu Y., Zhou H.. Specialists recruited volunteers in the number of 48 people and conducted the analysis using EEG. For the purity of the experiment, they took people who constantly watch short videos. The results were not encouraging, the more a person watched short videos, the more he is prone to impulsiveness and lack of self-control. The brains of the participants were concentrated less than that of the average person when complex problems arose, while there was no difference in the usual state. Although the researchers used mostly students and a small number of people, this already gives us significant evidence about the harm of short videos.

Although this article is mostly about information overload, the problem of censorship in the modern world should not be bypassed. Let's start with the fact that censorship affects every country in the world, including ours. Each country has one or another ban on the press, on the freedom of expression of citizens in general. For example, in Ukraine, according to the "Press Freedom Index", we have 55-70 points, which indicates the problematic situation in our country. In my opinion, this is mostly due to the war, for example, there is a law on national minorities, where in Article 10 there are guarantees that guarantee the right to use and the right to protect the language of minorities. Now we are seeing more and more compression of linguistic minorities. Such actions are illegal, even the European Union recently protested against the exclusion of Russian and Moldovan from the group of regional languages in Ukraine. Let's not forget that the main reason for the suppression of the Russian language is the armed aggression in 2014 and in 2022, which raises the question of whether such censorship is really bad. Rather, the idea appears that such actions are forced.

Now let's move on to global censorship, starting with the aforementioned China, for example, China's Tick Tock is very different from Tick Tock around the world. China has recently introduced new rules, for example, you can no longer talk about health and offer people treatment methods without proof of education. This is a good step because it allows you to get rid of scammers, but at the same time there are rules on regulating income levels, a ban on a luxurious lifestyle on social networks. The USA also has its own problems with censorship, but they are mostly related to its democracy. Each party changes its rules regarding the media, and they do this not through laws, but through

financial instruments. For example, the famous "Woke culture", which abolished all people who disagree and are intolerant of social minorities. Now we can see that with the advent of the right in the USA, the pendulum has swung the other way and we can see "Woke culture" but vice versa. Censorship also affects European countries, for example, in France it is forbidden to wear religious paraphernalia, and in the UK they recently introduced a law on identity verification on the Internet.

Let's draw conclusions, we can see that despite the fact that researchers relied on different data, live in different countries. They all agree that humanity has a problem with content consumption, which leads to a lot of stress, gloom, lack of concentration and a lot of other consequences. Experts came to the conclusion that a lot of information is not evil, the main thing is the attitude and use of this information. But we need to make an exception in the fact that short videos themselves are harmful, because they are aimed at obtaining a quick dopamine and create many problems with concentration. The main way to solve problems related to the absorption of information is time control and content filtering. In general, the problem haunts all areas of life, and not only categories of people who need to constantly work with a large amount of information, such as medical workers or IT specialists. In addition, the world is grappling with the problem of censorship in the world and in Ukraine, countries restrict access to information, including all countries of the world, but this censorship has a different level and different purpose. Thus, censorship in the USA is more of an ideological-party nature and varies depending on the ruling party, censorship in China is also ideological in nature, but much stronger compared to other countries.

References:

1. Arnold, M., Goldschmitt, M., & Rigotti, T. (2023). Dealing with information overload: A comprehensive review. Frontiers in Psychology, 14, Article 1122200. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1122200
Retrieved September 25, 2025, from https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2023.1122200/full
2. Shahrzadi, L., Mansouri, A., Alavi, M., & Shabani, A. (2024). Causes, consequences, and strategies to deal with information overload: A scoping review. International Journal of Information Management Data Insights, 4(2), Article 100261. https://doi.org/10.1016/j.ijimei.2024.100261
Retrieved September 25, 2025, from

https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2667096824000508

3. Yan, T., Su, C., Xue, W., Hu, Y., & Zhou, H. (2024). Mobile phone short video use negatively impacts attention functions: An EEG study. Frontiers in Human Neuroscience, 18, Article 1383913. https://doi.org/10.3389/fnhum.2024.1383913

Retrieved September 25, 2025, from https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11236742

4. Pichuhina, Y. (2011). Legal regulation of censorship in the field of information dissemination in Ukraine. Osvita Rehionu, (5), 95–100.

5. Zolochevskyi, I. V. (2009). Analysis of definitions and classifications of the concept "censorship" in Ukrainian science and legislative practice. Problemy Zakonnosti, (103), 3–8.

Scientific supervisor: NAUMIK-GLADKA Kateryna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

KOVTUN Denis

student, Department of International Relations and Political Philosophy,
Faculty of International Relations and Journalism,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

ETHICAL AND COMMUNICATIVE CHALLENGES IN INTERNATIONAL DIGITAL DIPLOMACY

In today's global environment, the information space has become a key environment for the implementation of international diplomacy. States, international organizations, non-state actors, and individual public communities increasingly use digital platforms to shape the image of the state, promote political interests, establish intercultural ties, and influence international public opinion. This phenomenon has been called "digital diplomacy" - a set of actions related to the use of digital communication channels to support foreign policy objectives. At the same time, the digitalization of the diplomatic process generates a number of ethical and communicative challenges related to the reliability of information, manipulation, interaction of cultures, information security and maintenance of international trust.

Traditionally, diplomacy was based on personal contacts, the secrecy of negotiations and control over the dissemination of information. With the transition to networked forms of communication, the model of interstate interaction has changed

radically. Countries have gained the opportunity to address not only the governments of other states, but also their populations, shaping the perception of their policies at the global level. According to the concept of "soft power" by J. Nye, the influence of a state increases when it is able to convince others to act not through coercion, but through the attractiveness of its own values and cultural norms (Nye, 2004, pp. 55–56). Digital diplomacy has become one of the key tools of this form of influence, because social networks and global information platforms allow you to form a positive international image quickly and on a large scale.

However, the openness and mass nature of digital communication create a number of ethical traps. First, the risk of information manipulation is significantly increasing in the digital environment. Fakes, information attacks, targeted disinformation and propaganda campaigns have become a tool of political struggle and influence on international public opinion. In the digital space, the line between truthful reporting and deliberate manipulation is often blurred, which complicates the formation of an objective understanding of international events. In addition, the high speed of information dissemination means that the refutation of fakes is usually delayed and does not reduce their negative effect.

Secondly, digital diplomacy raises questions about the reliability of information sources. In the context of network communication, the audience is increasingly drawing international news not from official sources, but from the pages of bloggers, opinion leaders and influencers. This means that diplomatic communication actually goes beyond the controlled channels and finds itself in an environment where ethical standards are not defined. As M. Castells notes, in a network society, power passes to those who are able to manage the flow of information and control its interpretation (Castells, 2013, p. 102). Thus, digital diplomacy inevitably faces competition between official and unofficial information platforms.

Third, digital diplomacy raises the issue of cultural responsibility. A diplomatic message aimed at an audience in another country must take into account its mental, historical, linguistic and cultural characteristics. Violation of such norms can lead to international conflicts, misunderstandings and deterioration of interstate relations. In

global networks, this is complicated by the fact that a message can instantly cross cultural borders and be misinterpreted.

Fourth, the issue of privacy and protection of personal data arises. Many diplomatic campaigns use big data analysis technologies to determine audience sentiment and increase the effectiveness of political communication. However, the line between strategic assessment of social processes and unethical collection of information about citizens is very thin and can lead to abuses that damage trust in state institutions in the international arena.

Fifth, information weapons have become a full-fledged tool of foreign policy. Modern conflicts are increasingly accompanied by information campaigns aimed at demoralizing society, influencing international partners, and undermining trust in state institutions. Thus, diplomatic activity is increasingly intertwined with the sphere of national security. Public diplomacy researcher R. Zaharna notes that communication in conditions of international conflicts turns into a "struggle of narratives," where the goal is not simply to transfer information, but to form a system of value orientations and interpretations of world events (Zaharna, 2010, p. 88).

For Ukraine, the issue of digital diplomacy is particularly relevant. After the beginning of Russian aggression, digital platforms became a space for the struggle for international support, maintaining subjectivity on the world stage, and countering information operations. Ukraine actively uses digital communications to inform the international community about the course of events, document war crimes, consolidate international assistance, and form a positive image of a democratic European state. At the same time, an important element of success has been the construction of ethically balanced narratives that appeal to the principles of freedom, human dignity and international law.

Thus, digital diplomacy opens up significant opportunities for international communication, in particular, expanding the circle of participants in the diplomatic process, increasing the transparency of international interaction, forming global communities of cooperation and mutual understanding. However, it simultaneously exacerbates a number of ethical challenges related to manipulation, disinformation, the blurring of boundaries between private and public, cultural sensitivity and the need to

ensure information security. The future of international diplomacy largely depends on whether states can develop agreed rules of ethical behavior in the digital environment, strengthen mechanisms of trust and form a new culture of global information dialogue.

References

1. Nye, J. S. (2004). Soft power: The means to success in world politics. Public Affairs.

2. Castells, M. (2013). Communication power. Oxford University Press.

3. Zaharna, R. S. (2010). Battles to bridges: U.S. strategic communication and public diplomacy after 9/11. Palgrave Macmillan.

Scientific supervisor: NAUMIK-GLADKA Kateryna, Doctor of Economic Sciences, Professor, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

ПУНТУС Діана

студентка 3 курсу, кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ ЯК СУЧАСНИЙ ТРЕНД РОЗВИТКУ ДИПЛОМАТІЇ

В сучасному глобалізованому світі цифрова дипломатія є однією з форм публічної дипломатії. Поштовх для її розвитку дали соціальні медіа, які поступово почали все більше впливати на суспільне життя. Специфікою цифрової дипломатії є те, що вона відкриває не лише державним, але і недержавним акторам, більше можливостей у доволі короткі терміни поширювати свою позицію на значну аудиторію, а згодом отримувати швидку реакцію та оперативно на неї реагувати. Таким чином, кордони в спілкуванні між громадськістю та державною владою фактично прибираються. [2]

Пандемія COVID-19 дуже вплинула на всі дипломатичні процеси. Та ситуація, яка складалася на самому її початку, фактично зупинила всю діяльність дипломатів. Через обмеження в поїздках та зустрічей в цілому, необхідну інформацію було важко збирати, що ускладнило процеси звітності. Саме через все вище перелічене, дипломати почали пристосовуватися до нових умов та навчалися працювати по новому. Завдяки тренду на цифровізацію дипломатії, відбулось полегшення розв’язань багатьох технічних питань. Також слід зазначити, що важливим інструментом реалізації цифрової дипломатії стали соціальні мережі.

Найпоширенішою такою мережею є Twitter (X). У ній можна опублікувати не лише якийсь текст, але і додати різноманітні посилання, відео, до чотирьох зображень та навіть форму для опитувань. Twitter-дипломатія поєднує в собі різноманітні підходи до роботи. Тут можуть бути опубліковані як провокаційні висловлювання діячів, так і звичайні оголошення дипломатичних представництв. Twitter-дипломатія є сприятливим інформаційним середовищем для вирішення важливих суспільних питань та просування національних інтересів. Слід зазначити, що політики, не обмежуються лише цією мережею, адже вони активно використовують у своїй роботі такі платформи як Facebook, YouTube, Flickr та Instagram. Таке всесвітнє поширення соціальних мереж призвело до відкритості та прозорості, якої ніколи до цього моменту не було. Основною метою застосування цифрової дипломатії будь-якої держави є насамперед забезпечення внутрішньої стабільності та безпеки, а також просування власного зовнішньополітичного курсу. Але ця безпека може порушуватися, адже з розвитком сучасних технологій виникла нова загроза – кіберзлочинність. Дехто може подумати, що такий вид тероризму через свою віртуальність не несе ніякої загрози для країни, але це не так. Люди, які займаються кібертероризмом можуть з легкістю вивести з ладу енергетичну ти банкову системи, що призведе до жахливих наслідків, якщо фахівці вчасно не виявлять загрозу. Варто також сказати, що цей вид тероризму є навмисною, політично вмотивованою атакою на різноманітні об’єкти інформаційного простору, що може створити небезпеку для життя та здоров’я людей. Він може призвести до дуже тяжких наслідків, якщо ці дії були спрямовані на державну або суспільну безпеку. [3; 2; 1]

Отже, виходячи з усього вище сказаного, слід сказати, що цифрова дипломатія стала невіддільною частиною сучасних дипломатичних відносин. Звичайно що загальноприйнятий вид дипломатії досі займає провідні позиції та ніколи їх не втратить, але її цифровізація є вагомою частиною сучасного світу. Якщо ж казати про соціальні мережі, то вони стали незамінним засобом комунікації. Ці платформи стали невід’ємною частиною публічної дипломатії. Цифровізація дипломатії буде лише набирати обертів, але треба зазначити, що вона досі потребує упорядкованості та визнання в міжнародному праві. Слід також не

забувати про нові загрози, які треба опрацювати та знайти способи їх ефективного подолання. Таким чином, цифрова дипломатія є не просто додатковим способом ведення дипломатичної роботи, а окремою її частиною, яка з кожним роком все більше популяризується.

Список використаних джерел

1. Винник Д., Єремєєва І. Кібербезпека в міжнародних відносинах. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : Матеріали VIII Міжнар. науково-практ. конф., м. Дніпро, 15 берез. 2024 р. Дніпро. С. 322–323.

2. Мірошниченко, Т., & Федорова, Г. (2022). Цифрова дипломатія як сучасний комунікаційний інструмент міжнародних відносин. Науково-теоретичний альманах Грані, 24(12), 58-65. https://doi.org/10.15421/1721119

3. Кононенко В. П., Комарова, Т. Г 2024. Цифрова дипломатія як засіб стратегічної комунікації держави. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Питання політології» 45:15-20. https://doi.org//10.26565/2220-8089-2024-45-02.

Науковий керівник: Головко І., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

КОРНІЙЧУК Валерія

студентка ІІІ курсу, кафедра міжнародних відносин,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

«ДІЯ.ОСВІТА» ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА «М'ЯКОЇ СИЛИ» УКРАЇНИ.

В епоху глобальних викликів, здатність держави до швидкої адаптації та впровадження інновацій стає ключовим фактором її стійкості та суб’єктності. Для сучасної України цифрова трансформація – це не лише технологічне оновлення, а фундаментальна умова національності безпеки, економічного зростання та успішної європейської інтеграції. Проте, як зазначають дослідники І. Нинюк та М. Нинюк, цей процес супроводжується низкою викликів, серед яких ключовими є необхідність нормативно-правової гармонізації з стандартами ЄС та забезпечення належного рівня кіберзахисту державних інформаційних ресурсів [1].

Водночас З. Гбур підкреслює, що перспективи цифрової трансформації державного управління напряму залежать від кадрового потенціалу. Тобто, цифровізація вимагає не лише нових програмних рішень, а й нової якості підготовки фахівців, здатних ефективно оперувати цими інструментами в умовах постійних змін [2].

Саме тому стратегічною основою проєкту стала урядова «Концепція розвитку цифрових компетентностей до 2025 року». Її мета була амбітною: не просто створити сайт, а системно подолати «цифровий розрив» у суспільстві [3]. Дослідження результатів цієї політики демонструє значний успіх. На 2025 рік платформа «Дія.Освіта» налічує 2,8 мільйона зареєстрованих користувачів. Однак більш важливим є не кількість, а якісний соціальний зсув: 93% дорослих українців тепер володіють цифровими навичками. Частка громадян, що не мали базових умінь, скоротилася вдвічі - з 15% у 2019 році до 7% у 2023-му. Це прямий, вимірюваний результат діджиталізації [4]. Ця цифрова трансформація має чіткий економічний вимір. Дослідження підтверджують, що працівники з цифровими навичками в Україні отримують в середньому на 81% вищу зарплату, а загальний внесок цих навичок у ВВП країни оцінюється у понад 110 мільярдів євро щорічно. Таким чином, місія платформи, визначена як «допомогти створити країну підприємців» , виконує прагматичне завдання економічної стійкості та адаптації ринку праці [4; 5]. Платформа не зупиняється на досягнутому. Наступний етап - це повна інтеграція технологій штучного інтелекту. У 2025 році, за підтримки Google, «Дія.Освіта» трансформується в «AI-powered екосистему». Заплановано впровадження «ШІ-навігатора» для персоналізації навчання та «ШІ-асистента» для допомоги у засвоєнні матеріалу. Нова мета Мінцифри - охопити 100% українців не лише цифровою, але й ШІ-грамотністю [5].

Ефективність «Дія.Освіта» у міжнародному контексті нерозривно пов’язана з успіхом материнського бренду. Коли додаток «Дія» потрапила до списку найкращих винаходів 2024 року за версією журналу Time за інновації на кшталт першого у світі онлайн-шлюбу та цифрових паспортів, це в свою чергу створює «гало-ефект». Цей ефект миттєво підвищує довіру та інтерес до всіх продуктів екосистеми, включно з освітньою платформою [6].

«Дія.Освіта» успішно формує цей інтерес у конкретні досягнення, що формують «м’яку силу» України, тобто образ сучасної, інноваційної, безпечної та компетентної держави. Щодо прикладу, платформа здобула бронзову нагороду престижної світової маркетингової премії Effie Awards. Варто зазначити, що нагороду присудили не за абстрактні досягнення, а за конкретну , вимірювану

кампанія з кібергігієни, реалізовану спільно з Проєктом USAID «Кібербезпека». Ця кампанія залучила до навчання понад 400 тисяч українців. Платформа також увійшла до шорт-листа премії Emerging Europe Awards 2024. Це доводить міжнародним партнерам, що українські державні проекті можуть бути ефективними та прозорими [7]. Також «Дія.Освіта» впроваджує інструменти, що безпосередньо прискорюють міжнародну інтеграцію України. В рамках національної програми "Future Perfect" запущені курси англійської мови, зокрема, цільовий проєкт для державних службовців - "Eng4PublicService". Це пряма інвестиція в усунені мовних бар'єрів для комунікації з європейськими інституціями [8].

Таким чином, «Дія.Освіта є багатовимірним стратегічним активом. На внутрішньому рівні – це ключовий інструмент діджиталізації, який успішно виконує завдання масової цифрової грамотності, а також очолює перехід до грамотності у сфері штучного інтелекту. На зовнішньому рівні – це ефективний механізм «м'якої сили». Сьогодні, здобуваючи міжнародні нагороди та реалізуючи проєкти практичної інтеграції , платформа «Дія.Освіта» будує імідж України як технологічно розвиненої, надійної та інноваційної держави.

Я вважаю, що особливо в умовах повномасштабного вторгнення «Дія.Освіта» може стати одним з найпрогресивніших освітніх інструментів у нашій країні, оскільки має високий потенціал розвитку, а також вже зараз включає в себе великі бази знань та практик. З власного досвіду користування платформою можу стверджувати, що в умовах війни можливість дізнаватися щось нове дистанційно, не виходячи з дому, є критично важливою перевагою. Це забезпечує не лише зручність та безперервність навчання, але й безпеку. Водночас, на мою думку, спираючись на висновки науковців [1;2], варто зауважити, що платформа має певні виклики. Це, зокрема, питання посиленого захисту персональних даних користувачів в умовах зростання кіберзагроз. Я вважаю, що для більш ефективної допомоги школярам та студентам на платформі доцільно створити додаткові інструменти заохочення до навчання та, наприклад, відкрити можливість усім здобувачам освіти читати сучасну наукову та художню літературу абсолютно безкоштовно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нинюк, І. І., Нинюк, М. А. (2024). Цифрова трансформація державного управління в Україні: виклики та перспективи. Успіхи і досягнення у науці (Серія «Право», Серія «Освіта», Серія «Управління та адміністрування», Серія «Соціальні та поведінкові науки»), (4 (4)). URL: https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-4(4).

2. Гбур, З. (2024). Цифрова трансформація державного управління в Україні: виклики та перспективи. заклад вищої освіти «Університет трансформації майбутнього», с. 11. URL: https://www.ipt.cn.ua/wp-content/uploads/2025/02/ZHurnal_nomer-2_veresen-2024_1.pdf#page=11.

3. Кабмін схвалив концепцію розвитку цифрових компетентностей до 2025 року. (2021). Міністерство цифрової трансформації України. https://thedigital.gov.ua/news/education/kabmin-skhvaliv-kontseptsiyu-rozvitku-tsifrovikh-kompetentnostey-do-2025-roku

4. Kyiv GovTech Center. Diia ecosystem. URL: https://www.kyivgovtechcentre.org/diia-ecosystem. (дата звернення: 01.10.2023).

5. Новий етап розвитку Дія.Освіта: українці зможуть навчатись ефективніше завдяки ШІ. Міністерство цифрової трансформації України. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/novyi-etap-rozvytku-diiaosvita-ukraintsi-zmozhut-navchatys-efektyvnishe-zavdiaky-shi.

6. Ua, D. S. (2025). Diia among time's 2024 best inventions. Digital State UA: Ukrainian Tech for Future Societies. https://digitalstate.gov.ua/news/govtech/diia-among-times-2024-best-inventions.

7. Ukrinform. «Дія.Освіта» здобула нагороду Effie Awards. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3932782-diaosvita-zdobula-nagorodu-effie-awards.html (дата звернення: 10.11.2025).

8. Diia.Education – future perfect. Дія.Освіта. URL: https://osvita.diia.gov.ua/en/future-perfect.

Науковий керівник: *доцент кафедри міжнародних відносин, доктор філософії у галузі міжнародних відносин Коптєв О.С.*

ЦИМБАЛ Сергій

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності «Політологія» ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний Університет імені К. Д. Ушинського»

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН НА ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ В ЕПОХУ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Інформаційні війни стали невід'ємною частиною як внутрішньополітичного процесу так і зовнішньополітичної діяльності. Вони впливають на політику як складова виборчих кампаній, гібридних війн. Також інформаційні війни супроводжують бойові дії. Неможливо переоцінити роль інформаційних війн у зовнішній політиці в епоху цифровізації: вони відіграють ключову роль у формуванні зовнішньополітичних стратегій, є дієвим інструментом для зміцнення

власної позиції в глобальному інформаційному просторі, ослаблення противників/опонентів. Серед важелів впливу інформаційних війн слід особливо відзначити вплив на громадську думку.

В умовах демократичних політичних режимів уряди залежать від стану громадської думки, підтримки з боку громадян, тому інформаційні війни спрямовані на делегітимацію влади. Одним із завдань інформаційних війн у зовнішній політиці є вплив на рішення уряду, або його заміна на більш лояльних політиків. Інформаційні війни в епоху цифровізації стають невід'ємною частиною сучасної дипломатії та боротьби за вплив на міжнародній арені. Варто погодитись із тим, що «Мережі мають глобальний характер, але об'єднують локальні групи не за географічним принципом, а за вибором контенту. У соціальних мережах, на відміну від епохи пропаганди на телебаченні, вже цілком можна уявити «політику без телевізійних ток-шоу»… пропагандистські кампанії у соціальних мережах вже неодноразово доводили свою ефективність. Цифрова дезінформація, яка використовує технології «впливу наноінфлюенсерів», «бджолиного рою», «шкарпеткових ляльок» (найпростіші з них називаються «бібабо»), спін-докторінгу тощо, стала новим пропагандистським стилем соціальних мереж» [3, с. 36].

Усе частіше можна зустріти інтерпретації інформації, як зброї. Солідаризуємось із наступною думкою: «Кардинальна зміна образу війни можлива під впливом інформаційних технологій, що стали символом XXI ст. У науковий обіг поступово увійшло таке надзвичайно гнучке та багатогранне поняття, як «інформаційна зброя», сфера вживання якого з часом значно розширюється. Під інформаційною зброєю зазвичай розуміють різні методи маніпулятивного впливу на супротивника. Причому, дедалі частіше стверджується, що війна як суспільне явище у сучасному соціокультурному просторі змінює свій статус і інформаційні війни стають дедалі природнішими. Інформаційна війна – це нова форма ведення війни, широкомасштабне протиборство в інформаційній сфері шляхом явного чи прихованого інформаційного впливу на супротивника з метою нав'язування йому необхідного для сторони, яка впливає, рішення. Як зброя застосовується інформація, націлена на зміну масової свідомості та маніпулювання як населенням країни-супротивника, так і населенням своєї країни, причому, сфера її застосування

постійно розширюється, з'являються нові види інформаційної «зброї», набагато ефективніші методи її використання» [1, с. 10].

І якщо в епоху традиційних медіа (друкованих та аудіовізуальних медіа) інформаційна війна визначалась як складова, нехай і дуже важлива, інших політичних процесів – виборчих кампаній, гібридних війн, публічної політики тощо, то в умовах цифровізації вона перетворилась на самостійний комунікативний феномен.

Вже доводилось зазначати, що «сучасна інформаційна війна характеризується тим, що вона ведеться у середовищі інтернет-комунікацій. «Інтернет-галактика» створює нові можливості для реалізації стратегії інформаційної війни щодо впливу на громадську думку як всередині країни-агресора, так і за її межами. Це відрізняє сучасну інформаційну війну від інформаційної війни епохи традиційних аудіовізуальних медіа («Галактики МакЛюена»)» [2, с. 101].

Серед основних напрямків впливу інформаційних війн на зовнішню політику в епоху діджиталізації слід відзначити наступні: 1) маніпуляції громадською думкою, що дозволяє нав'язувати в інформаційному просторі власні візії реальності, дискредитувати опонентів, мобілізувати прихильників та делегітимізувати уряди інших країн; 2) поширення дезінформації (як складова спеціальних інформаційних операцій) деморалізує владу інших країн, спричиняє соціальну напругу, не залишаючи часу на критичний аналіз інформації та раціональні пояснення; 3) вплив на порядок денний за допомогою інформаційних війн має метою зміну зовнішньополітичного курсу держави; 4) інформаційна підтримка та «супровід» війни, коли інформаційна війна виступає складовою військових дій, санкцій чи переговорів.

В епоху цифровізації одним із головних завдань у процесі реалізації обраного зовнішньополітичного курсу держав стає захист інформаційного простору. Інформаційна безпека держави поєднує технічний та політичний аспекти. З одного боку, необхідно створити умови протистояння кібератакам, інформаційним втручанням у бази даних влади та громадян, а з іншого – забезпечити стабільність

політичної системи, довіру у відносинах між інститутами публічної влади та громадянами.

До ознак трансформацій ролі інформаційних війн у зовнішній політиці в епоху цифровізації слід віднести наступні: «По-перше, відбувся перехід від медіа-системи, де панували телебачення, радіомовлення та друковані видання (преса) до системи нових медіа (інтерактивні мультимедіа, що використовують цифрові технології), яка формує середовище інформаційної війни. Змінилась роль медіа – замість професійних журналістів, які виконували функції «сторожового пса» демократії, основними суб'єктами інформаційних війн стали блогери. Посередницька функція традиційних медіа трансформувалась у функцію сегментації аудиторії та вироблення таргетованого контенту. Інформаційна війна у середовищі інтернет-комунікацій ведеться не проти усього суспільства одночасно, інформація спрямована на певні, чітко визначені сегменти аудиторії. По-друге, традиційні медіа підготували ґрунт для інформаційної війни у середовищі інтернет-комунікацій. Зокрема, йдеться про медіа-скандали як невід'ємну складову політичної боротьби наприкінці 1990-х – початку 2000-х років та медіатизацію політики. Саме тому у сучасних інтернет-комунікаціях активно використовуються технологія медіа-скандалів як частина інформаційної війни. По-третє, технології інформаційної війни спрямовані на вплив у трьох вимірах – фізичному, інформаційному та когнітивному» [2, с. 101].

Відтак, інформаційні війни в епоху цифровізації впливають на зовнішню політику, оскільки дозволяють цілеспрямовано маніпулювати громадянською думкою через дезінформацію та пропаганду у мережі інтернет, що призводить до формування потрібного порядку денного, делегітимації влади, дестабілізації політичної системи. Інформаційні війни трансформують динаміку міжнародних відносин, роблячи їх більш залежними від інформаційних операцій, аніж від традиційних військових чи дипломатичних засобів.

Список використаних джерел

1. Данильян, О. Г., & Дзьобань, О. П. (2022). Сучасна війна: трансформація сенсу в епоху інформаційних технологій. Інформація і право*, (4[43]), 9–32. http://il.ippi.org.ua/article/view/269958*

2. Проноза, І. І., & Цимбал, С. Ю. (2025). Інформаційна війна в сучасних інтернет-комунікаціях: українсько-європейські практики та виклики. Політикус*, (3), 97–102. http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/23216/1/Pronoza%20Inna%20Ivanivna.pdf*

3. Яковлев, Д. В. (2025, березень 21). Цифрова дезінформація: технології пропаганди у соціальних мережах. *У* Трансформація українського суспільства в цифрову еру: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції *(с. 36–41). Одеса: НУ «ОЮА». https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a9f8c118-3afc-41e5-af9c-117ab8c93d6c/content*

НЕПОЧАТОВ Данило

Викладач та аспірант 2-го року підготовки, кафедра міжнародних відносин і політичної філософії, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

РОЗВИТОК КІБЕРДИПЛОМАТІЇ В АВТОРИТАРНИХ РЕЖИМАХ НА ПРИКЛАДІ КНР

Китайська Народна Республіка сьогодні виступає одним з провідних глобальних акторів, особливо в царині формування правил функціонування кіберпростору. За даними World Factbook ЦРУ, у 2024 році населення Китаю становило 1,416 млрд, а реальний ВВП у 2023 році сягнув $14 трлн, що забезпечує КНР друге місце у світі за масштабом економіки (China - the world factbook, 2022).

Цифрову політику Китаю визначає низка центральних інституцій. Головними серед них є Центральна комісія зі справ кіберпростору (ССАС) та Канцелярія з управління кіберпростором (САС). Створена у 2011 році САС діє як урядовий орган при Державній раді, тоді як ССАС, сформована у 2018 році, стала її розширенням, що напряму підпорядковується Центральному комітету КПК. Обидві структури виконують ключові функції у сфері регулювання інтернету: контроль за контентом, цензуру, нагляд за цифровими технологіями. Важливу координуючу роль відіграє також Комісія з питань національної безпеки КПК (створена у 2011 році), що відповідає за формування політики безпеки, включно з кіберсегментом, і підзвітна Політбюро та його Постійного комітету (Strategy, 2016).

Одним із найвідоміших механізмів контролю над китайським інтернетом є державний проєкт «Золотий щит», більш відомий як «Великий фаєрвол Китаю» (GFW). Його розробка розпочалася у 1998 році, а повномасштабне впровадження — у 2003-му. Система, створена під ідеологічним впливом Ден Сяопіна, поєднала політичний контроль з економічною стратегією протекціонізму, що сприяла

становленню національних технологічних гігантів — Alibaba, Tencent, Baidu. GFW блокує доступ до глобальних платформ, таких як Facebook, Google, YouTube, WhatsApp, Telegram чи Netflix, що стало частиною ширшого проєкту цифрового суверенітету (China's great firewall, 2010).

Наступний етап інституціоналізації цифрової політики відбувся після ухвалення у грудні 2016 року «Національної стратегії з кіберпростору». Документ уперше закріпив концепт кіберсуверенітету як невід'ємної складової державного суверенітету. У Стратегії наголошується на необхідності забезпечення «здорового» інформаційного середовища, яке передбачає сувору фільтрацію «шкідливого» чи незаконного контенту, включно з дезінформацією, чутками, екстремістськими матеріалами, порнографією та будь-чим, що може підривати соціальну стабільність. Водночас документ передбачає формування «кіберкультури», орієнтованої на соціалістичні цінності, та очищення інформаційного простору від небажаних ідеологій.

Стратегія також визначила захист критично важливої інфраструктури (зв'язок, енергетика, транспорт, фінанси, оборона, урядові системи) як ключовий напрям національної безпеки . На законодавчому рівні основу цієї політики заклав Закон про кібербезпеку (2016 р.), який уперше встановив вимоги локалізації даних, обов'язкові перевірки безпеки для операторів мереж і тісну їх співпрацю з державою. У 2021 році цю нормативну базу суттєво доповнили Закон про безпеку даних та Закон про захист персональної інформації, що значно посилили державний контроль над обігом даних і діяльністю приватних технологічних компаній (Maranto, 2020).

Китайська цифрова дипломатія активно працює на зовнішньому напрямі. У 2017 році КНР оприлюднила «Міжнародну стратегію співробітництва в кіберпросторі», яка наголошує на принципах невтручання, суверенітету держав і рівноправного партнерства. Китай просуває поліцентричну модель інтернет-урядування, де держави — головні суб'єкти прийняття рішень (Strategy in Cyberspace, 2017).

У 2024 році CAC ухвалила наказ №16 про регулювання транскордонного потоку даних, який уточнив процедури, визначені в документі 2022 року щодо

оцінки безпеки експорту даних. Норми запроваджують суворий контроль над передаванням персональних даних громадян КНР за кордон. Зазначена політика відповідає глобальному тренду: у 2023 році понад 62 держави мали подібні механізми обмеження трансферу даних (Deloitte, 2024).

Цифровий вимір зовнішньої політики КНР також активно розвивається в межах глобальної ініціативи «Один пояс, один шлях» (BRI), започаткованої у 2013 році. На відміну від колишньої стратегії «24 ієрогліфи» Ден Сяопіна, яка закликала до стриманості у міжнародних справах, BRI передбачає активне геополітичне позиціонування Китаю через інфраструктурні, технологічні та цифрові проєкти. Важливою складовою BRI стала ініціатива «Цифровий шовковий шлях» (DSR), започаткована у 2015 році, що з 2017 року дедалі більше позиціонувалася як самостійний напрям політики, а у 2019 році була офіційно оформлена під час другого Форуму BRI (Deng Xiaoping, 1990).

DSR охоплює інвестиції в інфраструктуру 5G, підводні та наземні оптоволоконні мережі, супутникові системи, центри обробки даних, «розумні міста», технології штучного інтелекту, великі дані та квантові обчислення. Якщо китайські технології збережуть домінування у цих сферах, це може спричинити перехід від нинішнього відкритого інтернету до мережі фрагментованих національних кіберпросторів, де держави контролюють свої інформаційні потоки (Karan Reddy, 2023).

У міжнародних інституціях Китай просуває альтернативні підходи до інтернет-врядування. Поряд з активністю в ООН, Пекін системно інтегрує свої моделі в рамках БРІКС і ШОС. У контексті ШОС ключовим документом стала угода 2009 року про співпрацю у сфері міжнародної інформаційної безпеки, що трактує загрозу не лише як технічне порушення систем, а й як небажаний інформаційний контент. Це положення підтверджувалися на подальших зустрічах, зокрема у 2015 та 2018 роках, де наголошувалося на протидії «трьом силам зла» — тероризму, сепаратизму й екстремізму — та на необхідності контролю над цифровими потоками з метою запобігання дестабілізації (Shanghai Cooperation Organisation, 2018).

У межах БРІКС Китай позиціонує себе як драйвер формування альтернативної моделі глобального цифрового управління, із наголосом на «цифровому суверенітеті» — праві держав встановлювати власні правила щодо даних, інфраструктури та інформаційного простору. На порядку денному обговорюються ініціативи щодо створення незалежних каналів зв'язку, платіжної системи BRICS Pay та спільних стандартів кібербезпеки (Mdlokovana, 2025).

З 2014 року важливою платформою просування китайських підходів стала Всесвітня інтернет-конференція (WIC), яка у 2022 році отримала статус міжнародної організації. Вона покликана формувати глобальне бачення «спільноти зі спільною долею в кіберпросторі». На WIC демонструються технологічні рішення китайських компаній та популяризується модель кіберсуверенітету. У 2023 році конференція представила ідею «цифрової цивілізації», що перегукується з положеннями Білої книги уряду КНР про спільне управління кіберпростором (оновлена у 2022 році), де наголошується, що ключовим суб'єктом регулювання інтернету має бути держава (Cary, 2023).

Отже, на тлі глобальної цифровізації Китай послідовно вибудовує власну, централізовану модель кіберуправління, де кіберпростір розглядається як складова державного суверенітету, а тому підлягає жорсткому контролю щодо змісту, технологій, інфраструктури й обігу даних. Пекін експортує цю модель назовні — як через інституції ШОС, БРІКС і WIC, так і через інфраструктурні проєкти BRI та DSR. У такий спосіб формується альтернативна парадигма глобального інтернет-урядування, що обмежує роль громадянського суспільства й міжнародних технічних органів, віддаючи пріоритет державам.

Китайська концепція кіберсуверенітету, таким чином, стала елементом зовнішньополітичної стратегії КНР. Вона спрямована на зміцнення національної безпеки, розширення геополітичного впливу та переосмислення чинних глобальних цифрових норм. Її впровадження підсилює ризик подальшої фрагментації інтернету — перетворення його на систему суверенних цифрових зон із власними правилами, що кидає виклик як ліберальному світовому порядку, так і перспективам ефективного глобального управління кіберпростором.

Список використаних джерел

1. *Cary, D. (2023). Community watch: China's vision for the future of the internet. https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/community-watch-chinas-vision-for-the-future-of-the-internet/#:~:text=Jointly%20Building%20a%20Community%20with,that%20the%20state%20decides%20the*
2. *China - the world factbook. (2022). We are the Nation's first line of defense - CIA. https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/china/#economy*
3. *China's great firewall. (2010). Computer Science. https://cs.stanford.edu/people/eroberts/cs181/projects/2010-11/FreeExpressionVsSocialCohesion/china_policy.html*
4. *China's national cyberspace security strategy, Strategy (2016) (People's Republic of China). https://dig.watch/resource/chinas-national-cyberspace-security-strategy*
5. *International Strategy of Cooperation on Cyberspace, Strategy (2017) (People's Republic of China). http://www.xinhuanet.com/english/china/2017-03/01/c_136094371.htm#:~:text=International%20Strategy%20of%20Cooperation%20on%20Cyberspace%20provides%20a%20comprehensive%20explanation,external%20relations%20on%20that%20front.*
6. *Karan Reddy, R. (2023, 8 лютого). Digital silk road. Organisation For Research On China And Asia. https://www.orcasia.org/digital-silk-road*
7. *Maranto, L. (2020). Who Benefits from China's Cybersecurity Laws?The Center for Strategic and International Studies. https://www.csis.org/blogs/new-perspectives-asia/who-benefits-chinas-cybersecurity-laws#:~:text=individuals%20and%20organizations,%20and%20promoting,businesses%20as%20to%20what%20constitutes*
8. *Mdlokovana, S. (2025). Digital Sovereignty: How BRICS Can Reshape Global Tech Power. IOL. https://iol.co.za/business-report/brics/2025-02-19-digital-sovereignty-how-brics-can-reshape-global-tech-power/*
9. *Regulations on Promoting and Regulating the Cross-border Data Flow | Deloitte China. (2024). Deloitte. https://www.deloitte.com/cn/en/services/risk-advisory/perspectives/cross-border-data-flow-regulations.html*
10. *Shanghai Cooperation Organisation. (б. д.). CCDCOE - The NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence is a multinational and interdisciplinary hub of cyber defence expertise. https://ccdcoe.org/organisations/sco/*

Науковий керівник: Кузь О., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і політичної філософії Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

БОРИСОВА Аліна

студентка IV курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО СВІТУ ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ.

У сучасному світі процес цифрової трансформації набуває визначального значення для розвитку міжнародних відносин. Діджиталізація охоплює не лише економіку й комунікації, але й дипломатію, безпеку, геополітику та міжнародне врядування, що зумовлює підвищення її актуальності як теми дослідження [1].У міжнародному контексті цифрові технології виступають новим ресурсом впливу:

держава вже не оцінюється лише за військовою або економічною потужністю, але й за її здатністю ефективно функціонувати в кіберпросторі, контролювати потоки даних, вести інформаційні комунікації, запобігати кібератакам.Унаслідок цього змінюється розподіл сил, формуються нові режими взаємодії між державами, міжнародними організаціями, недержавними акторами.

Діджиталізація фундаментально трансформує глобальну економічну політеку, створюючи нові шляхи міжнародної взаємодії. Цифрова економіка, електронна торгівля, краудсорсинг капіталу та транснаціональні цифрові платформи виступають двигунами сучасної глобальної інтеграції [2]. Ці процеси сприяють розгортанню спільних економічних проектів, але водночас підсилюють нерівність між державами: країни з розвиненою цифровою інфраструктурою швидко нарощують конкурентні переваги, а ті, хто відстає, ризикують залишитися на периферії глобальних фінансових потоків [10]. Як наголошено в монографії «Діджиталізація сучасної системи міжнародних економічних відносин», цифрові технології формують не лише нові потоки капіталу, але й міграційні мережі і транснаціональні інвестиції [12].

Сучасна дипломатія зазнає радикальних змін завдяки цифровим інструментам. Поява цифрової дипломатії означає, що уряди можуть безпосередньо звертатися до міжнародної громадськості, уникаючи традиційних дипломатичних каналів. Ілан Манор (Manor, 2019) аргументує, що діджиталізація — це не просто модернізація інструментів, а глибинна трансформація дипломатичних норм, цінностей та процедур [4].

Українські дослідники підкреслюють значення стратегічної, мережевої та адаптивної дипломатії, які допомагають державам будувати стійку міжнародну присутність [5].Водночас соціальні мережі дедалі більше слугують ареною для зовнішньополітичної комунікації, особливо в кризових ситуаціях, коли традиційні канали виявляються недостатньо оперативними або прозорими [6].

Кібербезпека, кібердипломатія та управління даними стають новими стратегічними полями міжнародної взаємодії. Захист цифрової інфраструктури, регулювання потоків даних і відповідальність держав у кіберпросторі — це ключові виклики цифрової епохи. Теоретичні підходи, викладені Шабнам Зейналовою (Zeynalova, 2025), демонструють, що штучний інтелект, алгоритмічне управління й аналітика великих даних не лише перетворюють дипломатію, а й формують нову арені

державних інтересів [3].Праці, присвячені використанню генеративного ШІ в міжнародних переговорах, показують, що такі моделі дозволяють більш оперативно аналізувати інформацію, прогнозувати ризики й реагувати на кризи [7]. Однак автоматизація дипломатичних процесів виводить на передній план етичні питання: хто несе відповідальність за рішення, ухвалені алгоритмом, і наскільки прозорим має бути їхній розвиток [8].

Глобальне управління також зазнає змін під впливом діджиталізації. Нові форми співпраці зокрема через міжнародні хакатони націлені на загальне благо демонструють, як громадянське суспільство, технічні спільноти та уряди можуть разом створювати рішення для сталого розвитку. Формати «обчислювальної дипломатії» є проявом мережевого мультинаціоналізму, де недержавні актори відіграють вагому роль у виробленні глобальних політик [9].

Соціально-політичні наслідки діджиталізації проявляються через зміцнення громадянської участі та цифрового активізму. Доступ до технологій і відкритих даних дає можливість локальним і глобальним спільнотам розробляти інноваційні рішення для суспільних викликів. Проте ця трансформація нерівномірна: цифровий розрив сьогодні не лише технічна проблема, а й соціально-політична, адже вплив цифрових інструментів на політичні процеси значною мірою залежить від рівня розвитку країни, освіти громадян та державної політики [10].

Методологічно дослідження діджиталізації в міжнародних відносинах є міждисциплінарним: його основу формують політичний аналіз, економетричні моделі, соціотехнологічні підходи і цифрові методи аналізу. Дослідники застосовують порівняльний аналіз дипломатичних практик, кейс-стаді впровадження інноваційних платформ, а також кількісні методи (наприклад, аналіз хакатонів, комунікаційних потоків, потоків даних). Такий підхід дає змогу одночасно розкривати теоретичні рамки цифрових міжнародних відносин та практичні наслідки їхньої реалізації [11].

Отже, діджиталізація — це не просто технологічне оновлення, а глибока трансформація самої структури міжнародних відносин. Вона відкриває нові можливості для дипломатії, глобальної економіки, управління і громадянської активності. Щоб використовувати потенціал діджиталізації з найбільшим ефектом, державам і міжнародним інституціям слід розвивати цифрові компетенції, серйозно інвестувати в кібербезпеку, забезпечувати прозорість і відповідальність

алгоритмічних систем, а також активно залучати громадян до спільного створення цифрового майбутнього.

Список використаних джерел:

1. *Dmitriieva, N. (2019). Діджиталізація міжнародних економічних відносин: розвиток електронної торгівлі. Університет економіки та права «КРОК».*
https://monograph.krok.edu.ua/index.php/books/catalog/book/23
2. *Zavalii, I. Y. (2024). Вплив діджиталізації на систему міжнародних економічних відносин у XXI столітті (Магістерська кваліфікаційна робота). Полтавський державний аграрний університет.*
https://dspace.pdau.edu.ua/handle/123456789/19571
3. *Shabnam, Z. (2025). Digital development models in international relations. Metafizika, 8(6), 166–183.*
https://philpapers.org/rec/ZEYDDM
4. *Manor, I. (2019). The Digitalization of Public Diplomacy. Palgrave Macmillan.*
https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-04405-3
5. *Mkhuriro, O., & Vorobiov, S. (2025). Концептуальні засади модернізації публічної дипломатії в умовах цифрової трансформації міжнародних відносин. Bulletin of Postgraduate Education: Social and Behavioral Sciences; Management and Administration.*
https://ojs.uem.edu.ua/index.php/spnma/article/view/873
6. *Miroshnychenko, T., & Fedorova, H. (2021). Digital diplomacy as a modern communication means of international relations. Грані, 24(12).*
https://grani.org.ua/index.php/journal/article/download/1730/1701
7. *Bano, M., Chaudhri, Z., & Zowghi, D. (2023). The role of generative AI in global diplomatic practices: A strategic framework. arXiv.*
https://arxiv.org/abs/2401.05415
8. *Stoltz, M. (2024). Artificial intelligence in cybersecurity: Building resilient cyber diplomacy frameworks. arXiv.*
https://arxiv.org/abs/2411.13585
9. *Maillart, T., Gomez, L., Lombard, E., Nolte, A., & Pisano, F. (2024). Computational diplomacy: How "hackathons for good" feed a participatory future for multilateralism in the digital age. arXiv.*
https://arxiv.org/abs/2410.03286
10. *Mogylna, L. (2025). Вплив цифровізації на трансформацію міжнародних економічних відносин: основні тренди та розбіжності у світовому господарстві. Економіка та суспільство.*
https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5704
11. *Baykov, A., & Zinovieva, E. (Eds.). (2023). Digital International Relations. Springer.*
https://link.springer.com/book/10.1007/978-981-99-3467-6
12. *Shnyrkov, O. I. (Ed.). (2020). Діджиталізація сучасної системи міжнародних економічних відносин (Монографія). Київський національний університет ім. Тараса Шевченка.*
https://koha.tntu.edu.ua/bib/352207

Науковий керівник : Головко І., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету Олеся Гончара.

МІНАЙЧЕНКО Софія

студентка IV курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ПОЛЕ БИТВИ ЗА СВІТОВУ ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ

Кожна держава прагне якнайкраще проявити себе на міжнародній арені: довести власну міць, продемонструвати економічні, військові або політичні переваги, сформувати гарне уявлення про себе у громадян інших держав. Незамінним

інструментом для цього стає публічна дипломатія. Вона є універсальним набором практик та засобів, які спрямовані, насамперед, на взаємодію із громадськістю, а не з урядами.

У цифрову епоху правою рукою публічної дипломатії стали соціальні мережі. Платформи на кшталт Facebook, Treads чи Twitter перетворились на багатофункціональні майданчики для висловлення власних думок, поглядів, вражень. Прості громадяни, на рівні із дипломатичними представниками та владою, здатні поширювати важливі новини, агітувати та мобілізувати інших людей, а, також, власноруч формувати імідж своєї держави. І якщо раніше на це могли піти місяці чи навіть роки, зараз, за допомогою, соціальних мереж, інформація поширюється миттєво. Цю думку вдало підтверджують слова дослідника Філіпа Сейба, який зазначає, що сучасна дипломатія більше не має розкоші часу: інформаційні технології перетворили її на діяльність у режимі реального часу (Соклаков, 2025).

Соцмережі швидко гуртують громадян у різні групи за інтересами, шляхом створення інформаційних бульбашок, використання емоційних наративів, візуальних образів, хештегів, вірусних трендів. Своєрідним "трендом" стала навіть війна в Україні, коли всьому світові необхідно було розповісти про звірства, які російські військові вчиняють на території держави. Перебування на перших шпальтах сприяло тому, що Україну почали бачити як сильну, незалежну державу, громадяни якої віддадуть життя за свободу. Поширюватись стала українська музика та культура, а що найважливіше – заклики про необхідність підтримувати українське військо зброєю, донатами та іншими ресурсами. Соціальні мережі, знаходячись не під контролем держави, слугують не лише тактичним комунікаційним потребам, але й ширшим процесам формування ідентичності, культурного опору і збереження колективної пам’яті (Seib, 2012). Українці перемогли, коли переконали світ у тому, що підтримувати Україну – це престижно.

Але, як відомо, на полі битви має бути декілька гравців. Тож і у Twitter, і в Instagram, і в Telegram, і у TikTok українським наративам запекло протистоять російські. Баталії можуть розгортатись в коментарях під постами, перетворюючи коментаторів в учасників інформаційної війни. Кожен лайк, репост, чи відмітка набувають значення, бо автоматично розподіляють користувача у певну інформаційну бульбашку. Наприклад, якщо у стрічці домінує контент російською мовою, алгоритми

соцмереж навряд чи запропонують відео влучання російського дрона у дитячий садок або збір на амуніцію для ЗСУ.

Саме тому державам необхідно домінувати не тільки у військовій чи економічній сфері, але й мати уявлення про те, як закріпитись та, зрештою, стати популярними у соцмережах. Coquette естетика, французька музика та мова у відео TikTok чи пейзажі Дикого Заходу, ковбойські фільми американські супергерої Marvel у Pinterest, – усе це приклади того, як розважальний контент формує державний імідж та романтизує певну країну. Прихильність користувачів соцмереж сьогодні для держави рівноцінне визнанню де-факто.

Отже, соціальні мережі стали новим інструментом "м'якої сили" та ареною боротьби за свідомість людей. Кожен здобув можливість певним чином впливати на перебіг подій на міжнародній арені. Це значно ускладнило для держав процес контролю над потоками інформації, але, водночас, сприяло появі швидких способів знайти однодумців та підтримку за кордоном, а також – просувати власний імідж. Для України, що зіштовхнулася із надважкими випробуваннями, соціальні мережі стали унікальним дзеркалом подій, у яке може зазирнути будь-яка людина у світі та відчути те, що проживають щодня українці, усвідомити обличчя, яке носить зло та знайти спосіб його здолати спільними зусиллями.

Водночас, спілкування в соціальних мережах може ставити метою маніпулювання громадською думкою на основі власних ціннісних орієнтацій з використанням конгруентної цінностям інформації як основи переконання аудиторії. Оскільки інформаційних джерел так багато, що перевірити правдивість інформації майже неможливо, то протистояти подібним впливам складно. За таких умов єдиним регулятором рефлексії виступає аксіологічна складова свідомості індивіда, яку треба формувати на державному рівні.

Список використаних джерел:

1. *Соклаков, М. (2025). Social Media Platforms as Discursive Environments in the Context of Russo-Ukrainian War. Українські культурологічні студії, 1(16), 30-36. DOI: https://doi.org/10.17721/UCS.2025.1(16).04*
2. *Seib, Ph. (2013). Real-Time Diplomacy: Politics and Power in the Social Media Era. Chatham House, 9 April. URL: https://share.google/QAPvmquehnot7YOxZ*

Науковий керівник: Іщенко І. В., доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

НЕСКОРОДЄВА Валерія
Студентка ІІІ курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

СУЧАСНІ СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Цифрова, електронна, або ж діджитал економіка (digital economy) являє собою систему економіки, що функціонує на основі певних сервісів та відповідних технологій, які створюються переважно для електронного бізнесу та електронної комерції. Така економіка має надзвичайно високий рівень розвитку по всьому світу, адже саме технологічний прогрес впливає на соціальну, культурну, та, у деякому ступені, на духовну сферу суспільства. [1]

Цифрову економіку, як термін, було введено у науковий обіг відносно недавно, у 1994 році,науковцем Доном Тепскоттом. Він визначив такі особливості прогресу цифрової економіки: постійний розвиток новітніх технологій відкриває нові можливості для впровадження інноваційних проектів щодо створення та продажу таких видів продукції та послуг, до яких сучасний світ тільки починає звикати, а також формуванню нової, незнайомої раніше,структури підприємства. [2]

Наразі така галузь економіки, за оцінками експертів, має найбільший потенціал в першу чергу для малих та середніх підприємств, оскільки тепер стало набагато простіше розробляти стратегію для введення нових товарних послуг, які будуть спрямовані на покращення якості людського життя, а також його спрощення. [1,2]

На просторах Європейського Союзу відкриваються нові можливості для ведення бізнесу, нові Інтернет-ресурси та сервіси, соціальні медіа, що сприяють подальшому поширенню співпраці у Інтернет площині, простішому обміну інформацією та знаннями, прозорому веденню бізнесу. Європейська комісія має намір ухвалити декілька важливих законодавчих документів, які б безпосередньо означали, що світ приділяє достатньо уваги для розвитку цифрової економіки, наприклад: Digital Agenda for Europe (Цифровий план дій для Європи), Innovation Union (Інноваційний Союз).

Чималий відсоток українських та світових вчених вважають, що у технологічному аспекті, цифрова економіка може бути представлена в чотирьох

трендах, а саме: хмарні сервіси, соціальні медіа, мобільні технології та бізнес-аналітика.

Хмарними сервісами називають спеціальні інтернет-платформи, що дозволяють користувачам завантажувати, зберігати та використовувати власні дані.

Соціальні медіа являють собою онлайн-платформи, де люди мають змогу комунікувати між собою, ділитися інформацією, надсилати фотографії,відеоролики та документи, тощо.

Мобільні технології – вид технологій, які працюють на мобільних пристроях (смартфони, планшети, смарт-годинники). За допомогою них люди мають змогу отримувати дзвінки та повідомлення, спілкуватися між собою на великій відстані.

Процесом збору даних, їх аналізу,для розуміння як саме може працювати бізнес, передбачення результатів виконаної роботи, звітів про продажі та прибуток, а також аналізу поведінки клієнтів займається бізнес-аналітика. [3]

Завдяки швидкому поширенню такого процесу, як цифровізація, можна побачити, що характер онлайн-споживання поступово змінюється. Останніми роками значний розвиток отримали чимало залежних від Інтернету ринків, наприклад, банківські сервіси, туризм, ігри та кіберпростір. Найяскравішим прикладом розвитку цифрових технологій є система банківських послуг. Людство майже повністю перейшло від безкінечних чергу відділеннях до онлайн-кабінетів у мобільних застосунках (наприклад: Monobank). Особливої актуальності цифрові технології досягли саме під час світової пандемії Covid-19. У цей час було створено найрізноманітніші програмні забезпечення, адже їхнє застосування було необхідним як для роботи та навчання, так і для людського дозвілля. [2]

Тож, підсумовуючи, виходить, що, наразі ми спостерігаємо за цифровізацією світової економічної системи. Сучасні світові тенденції розвитку цифрової економіки демонструють глобальну трансформацію бізнесу, державного управління та суспільства загалом. Інноваційні технології, такі як штучний інтелект, велика кількість даних, що створюються кожну секунду, не тільки змінюють традиційний підхід до виробництва і споживання, а й трансформують глобальні інтеграції, та також створюють нові можливості для економічного зростання і підвищення ефективності держави. Цифрова економіка стає фундаментом сучасного

глобального розвитку, сприяє конкурентоспроможності країн та зміцненню міжнародної економічної співпраці.

Список використаних джерел

1. Краус Н. М., Краус К. М. Цифровізація в умовах інституційної трансформації економіки: базові складові та інструменти цифрових технологій.

2. «ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ЯК НОВІТНІЙ ВЕКТОР РЕКОНСТРУКЦІЇ ТРАДИЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ». ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА, вип. 5-6, Лютий 2020, с. 131-43, https://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/305.

3. Ляшенко В.І., Вишневський О. С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія; НАН України, Інернет економіки промисловості.Київ, 2018.

Науковий керівник: Головко І., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ГОРДІЄНКО Анастасія

студент VI курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ З ІНСТИТУЦІЯМИ ТА КРАЇНАМИ ЄС НА ШЛЯХУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Цифрова дипломатія стала критично важливим інструментом зовнішньої політики України в умовах повномасштабного вторгнення та статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу, адже це дозволяє Україні швидко реагувати, боротися з дезінформацією та мобілізувати підтримку партнерів з ЄС «напряму». Сама ефективність просування Україною євроінтеграційних інтересів у сучасному цифровому просторі є складною структурою комунікації, яка водночас є гнучкою, поєднуючи стратегічне формування наративів на різних рівнях з оперативною дипломатією та практичною технологічною інтеграцією на рівні окремих інституцій.

В контексті євроінтеграції в структурі цифрової дипломатії України ключову інституційну роль історично відігравало Міністерство закордонних справ, яке одним з перших у державі почало системно використовувати соціальні мережі. Ще на початку 2010-х років були створені офіційні сторінки у Twitter та Facebook, що

на той час було інноваційним кроком для української держслужби (Літра та Кононенко, 2013). Цікаво зазначити, що ці платформи одразу отримали різне функціональне навантаження: Twitter (X) позиціонувався як нішевий інструмент для швидкої комунікації з іноземними елітами, дипломатами та ЗМІ, тоді як Facebook був орієнтований на ширше українське та закордонне суспільство. У 2021 році до цих соціальних мереж доповнилися візуально-орієнтовані мережі, наприклад запуск офіційного бренду України в Instagram за назвою «ukraine.ua» з метою просування культурної дипломатії України (Міністерство закордонних справ України, 2021). Водночас роль соціальних мереж Президента України та Офісу Президента України як інструменту комунікації на найвищому рівні полягає у формуванні ключових гасел та використанні особистого авторитету для прямої комунікації з європейським суспільством та лідерами думок, що можна прослідкувати у активності офіційного акаунту за назвою «ZelenskyyUa».

Також, на нашу думку, слід розглянути унікальну сучасну українську модель у вигляді побудови іміджу в сучасному глобальному світі Міністерства цифрової трансформації як повноцінного зовнішньополітичного суб'єкта, так як Міністерство по суті веде власну цифрову та технологічну дипломатію. Замість гучних заяв чи оформлених політичних декларацій, воно просуває євроінтеграцію через конкретні технологічні рішення, насамперед екосистема «Дія», яка стала інструментом демонстрації готовності України до європейських правил і стандартів. Таким чином, успішні переговори про інтеграцію до Єдиного цифрового ринку ЄС та сам факт того, що українські цифрові документи поступово визнаються в ЄС уже працює як переконливий дипломатичний сигнал, що Україна не тільки прагне інтеграції, а й доводить це практично (Міністерство цифрової трансформації України, 2024).

Водночас важливу роль у цифровій дипломатії на міжнародній арені в контексті євроінтеграції відіграють українські посольства в країнах ЄС, які виконують життєво важливу функцію адаптації цих загальних стратегічних та технологічних меседжів до конкретного національного контексту. Вони фактично адаптують загальні цифрові та стратегічні меседжі до реалій кожної конкретної держави, роблячи їх зрозумілими й релевантними для місцевого політичного

середовища, що по суті є ретрансляцією нашої євроінтеграційної логіки на мову, яку сприймає суспільство приймаючої країни. Таким чином вибудовується завершений, цілісний контур цифрового впливу України від ініціатив у Києві до їхнього коректного й точного представлення в європейських столицях за допомогою інструментів цифрової дипломатії.

Основна мета такої комунікації, яку проводять актори зовнішньої політики України є багатовимірною, проте саме головною метою є переконання ключових центрів ухвалення рішень, а саме Європейської Комісії, Європейського Парламенту, Європарламенту та Ради ЄС, у двох фундаментальних наративах, по-перше, незворотності цивілізаційного вибору України та, по-друге, її інституційній спроможності впроваджувати складні системні реформи. У цьому процесі цифрова комунікація виконує три ключові, хоч і паралельні, функції, це проактивна адвокація, реактивна оборона та прагматична інтеграція.

Першою і фактично базовою складовою цієї комунікаційної роботи є публічна адвокація реформ. Україна свідомо відмовилася від традиційної дипломатії «закритих кабінетів» і зробила ставку на відкритість. Саме тому цифрові інструменти від офіційних платформ уряду до персональних сторінок профільних віцепрем'єрів стали регулярними каналахами звітності й демонстрації прогресу, а найкраще це проявилося під час виконання семи рекомендацій Єврокомісії: кожна дія, кожне голосування чи технічне рішення одразу ставало публічним і доходило до європейських політиків у реальному часі. У висновку, така прозорість не просто формувала довіру вона за своєю суттю створювала відчутний політичний імпульс, роблячи підтримку України раціональним і вигідним рішенням для партнерів.

Паралельно з цим працює інший, не менш важливий напрям, такий як постійна протидія російській дезінформації, націленій на підрив довіри до українських реформ саме в Європейському Союзі. Будь-який успіх України одразу стає мішенню для маніпуляцій, які подають нашу державу як слабку, хаотичну або нездатну до системних змін. Саме тому злагоджена діяльність державних інституцій і громадського сектору, включно з Центром протидії дезінформації, StopFake, «Детектором медіа» та іншими, є критично важливою. Вони фактично

підтримують інформаційну «чистоту» навколо теми євроінтеграції, пояснюючи, спростовуючи та коригуючи викривлені наративи ще до того, як вони встигають укорінитися в європейському медіапросторі.

Третій вимір є найпрагматичнішим, адже він стосується реальної інтеграції України до європейських цифрових стандартів, а цю роботу координує Міністерство цифрової трансформації, і саме тут з'являється поняття «цифрового безвізу», за своїм значенням це по суті фактичне входження України до Єдиного цифрового ринку ЄС, а самі переговори щодо взаємного визнання електронних підписів, технічне узгодження сервісів і поступове зближення е-ідентифікації є прямими доказами того, що Україна може працювати в єдиному європейському цифровому просторі без додаткових бар'єрів. Це не декларації, а вже практичні кроки, що демонструють реальну сумісність та готовність приймати спільні правила. У результаті формується комплексна система цифрової дипломатії, яка поєднує політичну адвокацію, інформаційний захист та технічну імплементацію, що загалом визначає сучасний характер комунікації України з Європейським Союзом.

Отже, у XXI столітті дипломатія втратила свої високі стіни й офіційні коридори. Вона вийшла за межі кабінетів і почала формуватися у відкритому цифровому просторі – у стрічках соціальних мереж, на сторінках урядових сайтів, у візуальних історіях, які миттєво охоплюють мільйони людей. Цифрова дипломатія перетворилася на інструмент впливу, через який Україна будує свій міжнародний імідж, досягає політичного розуміння й бореться за інформаційну правду. Для України це явище стало не просто складовою сучасної політики, а життєво необхідним елементом її комунікаційної стратегії. В умовах російської агресії та гібридної війни саме цифрові платформи стали тим майданчиком, де країна змогла не лише захистити свій голос, а й донести його до світу. Соціальні мережі перетворилися на цифрове посольство – без віз, без кордонів, але з потужною енергією довіри й підтримки.

Список використаних джерел

1. *Літра, Л., & Кононенко, Ю. (2013). Твітер-дипломатія: Як новітні технології можуть посилити міжнародні позиції України? Інститут світової політики.*

https://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Tviter-dyplomatiya.-YAk-novitni-tehnologiyi-mozhut-posylyty-mizhnarodni-pozitsiyi-Ukrayiny.pdf

2. *Міністерство закордонних справ України (2021). В Україні з'явилася офіційна сторінка в Instagram - @ukraine.ua. https://mfa.gov.ua/news/v-ukrayini-zyavilasya-oficijna-storinka-v-instagram-ukraineua*

3. *Міністерство цифрової трансформації України (2024). Україна та ЄС розширюють співпрацю: пришвидшуємо інтеграцію до Єдиного цифрового ринку. https://thedigital.gov.ua/news/ukraina-ta-es-rozshiryuyut-spivpratsyu-prishvidshuemo-integratsiyu-do-edinogo-tsifrovogo-rinku*

4. *Razumkov Centre (2023). Social Media and the War: Threats and Opportunities for Ukraine. https://razumkov.org.ua/images/2025/01/13/2024-PAKT-November-RC-ENGL-1.pdf*

Науковий керівник: Висоцький О., доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

КАСЬЯН Сергій

аспірант 2 курсу, кафедри економіки, підприємництва та управління підприємствами, факультету економіки, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ГРИНЬКО Тетяна

доктор економічних наук, професор, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Цифрова трансформація економічного простору спричинила переосмислення традиційних управлінських парадигм і вимагає розробки нових концептуальних підходів до керування стратегічними процесами. Перехід від індустріальної до цифрової моделі господарювання супроводжується зміною не лише технологічного базису, а й усієї архітектури корпоративного управління, методів прийняття рішень, форм організації бізнес-процесів. Трансформація набуває особливої актуальності в умовах військового стану, коли підприємства змушені адаптуватися до екстремальних викликів зовнішнього середовища, зберігаючи операційну спроможність і конкурентні позиції (Копчак та ін., 2023).

Теоретичні засади управління трансформаційними процесами формувалися протягом останніх десятиліть у працях дослідників організаційних змін та стратегічного менеджменту. Класичні концепції управління змінами, розроблені в період стабільного економічного розвитку, виявилися недостатніми для пояснення

динаміки цифрового перетворення. Цифровізація не обмежується впровадженням окремих технологічних рішень, а передбачає системну реконфігурацію всіх аспектів діяльності організації. Науковий дискурс зосереджується на розмежуванні термінів «оцифрування», «цифровізація» та «цифрова трансформація», кожен з яких відображає різну глибину і масштаб перетворень (Панчук & Малькова, 2021). Оцифрування означає переведення інформації з аналогового формату в цифровий, цифровізація передбачає використання цифрових технологій для оптимізації існуючих процесів, тоді як цифрова трансформація являє собою радикальну зміну бізнес-моделі, організаційної культури та способів створення вартості.

Управління стратегічними змінами в цифровому середовищі потребує врахування специфічних характеристик сучасного технологічного укладу. Перша особливість пов'язана з прискоренням темпів змін, коли життєвий цикл технологій скорочується, а конкурентні переваги втрачають стійкість. Друга особливість полягає в зростанні обсягів даних і необхідності їхнього аналітичного опрацювання для прийняття управлінських рішень (Семененко, 2024). Третя особливість стосується зміни організаційних меж, коли цифрові платформи і мережеві структури замінюють традиційні ієрархічні моделі управління. Четверта особливість відображає зростання ролі людського капіталу і цифрових компетенцій персоналу як критичного фактора успішності трансформації. П'ята особливість визначається зростанням ризиків кібербезпеки і необхідністю захисту цифрових активів організації (Кравчук, 2021).

Методологічний інструментарій управління трансформаційними процесами в умовах цифровізації базується на інтеграції традиційних підходів стратегічного менеджменту з новітніми концепціями. Проєктний підхід набуває пріоритетного значення, оскільки дозволяє структурувати процес трансформації, визначити етапи впровадження змін, розподілити ресурси і відповідальність (Перерва & Єдинак, 2022). Методологія управління проєктами забезпечує контрольованість і прогнозованість процесу цифрової трансформації, знижує ризики невдач і дозволяє коригувати траєкторію змін відповідно до отриманих результатів. Водночас застосування гнучких методологій, зокрема agile-підходів, забезпечує адаптивність до швидких змін технологічного середовища і дозволяє організаціям оперативно реагувати на нові можливості та виклики.

Стратегічне планування в умовах цифровізації трансформується від довгострокового прогнозування до сценарного моделювання і стратегічної гнучкості. Традиційні п'ятирічні стратегічні плани втрачають релевантність через високу невизначеність зовнішнього середовища. Натомість організації формують портфель стратегічних ініціатив, які можуть бути швидко скориговані або замінені залежно від ринкової ситуації. Цифрові технології надають інструменти для стратегічного аналізу і моніторингу реалізації стратегії в режимі реального часу. Аналітика великих даних дозволяє виявляти приховані тенденції ринку, прогнозувати поведінку споживачів і оцінювати ефективність стратегічних ініціатив на основі об'єктивних показників (Семененко, 2024).

Організаційне забезпечення цифрової трансформації вимагає перебудови корпоративної структури і культури. Цифрові підрозділи створюються для координації процесу трансформації і забезпечення методологічної підтримки операційних підрозділів. Введення посад Chief Digital Officer або Chief Transformation Officer відображає стратегічну важливість цифрової трансформації для організації. Керівники несуть відповідальність за розробку цифрової стратегії, координацію проєктів цифровізації, розвиток цифрових компетенцій персоналу і управління змінами. Організаційна культура набуває критичного значення, оскільки опір змінам залишається одним з головних факторів невдач трансформаційних проєктів (Панчук & Малькова, 2021). Формування культури інновацій, експериментування і безперервного навчання стає необхідною передумовою успішної цифрової трансформації.

Український контекст цифрової трансформації характеризується специфічними викликами і можливостями. Держава розробила Стратегію цифрового розвитку інноваційної діяльності до 2030 року, яка визначає Україну як державу-лідера у сфері технологій та інновацій. Стратегія окреслює стратегічні цілі, принципи, напрями державної політики для стимулювання цифрової трансформації, сприяння бізнесу і стартапам, розширення міжнародного партнерства. Військовий стан створює додаткові виклики, але водночас стимулює прискорення цифровізації через необхідність підтримання бізнес-процесів в умовах обмеженої фізичної доступності (Копчак та ін., 2023). Розвиток цифрової інфраструктури, запровадження електронних сервісів, автоматизація процесів взаємодії з державними органами формують сприятливе середовище для цифрової трансформації приватного сектору.

Управління стратегічними змінами в умовах цифровізації потребує врахування етапності трансформації. Початковий етап включає діагностику готовності організації до змін, оцінку наявних ресурсів і компетенцій, визначення стратегічних пріоритетів цифровізації. Діагностика охоплює аналіз зовнішнього середовища для виявлення загроз і можливостей, внутрішній аудит процесів і систем, оцінку організаційної культури і готовності персоналу до змін (Перерва & Єдинак, 2022). На основі діагностики формується цифрова стратегія, яка визначає цілі трансформації, ключові напрями діяльності, необхідні ресурси і часові рамки. Стратегія деталізується у вигляді дорожньої карти трансформації, яка структурує процес змін у послідовні етапи з чіткими вимірюваними результатами.

Етап реалізації трансформації передбачає впровадження цифрових рішень, зміну бізнес-процесів, розвиток компетенцій персоналу і трансформацію організаційної культури. Впровадження цифрових технологій супроводжується ризиками технологічних помилок, перевитрат ресурсів, опору персоналу. Управління ризиками потребує ретельного планування, пілотного тестування рішень, постійного моніторингу прогресу і готовності до коригування стратегії (Кравчук, 2021). Комунікація змін набуває критичної важливості для подолання опору і залучення персоналу до процесу трансформації. Прозоре пояснення необхідності змін, демонстрація переваг нових підходів, залучення співробітників до проєктування рішень сприяє формуванню позитивного ставлення до трансформації.

Оцінка результативності цифрової трансформації вимагає розробки системи показників, які охоплюють різні аспекти діяльності організації. Фінансові показники відображають вплив цифровізації на прибутковість, оборотність активів, структуру витрат. Операційні показники характеризують ефективність процесів, швидкість виконання операцій, якість продукції або послуг. Клієнтські показники вимірюють задоволеність споживачів, лояльність, залученість до цифрових каналів взаємодії. Показники інновацій відображають здатність організації генерувати нові ідеї, впроваджувати інновації, адаптуватися до змін (Семененко, 2024). Інтегральна оцінка результативності трансформації дозволяє визначити досягнення стратегічних цілей і обґрунтувати подальші напрями розвитку.

Перспективи розвитку теорії і практики управління стратегічними змінами в умовах цифровізації пов'язані з поглибленням розуміння механізмів трансформації,

розробкою нових інструментів і методів управління, адаптацією концептуальних підходів до специфіки різних галузей і організаційних форм. Інтеграція штучного інтелекту в процеси стратегічного управління відкриває нові можливості для підвищення якості управлінських рішень, автоматизації аналітичних процесів, прогнозування майбутніх тенденцій (Панчук & Малькова, 2021). Розвиток платформних бізнес-моделей трансформує конкурентний ландшафт і вимагає перегляду традиційних підходів до стратегічного позиціонування. Зростання значення екосистемного підходу, коли організації формують мережі партнерських відносин для спільного створення вартості, змінює логіку стратегічного управління від конкуренції до коопетиції.

Цифрова трансформація економічного простору формує нову реальність для організацій, в якій управління стратегічними змінами стає безперервним процесом адаптації до технологічних інновацій, ринкових зрушень і змін споживчих переваг. Концептуальні основи управління трансформаційними процесами інтегрують традиційні теорії стратегічного менеджменту з новітніми підходами цифрового управління, забезпечуючи методологічну базу для ефективної реалізації змін. Практичне застосування концепцій вимагає врахування контекстуальних факторів, специфіки галузі, організаційних особливостей і готовності до змін. Українські підприємства мають можливість використати період трансформації для зміцнення конкурентних позицій, розвитку інноваційних компетенцій і інтеграції в глобальні цифрові мережі.

Список використаних джерел

1. Копчак, Ю. С., Матвеєв, М. Е., & Пугачов, В. М. (2023). Трансформація сучасного менеджменту в умовах війни. Економіка та суспільство, 51. https://economyandsociety.in.ua

2. Кравчук, П. Я. (2021). Формування системи корпоративної безпеки [Кандидатська дисертація, Тернопільський національний економічний університет].

3. Панчук, А., & Малькова, К. (2021). Теоретичні основи формування цифрової стратегії підприємств. Економіка та суспільство, 34. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-76

4. Перерва, І. О., & Єдинак, В. Ю. (2022). Стратегічне управління підприємством як основний інструмент в руках сучасного керівника. Innovation and Sustainability, 3, 159–164.

5. Семененко, Ю. (2024). Роль цифрової трансформації в стратегічному управлінні компанією. Наукові перспективи, 3(45). https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3(45)-718-731

СЕКЦІЯ 7

УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

ДАЦКІВ Ігор
професор, кафедра міжнародних відносин та дипломатії,
Західноукраїнський національний університет

ПИСАРИК Соломія
магістрантка, *кафедра міжнародних відносин та дипломатії,*
Західноукраїнський національний університет

УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКІ МІЖДЕРЖАВНІ ВІДНОСИНИ: ЕТАПИ РОЗВИТКУ ПІСЛЯ 1991 Р.

Після проголошення незалежності України у 1991 році розпочався новий етап формування її зовнішньополітичних пріоритетів, у тому числі налагодження міждержавних відносин з країнами Центральної Європи. Одним із важливих партнерів для України у цьому регіоні виступає Чеська Республіка, з якою дипломатичні відносини були офіційно встановлені у 1992 році.

Попри наявність двосторонньої договірно-правової бази, регулярні політичні контакти, економічну співпрацю, участь у спільних проєктах, українсько-чеські відносини залишаються недостатньо вивченими в українській науковій літературі. У багатьох випадках аналіз обмежується короткими згадками в ширших дослідженнях європейської інтеграції України або її зовнішньої політики загалом. При цьому бракує системного осмислення етапів розвитку цих двосторонніх відносин, а також впливу зовнішньополітичних та безпекових трансформацій (зокрема, розширення ЄС і НАТО, збройної агресії Росії проти України) на динаміку українсько-чеського співробітництва.

Становлення і трансформація українсько-чеських міждержавних відносин відбувалася у складному геополітичному контексті, що потребує глибокого аналізу. Актуальність теми зростає і в контексті євроінтеграційних прагнень України, оскільки Чеська Республіка виступає одним із послідовних прихильників підтримки України на шляху до членства в ЄС та НАТО. Отже, постає необхідність комплексного дослідження ключових етапів, чинників і особливостей розвитку українсько-чеських міждержавних відносин після 1991 року.

Співпраця між державами вже давно не обмежується лише політикою, а охоплює економіку, інвестиції, науку, трудову міграцію, культуру. Наприклад, існують угоди про інвестиції, економічне співробітництво. Аналіз практичних

етапів, успіхів і проблем співробітництва робить тему важливою для сучасного наукового дискурсу.

Формування основ міждержавних відносин нового формату між Україною та Чехословаччиною розпочалося ще на початку 1990-х років – у період, коли в Чехословаччині відбувався демонтаж тоталітарної системи та почалися демократичні трансформації, а Радянський Союз стояв на межі розпаду. У цей час чеські й словацькі політичні еліти виявили зростаючий інтерес до суспільно-політичних змін, що відбувалися у країнах-сусідах, зокрема й в Україні.

Після проголошення незалежності України двосторонні контакти отримали новий динамічний поштовх. Зокрема, у період 27–29 листопада 1991 року відбувся перший офіційний візит української дипломатичної делегації до Чеської і Словацької Федеративної Республіки (ЧСФР), очолюваної першим заступником міністра закордонних справ М. Макаревичем. Основною метою візиту було обговорення перспектив поглиблення двостороннього співробітництва у різних сферах, а також встановлення регулярної взаємодії між зовнішньополітичними відомствами обох країн (Голос України, 1991).

Подальшим кроком у задокументуванні двосторонніх взаємозв'язків, було укладення у Празі міністрами закордонних справ двох держав А. Зленком та Й. Дінстбіром «Спільного комюніке про встановлення 30 січня 1992 р. дипломатичних відносин незалежної України з Чеською і Словацькою Федеративною Республікою» (Цуп, 2009, с. 10).

Поміж підписаних документів, що визначали співпрацю у політичній та економічній сферах на початковому етапі варто назвати – «Угоду між Міністерством сільського господарства і продовольства України і Міністерством сільського господарства Чеської Республіки про економічне, науково-технічне та виробниче співробітництво від 9 квітня 1993 р.» (Угода, 1993), угоди між урядами обох країн про сприяння та взаємний захист інвестицій та торговельно-економічні зв'язки й наукову співпрацю від 17 березня 1994 р., «Угоду про співробітництво між Антимонопольним комітетом України та Міністерством економічної конкуренції Чеської Республіки від 19 грудня 1994 р.» (Угода, 1994) та ін.

Вагомим етапом у становленні розгалуженої договірно-правової бази між Україною та Чеською Республікою стало укладення «**Договору про дружбу і співробітництво** від 26 квітня 1995 р.» (Договір, 1995, с. 74-77). Цей документ закріпив перехід до нового рівня двосторонніх відносин та засвідчив взаємну зацікавленість сторін у подальшому розвитку політичного діалогу, економічної взаємодії та гуманітарних зв'язків. Варто зазначити, що ключові положення договору були попередньо погоджені ще 25 травня 1992 року під час візиту до Києва тодішнього прем'єр-міністра Чеської і Словацької Федеративної Республіки М. Чалфи. На момент підписання документа обидві держави чітко усвідомлювали стратегічну важливість стабільного забезпечення енергоресурсами як чинника сталого внутрішнього розвитку та зміцнення міжнародного авторитету.

Найбільш вагомі результати двостороннього співробітництва були досягнуті в економічній площині. 17 березня 1994 року було підписано «**Угоду між урядами України та Чеської Республіки про сприяння та взаємний захист інвестицій» (Угода, 1994)**, яка заклала основу для активізації інвестиційного партнерства між державами.

З метою подальшого поглиблення економічних зв'язків, зокрема у сфері кредитного забезпечення експорту чеських товарів і послуг до України, 19 вересня 1997 року сторони уклали відповідний протокол. Документ передбачав, що «**Чеська корпорація гарантування та страхування експорту» (EGAP)**, розташована в Празі, забезпечуватиме страхування фінансових і політичних ризиків, пов'язаних з чеськими експортними операціями в Україну. У свою чергу, **Кабмін України**, дотримуючись чинних процедур щодо державних гарантій, зобов'язувався гарантувати погашення зазначених кредитів, які надавалися або Державним експортно-імпортним банком України, або іншою фінансовою установою, уповноваженою українським урядом. Документ також визначав початковий обсяг кредитних ресурсів, які підпадали під дію механізмів державного гарантування та страхування ризиків у рамках цього механізму (Перелік, 1999).

Із кінця 1990-х – початку 2000-х років Європейський Союз перетворився на ключового політико-економічного та інтеграційного актора на європейському континенті. Одним із важливих кроків у процесі підготовки Чеської Республіки до

членства в ЄС стало приєднання країни до програмної бази ЄС, що здійснювалося відповідно до «Додаткового протоколу до Європейської угоди про участь асоційованих країн у програмах ЄС», підписаного Чехією у 1997 р. Цей документ відіграв важливу роль як механізм поступової адаптації Чехії до стандартів ЄС. У контексті поступового зближення України з Євросоюзом, співпраця з Чеською Республікою, яка вже пройшла шлях інтеграції, набула особливого значення. Чехія ще на початку 1990-х років задекларувала свою підтримку прагнень України до європейської інтеграції, коли Україна лише починала формувати свій зовнішньополітичний курс на зближення з ЄС.

Зокрема, під час політичних консультацій, що відбулися 22 березня 1999 року в Празі на рівні заступників міністрів закордонних справ обох держав, чеська сторона підтвердила свою готовність сприяти євроінтеграційним зусиллям України. Зокрема, було висловлено намір проводити консультації з питань, пов'язаних із потенційними ризиками та викликами, які могли виникнути внаслідок розширення Європейського Союзу. Того ж року, у Гельсінкі, ЄС затвердив Спільну стратегію щодо України, яка окреслила основні вектори взаємодії між Україною та країнами-членами ЄС, а також пріоритети у зовнішній політиці Євросоюзу стосовно України на чотирирічну перспективу (Шнирков, 2003, с. 8–9).

На початку XXI століття відносини між Україною, Чеською Республікою та ЄС набули нових імпульсів, що дозволяє стверджувати: євроінтеграційний напрям залишається стратегічним пріоритетом зовнішньої політики як України, так і Чехії. Аналіз розвитку європейської стратегії щодо обох країн засвідчує тісне переплетення національних інтересів із загальноєвропейськими процесами.

Російсько-українська війна, що почалася у 2014 році з анексії Криму та перейшла у повномасштабну фазу 24 лютого 2022 року, стала каталізатором глибоких змін у зовнішньополітичних відносинах України з країнами Європи. У цьому контексті Чеська Республіка проявила себе як один із найпослідовніших союзників України серед країн Центральної Європи. Чехія з перших днів повномасштабного вторгнення рішуче засудила агресію росії проти України та активно підтримала суверенітет і територіальну цілісність нашої держави. На рівні

парламенту та уряду були ухвалені численні заяви на підтримку України. Президент Чехії П. Павел, обраний у 2023 р., неодноразово наголошував, що допомога Україні є не лише проявом солідарності, а й питанням безпеки всієї Європи. Чехія також активно підтримує санкційну політику ЄС проти рф, виступає за посилення обмежень та надає дипломатичну підтримку Україні на міжнародних майданчиках. З початку повномасштабної війни Чехія стала одним із перших партнерів, які почали постачати Україні зброю (Віднянський, 2023, с. 73-74).

У 2024–2025 рр. Чехія також стала ініціатором міжнародного механізму закупівель боєприпасів для України за межами ЄС (т. зв. «чеська ініціатива»), який дозволив оперативно отримати великі обсяги снарядів зі складів третіх країн. У період війни Чехія стала ще активніше просувати інтереси України на шляху до ЄС і НАТО. Під час головування Чехії в Раді ЄС (друга половина 2022 року) було ухвалено історичне рішення про надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС. Чехія послідовно виступає за початок переговорів про членство, а також за посилення інтеграції України в європейську інфраструктуру, енергетику, транспорт і цифровий простір.

Загалом, російсько-українська війна радикально змінила характер українсько-чеських відносин, вивівши їх на новий, стратегічний рівень. Чеська Республіка виступає не лише партнером, але й активним лобістом інтересів України в європейських інституціях. Війна сприяла переходу від переважно економічного й культурного співробітництва до широкомасштабної політико-безпекової взаємодії. Цей період є безпрецедентним за інтенсивністю, масштабами допомоги та глибиною політичного діалогу.

Список використаних джерел

1. Голос України. (1991). 29 листопада.

2. Цуп О. В. (2009). Чеська Республіка і Україна в міждержавних відносинах кінця XX - початку XXI ст.: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02. ЛНУ ім. І. Франка. Львів. 20 с.

3. Угода між Міністерством сільського господарства і продовольства України і Міністерством сільського господарства Чеської Республіки про економічне, науково-технічне та виробниче співробітництво (9 квітня 1993 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_036#Text

4. Угода про співробітництво між Антимонопольним комітетом України та Міністерством економічної конкуренції Чеської Республіки (19 грудня 1994 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_031#Text

5. Договір про дружні відносини і співробітництво між Україною та Чеською Республікою. Політика і час. (1995). № 6. С. 74-77.

6. Угода між урядами України та Чеської Республіки про сприяння та взаємний захист інвестицій. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203_412#Text

7. Перелік чинних міжнародних угод між Україною та Чеською Республікою. URL: http://mfa.gov.ua/czechia/ua/publication/print/7369.htm

8. Шнирков О. І. (2003). Україна – ЄС: результати і перспективи співробітництва. Діловий вісник. вересень. № 9. С. 8–9.

9. Віднянський С. (2023). Еволюція політики Словаччини та Чехії щодо війни Росії проти України (до 30-річчя проголошення незалежності Словацької та Чеської республік). С. 62–76. URL: https://ud.gdip.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/5_2023.pdf

СОКУР Олексій
аспірант кафедри політичних наук і права ДВНЗ «Південноукраїнський національний педагогічний Університет імені К. Д. Ушинського»

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ: МОДЕРНІЗАЦІЙНА ПЕРСПЕКТИВА

Визначення сутності процесу європейської інтеграції з точки зору теорії політичної модернізації є важливим завданнями політичної теорії та практики в Україні. Європейський напрямок (як у соціокультурному та ціннісному аспектах, так і у інституційній інтерпретації) є основним для України у системі міжнародних відносин. Варто погодитись із тим, що «…наша країна переживає процес модернізації, пов'язаний із розбудовою новоєвропейських інституцій, які формувалися в Західній Європі протягом переходу від традиційного до модерного суспільства, що супроводжувалося процесами раціоналізації життєсвіту, секуляризацією світоглядних уявлень і формуванням автономного суб'єкта. У соціальній площині цей процес пов'язаний з індустріалізацією, становленням капіталістичних економічних відносин, формуванням громадянського суспільства й утворенням національних держав [1].

Європейська інтеграція, як багатоаспектне явище виступає об'єктом інтердисциплінарних досліджень. Серед актуальних дослідницьких напрямків, безумовно, слід відзначити теорію політичної модернізації. Її застосування не лише дозволяє визначити історичні передумови, соціальні, економічні та політичні фактори й етапи переходу від традиційного до модерного суспільства, але й окреслити перспективи України на шляху європейської інтеграції.

Солідаризуємось із такою думкою: «Для багатьох держав постсоціалістичного розвитку європеїзація розглядається як шлях до Європи, для деяких – повернення у Європу, хоча частіше вживається термін приєднання. Намагання приєднатися до європейської спільноти розглядалося на початковому етапі як «повернення додому». Перш за все, йдеться про балтійські держави та держави ЦСЄ. Для посткомуністичних східноєвропейських еліт такий шлях в загальноєвропейський простір частіше свідчив про демонстративне прощання із «тоталітарним, комуністичним минулим». На нашу думку, цим можна пояснити швидке обрання елітою стратегії неоліберальних перетворень, які не далі очікуваних результатів на перших етапах трансформації, оскільки ані політична еліта, ані суспільство не були готові до таких кардинальних змін, що суттєво вплинуло на посткомуністичний транзит та шлях до Європи» [2].

Європейська інтеграція з точки зору модернізаційної перспективи передбачає зближення України з ЄС задля оновлення та вдосконалення правової, політичної, економічної та соціальної сфер за європейськими стандартами. Це процес, який, безумовно веде до покращення умов життя, зміцнення демократичних інститутів, створення прозорих ринкових умов та сприяє безпеці й стабільності. Для України це стратегічний курс, закріплений у Конституції, що реалізується через асоціацію, зону вільної торгівлі та інші напрямки співпраці.

У цілому, відповідно до теорії політичної модернізації, сутність європейської інтеграції України, як складової процесу визначення власного місця у системі міжнародних відносин, полягає у забезпеченні масштабних трансформацій «пострадянського» суспільства у демократичне, розвитку політичної системи та політичних інститутів від традиційних до сучасних. Внаслідок модернізації відбувається перетворення «відсталих» політичних форм взаємодії на демократичні інститути, які відповідають критеріям раціональності та диференціації.

До складових європейської інтеграції, відповідно до теорії політичної модернізації відносяться:

1) раціоналізація діяльності інститутів та інституційної взаємодії. Європейська інтеграція виступає дієвим механізмом впровадження раціональної

організації суспільного життя, функціональної диференціації політичних інститутів та інститутів публічного управління. Це сприяє подоланню таких негативних явищ як непотизм, персоналізація влади, корупція, які є характерними ознаками традиційних політичних систем. Слід безумовно погодитись із тим, що «Раціоналізація публічної політики як комунікативного простору реалізації публічної влади є важливим завданням у сучасному українському контексті. «Менеджмент війни» (В. Зеленський), як стан публічної влади та публічної політики в Україні потребує раціональних політичних рішень, що ґрунтуються на пошуку «кращого» аргументу та кристалізації політичних позиції у процесі політичних дебатів» [3];

2) демократичний перехід, у процесі якого перспектива європейської інтеграції виступає потужним стимулом для України у проведенні реформ. Йдеться про «квадротранзит» України, як здійснення модернізації у чотирьох напрямках – створення ринкової економіки, розвиток демократичної політичної системи, посилення громадянського суспільства та набуття національної ідентичності);

3) гармонізація законодавства та прийняття стандартів ЄС у всіх суспільних сферах. Європейська інтеграція у її інституційному аспекті передбачає ухвалення та застосування широкого спектра стандартів, правил і положень ЄС (acquis communautaire). Це веде до гармонізації національного законодавства, що є одним із проявів універсалістських тенденцій модернізації;

4) підвищення ефективності урядування. Європейська інтеграція передбачає перехід до складніших багаторівневих систем урядування (multi-level governance), де повноваження розподіляються між національним, субнаціональним та наднаціональним рівнями. Це відображає підхід теорії модернізації щодо ефективного та спеціалізованого вирішення складних проблем урядування;

5) поширення європейських цінностей та культури діалогу в українському суспільстві. Теорія політичної модернізації наголошує, що окрім інституційних трансформацій, важливим аспектом європейської інтеграції є наближення до загальноєвропейських цінностей та формування у суспільстві культури політичного діалогу (політичних дебатів).

Відтак, з точки зору теорії політичної модернізації, європейська інтеграція – це процес політичного розвитку, який веде до еволюції політичних систем від традиційних суспільств до більш ефективних, раціональних та демократичних політичних інститутів, здатних краще реагувати на виклики сучасного світу.

Список використаних джерел.

1. Єрмоленко, А. М. (2021). *Модернізація суспільства з перспективи європейських цінностей як цивілізаційний вибір України*. У А. Єрмоленко (Ред.), *Соціально-філософські проблеми модернізації українського суспільства з перспективи європейських цінностей* (Розд. 1, с. 11–54). НАН України, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди; Наукова думка. https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/48c509c5-abe7-43b5-aeae-b766
2. Мілова, М. І., & Димова, О. В. (2024). *Європеїзація як процес: сучасні тенденції та виклики*. *Політикус*, (6), 53–58. http://politicus.od.ua/6_2024/11.pdf435030d3/content
3. Яковлев, Д. В. (2022). *Публічні звернення інтелектуалів як технологія раціоналізації політичної комунікації*. *Актуальні проблеми філософії та соціології*, (38), 81–87. http://www.apfs.nuoua.od.ua/archive/38_2022/38_2022.pdf#page=81

ФУРГАЛО Денис

аспірант ІІ курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Відновлення нашої країни у післявоєнний період має здійснюватись відповідно до Цілей сталого розвитку, що ухвалені українською державою, а міжнародна співпраця дозволить нівелювати дисбаланс можливостей сталого розвитку. Як зазначає дослідник Миколайчук та ін., особливості сталого розвитку регіонів України випливають з необхідності врахування вагових коефіцієнтів у трьохфакторній моделі його оцінювання. Сутність цих особливостей полягає в різній актуальності проблем економічного, соціального та екологічного напрямків залежно від ступеня руйнування (Миколайчук,2023). Автори пропонують, в залежності від того, який обсяг перетворень заплановано виконати і які ресурси для цього потрібні, виокремити такі моделі: збереження, відновлення та модернізація, перебудова на інноваційних засадах.

Звертаючись до перспектив розвитку України у післявоєнний період, варто констатувати – науковцями України за підтримки зарубіжних партнерів вже зараз відбувається обґрунтування дорожньої карти повоєнного відновлення, причому на

основі принципів сталого розвитку та його складників, що охоплюють економіку, екологію та соціальну сферу.

Зазначимо поняття «форсайт» – процес, пов'язаний із систематичними спробами зазирнути в довгострокове майбутнє науки, технологій, економіки та суспільства з метою визначення сфер стратегічних досліджень і нових загальних технологій, які, ймовірно, принесуть найбільші економічні та соціальні вигоди (Оглядовий стратегічний форсайт, 2024, с.10).

Загальна мета «Оглядового форсайту» полягає в тому, щоб допомогти мобілізувати Україну на перехід до впровадження політики і практики, викладених у Плані дій ЄС щодо циркулярної економіки. Результатом такої мобілізації є набір «шляхів трансформації», які пов'язують бачення майбутнього із практичними діями (Оглядовий стратегічний форсайт, 2024,с.24). Розширений формат форсайту має три напрямки бачення майбутнього. Перший напрямок, запропонований авторами, пов’язаний з перспективами бачення – тобто треба бачити дальше. В цьому контексті вони пропонують розглядати можливості розвитку України на трьох етапах. Перший етап виходить за межі короткострокового і складає від 1 до 5 років (Горизонт 1). Під час цього періоду стратегією дій є управління воєнною ситуацією: з величезними витратами, ризиками та невизначеністю. Власне план післявоєнного відновлення наразі перебуває на стадії формування. Однак, за ствердженням фахівців, цей план характеризується невизначеністю багатьох параметрів, насамперед щодо розміру допомоги, інвестицій та демографічних змін. Адже бойові дії тривають і перспектива нелінійна.

Відповідно, Горизонт 2 охоплює період, який триватиме від 5 до 10 років. З позиції дослідників – розробників проекту, в означений термін навряд чи можлива пріоритетність порядку денного сталого розвитку в контексті запровадження екологічних технологій, хоча націленість на них буде очевидна. І така тенденція виявлятиметься через узгодження щодо їх реалізації з ЄС та іншими партнерами на двосторонній і багатосторонній основі (Оглядовий стратегічний форсайт, 2024, с.24-25).

Повоєнне відновлення територій в контексті сталого розвитку має соціальну складову, яка тісно інтегрована та обумовлена економічною та екологічною

складовою. Міжнародний туризм якраз є результуючою функцією, адже він об'єднує економіку, соціальну сферу та екологію, яка по суті є умовою успішності його розвитку в Україні. Справа в тому, що концепція сталого розвитку, ухвалена Самітом ООН, 2015 р. визначає Ціль 11 Сталий розвиток міст і громад. В національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» (2017р.) конкретизоване завдання 11.6. Забезпечити розробку і реалізацію стратегій місцевого розвитку, спрямованих на економічне зростання, створення робочих місць, розвиток туризму, рекреації, місцевої культури і виробництво місцевої продукції (Цілі сталого розвитку: Україна. 2017, с.85).

Однак, незважаючи на важливість цього ракурсу соціальної складової сталого розвитку, найбільш складною проблемою соціального повоєнного відновлення прогнозовано виявиться демобілізація ветеранів війни. Адже кожна сім'я загиблого повинна отримати Одноразову грошову допомогу в розмірі 15 млн. грн. Більше того, кожен ветеран має пройти соціальну адаптацію, що включає отримання робочого місця, перекваліфікацію за потреби, отримання соціальних пільг тощо. Тому без взаємодії з громадськими міжнародними організаціями, різноманітними фондами підтримки, українськими громадськими організаціями, навчальними закладами органам місцевого самоврядування не обійтись (Дивнич, 2024, с. 20). Серед цих міжнародних організацій активну позицію по відношенню до України, підтримуючи її стійкість, мають цілий ряд акторів. Серед них варто зазначити Світовий банк, який 30 листопада 2023 року схвалив спільний з Україною Проект «Інвестиції у соціальний захист задля підвищення охоплення, стійкості та ефективності» (INSPIRE) (Світовий банк схвалив новий Проект, 2023).

Не менш значуща для України є глобальна міжнародна організація ПРООН (UNDP), котра зосереджує свою діяльність в Україні з самого початку війни на соціальному захисті населення – боротьбі з бідністю, створенні рівних можливостей, боротьбі з нерівністю, допомозі уряду реагувати на кризові явища, сприянні швидкому відновленні соціально-економічного розвитку держави тощо (UNDP launches new programme, 2022). Неабияку допомогу Україні під час війни надає Міжнародний комітет червоного хреста (ICRC). Працює на території України з 2014 року. Однак, з початком війни значно активізував свою діяльність, причому

як в тилових районах, так і в районах бойових дій. Співробітники (ICRC) працюють у Львові, Києві, Полтаві, Дніпрі та Одесі, рятуючи життя та полегшуючи страждання цивільних осіб разом із партнерами з Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця (IFRC) (Russia-Ukraine: OverviewoftheICRC'sresponse, 2024).

Дитячий фонд ООН (UNICEF) – надійний партнер України з вирішення комплексу питань, пов'язаних із захистом дітей від загроз війни та їх наслідків. Організація підтверджує, що на період 2025 р. Україна виконала завдання, які стосуються безпосередньо дітей за п'ятнадцятьма з 17 Цілей сталого розвитку. Однак, війна звела нанівець багато досягнень в цій сфері. Загибель, каліцтво, грубі порушення прав дітей – ось головний негативний вплив війни в Україні та на перспективу сталого розвитку. UNICEF та Уряд України розробили спільний план діяльності на 2025-2029 рр. Мета цього плану – забезпечити турботливе, безпечне та сприятливе середовище для кожної дитини в Україні, яке б розширювало можливості дітей, сприяло реалізації їхніх прав і забезпечувало потреби найвразливіших груп, щоб жодна дитина не залишилася поза увагою.

Планом передбачено побудувати інфраструктуру, стійку до надзвичайних ситуацій і негативного впливу зміни клімату, зокрема системи водопостачання та водовідведення, соціального захисту, охорони здоров'я та освіти, щоб гарантувати надання якісних, інклюзивних та ефективних послуг дітям та тим, хто опікується ними (Protect and Prioritize, 2025). Активну позицію з допомоги України, враховуючи вимоги сталого розвитку, має Міжнародна організація з міграції (Далі: МОМ). Ця міжнародна організація спільно з Європейським інвестиційним банком (ЄІБ) та міжнародними експертами працюють над створенням сталої системи оренди житла, ділячись передовим європейським досвідом з муніципалітетами України. У січні 2024 р. понад 70 представників академічних кіл, урядових, державних та міжнародних установ Європи зібралися разом, щоб обговорити доступне житло з муніципальними органами влади з усієї України. Захід було організовано у співпраці з Європейським інвестиційним банком та профінансовано Федеральним міністерством економічного співробітництва та розвитку Німеччини

(BMZ) через Німецький банк розвитку (KfW), який також зробив свій внесок в обговорення.

Ефективне післявоєнне демографічне відновлення України можливе тільки враховуючи досягнення Цілей сталого розвитку. Адже створена мотивація до повернення українців з-за кордону, на основі позитивних соціально-економічних умов, сприятиме покращенню демографії в країні.

Керованість перспективою розвитку демографічної ситуації в Україні в позитивному руслі на основі сталого розвитку можна забезпечити шляхом впровадження актуальних програмних документів. 19 вересня 2024 р. Міністерство соціальної політики України спільно з UNFPA, Фондом ООН у галузі народонаселення в Україні, за підтримки Уряду Великої Британії розпочали новий проект Стратегія демографічного розвитку до 2040 року (Мінсоцполітики: Розроблено проект, 2024). Він спрямований на зменшення передчасної смертності, зростаннння народжуваності в Україні, крім того передбачено сприяти нормалізації міграційних процесів та створенню умов життя, які відповідають Цілям сталого розвитку.

На принципах сталості у повоєнному відновленні мають працювати заклади вищої освіти. Університети мають враховувати глобальні цифрові тренди та намагатися оперативно освоїти й інтегрувати новітні технології в освітній, методичний, дослідницький, інноваційний процеси. Окрім цього, нині заклади вищої освіти активно включаються у процеси реалізації глобальних Цілей сталого розвитку (Холявко, Попело, 2024, с.146).

Отже, потенційні праксеологічні шляхи національного сталого розвитку в післявоєнний період на основі міжнародного співробітництва пов’язані з системним вирішенням соціально-економічних проблем на інноваційній основі.

Список використаних джерел

1. Миколайчук М. М., Куспляк І. С., Лантратов М. С. (2023). Особливості забезпечення сталого розвитку регіонів України у післявоєнний період. Державне управління: удосконалення та розвиток, 2. URL: https://www.researchgate.net/publication/369920819_Osoblivosti_zabezpecenna_stalogo_rozvitku_regioniv_Ukraini_u_pislavoennij_period_Derzavne_upravlinna_udoskonalenna_ta_rozvitok_2023_No_2

2. Оглядовий стратегічний форсайт циркулярної економіки в Україні: Фінальний звіт. (2024). ЮНІДО. Відень, 117. URL: https://www.eu4environment.org/app/uploads/2024/07/CE-Foresight_UKR-FF-online.pdf

3. Цілі сталого розвитку: Україна. (2017). Національна доповідь. 176. URL:https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf

4. Дивнич Г. (2024). Соціальне підприємництво як інструмент реінтеграції військовослужбовців, ветеранів та членів їх сімей на локальному рівні. Форум стейкхолдерів розвитку соціального підприємництва (м. Чернігів, 16 вересня 2024 р.): тези доповідей. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 19-21. URL: http://ir.stu.cn.ua/handle/123456789/30882

5. Світовий банк схвалив новий Проект соціальної допомоги для України на 1,2 млрд доларів США. (2023). Урядовий портал, 01 груд. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/svitovyi-bank-skhvalyv-novyi-proekt-sotsialnoi-dopomohy-dlia-ukrainy-na-12-mlrd-dolariv-ssha

6. UNDP launches new programme to address the socio-economic impact on Ukraine caused by the war. (2022). United Nations Development Programme. April 11. URL: https://www.undp.org/ukraine/press-releases/undp-launches-new-programme-address-socio-economic-impact-ukraine-caused-war?utm

7. Russia-Ukraine: Overview of the ICRC's response two years after the escalation of the armed conflict. (2024). International Committee of the Red Cross. URL:

https://www.icrc.org/en/where-we-work/ukraine

8. Protect and Prioritize Every Child in Ukraine. (2025). UNISEF, January 22. URL: https://www.unicef.org/ukraine/en/stories/protect-and-prioritize

9. Холявко Н., Попело О. (2024). Роль цифрових технологій у сталому розвитку університетів. Форум стейкхолдерів розвитку соціального підприємництва (м. Чернігів, 16 вересня 2024 р.): тези доповідей. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 145-147. URL: http://ir.stu.cn.ua/handle/123456789/30882

СЕКЦІЯ 8

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

МІРОШНИЧЕНКО Інга
к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту авіаційної діяльності,
Українська державна льотна академія

РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТІВ У РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасних умовах глобальної конкуренції та цифрової трансформації університети перетворюються на ключових суб'єктів економічного розвитку. Вони вже не обмежуються функціями підготовки фахівців, а виконують роль центрів знань, інновацій та підприємництва. Саме університети стають осередками (рис. 1), де поєднуються освіта, наука, інноваційна діяльність та партнерство з бізнесом, формуючи основу для розвитку інноваційної економіки.

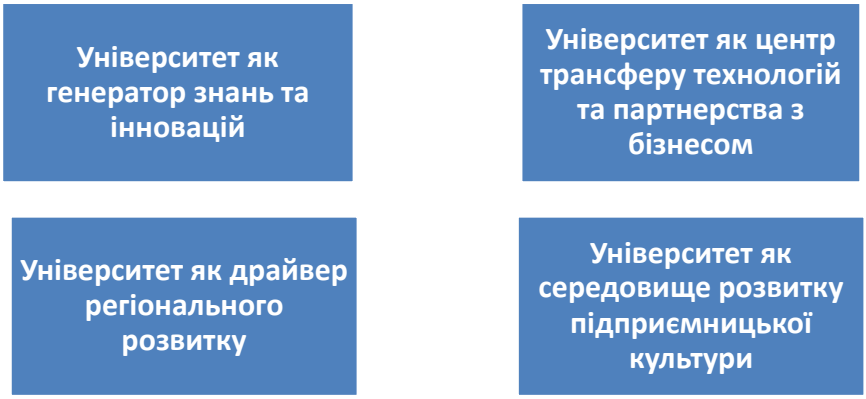

Рис. 1. Роль університетів у розвитку інноваційної економіки та регіонального потенціалу (Мірошниченко, 2025, с. 137-138; Бондар, Мірошниченко, 2025, с. 368-370; Мірошниченко, 2025, с. 243-244).

На рис. 1 проілюстровано основні ролі університетів у сучасному суспільстві та економіці. Вони не лише забезпечують освіту, а й виступають центрами генерації знань та інновацій, стаючи платформою для наукових досліджень і нових ідей. Університети активно сприяють трансферу технологій та розвитку партнерства з бізнесом, перетворюючи наукові розробки на практичні продукти та послуги. Значну роль вони відіграють у формуванні підприємницької культури, створюючи середовище для стартапів, інноваційних проєктів та підприємницьких ініціатив. Завдяки цьому університети стають драйверами регіонального розвитку, впливаючи на економічний, соціальний та культурний прогрес регіону через освітні та інноваційні проєкти. Загалом рис. 1 демонструє комплексний вплив університету на науку, економіку та суспільство, підкреслюючи його роль як центру знань, інновацій та розвитку.

Сучасний університет виступає посередником між наукою та економікою, забезпечуючи ефективне впровадження інновацій у практику. Через створення стартапів, наукових парків, бізнес-інкубаторів і центрів інновацій університети стають платформою для співпраці з підприємницьким середовищем. Такий підхід дозволяє науковим ідеям швидше переходити у виробництво, стимулюючи економічний розвиток та посилюючи конкурентні переваги країни.

Університети забезпечують підготовку висококваліфікованих кадрів, здатних працювати в умовах швидких технологічних змін. Наукові дослідження, які проводяться у вишах, стають базою для створення інноваційних продуктів і технологій. Важливою тенденцією є інтеграція освіти та науки в єдиний процес, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності економіки.

Сучасні університети активно впроваджують механізми трансферу технологій: створюють стартапи, наукові парки, бізнес-інкубатори та центри інновацій. Це забезпечує тісну взаємодію між науковими досягненнями та практичними потребами економіки. Завдяки такому партнерству наукові ідеї швидше втілюються у виробництво, підвищуючи ефективність національної економіки.

В університетах формується нове покоління підприємців, готових до створення власних бізнес-проєктів. Освітні програми з підприємництва, інноваційного менеджменту та креативних індустрій допомагають студентам розвивати навички, необхідні для реалізації стартапів і залучення інвестицій.

Важливою функцією вишів є їх внесок у розвиток регіонів. Завдяки університетам створюються освітні, культурні та інноваційні кластери, які стимулюють місцеву економіку, зменшують міграцію молоді та підвищують якість життя населення.

Однак в умовах воєнних дій університети України стикаються з серйозними викликами: від вимушеної релокації до обмеженого фінансування науки. Водночас саме вони залишаються платформою для збереження людського капіталу та розвитку інновацій. Перспективи пов’язані з інтеграцією до європейського освітнього і наукового простору, залученням грантів та міжнародного партнерства, що забезпечить відновлення та інноваційне зростання країни.

Таким чином, університети відіграють провідну роль у формуванні інноваційної економіки, виступаючи каталізаторами знань, підприємництва та партнерства з бізнесом. Для України особливо важливим є розвиток університетських інноваційних екосистем, що сприятимуть відновленню після війни, підвищенню конкурентоспроможності на світовому ринку та сталому розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Мірошниченко, І.С. (2025). Стратегічні інструменти забезпечення стійкої конкурентоспроможності України в умовах післявоєнного відновлення. Стратегії ЄС щодо конкурентоспроможності, зростання і добробуту: Стратегічне управління конкурентоспроможністю в контексті євроінтеграційних процесів, 137-138. Retrieved from: https://duan.edu.ua/wpcontent/uploads/2025/04/zbirnyk_konferentsiya_19_03_2025_universytet_imeni_alfreda_nobelya.pdf

2. Бондар, Ю., Мірошниченко, І. (2025). Інновації та цифровізація як драйвери економічної стійкості під час воєнного стану. Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу, 368-370. Retrieved from: https://kpdi.edu.ua/periodyka-naukovo-metodychnyh-prats#1611417693003-24e9c316-6514

3. Мірошниченко, І. (2025). Успішні практики європейської цифрової освіти: можливості для України. Цифрова гуманістика: Інформаційні технології та інформаційне моделювання на сучасному етапі розвитку суспільства,243-244. Retrieved from: https://drive.google.com/file/d/1LLzoALktWomQGDanGDRa4gcpEKNmfosH/view

БАЛАКІРЄВА Аліна

студентка IV курсу, кафедра міжнародної економіки і менеджменту, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ГЛОБАЛЬНІ ЛАНЦЮЖКИ ВАРТОСТІ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ ІНТЕГРАЦІЮ УКРАЇНИ

На межі XX–XXI ст. сформувалась нова архітектура світової економіки, центральне місце в якій займає поглиблений міжнародний поділ праці, технологічна спеціалізація та глобальні ланцюжки доданої вартості.

У науковому розумінні глобальні ланцюги створення вартості розглядаються як мережеві структурні механізми, через які здійснюється переважна частина міжнародної торгівлі. Із прогресуючим розвитком світової економіки та ускладненням виробничих відносин зростає частка кінцевої продукції, що містить

додану вартість, сформовану в кількох країнах. Така додана вартість проходить через численні державні кордони на шляху до кінцевого споживача в межах глобальних логістичних мереж (Antràs, Chor, 2022, с. 301-302).

Багаторазове транскордонне переміщення товарів потребує збільшення обсягів пального для транспортування та додаткового пакування, що, своєю чергою, зумовлює зростання інтенсивності транспортно-логістичної діяльності та відповідних витрат (На, 2022, с. 1040). Таким чином, глобальні ланцюжки доданої вартості також інтерпретуються як механізми нарощування вартості в межах створення кінцевого продукту, який охоплює різні етапи – від виробництва й технологічного проєктування до маркетингу та інших функцій (Яновська, Гурочкіна, 2024, с. 3).

Збільшення ролі глобальних ланцюгів створення доданої вартості у світовій економіці призводить до поглиблення взаємозалежності національних економік країн, що беруть участь у міжнародному поділі праці, і накладає певний відбиток на специфіку торговельно-економічної політики, що проводиться. В умовах, коли конкуренція товарами кінцевого споживання на основі глибокого міжнародного поділу праці та технологічної спеціалізації все більшою мірою трансформується в конкуренцію в рамках торгівлі доданою вартістю, використання протекціоністської торговельної політики як інструменту безпеки національної економіки стає неефективним, що обумовлено низкою причин.

По-перше, виробничий процес в умовах міжнародного поділу праці та кооперації пов'язаний з багаторазовим транскордонним переміщенням проміжних товарів, що навіть з відносно невисокими тарифами, встановленими окремо взятою державою, внаслідок їхньої кумуляції призводить до суттєвого збільшення торгових витрат.

По-друге, участь у процесі виробництва продукту фактично ставить національних виробників у залежність від імпорту проміжних товарів, послуг і технологій, необхідних для виробництва у межах своєї ділянки виробничого ланцюжка. Країни за умов міжнародного поділу праці фактично змушені здійснювати певною мірою «імпорт» своєї конкурентоспроможності. Таким чином,

мита на імпортовану продукцію трансформуються в експортні мита і тим самим обмежують експортоорієнтоване виробництво.

Варто зазначити, що міжнародна економічна інтеграція України на сучасному етапі відбувається у контексті євроатлантичного курсу та глибокої адаптації до норм ЄС. Ключовим вектором є імплементація Угоди про асоціацію та Поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі з ЄС, що стимулює гармонізацію законодавства, відкриття ринків та модернізацію економіки.

Сучасний етап міжнародної економічної інтеграції України характеризується переходом від формальної співпраці до фактичного входження в європейський та трансатлантичний економічний простір. Україна активно працює над приєднанням до Єдиного цифрового ринку ЄС, Енергетичного союзу та митної інтеграції, що передбачає повне усунення нетарифних бар'єрів. Відбувається поступове переорієнтування зовнішньої торгівлі на ЄС, Північну Америку та Азійсько-Тихоокеанський регіон. Особливу увагу зосереджено на участі у глобальних інвестиційних та логістичних проєктах, розвитку військово-економічного партнерства, а також укладенню двосторонніх угод про промисловий безвіз, транспортний безвіз та цифрові паспорти довіри з ЄС.

Україна активно інтегрується у глобальні виробничі ланцюги, нарощує експорт до ЄС, формує нові формати співпраці з країнами G7, НАТО, а також розбудовує регіональні альянси (тримор'я, Люблінський трикутник). Водночас інтеграційний процес ускладнюється викликами війни, безпековими ризиками та потребою у повоєнній відбудові економіки на базі сталого розвитку й інновацій.

За підсумками вищевикладеного можна дійти висновку, що глобалізація виробництва впливає на процес розробки та реалізації торгово-економічної політики, сприяючи інтенсифікації інтеграційної взаємодії держав і визначаючи контури і напрями даного процесу. Сьогодні інтеграційні взаємодії країн за умов формування міжнародних виробничих систем обумовлені торговельним та виробничим співробітництвом, як наслідок інтернаціоналізації виробництва з урахуванням діяльності багатонаціональних підприємств.

Процес поглиблення міжнародного поділу праці та технологічної спеціалізації пов'язаний з транскордонним переміщенням не лише товарів та

послуг, але й капіталу, робочої сили, технологій та знань. Міжнародна кооперація сприяє розширенню меж взаємодії корпоративного сектора та зумовлює формування інтеграційних об'єднань розширеного формату.

Таким чином, глобальні ланцюги створення вартості є одним з ключових чинників сучасної міжнародної економіки, що суттєво впливають на виробничі процеси та міжнародну торгівлю. Саме вони дають можливість державам інтегруватися у міжнародну економіку, раціонально використовувати ресурси, зменшувати виробничі витрати та розширювати ринки збуту. Варто підкреслити, що участь у глобальних ланцюгах створення вартості сприяє економічному зростанню, технологічному прогресу та підвищенню національного добробуту, особливо для країн, що розвиваються.

Список використаних джерел

1. *Antràs P., Chor D. (2022) Global value chains. Handbook of International Economics. № 5. P. 297–376.*
2. *Ha L.T. (2022) Impacts of digital business on global value chain participation in European countries. AI & Society: Knowledge, Culture and Communication. № 39. P. 1039–1064.*
3. *Яновська, В., Гурочкіна, В. (2024). Україна у глобальних ланцюгах створення вартості: виклики та перспективи економічного розвитку. Економіка та суспільство, (65). 1-12.*

Науковий керівник: Козуб В., кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри міжнародної економіки і менеджменту, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

МІНЕНКО Станіслав

студент 2М курсу, кафедра міжнародної економіки і менеджменту, навчально-науковий інститут міжнародних відносин, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ПРІОРИТЕТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ЦИФРОВОЇ ВІДБУДОВИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Поствоєнна відбудова неможлива без системної цифрової трансформації, яка прискорює відновлення інфраструктури, підвищує стійкість інституцій і відкриває доступ до глобальних ринків. У контексті міжнародних відносин цифрова відбудова виходить за межі технічної модернізації: вона включає узгодження стандартів і регуляцій (зокрема у сфері захисту даних та кібербезпеки), інтеграцію

до транснаціональних ланцюгів створення вартості, залучення зовнішнього фінансування, а також розвиток цифрової дипломатії та партнерств «держава–міжнародні організації–бізнес–академія–діаспора». Водночас зберігається низка викликів: інтероперабельність систем і даних, кіберзагрози, дефіцит компетенцій, нерівний доступ до цифрових послуг, ризики технологічної залежності та фрагментації правил.

Метою тез є окреслення пріоритетів досліджень цифрової відбудови з урахуванням міжнародного виміру. До ключових напрямів належать:

1) цифрове державне управління та публічна інфраструктура даних;

2) кіберстійкість і безпекові рамки з урахуванням союзницької взаємодії;

3) правова та регуляторна гармонізація з міжнародними стандартами;

4) цифрова економіка, торгівля й інтеграція в глобальні ланцюги;

5) моделі міжнародного фінансування та вимірювання ефектів допомоги;

6) розвиток людського капіталу й інклюзія.

Теоретичний внесок полягає у поєднанні підходів міжнародних студій, політичної економії та цифрового врядування, а практична значущість — у формуванні дослідницької повістки для політик, здатних прискорити відновлення та поглибити міжнародну інтеграцію.

У теоретико-методологічному вимірі цифрової трансформації вирішальним є осмислення її сутності як глибокої системної зміни бізнес-моделей, організаційних архітектур і корпоративної культури, зумовленої розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. До цієї проблематики долучається широке коло науковців- економістів. Далі подано узагальнений порівняльний огляд ключових дефініцій поняття «цифрова трансформація» в сучасній економічній та управлінській літературі.

Табл. 1 систематизує акценти окремих авторів і дозволяє виокремити спільні риси та відмінності в їхніх підходах до інтерпретації цього феномена.

Таблиця 1

Узагальнене порівняння різних авторів поняття «цифрова трансформація» [5-9]

Автор(и), рік	Визначення поняття «цифрової трансформації»

Автор(и), рік	Визначення поняття «цифрової трансформації»
Westerman, Bonnet & McAfee (2014)	Цифрова трансформація – це використання технологій для радикального покращення результативності або охоплення діяльності підприємств.
Vial (2019)	Цифрова трансформація – це процес, що має на меті поліпшення організації шляхом спричинення суттєвих змін її властивостей через поєднання інформаційних, обчислювальних, комунікаційних та мережевих технологій.
Gartner (n.d.)	Цифрова трансформація – це процес використання цифрових технологій та відповідних можливостей для створення стійкої нової цифрової бізнес-моделі.
Liu (2020)	Цифрова трансформація – це інтеграція цифрових технологій у всі сфери діяльності бізнесу з метою вдосконалення існуючих та створення нових операційних процесів і надання більшої цінності клієнтам.
Warner & Wäger (2019)	Цифрова трансформація – це використання нових цифрових технологій (мобільних, штучного інтелекту, хмарних рішень, блокчейну, Інтернету речей) для забезпечення значного покращення бізнес-процесів, що сприяє підвищенню клієнтського досвіду, оптимізації операцій або створенню нових бізнес-моделей.

Виходячи з аналізу табл. 1 та опрацьованих джерел, можна відзначити, що автори сходяться на таких узагальнених тезах:

Системний і масштабний характер змін. Йдеться не про точкове впровадження окремих інструментів, а про глибинне переосмислення бізнес-моделей та процесів.

Технологічна основа. Переважна більшість дослідників окреслює ключові ІКТ (Big Data, AI, хмарні сервіси, IoT), які слугують фундаментом трансформаційних ініціатив.

Орієнтація на користувача та створення бізнес-цінності. У підходах Liu (2020) та Warner & Wäger (2019) акцент зроблено на клієнтському досвіді й формуванні нових джерел доходу як головних результатах цифрової трансформації.

Організаційні та культурні перетворення. За Vial (2019) трансформація охоплює зміну властивостей організації загалом, що передбачає перегляд структури, процесів і корпоративної культури.

Озагальнюючи наведені підходи, пропонуємо інтегроване визначення: цифрова трансформація — це багатокомпонентний і поетапний процес глибинного оновлення бізнес-моделей, організаційних структур і корпоративної культури

підприємства через всебічну інтеграцію сучасних цифрових технологій та аналітичних платформ [2–13]. На наш погляд, цей процес охоплює такі складові:

Розвиток цифрової культури — сукупність цінностей, норм, процесів і управлінських практик, що стимулюють широке використання цифрових рішень, самоосвіту працівників і «мислення можливостей» у всіх підрозділах. Зокрема:

– формування середовища інноваційності, відкритості до змін і безперервного навчання (внутрішні Digital Academy, хакатони, програми сертифікації та менторства), що розвивають підхід learning by doing і підвищують технологічну готовність;

– упровадження сучасних підходів до управління (DevOps, Agile, Design Thinking): короткі ітерації, часті релізи, швидке тестування гіпотез та оперативний зворотний зв'язок зменшують ризики та підвищують гнучкість;

– HR-ініціативи з нарощування цифрових компетенцій, щоб інструменти сприймалися не як «додатковий тягар», а як база для продуктивності та кращої роботи з клієнтом.

Реінжиніринг бізнес-моделей — радикальний перегляд створення, доставлення та привласнення цінності через цифрові канали, платформи й сервіси. А саме:

– перехід від лінійних до платформних та екосистемних моделей: побудова партнерських екосистем, де компанія виступає хабом продажів, даних і співпраці (маркетплейси, open banking API);

– сервісна орієнтація (XaaS, Everything-as-a-Service), за якої клієнт оплачує фактичне використання функціоналу замість придбання «заліза»;

– масштабування цифрових каналів взаємодії та інтеграція продажів, логістики, підтримки в єдину платформу для прозорості та скорочення часу взаємодії зі стейкхолдерами.

Інтеграція передових технологій — послідовне вбудовування в процеси AI/ML, Big Data-аналітики, хмарних обчислень, IoT і блокчейну для підвищення операційної ефективності та ухвалення рішень на основі даних. Зокрема:

– використання AI/ML для автоматизації рутинних і аналітичних задач, прогнозування попиту та ризик-скорингу;

– застосування Big Data та аналітики в реальному часі (Data Lake, стрімінг-аналітика) для глибшого розуміння поведінки клієнтів і оптимізації маркетингових витрат;

– хмарні моделі IaaS/PaaS/SaaS для еластичного масштабування ресурсів і зниження CAPEX на IT-інфраструктуру.

Операційна та кіберстійкість — спроможність підтримувати безперервність критичних процесів і швидко відновлювати їх після збоїв чи кібератак. Зокрема:

– впровадження SIEM, APM та оркестрації інцидентів (SOAR) з централізованою кореляцією логів і playbook-сценаріями реагування для скорочення MTTD/MTTR;

– побудова BCP/DRP із використанням відмовостійких хмар, регулярне тестування планів відновлення та георознесене резервування сервісів;

– посилення захисту згідно з ISO/IEC 27001 і NIST: MFA, шифрування даних «у спокої» та «в дорозі», регулярні пентести й навчання персоналу.

Клієнто- та стейкхолдер-центрованість — налаштування бізнес-моделі й цифрових сервісів на максимальне задоволення потреб кінцевих користувачів і партнерів. Зокрема:

– персоналізація продуктів і сервісів на основі даних та AI (єдиний клієнтський профіль) для зростання цінності;

– розгортання платформ з відкритими API та партнерською мережею (інтеграція з fintech-стартапами, корпоративними клієнтами) для швидшого виведення інновацій;

– омніканальні інтерфейси та вбудований фідбек-контур (NPS/CSAT, голосові боти, чат-інтерфейси) для оперативного вдосконалення сервісів.

Післявоєнна адаптація та відновлення — застосування цифрових рішень і управлінських методик для рестарту операцій, логістики й соціально-економічної активності в уражених війною регіонах. Зокрема:

– цифрове відновлення ланцюгів постачання (блокчейн, IoT-датчики) для прозорого трекінгу матеріалів у складних умовах;

– платформи управління реконструкційними проєктами та прозорого залучення інвестицій (crowdsourcing, краудфандинг);

– цифровізація державних послуг, верифікація документів і реєстрація бізнес-ініціатив для швидкої мобілізації ресурсів і стабілізації економіки.

Отже, цифрова трансформація постає як цілеспрямована стратегія, що поєднує технологічні інновації, організаційні зміни, розвиток людського капіталу та адаптацію до зовнішніх викликів, забезпечуючи стале зростання та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Список використаних джерел

1. *Артюшок В. С. Адаптація стратегічного менеджменту до викликів глобальної економічної нестабільності / В.С. Артюшок, Ю.С. Гринчук, Т.Є. Сігаєва // Наукові інновації та передові технології – 2024 – № 12(40). – С. 211-223.*
2. *Баркін Н. В. Розробка програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу / Баркін Н. В., науковий керівник: О. М. Чупир // Наука сьогодення: від досліджень до стратегічних рішень : матеріали VI Міжнародної студентської наукової конференції, 10 травня 2024 р. – Чернігів, 2024. – С. 18-20.*
3. *Баркова К. О. Взаємозв'язок організаційної культури із стратегією підприємства в умовах мінливого середовища / К. О. Баркова // Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця: матер. міжнар. наук. конф. – 2018. – С. 13-15.*
4. *Глобальні проблеми сучасності : підручник / В. С. Бакіров, А. П. Голіков, О. В. Азаренкова та ін. ; за ред. В. С. Бакірова (голова), А. П. Голікова, О. А. Довгаль [та ін.] ; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. – 632 с.*
5. *Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин : колективна монографія / кол. авт. ; за ред. О. А. Довгаль, Н. А. Казакова. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. – 540 с.*
6. *Гриценко А. М. ІТ-інфраструктура банків: виклики та рішення. – Харків: Фінанси і технології, 2023. – 215 с.*
7. *Громенкова С. В. Підвищення рівня економічної складності як фактор зростання української економіки / С. В. Громенкова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2020. – Вип. 29. – С. 31–37. – Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство.*
8. *Гуткевич С. О. Міжнародна економіка : підруч. / С. О. Гуткевич, М. Д. Корінько, Ю. М.Сафонов. – 3-тє вид., переробл. та допов. – Харків : Вид-во Діса Плюс, 2021. – 428 с.*
9. *Данік Наталія, Торлопов Артемій. Вплив цифрової трансформації на банківський сектор України. International Science Journal of Management, Economics & Finance. Vol. 3, No. 3, 2024, pp. 95-103. doi: 10.46299/j.isjmef.20240303.09*
10. *Лойшин А. Аналіз наукових положень ресурсних концепцій в економічній теорії і теорії стратегічного управління. Journal of Scientific Papers "Social Development and Security". 2021. Vol. 11, № 3. P. 41–55. DOI: 10.33445/sds.2021.11.3.4*
11. *Міністерство економіки України : веб-сайт. URL: https://me.gov.ua/ (дата звернення: 01.11.2024).*
12. *Про цифрові активи: Закон України № 2074-IX від 17.02.2022. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20 (дата звернення: 14.04.2025).*
13. *Технології сучасних міжнародних відносин : колективна монографія / І. В. Іващенко, О. Ю. Висоцький, В. О. Пермінов та ін. ; за заг. ред. І. В. Іщенка ; Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, каф. міжнародних відносин. – Дніпро : Акцент ПП, 2021. – 292 с.*

САМОЙЛОВА Олена

магістр ІІ курсу, кафедра міжнародної економіки і менеджменту, навчально-науковий інститут міжнародних відносин,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ОЦІНЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

У сучасних умовах глобалізації, нестабільності світових фінансових ринків і посилення геополітичних ризиків питання оцінювання міжнародної конкурентоспроможності банківських установ набуває особливої значущості. Глобальні економічні виклики – такі як фінансові кризи, пандемії, енергетичні шоки, а також зростання ролі цифрових технологій і фінтех-компаній – радикально змінюють структуру світового банківського сектору. У цих умовах банки змушені постійно адаптувати свої бізнес-моделі, оптимізувати ризик-менеджмент, підвищувати рівень цифровізації та прозорості, щоб залишатися конкурентоспроможними на міжнародному ринку. Для України це питання набуває ще більшої ваги у зв'язку з потребою інтеграції у світовий фінансовий простір, залученням іноземних інвестицій і зміцненням довіри до національної банківської системи. Оцінювання конкурентоспроможності дозволяє визначити сильні й слабкі сторони банків, порівняти їхні позиції з провідними світовими фінансовими установами та сформувати ефективні стратегії розвитку в умовах глобальних трансформацій. Саме тому дана тема є надзвичайно актуальною як у науковому, так і в практичному аспекті.

Конкурентоспроможність банківської установи – це комплексна характеристика, що відображає її здатність ефективно функціонувати та розвиватися на фінансовому ринку, забезпечуючи прибутковість, стабільність і довіру клієнтів. Вона залежить від фінансової стійкості, якості управління, рівня інноваційності та здатності адаптуватися до ринкових змін. На мікро-, мезо- та макрорівнях конкурентоспроможність визначається сукупністю факторів, які описує модель М. Портера: рівень конкуренції, загроза нових учасників, сила постачальників і споживачів, а також замінників. У банківській сфері ці чинники посилюються через

високу регуляцію та глобальні економічні ризики. Сьогодні важливого значення набувають нематеріальні складові – репутація, довіра клієнтів, корпоративна культура та технологічні інновації. Отже, конкурентоспроможність банку – це поєднання економічних, технологічних і соціальних чинників, що забезпечують його стійке позиціонування на міжнародному ринку [2, с. 24].

Оцінювання міжнародної конкурентоспроможності банків базується на системному підході, що поєднує кількісні та якісні методи аналізу. Його мета – визначити здатність банку ефективно конкурувати на світовому фінансовому ринку, забезпечуючи прибутковість і стійкий розвиток. До кількісних методів належать аналіз фінансових коефіцієнтів (ROA, ROE, CAR, ліквідність, NPL) та індексний підхід, який узагальнює показники у єдиний інтегральний індекс для порівняння банків різних країн. Серед якісних методів використовують експертні оцінки, SWOT- і PEST-аналіз, модель Портера та рейтинги міжнародних агентств (Moody's, S&P, Fitch). Також застосовуються методи регресійного аналізу й кластеризації для виявлення факторів впливу [2, с. 26].

У сучасних умовах світова банківська система функціонує в середовищі постійних глобальних змін, що впливають на конкурентоспроможність банків. Фінансові кризи, геополітична напруга, енергетичні шоки, пандемії та кліматичні ризики змінюють структуру й пріоритети розвитку банківського сектору, впливаючи на ліквідність, доступ до капіталу та довіру клієнтів. Цифрова трансформація банків стала ключовою відповіддю на ці виклики. Впровадження FinTech, штучного інтелекту, блокчейну та кіберзахисту підвищує ефективність, але посилює конкуренцію між традиційними та новими гравцями. Конкурентоспроможність банків тепер залежить від здатності впроваджувати інновації, захищати дані та швидко реагувати на зміни. Міжнародне регулювання, зокрема стандарти Базеля III, вимоги FATF та рекомендації МВФ, зміцнюють довіру до фінансової системи, але водночас підвищують витрати банків на дотримання норм. Для країн, що розвиваються, та з перехідною економікою, таких як Україна, додатковим викликом залишаються війна, обмежені інвестиції та необхідність відновлення довіри клієнтів [3, с. 138].

Важливою складовою оцінювання міжнародної конкурентоспроможності банків є аналіз факторів, що безпосередньо впливають на їхні позиції на світовому ринку. До ключових належать рівень капіталізації, якість активів, ефективність управління

ризиками, інноваційний потенціал та стратегічна гнучкість. Висока капіталізація та стабільна ліквідність забезпечують здатність банку витримувати зовнішні шоки, тоді як ефективне управління ризиками сприяє зменшенню втрат у періоди фінансової нестабільності. Не менш важливими є технологічні чинники. Цифровізація банківських процесів, використання штучного інтелекту, автоматизація обслуговування клієнтів та розвиток дистанційних сервісів значно підвищують ефективність роботи й конкурентні переваги банку. Водночас відсутність інновацій або слабкий рівень кіберзахисту може стати серйозною загрозою для стабільності установи. Соціально-економічні умови, рівень довіри населення, політична стабільність та регуляторна політика також істотно впливають на конкурентоспроможність банків. Успішні фінансові установи вміють адаптуватися до змін зовнішнього середовища, підтримувати репутацію надійного партнера й ефективно використовувати свої ресурси для збереження позицій у глобальній фінансовій системі [1, с. 288].

Підвищення конкурентоспроможності банківських установ потребує реалізації комплексних стратегій, спрямованих на модернізацію бізнес-моделі та адаптацію до глобальних тенденцій. Насамперед важливим є розвиток інноваційних і цифрових продуктів – мобільних банків, онлайн-платежів, систем штучного інтелекту для аналізу клієнтських даних. Це дає змогу банкам забезпечити швидкість, зручність і персоналізацію фінансових послуг, що стає ключовим фактором залучення нових клієнтів. Посилення фінансової стійкості та ефективного управління ризиками є ще одним пріоритетом. Банки мають підвищувати рівень капіталізації, покращувати структуру активів і впроваджувати сучасні моделі моніторингу кредитних, валютних і ринкових ризиків. Збалансована фінансова політика допомагає уникати кризових ситуацій і зміцнює довіру інвесторів. Водночас важливо формувати позитивний імідж і підтримувати довіру клієнтів через прозорість діяльності, соціальну відповідальність і високу якість сервісу. Розвиток корпоративної культури, орієнтованої на етичні стандарти та клієнтоцентричність, сприяє зміцненню репутаційного капіталу, що є основою довгострокової конкурентної переваги банківських установ [1, с. 280].

Висновки проведеного аналізу свідчать, що конкурентоспроможність банківських установ формується під впливом комплексу фінансових, організаційних, технологічних і репутаційних чинників. Результати оцінювання показують, що банки,

які активно впроваджують інновації, удосконалюють систему управління ризиками та дотримуються міжнародних стандартів прозорості, мають вищі позиції на світовому фінансовому ринку. Для підвищення ефективності діяльності в глобальному середовищі доцільно зосередитися на цифровій трансформації, диверсифікації джерел доходів, зміцненні капіталу та розвитку партнерських відносин з міжнародними фінансовими інституціями. Особливу увагу слід приділяти підвищенню рівня довіри клієнтів через якісний сервіс, безпеку операцій і соціальну відповідальність бізнесу. Подальші дослідження доцільно спрямувати на аналіз впливу фінтех-технологій, штучного інтелекту та стійких фінансів (sustainable finance) на трансформацію банківського сектору. Це дозволить глибше зрозуміти механізми формування конкурентних переваг і визначити нові напрямки розвитку світової банківської системи.

Список використаних джерел

1. Болдуюв М. В., Болдуєва О. В., Ліщенко О. Г. Фактори оцінювання міжнародної конкурентоспроможності банків. Ефективна економіка*. 2024. № 6. DOI: https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.6.3.*

2. Маринчак, Л. Р. Competitiveness of the banking institution and its components in modern realities. Scientific Bulletin of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas (Series: Economics and Management in the Oil and Gas Industry), (1(29), 137–143. 2024. URL: https://doi.org/10.31471/2409-0948-2024-1(29)-164-171

3. Березовик, В. М., Свистун, А. О., & Хмеловський, Т. Г. Вплив глобальних фінансових тенденцій на стабільність банківського сектору України. 2024. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.12700439

КОПТЄВ Олександр

доктор філософії у галузі міжнародних відносин
доцент кафедри міжнародних відносин,
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ГОЛОВНІ ВИКЛИКИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ СИСТЕМИ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ В ЄВРОПІ

Повномасштабне вторгнення російських окупантів в Україну повністю знищило існуючу десятиліттями глобальну безпекову архітектуру. Війна в Україні виступила каталізатором глобальних трансформацій у системі міжнародної безпеки, породивши численні виклики для розвитку міжнародної співпраці, а також для стабільності світового політичного, соціального, економічного та

безпекового устрою [Шмаленко, 2022, с.285]. Саме через це зовнішня політика України перетворилася із переважно прагматичної на більш активну та спрямовану на мобілізацію міжнародної підтримки, інтеграцію до євроатлантичних структур та пошуку нових механізмів колективної безпеки. Як наслідок, такі титанічні зрушення суттєво вплинули на конфігурацію регіональних безпекових архітектур, стимулювали оновлення ролі НАТО, ЄС та інших інституцій на міжнародній арені, а також породило розмови про створення нових форматів багатосторонньої взаємодії.

Я вважаю, що, розв'язана РФ війна остаточно підірвала основи міжнародної безпеки та правових норм. Адже вже зараз в адміністрації Президента США активно їдуть обговорення щодо юридичного визнання за РФ Криму та всіх інших окупованих територій. Якщо порушення суверенітету та територіальної цілісності України буде визнано офіційно це поставить під сумнів ефективність усіх міжнародних організацій, таких як ООН, у підтримці миру та безпеки в світі [Коптєв, 2025, с.106]. І саме зростання безпекових загроз у період воєнного стану є серйозним викликом не лише для системи національної безпеки, а й для самого існування держави. Воно ставить під загрозу її суверенітет, територіальну цілісність, дотримання прав і свобод громадян, а також може вплинути на незворотність стратегічного курсу України, спрямованого на інтеграцію до Європейського Союзу та НАТО, навіть попри те, що в останній Україну наразі не бачать самі учасники Альянсу [Загуменна, 2023, с.8].

На мою думку, головним завданням сьогодні є формування дієвої системи колективної безпеки в Європі. І зовнішня політика нашої держави спрямована саме на мобілізацію міжнародної підтримки, інституалізацію форматів співпраці та наближення стандартів взаємодії із європейськими партнерами. Однак, у цій діяльності наша держава зіштовхується зі значною кількістю викликів у зовнішній політиці.

Наприклад, однією зі слабких сторін України на нинішньому етапі можна відзначити обмежені можливості для самостійного стримування агресії та нестачу ресурсів для оперативного та ефективного протистояння російському військовому потенціалу. У цих умовах держава змушена спиратися на підтримку міжнародних

партнерів, які надають допомогу у різних формах, від стримування можливого застосування ядерної зброї до масштабної військово-технічної, фінансової та гуманітарної підтримки [Тютюма, 2024, с.67]. Не менш важливими є й інституційні та процедурні бар'єри євроінтеграції, адже хоча Україна активно і просуває ідеї всебічного поглибленої співпраці з ЄС і НАТО, існуючі процедурні механізми інституцій все ж ускладнюють оперативне перетворення політичної солідарності на формалізовані гарантії чи швидкі колективні дії. Як наслідок, це призводить до уповільнення створення сталих багатосторонніх механізмів, що суттєво знижує ефективність колективної відповіді на військове вторгнення РФ.

Не можна обійти й питання розбіжностей геополітичних пріоритетів партнерів України. Зокрема, попри намагання держави об'єднати навколо себе якомога більшу кількість країн-партнерів, інтереси та пріоритети цих акторів інколи розходяться. Наприклад, такі країни як Угорщина та Словаччина на найвищому рівні заявляють про необхідність обмеження допомоги Україні та виступають проти європейської санкційної політики про РФ. Така нестійкість представників коаліцій, як на мене, дуже ускладнює планування довгострокових колективних економічних, політичних та безпекових гарантій.

І, звичайно, ще одним з найважливіших викликів в умовах великої війни залишається ризик ескалації та регіональної реакції на це інших акторів міжнародних відносин. Адже, попри намагання Україна вже довгий час не може стабілізувати ситуацію на фронті, щодня втрачаючи території, а міжнародні партнери на поспішають надавати достатню кількість допомоги, боючись, що це призведе до ескалації бойових дій. Все це породжує необхідність у комплексному аналізі ризиків при інституалізації нових форматів співпраці, а також розробки ефективного та дієвого плану зі стримування ворожої агресії з метою захисту демократичних цінностей та безпеки європейського регіону від посягань РФ.

На мою думку, аби подолати головні виклики зовнішньої політики України в нинішніх умовах, варто здійснити комплексні та послідовні кроки, спрямовані на зміцнення її міжнародної суб'єктності та ефективності у сфері безпеки. Передусім, варто формалізувати багатосторонні механізми співпраці, просуваючи рамкові угоди та створення багатонаціональних логістичних і фінансових платформ, що

забезпечуватимуть швидке реагування у кризових ситуаціях. Паралельно слід працювати над юридичним закріпленням гарантій безпеки, спрямовуючи дипломатичні зусилля на створення дієвих правових інструментів, які гарантуватимуть довгострокові зобов'язання міжнародних партнерів. А також дуже важливо підтримувати існуючі та ще більше розширювати кола міжнародних друзів і союзників, розвиваючи співпрацю з тими регіонами, які раніше залишалися менш залученими до українських зовнішньополітичних ініціатив.

Список використаних джерел

1. *Шмаленко Ю. (2022). Вплив війни в Україні на геополітичну архітектуру світової безпеки / Ю. І. Шмаленко // Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т.: матеріали Міжнар.наук. - практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика» – Т. 1. – с. 285-287. URL: https://hdl.handle.net/11300/19199.*
2. *Коптєв О. (2025). Війна в Україні як каталізатор нової хвилі конфліктів по всьому світу. IX Міжнародна наукова конференція Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба «Сучасна війна: гуманітарний аспект»: збірник матеріалів, 22-23 травня 2025 року. – Х.: ХНУПС ім. І. Кожедуба, 2025. – 289 с. URL: https://hups.mil.gov.ua/wp-content/uploads/admission-university/Zagalno-universitet-kafedri/kafedra-psikhologii/Suchasna_vijna_2025.pdf#page=104.*
3. *Загуменна Ю. (2023). Правові засади безпекової політики України в умовах Євроінтеграції. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Сер.: Юридичні науки. Т. 34 (73), № 4. - С. 8-22. URL: https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.4/02.*
4. *Тютюма, Я. (2024). Роль україни у забезпеченні європейської безпеки. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2(2), с. 62-68. URL: https://doi.org/10.17721/3041-1912.2024/2-10/11.*

КОТОВ Іван

студент IV курсу, кафедра міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Організаційно-статистичні параметри диверсифікації економіки Франції за кон'юнктури соціально-політичної та комерційної волатильності

Враховуючи зміни, які на сьогоднішній день відбуваються в усіх сферах міжнародних відносин, в тому числі й в економічній, ця тема є особливо актуальною, оскільки демонструє нам поступове формування однієї з найбільш сильних економік світу. Ця проблема також важлива для майбутнього покоління українських економістів, метою яких має стати відновлення економіки України від

наслідків війни та переформатування її на принципи ринкових відносин країн ЄС, з якими наша держава останнім часом встановлює більш тісні зв'язки. В цій роботі викладено основні аспекти розвитку економіки Франції, чинники, які на неї впливали, а також методи, за допомогою яких уряд зміг відновити державу від деструктивних наслідків економічних криз.

Після завершення Другої світової війни обсяг промислового виробництва Франції дорівнював лише 38% від довоєнного рівня. Було пошкоджено близько 195 тисяч промислових підприємств, що фактично зруйнувало важку промисловість та призвело до масштабної фінансової кризи. Було зруйновано значну кількість електростанцій, суднобудівних верфей та 80% нафтопереробних підприємств. Приблизно вдвічі скоротився випуск сільськогосподарської продукції. Але особливо постраждав транспорт, насамперед — залізничний, що не давало можливості швидко налагодити експорт та імпорт товарів, на яких будувалася економіка Франції. З ладу було виведено приблизно 2/3 усіх транспортних засобів. Крім того, Франція втратила майже весь торговий флот. У глибокій кризі були державні фінанси, підірвані масовою емісією. У 1945 році кількість паперових грошей у обігу зросла у 6 разів у порівнянні з рівнем 1938 року, що призвело до неконтрольованої урядом інфляції, яка стала головним чинником різкого зниження рівня життя населення.

Таким чином, хоча формально Франція перебувала серед країн-переможниць та отримувала фінансові репарації з боку Німеччини, вона вийшла з Другої світової війни ослабленою, особливо в економічній сфері, та відсталою країною. На короткий термін головним вектором розвитку економіки держави знову стало сільське господарство, що стало перехідним періодом повоєнної відбудови Франції. (Худокормов, 2019, с.57-58)

Внаслідок кризового стану, під тиском лівих сил у Франції було здійснено кардинальні структурні реформи. Почалася широка націоналізація вуглевидобутку, газової промисловості, електроенергетики, авіапромисловості, машинобудівних заводів та банків, в тому числі емісійного центру країни — Французького банку. Після даних реформ, у промисловості державний сектор охопив приблизно 1/5 всіх виробничих потужностей. Як показали наступні події, масштабна націоналізація

стала для французького уряду найважливішим шляхом боротьби за відновлення економічного потенціалу та ефективним інструментом швидкої модернізації базових галузей. Наступним етапом було запровадження французького варіанту планування. Вже у 1946 році у Франції було створено Генеральний комісаріат із планування на чолі з французьким підприємцем та політиком Жаном Монне. Перший план, який мав назву: «модернізації та оснащення» був прийнятий у січні 1947 р. План містив директиви з боку уряду насамперед для базових промислових галузей, що спеціалізуються на виробництві електроенергії, вугілля, сталі, цементу, сільськогосподарського обладнання, а також для транспорту. Опорою його реалізації стали підприємства державного сектору. По відношенню до них вказівки плану були досить жорсткими, але щодо приватних фірм лише орієнтативними та носили рекомендаційний характер. (Некрасова, 2014)

Згідно з угодою від 28 червня 1948 р., до Франції було вжито заходи, передбачені планом Маршалла. Внаслідок його дії американські підприємці отримали великі можливості впливати на внутрішню та зовнішню економічну політику Франції. В рамках плану Маршалла, радники зі США визначали, які сектори економіки Франції є економічно раціональними, а які — не потребують значної фінансової підтримки, оскільки не є перспективними в умовах подальшого розвитку. Найбільші американські компанії, які функціонували переважно в нафтопереробній, електротехнічній та автомобільній сфері, могли безперешкодно інвестувати у французькі підприємства, а також відкривати власні філіали. Вони ж отримали доступ до сировинних ресурсів французьких колоній. Адміністративний апарат США фактично контролював зовнішньоекономічну діяльність Франції, структуру її експорту та імпорту.

Наступне десятиліття 1950-х років стало періодом прискореного та майже безперервного економічного зростання, що виявилося багато в чому переломним. У країні розпочалася швидка модернізація, яка торкнулася всіх галузей народного господарства. Другий загальнонаціональний план (1954–1957 рр.) поставив перед французькою економікою завдання досягти 6% щорічного збільшення національного доходу. Це завдання вдалося виконати. З 1952 р. по 1958 р. реалізація продукції промисловості на внутрішньому та зовнішньому ринках

збільшилася на 47%, а саме промислове виробництво – на 52%. У промисловості простежувалися тенденції до швидкого технологічного оновлення, диверсифікації продукції та розширення основного капіталу.

У середині 1950-х рр. загальний обсяг щорічних інвестицій зріс порівняно з міжвоєнним періодом у 2,5 рази. Саме тоді серед французьких підприємців народилося гасло: «Модернізувати чи померти», оскільки тільки в такий спосіб було можливо ефективно вести бізнес та заохочувати капіталовкладення.

Основними чинниками економічного зростання Франції стали галузі важкої промисловості. Вони концентрували до 90% усіх капіталовкладень у промисловість. Особливо швидко оновлювалося обладнання в машинобудуванні, насамперед у автомобіле- та літакобудуванні, виробництві верстатів та приладів, модернізувалися галузі металургії, електротехніки, хімії, нафтопереробки, а також, вперше в історії, почала розвиватися атомна промисловість. До новітніх галузей належали також радіоелектроніка та виробництво полімерів. Відкриття великих запасів природного газу на південному заході Франції та нафти в Алжирі, створило чинники для відновлення паливно-енергетичного комплексу країни. Модернізацію пройшли й традиційні галузі економіки, що розвивалися повільнішими темпами: текстильна, швейна, харчова й шкіряна. 1950-ті роки стали десятиліттям розвитку і для сільського господарства Франції. Довгі роки аграрний сектор асоціювався з технологічною та соціальною відсталістю. Проте, після впровадження економічних реформ, приріст сільськогосподарської продукції з 1949 по 1962 р. побив усі рекорди, досягнувши на середньорічному рівні 6,8% проти 5,5% у всіх інших сферах французької економіки. Видатних успіхів у сільському господарстві було досягнуто за рахунок технічного переоснащення. До кінця 1950-х рр. у Франції активно проводили політику етатизму, що призвело до закріплення моделі державно-монополістичного регулювання, яку прийнято називати дирижистською. Французький дирижизм став особливою формою втручання у економічне життя країни, що передбачав максимально активне втручання, яке ще можливе за умов збереження панування приватної власності на засоби виробництва та інститутів капіталізму загалом. (Полєтаєва, Голубович, Пашкевич, 1997, с.278-281)

На рубежі 1950-1960-х років у житті Франції відбулися характерні зміни.

Військові заколоти, проведені озброєними угрупованнями з метою незалежності Алжиру, продемонстрували слабкість колишніх політичних інститутів та призвели до краху Четвертої Республіки. 8 вересня 1958 р. на референдумі було затверджено Конституцію П'ятої республіки. З 1958 по 1969 р. пост президента Франції обіймав генерал Шарль де Голль. Основним напрямом економічного курсу адміністрації Голля стало забезпечення подальшого промислового зростання та зміцнення монополістичної структури економіки Франції. Промислова експансія збільшувалася шляхом підтримки рекордних ставок інвестування. У 1950-ті роки норма капіталовкладень складала приблизно 20% Валового національного продукту, а вже в 1965-1973 рр. в середньому досягала 24,7%, що було позитивним критерієм для іноземних інвесторів, які почали активніші капіталовкладення в економіку Франції. У період із 1958 по 1973 рр. французька економіка демонструвала найвищі темпи зростання за всю свою історію. Темпи зростання були стрімкими та стабільними, оскільки в період з 1960 р. і до 1973 р. вони жодного разу не падали нижче 5% на рік. Шарль де Голль керувався концепцією, яка полягала в активному розвитку практично всіх галузей французької промисловості. Ще одним напрямом економічної політики уряду Голля став курс на зменшення різниці між економічними показниками різних регіонів Франції. Вона була пов'язані, в першу чергу, з надмірно високим зосередженням індустріальних підприємств у Паризькому районі та безпосередньої близькості від нього, що призводило до економічної відсталості інших регіонів у міру їх віддалення від столиці та у необхідності збільшення дотацій з боку центральної влади. У сільському господарстві уряд підтримував великі, конкурентоспроможні фермерські господарства, шляхом видачі пільгових кредитів на купівлю нової техніки та додаткових земельних ділянок. Країна переходила до комплексної механізації як у землеробстві, так і в тваринництві.

Основною проблемою залишалися «ножиці цін» між продукцією аграрного сектору та агробізнесом, яка полягала у тому, що зростання цін на сільськогосподарську продукцію часто не відповідало прейскурантам на хімічні добрива, сільськогосподарські машини та будівельні матеріали. Негативним фактором був виїзд сільського населення в місто. У 1960-ті роки, щорічно

французьке село залишали від 120 до 150 тис. жителів. Але, враховуючи ці умови, в сільському господарстві було здобуто значного прогресу. У 1960-ті роки Франція стала великим постачальником молочних продуктів та вина на зовнішній ринок. Вона також була єдиною країною у Західній Європі, що експортувала зернові. Франція займала друге, після США, місце у світі за вартістю вивезення сільськогосподарської продукції. Достаток та різноманітність високоякісних продуктів підтримували ресторанний бізнес і сферу туризму. Каталізатором структурних змін послужила участь Франції у загальноєвропейській економічній інтеграції після вступу її у 1957 р. до Європейського економічного співтовариства. Вже з 1 січня 1959 р. митні тарифи було знижено на 30% в торгівлі з п'ятьма іншими членами ЄЕС — ФРН, Бельгією, Люксембургом, Нідерландами та Італією. Водночас на 20% було збільшено обсяг квот на імпорт. (Некрасова, 2014)

Наступні заходи щодо лібералізації зовнішньоекономічних зв'язків між країнами, які підписали Римський договір 1957 р., передбачали зменшення митних обмежень. До 1 липня 1962 р. взаємне зниження мит на промислові товари досягло 50% від рівня 1958 р. В свою чергу, повне скасування митних тарифів відбулося 1 липня 1968 р. Зовнішня торгівля Франції розвивалася під впливом двох основних факторів: переходу до відкритої економіки в рамках спільного ринку ЄЕС та остаточного розпаду французької колоніальної системи. В період з 1954 р. по 1962 р. Франція визнала незалежність Тунісу, Марокко, Гвінеї, Алжиру, 15-ти колоній в Африці, а також своїх володінь в Індокитаї. Незважаючи на розпад колоніальної системи, уряд Франції зумів зберегти стабільну валютну зону франка, сформовану ще в довоєнний період.

У рамках цього фінансово-економічного угруповання колишні колонії Франції підтримували з нею стійкі кредитно-фінансові зв'язки, причому колишня метрополія гарантувала партнерам вільну конвертацію їх національних валют у франк за стійким взаємовигідним курсом. Проте після здобуття незалежності колишніми французькими колоніями помітно знизилася їхня частка у зовнішній торгівлі Франції. І, навпаки, різко зріс обсяг торговельних зв'язків Франції з високорозвиненими капіталістичними країнами, особливо в рамках ЄЕС. У 1970 р. на партнерів з економічної інтеграції припадало близько 50% експорту Франції, а

на країни зони франка-10%. Зросла також загальна відкритість французької економіки, що мало позитивний вплив на її подальший розвиток. Так, у 1950 р. частка експорту у ВВП становила 12,4%, проте у 1973 р. вона суттєво зросла і досягла вже 18,3%. Варто відзначити високу конкурентоспроможність французьких товарів на міжнародній економічній арені. Зробити подібний висновок можна, проаналізувавши загальний стан державного фінансового сектору того часу. Вже в 1959–1962 роках Франції вдалося погасити більшу частину зовнішнього боргу, переважно перед США. Розгортання науково-технічної революції призводило до того, що негативні чинники, такі як недостатня матеріальна забезпеченість та відсутність гарантії зайнятості для населення поширилися на весь пролетаріат, як зайнятий фізичною працею, так і розумовою. (Худокормов, 2019, с.60-62)

На початку 80-х років у ряді розвинених капіталістичних країн загострилася економічна ситуація, що великою мірою позначилося і на становищі французької економіки. Особливо серйозних збитків Франції завдали американські махінації у валютно-фінансовій політиці, зокрема штучне завищення курсу долара. Зліт долара 1981 – 1982 рр. призвів до зростання торговельного дефіциту Франції, що склав у 1981 р. 65 млрд. франків. На цьому фоні погіршився також платіжний баланс країни, похитнулися позиції франка, який перетворився на одну із найслабших європейських валют. Криза зумовила зростання безробіття, яке перевищило рівень у 10%, та цін на споживчі товари, внаслідок цього відбулося загострення соціальних проблем у суспільстві. У 80-ті роки важливим аспектом економічного розвитку Франції була різка зміна основних напрямів державного регулювання. Франція дуже постраждала від "кризи заборгованості" країн, що розвиваються, яка полягала в тому, що цим державам доводилося платити велику кількість процентних пунктів, щоб зайняти гроші на ринку капіталу. Це фактично закривало їм доступ до ринку. Вимушена переорієнтація значної частини експорту від традиційних партнерів, які були представлені переважно країнами третього світу, у напрямку розвинених країн повною мірою виявила недоліки організаційно-структурного регулювання національної промисловості. Позиції Франції у світовій економіці дещо послабшали. За 80-ті роки її частка у промисловому виробництві

скоротилася з 6,6% до 5,7%. Зменшились експортні можливості. (Полєтаєва, Голубович, Пашкевич, 1997, с.282-287)

Французька промисловість, як і раніше, не зазнавала змін з метою її швидкої адаптації до нових тенденцій світової економіки, а також мала недостатню спеціалізацію. Це призвело до її насильного пристосування до попиту на ринках. Значно посилилися опозиційні настрої, що призвело до перемоги на президентських та парламентських виборах 1981 р. блоку лівих сил. Президентом Франції став лідер соціалістів Ф.Міттеран, прем'єр-міністром – П.Моруа. Протягом року, з червня 1981 р. до червня 1982 р., нова адміністрація провела понад 200 реформ, які переважно стосувалися економіки країни. Насамперед було підвищено рівень мінімальної заробітної плати, на 40 – 50% збільшено розміри пенсій та соціальних виплат. У червні 1982 р. уряд П.Моруа змушений був девальвувати франк на 10% по відношенню до західнонімецької марки і на 5,75% по відношенню до більшості інших валют Європейської валютної системи. За допомогою девальвації валюти уряд планував стимулювати розширення французького експорту та зростання промисловості, а також зміцнити позиції французьких фірм у тих секторах внутрішнього ринку, де домінували іноземні компанії. Після проведення девальвації, було прийнято важливе рішення про заморожування на 4 місяці цін і зарплат. Подібний захід було вжито вперше за післявоєнний період, за допомогою якого планувалося знизити інфляцію. Серед найважливіших реформ, проведених лівими, на перше місце можна поставити закон про націоналізацію, ухвалений у середині лютого 1982 р. За своїми масштабами проведена націоналізація вийшла далеко за рамки обмежених операцій з одержавлення приватних підприємств, що проводилися в розвинених капіталістичних країнах у післявоєнний період. У державну власність було передано низку промислових груп, а саме: «Томпсон-Брандт» (електроніка, електротехніка), «Сен-Гобен-Понт-а-Муссон» (виробництво скла та будівельних матеріалів), а також два сталеливарні трести «Сесилор» та «Юзінор», виробництво озброєнь у компаніях «Дассо» (авіабудування) і «Матра» (ракетна зброя).

В результаті цієї реформи Франція мала у своєму розпорядженні найбільший серед капіталістичних країн державний сектор, який охоплював приблизно 25%

промисловості. Банківські кошти стали ефективніше використовуватися, збільшили виділення фінансових ресурсів для допомоги промисловості. Для низки галузей було встановлено пільгові відсоткові ставки. У 1982 р. за такими ставками, які у деяких випадках становили лише 6% річних, було виділено 44,5% загального обсягу кредитів. Нерідко державні органи лобіювали надання пільгових кредитів конкретним підприємствам націоналізованого сектору, які вважали найбільш важливими для стабілізації економіки, що відіграло певну роль у його оздоровленні. Перебудова виробничої структури Франції на початку 80-х років спиралася як на націоналізований сектор, так і на створення значної кількості порівняно невеликих приватних підприємств, які під час вироблення певної продукції використовували новітні технології. Успіх реформ лівих багато в чому залежав від збереження високих темпів економічного зростання. За оцінками експертів, лише щорічне 3% зростання економіки дозволило б одночасно фінансувати перебудову економічної сфери і підтримувати сталий рівень життя. Проте бажаного результату вдалося досягти лише у 1981 – 1982 рр. Перехід до політики дефляції, що передбачало зменшення грошової маси в обігу шляхом часткового її вилучення, вже 1983 р. викликало зниження економічного зростання до 0,7%. Більш радикальна критики почала звучати з приводу централізованого управління фінансовою сферою. Почався відтік капіталу з держави, тому що підприємці більшу половину прибутку почали вивозити за кордон. (Худокормов, 2019, с.64-67)

Навесні 1983 р. потужний економічний і політичний тиск провели США і ФРН з метою змусити французький уряд відмовитися від політики обмеження влади монополій, оскільки дані дії серйозно заважали процесам економічної глобалізації, що поступово збільшували свій вплив у світовій економіці після Другої світової війни. В цих умовах у політиці лівого уряду відбулися кардинальні зміни. Було прийнято «план Делора». Він грунтувався на введенні режиму "жорсткої економії". Першочерговою метою "плану Делора» стало скорочення зовнішньоторговельного дефіциту. Передбачалося збільшення податків, оголошення примусової позики на користь держави, а також припинялося асигнування соціальних потреб.

У результаті цих структурних економічних змін річний споживчий попит було урізано на 65 млрд. франків. Одночасно зменшилася кількість старих збиткових підприємств, на які виділялися великі дотації, а до фінансування державного сектору став залучатись приватний капітал. Всі ці чинники дозволили дещо стабілізувати економіку Франції. У 1985 р. економічне зростання склало – 2%. Однак необхідних 3% зростання економіки досягти не вдалося. Крім того, збільшилося безробіття, яке до березня 1986 р. склало приблизно 2587000 осіб. Лівий блок почав втрачати свій електорат, і на виборах, що відбулися в березні 1986 р., більшість отримали консерватори. Було сформовано уряд на чолі із Ж.Шираком. Отже, підсумки економічного розвитку першої половини 80-х були доволі негативними. Але після 1986 р. положення стало поступово покращуватися. Зріс світовий попит на французькі товари, а світові ціни на енергоносії – знизилися. На цьому тлі до влади у Франції прийшли супротивники політики економічного етатизму. Підприємства почали поступово ліквідувати заборгованість, капіталовкладення та експорт пішли вгору. Нова адміністрація Жака Ширака розробила програму найбільшого сприяння приватному капіталу, головним вектором якої стала денаціоналізація багатьох економічних галузей.

За 5 років планувалося передати приватним власникам 65 державних та напівдержавних підприємств. У тому числі найбільші промислові групи, банки, страхові компанії, телевізійні програми та рекламні агентства. Загальна вартість активів, що підлягала денаціоналізації, досягала 200 млрд. франків. Водночас уряд Ширака залишив недоторканною державну форму власності підприємств у таких галузях, як виробництво та розподілення електроенергії, газопостачання та телекомунікації.

Другим напрямом трансформації господарського механізму стало скорочення масштабів оподаткування. Було вирішено більшу частину доходів передати до безпосереднього розпорядження господарських підприємств, що розширювало свободу приватного підприємництва та відкривало можливість до формування більш гнучкої економічної моделі Франції. В 1987 р. сума податкових надходжень скоротилася у порівнянні з попереднім роком на 15 млрд. франків, а в період із 1988 по 1991 р. – ще на 45 млрд. франків. Остання частина ліберальних реформ –

відхід від концепції надання центральною владою директив різним галузям економіки. З початку 1987 р. всі підприємства промисловості та сфери послуг отримали право самостійно встановлювати ціни на свою продукцію, орієнтуючись на ринкові умови. Регулюванню підлягали лише ціни на продукти фармацевтії, тарифи на світло, газ та залізничний транспорт. Відбувалася поступова приватизація кредитних установ, а також встановлення вільних ринкових норм відсотка.

Загалом у короткий термін новий уряд підготував приблизно 30 законопроектів, які позитивно вплинули на стан економіки Франції в другій половині 80-х рр. У 1986 – 1989 рр. в країні спостерігалося вагоме економічне зростання. Щорічний приріст валового внутрішнього продукту становив в середньому близько 3%, промислового виробництва – 4%. Капіталовкладення за цей період зросли більш ніж на 50%, що зумовило швидке розширення низки базових галузей: автомобілебудування, хімічної та паперової промисловості і верстатобудування. (Полєтаєва, Голубович, Пашкевич, 1997, с.288)

У 90-х роках Франція зіткнулася з новою проблемою – високою залежністю від коливань валютних курсів. Нестійкість долара, посилення валютної нестабільності у Європі після 1990 р. зробили французький франк особливо залежним від німецької марки, змушуючи Банк Франції імплементувати у власну фінансову систему проведену Бундесбанком відсоткову політику і, як наслідок, підвищувати відсоткові ставки. (Некрасова, 2014)

Високі відсоткові ставки, в свою чергу, підвищували витрати з обслуговування державного боргу і змушували Францію мобілізувати значні кошти на ринках капіталу під великі відсотки. Протягом 90-х років зберігався високий рівень безробіття на рівні 11-12%. У 1991 - 1995 роках темпи зростання зайнятості впали майже до нуля. Страх перед зростаючим безробіттям кардинально змінив оцінку підприємцями можливостей збуту товару. Вони констатували, що рівень замовлень на готову продукцію та перспективи її реалізації були нижчими, ніж у попередні кризові роки. Загальним результатом стало погіршення інвестиційного фону. Компанії відчували гостру нестачу власних коштів, до того ж страждали від великої заборгованості та високих процентних ставок за кредитами.

Перспективи отримання прибутку підприємствами були відносно невеликі через зниження обсягу продажу та небувалого за період після Другої світової війни падіння цін, що охопило всю промисловість, оптову та роздрібну торгівлю. Галузями прокотилася широка хвиля банкрутства. Спостерігалася доволі висока динаміка експорту, але вона не змогла забезпечити щорічного приросту ВВП більше ніж на 1,1%. У 1990-х роках економіка Франції пережила дві хвилі реформ. (Полєтаєва, Голубович, Пашкевич, 1997, с.289-293)

Перша хвиля реформ проводилися під керівництвом Аллана Жюппена, який став прем'єр - міністром країни в 1995 р., він був прихильником досить жорсткої ліберальної економічної політики, що передбачала концепцію вільного ринку. Він поставив завдання неоконсервативного реформування господарства Франції. (Некрасова, 2014)

Друга хвиля реформ під керівництвом уряду Ліонеля Жоспена, який став прем’єр-міністром в 1997 р., була направлена на збереження соціальної стабільності, але при цьому передбачала і заходи щодо роздержавлення, зіткнулася з хронічною рецесією економічного зростання, з високим безробіттям і з невідповідністю показників державного боргу та дефіциту держбюджету вимогам Маастрихтського договору. Ліва більшість, думку яких поділяв і Л. Жоспен вважали, що для Франції консерватизм за американськими чи британськими моделями неприйнятний, оскільки вони вважали, що Франція має свій власний шлях економічного розвитку, який не передбачає його кардинального переформатування за зразком інших високорозвинених країн. Принципи подальшого розвитку французької економіки шляхом реформаторства в цей час переглядаються поступово. До економічних сфер, у яких здійснювалися реформи, відносять кілька важливих аспектів національної економіки.

По-перше, це підприємництво, щодо якого уряд переглянув політику економічного регулювання, з метою зменшення державної частки в економіці. По-друге, проведено реструктуризацію, у межах якої преференції віддавалися інтересам акціонерів, а оплата праці почала формуватися за конкретними результатами діяльності робочої сили, що є найважливішим постулатом капіталізму та основ вільного ринку. По-третє, новому уряду вдалося врегулювати

проблему ринку праці, внаслідок чого вплив профспілок у цій галузі поступово знижується, а також впроваджується велика гнучкість в оплаті праці. По-четверте, співпраця у рамках валютного союзу: реформація французької промисловості та підвищення її конкурентоспроможності на міжнародній економічній арені передбачає внесок Франції у зміцнення курсу єдиної європейської валюти, за допомогою механізмів стабілізації французького франка. По-п'яте, активне використання високотехнологічного обладнання, що було обумовлено пом'якшенням політики влади, яка стосувалася приватних капіталовкладень у науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи. Отже, підсумовуючи вищезазначене можна констатувати, що через невирішення важливих проблеми економічної структури країни все ще залишаються певні проблеми в цій галузі, які не дають розвиватися більш форсовано. Якщо економічне зростання 1998 р. виявилося для Франції досить успішним, тому що його темпи становили 3,1%, то в 1999 р. темпи зростання знизилися до 1,4%.

Характеризуючи 2000-і роки, слід відмітити, що в цей час держава бере курс на збільшення преференцій для підприємців. Це означало зменшення податкового навантаження до 2003р. до 43,7% ВВП. Ймовірно, уряд вважав, що це був єдиний спосіб скоротити дефіцит державного бюджету. Франція активно почала інвестувати в економіки інших країн. У 2006-2007 рр. відбулося уповільнення темпів зростання світової економіки, що призвело також до зменшення економічного зростання Франції. Одним із найважчих для французької економіки став 2008 рік. Країні не вдалося уникнути економічної рецесії, яка їй загрожувала. Під час спаду економіки від'ємний показник економічного зростання складав -1,2%. (Худокормов, 2019, с.67-68)

Враховуючи весь матеріал, який було проаналізовано під час створення даного есе, можна зробити ключові висновки, які мали інституціональне значення для формування моделі французької економіки.

По-перше, як показали події XX століття французький політикум, який часто змінювався, схильний до радикалізації економічних реформ. Коли в політичні боротьбі перемагали ліві сили, вони починали створювати соціально орієнтовану економічну модель держави, не враховуючи того фактору, що до зміни політичної

системи, економіка держави базувалася зовсім на інших засадах вільного ринку. Формування даного типу економіки було пов’язано не лише з підняттям питання соціального фактору, а саме збільшення середньої заробітної платні для пролетаріату та соціальних виплат для певних категорій населення. Це також було пов’язано і з широкою націоналізацією важкої промисловості, яка виробляли продукцію різновекторного спрямування. У близькій перспективі вона змогла на невеликий проміжок часу зупинити економічну стагнацію, але, як відомо з історії економічних відносин, це навпаки призвело до загострення економічної кризи. В першу чергу це було пов’язано саме з відтоком капіталів та припинення інвестування з боку провідних країн Європи та світу. В той час, як високорозвинені країни-сусіди Франції мали незначний показник державної частки в економіці країни та відмовлялися від політики етатизму, Франція навпаки мала найбільший державний сектор в сфері торговельно-економічних відносин.

Після поразки лівих на виборах, на чолі адміністративного апарату стали консерватори, які вели повністю протилежну економічну політику, що полягала у сприянні приватних капіталовкладень та проведенні приватизації, тобто переходу державного сектора економіки до підприємців, що було діаметрально протилежним до націоналізації. Після вдалих реформ, показники розвитку економіки країни пішли вгору, але через деякий час поступово почали уповільнюватися, що в майбутньому призвело до повторної рецесії. Основна причина цього - кардинальні та різкі реформи різних урядів Франції, які використовують протилежні шляхи вирішення економічних проблем, що викликає нестабільність в цій галузі через постійні суперечливі нововведення, які уповільнюють розвиток держави та призводять до криз, що проявляються у далекій перспективі навіть за умов грамотно проведених реформ зі стороні нового складу адміністративного апарату.

По-друге, велику роль у формуванні моделі економіки Франції мала Друга світова війна, а також втрата митрополією колоній в Африці. Ці дві події мали спільний результат для Франції, оскільки вони майже повність переорієнтували її на країни Європи, та особливо США. Зі своїм давнім суперником-Німеччиною-Франція заключила велику кількість договорів, які мали торговельно-економічний

характер. Але тут слід також відзначити, що подібні договори і, наприклад, вступ до спільної монетарної системи, не несли суто економічних намірів, але й забезпечували значну ресурсну залежність обох держав одна від одної, що нівелювало можливість повторної війни. США відіграли вирішальну роль у повоєнній відбудові Франції, надавши їй план Маршалла та переорієнтувавши її економіку на власну. Ця економічна орієнтація для Франції наразі є квінтесенцією, яка лише зазнає певних змін, пов'язаних з формуванням відносин з іншими країнами, що несуть інвестиційний інтерес для держави, через свій ресурсний потенціал.

Україні, в свою чергу, як країні, яка потенційно може отримати план для повного відновлення інфраструктури після закінчення війни, потрібно зробити висновки з історії економічного розвитку Франції. Адміністративному апарату України необхідно найбільш ефективно використати надані в майбутньому ресурси, проводячи поступову та обгрунтовану економічну політику, що буде полягати в повній інтеграції з країнами ЄС та не повторить помилок французьких урядів.

Список використаних джерел

1. Худокормов О.Г. «Економічне диво» у Франції: формування та результати дирижистської моделі у 1944-1973 роках. Світ нової економіки. 2019; 13 (2): 55-69.

2. Курс лекцій/Н. І. Полєтаєва, В. І. Голубович, Л. Ф. Пашкевич та ін; За заг. ред. В. І. Голубовича. - Мн.: ІП "Екоперспектива", 1997. - 432 с.

3. Некрасова Д.А. ЕКОНОМІКА ФРАНЦІЇ: СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ // Матеріали VI Міжнародної студентської наукової конференції «Студентський науковий форум»

.

Науковий керівник: ІЩЕНКО Ігор, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

МИХАЙЛЮК Олександр,

аспірант кафедри міжнародних відносин
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ГЛОБАЛЬНІ НАРАТИВИ В СУЧАСНІЙ МІЖНАРОДНІЙ ПОЛІТИЦІ

У сучасній міжнародній політиці природа міжнародного впливу зазнає фундаментальних змін. Збільшується роль інформації порівняно з традиційними

формами впливу, вона може ставати більш самостійним інструментом. На додаток до традиційних форм впливу, таких як військова та економічна могутність, додається інформаційна площина. У центрі уваги тепер опинилися битви за сенси через масштабні наративи. Саме вони задають правила читання світових подій. Також вони формують те, як люди сприймають політичний контекст. Крім того, ці конструкції активно використовуються для легітимації політичних дій.

Глобальні наративи стають одним із ключових механізмів стратегічного інформаційного впливу на держави, інституції, масову свідомість та глобальні політичні процеси. У цьому контексті наратив виступає не просто як комунікативна структура, а як інструмент політичного управління реальністю, котрий здатен кодифікувати легітимність дій, формувати образи «своїх» і «чужих», нав'язувати ціннісні ієрархії та інтерпретаційні схеми (Roselle et al., 2014; Miskimmon, O'Loughlin, & Roselle, 2017).

Також важливим аспектом наративів у сучасних міжнародних відносинах є їх можливе різноманіття. Деякі науковці виділяють геополітичні наративи – вони базуються на розподілі влади в просторі й протиставленні, наприклад, демократії й авторитаризму. Тим часом цивілізаційні версії спираються на культуру чи минуле суспільств. Разом з тим активно діють ідеологічні формати, що посилаються на загальнолюдські принципи, такі як права особистості.

Поширення таких ідей відбувається завдяки різноманітним шляхам - тут важливу роль відіграють ЗМІ, онлайн-платформи й культурний обмін. Однак панування образних сценаріїв створює проблеми: наприклад, починає домінувати вірування замість фактів, що веде до поділу свідомості й послаблення згоди між країнами. Коли спільна основа для розуміння втрачається, ускладнюється взаємодія перед об'єктивними глобальними небезпеками, бо провідні гравці живуть наче в окремих світах.

У сучасній міжнародній політиці глобальні наративи формують основу нового світового ладу. У постреалістичному цифровому просторі іноді керування значеннями може мати навіть більше значення, ніж фактичний контроль над землею та ресурсами; при цьому суперечки щодо розшифровки подій перетворюються на спроби отримати владу.

Список використаних джерел

1. Roselle, L., Miskimmon, A., & O'Loughlin, B. (2014). Strategic narrative: A new means to understand soft power. Media, War & Conflict, 7(1), 70–84. https://doi.org/10.1177/1750635213516696

2. Михайлюк, О. (2025). Глобальні наративи як механізм стратегічного інформаційного впливу. Філософія та політологія в контексті сучасної культури, 17(1), 248-257. https://doi.org/10.15421/352532

ЧЕРНЕГА Дар'я
студентка кафедри міжнародних відносин
Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА В ДОБУ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ТА ВИКЛИКИ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Цифрова революція кардинально змінила спосіб ведення міжнародних відносин, відкривши новий простір – кіберпростір, де відбувається комунікація, управління, торгівля та навіть конфлікти між державами. Одним із головних викликів епохи цифрової трансформації є інформаційна війна — використання технологій для впливу на політичні процеси, громадську думку і національну безпеку.

На відміну від традиційних збройних конфліктів, інформаційна війна не обмежується конкретними територіями чи часовими рамками. Вона може відбуватися постійно, у мирний час, через медіа, соціальні мережі, кібероперації та маніпуляції інформаційними потоками. Це породжує низку міжнародно-правових питань: чи підпадають такі дії під визначення «збройної агресії», які норми міжнародного права застосовуються до них, і як забезпечити баланс між інформаційною безпекою та правом на свободу вираження?

Термін «інформаційна війна» означає сукупність заходів, спрямованих на використання, спотворення або знищення інформації для досягнення політичних, військових або економічних цілей. У науковій літературі виділяють кілька форм її прояву:

- *інформаційно-психологічні операції (вплив на свідомість громадян);*
- *інформаційно-технологічні операції (кібератаки на інфраструктуру);*

- *маніпулятивні операції у медіа та соціальних мережах (дезінформація, deepfakes, фейки новин).*

Європейська служба зовнішніх дій (EEAS) ввела термін FIMI (маніпуляція та втручання через інформацію), який позначає іноземне втручання через інформаційні впливи з метою підриву демократичних процесів або національної безпеки держав (EEAS, 2024).

У сучасному вимірі інформаційна війна є невід'ємною частиною гібридних конфліктів, де поєднуються військові, економічні, дипломатичні та інформаційні методи впливу. Цей тип протистояння вже продемонстрував свою ефективність під час втручань у виборчі процеси в США, ЄС та Україні, а також у контексті російської агресії проти України.

Міжнародне співтовариство протягом останніх років розробляє механізми регулювання поведінки держав у кіберпросторі.

Група урядових експертів ООН (UN GGE) та Відкрита робоча група (OEWG) ухвалили рекомендації щодо норм відповідальної поведінки держав у кіберпросторі. Серед них – обов'язок держав утримуватися від дій, що підривають критичну інфраструктуру інших країн, і забезпечити належну безпеку власних інформаційних систем (UN GGE Report, 2021).

Будапештська конвенція щодо кіберзлочинності (2001) Ради Європи є першою міжнародною угодою, яка вводить кримінальну відповідальність за незаконний доступ до комп'ютерних систем, розповсюдження шкідливих програм, перехоплення даних та інше. Хоча конвенція не регулює прямо інформаційні війни, вона закладає правову основу для співпраці країн у боротьбі з деструктивною кіберзлочинністю.

Європейський Союз впроваджує Стратегію боротьби з дезінформацією (East StratCom Task Force, EEAS), яку спрямовано на моніторинг і протидію іноземному інформаційному впливу.

Таким чином, хоча міжнародне співтовариство поки не виробило універсального правового механізму протидії інформаційним війнам, уже існує низка інструментів, які частково регулюють цю сферу.

Найбільші проблеми у сфері міжнародно-правового регулювання інформаційних воєн пов’язані з:

Відсутністю чіткого визначення порогу «застосування сили» в інформаційному просторі. Не кожна дезінформаційна кампанія є актом агресії, однак масштабні кібератаки можуть мати наслідки, співмірні з фізичними діями.

Складність атрибуції полягає у визначенні того, хто саме стоїть за інформаційною операцією. Через використання проксі-серверів, ботів, VPN і транскордонних платформ встановити справжнє джерело атаки майже неможливо без міжнародної співпраці.

Баланс між безпекою та правами людини. У процесі боротьби з дезінформацією держава може обмежити свободу слова, що може суперечити міжнародним зобов'язанням.

Роль приватного сектору. Соціальні мережі (Meta, X, TikTok тощо) стали глобальними інформаційними посередниками, від їхніх рішень залежить поширення або блокування контенту. Вони фактично виконують функції «інформаційних регуляторів», проте не підпадають під міжнародне публічне право.

Розвитком технологій штучного інтелекту. Використання deepfakes, генеративних моделей і маніпулятивних алгоритмів створює новий рівень інформаційних загроз, що ускладнює виявлення правопорушень і доведення відповідальності.

Одним із найвідоміших прикладів застосування інформаційно-технологічних операцій є кібератака Stuxnet (2010), яка спричинила пошкодження іранських ядерних об’єктів. Вона розглядається в Tallinn Manual 2.0 як можливий «акт використання сили», хоча держава-виконавець офіційно не була визначена.

Інший приклад — дезінформаційні кампанії під час виборів у США (2016) та інформаційна агресія Росії проти України (з 2014 року), що поєднує кібератаки з масовим поширенням фейкових наративів у медіа. Ці випадки підтверджують, що інформаційна зброя стала елементом зовнішньої політики та загрозою суверенітету держав.

Інформаційна війна становить одну з головних загроз безпеці країн у XXI столітті. Цифровізація породила новий рівень міжнародного конфлікту, де межі

між миром і війною стають все більш розмитими. Міжнародне право має інструменти для регулювання діяльності в інформаційному просторі — зокрема, норми Статуту ООН, МГП, конвенції Ради Європи, рекомендації ООН і положення Tallinn Manual 2.0 — проте вони вимагають подальшого вдосконалення.

Кожна держава окрім фізичної безпеки повинна дбати і про власну інформаційну безпеку. В умовах глобалізації та швидкого розвитку інформаційних технологій країни стикаються із такими загрозами, такими як кібернапади, інформаційні війни та поширення дезінформації все частіше. Для ефективного захисту національних інтересів необхідно впроваджувати сучасні технології захисту інформації, а також активізувати роботу з формування позитивного інформаційного простору. Це включає як внутрішні заходи, спрямовані на підвищення медіаграмотності населення, так і зовнішні, що стосуються міжнародної комунікації та співпраці у сфері інформаційної безпеки. Також країни повинні розробляти стратегії по боротьбі з дезінформацією, наприклад, формування сильного та позитивного національного наративу, який може допомгит протистояти негативній пропаганді та дезінформації. Це включає використання соціальних медіа, публічних виступів та культурних заходів для популяризації національних цінностей. В дану стратегію обов'язково повинно бути включено проведення освітніх кампаній для підвищення медіаграмотності населення, це допомагає розпізнавати та протистояти дезінформації.

Отже, інформаційна безпека сьогодні є не лише технічним, а й правовим та політичним викликом, який потребує колективної відповіді міжнародної спільноти.

Список використаних джерел

1. *Schmitt, M. N. (ed.). (2017). Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations. Cambridge University Press.*
2. *United Nations (2021). Report of the Group of Governmental Experts on Advancing Responsible State Behaviour in Cyberspace. UNODA.*
3. *ICRC (2021). Protecting civilians from disinformation during armed conflict. International Review of the Red Cross.*
4. *Council of Europe (2001). Convention on Cybercrime (Budapest Convention).*
5. *European External Action Service (EEAS). (2024). Study on Foreign Information Manipulation and Interference (FIMI).*
6. *Geneva Academy. (2023). Digital disinformation operations: legal and policy challenges.*
7. *Council of Europe. (2024). Guidance Note on Countering Online Mis- and Disinformation.*

8. *United Nations. (2001). Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts.*
9. *East StratCom Task Force (EEAS). (2023). EU vs Disinfo Reports.*

Науковий керівник: Петров П., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин, факультет суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

ВЕРШИНА Вікторія
доцент кафедри філософії
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

МИХАЙЛЮК Олександр,
завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності
Українського державного університету науки і технологій

КРОС-КУЛЬТУРНИЙ ФАКТОР МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Під крос-культурними комунікаціями розуміється спілкування і взаємодія представників різних культур. При цьому підкреслюється проблематичність крос-культурного спілкування, акцентуються відмінності, а не подібності. Окремий індивід в концепції крос-культурної взаємодії розглядається як представник великої групи, приналежність до якої проявляється не тільки на усвідомлюваному і контрольованому рівні, але більшою мірою на макрорівні колективного несвідомого, архетипного, прийнятого і використовуваного стихійно в соціальних міжкультурних контактах.

Проблема крос-культурної комунікації опирається на семіотичний підхід, який прагне до встановлення принципів кодування/декодування в комунікативному процесі, виходячи з «логіки культури». Відмінності існують на рівні культурних кодів, смисловий аспект взаємодії представників різних культур становить джерело можливих непорозумінь і протиріч. Непорозуміння, «аберантне декодування» (У.Еко), спотворення смислів відбувається тому, що крос-культурна комунікація завжди представляє форму «системно спотвореної інформації» (Е.Холл). Це є однією з важливих причин міжнаціональних, міжконфесійних та інших конфліктів.

Національна культура розуміється як сукупність ціннісних орієнтацій, моделей поведінки, світоглядних установок, прийнятих у певному суспільстві. У

жителів кожної країни свій менталітет, набір традицій, культурних особливостей. Ці відмінності визначають «образ іншого», представника іншої культури. Етнічний стереотип – це не просто набір узагальнень, а складна соціокультурна конструкція, що виникає на перетині історичної пам'яті, колективного сприйняття та ідентифікаційних механізмів. Він являє собою спрощене, одностороннє і часто спотворене уявлення про типові риси характеру, поведінки і менталітету представників певної етнічної групи. Такі узагальнення, будучи історично сформованими, набувають рис ригідності, оскільки їх коріння сягає в довгий ланцюг соціальних взаємодій, міфологізації відмінностей і інституціоналізованого сприйняття «іншого». Стереотипи не просто описують реальність – вони формують її, задаючи рамки, в яких відбувається інтерпретація дій, установок і мотивів «чужого» етносу.

Культурні традиції, звичаї, ритуали та соціальні норми, що передаються з покоління в покоління, створюють систему цінностей, яка визначає, що вважається «нормальним», а що «відхиленням. Вони виступають як базис для класифікації «своїх» і «чужих», як інструмент зміцнення внутрішньої ідентичності через протиставлення. Саме в цій системі координат формуються уявлення про інші групи: якщо їх поведінка чи переконання не відповідають прийнятій культурній моделі, вони позначаються як «дивні», «неправильні» або «неприйнятні».

Оскільки глобалізація посилює взаємодію між культурами, розуміння механізмів формування та подолання етнічних стереотипів стає пріоритетним завданням. Крос-культурні комунікації в міжнародних відносинах - це обмін інформацією та взаємодія між людьми з різних культур, що враховує мову, цінності, норми, етикет, невербальні сигнали тощо для подолання бар'єрів і побудови довіри, що є критичним для успіху дипломатії, бізнесу та міжнародного співробітництва. Вони включають розуміння культурних відмінностей, адаптацію до них та формування спільної мови для запобігання непорозумінь, конфліктів та досягнення взаємовигідних цілей. У сучасних умовах успішна комунікація між представниками різних країн стає запорукою регіональної та світової стабільності.

ГДАДІЙ Валерія
Магістрантка, кафедра міжнародних відносин та дипломатії
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

ФОРМУВАННЯ ДОГОВІРНО-ПРАВОВОЇ ОСНОВИ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН НАПРИКІНЦІ ХХ СТОЛІТТЯ

Наприкінці ХХ століття, після проголошення незалежності України, постало завдання формування повноцінних двосторонніх відносин із провідними державами світу, зокрема зі Сполученими Штатами Америки. Цей період характеризується активним становленням зовнішньополітичного курсу України, визначенням її місця у міжнародній системі та пошуком надійних партнерів для політичної, економічної й безпекової співпраці. Водночас виникла потреба у створенні договірно-правової бази, яка б регламентувала основні напрями взаємодії між Україною та США. Попри наявність окремих досліджень, низка аспектів цього процесу залишається недостатньо вивченою, зокрема динаміка укладення угод, їхній зміст і вплив на розвиток стратегічного партнерства. Це зумовлює актуальність подальшого наукового аналізу формування договірно-правових засад українсько-американських відносин наприкінці ХХ століття.

Варто наголосити, що серед ключових напрямів стратегічного партнерства України особливе місце займають політична, економічна, гуманітарна та військова сфери**.** Україна послідовно реалізує курс на поглиблення співпраці зі Сполученими Штатами Америки**,** розширюючи спільні програми та ініціативи, що ґрунтуються на укладених міждержавних угодах. Договірно-правова основа українсько-американських відносин налічує близько 144 міжнародних документів, серед яких 128 чинних договорів, укладених між двома державами. Цей комплекс угод охоплює широке коло сфер взаємодії – від торговельно-економічної та науково-технічної до гуманітарної, правоохоронної та інших напрямів співробітництва (Годлюк, 2016, с. 27).

Відтак, формування договірно-правової основи становить ключову передумову розвитку двосторонніх відносин, адже саме її масштаб і комплексність відображають рівень та характер співпраці між державами. Початковий етап створення нормативно-договірної бази українсько-американських відносин

припадає на 1992–1994 роки. Цей процес відбувався у межах офіційних зустрічей на найвищому рівні та був результатом активної роботи державних інституцій і зовнішньополітичних структур обох країн. Разом із тим існували чинники, що уповільнювали налагодження договірного механізму: відмінності у політичних і правових системах, розбіжності у дипломатичних традиціях, а для України – ще й відсутність досвіду у сфері міждержавної співпраці. Тому перший етап взаємин характеризувався нестачею важливих двосторонніх угод. Вагомий крок у цьому напрямі було зроблено 5–9 травня 1992 року, під час офіційного візиту Президента України Л. Кравчука до США та його зустрічей із Дж. Бушем і представниками американського уряду. У ході цих переговорів було підписано низку документів, що визначили основні напрями подальшої співпраці. Серед них – Політична декларація про демократичне партнерство**,** Меморандум про взаєморозуміння**,** Угода про торговельні відносини, яка заклала принципи взаємодії у торговельно-економічній сфері та передбачала запровадження режиму нормальних торговельних відносин. Крім того, Міжурядова угода про сприяння капіталовкладенням стала першим документом, що врегулював питання двостороннього інвестування, передбачаючи надання режиму найбільшого сприяння у торгівлі та розвиток виставково-ярмаркової діяльності, спрямованої на активізацію економічного партнерства (Угода, 2002, с. 359-362).

Не менш значущою для України стала угода, підписана 7 травня 1992 року**,** яка стосувалася співробітництва у сфері охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів**.** Документ визначав основні механізми реалізації спільних ініціатив, серед яких – проведення спільних проєктів і програм, організація консультацій, науковий обмін, освітні заходи та взаємне інформування**.** У той самий день було укладено міжурядовий Меморандум про взаєморозуміння, що передбачав спрощення процедур пересування представників дипломатичних установ обох країн (Меморандум, 2002, с. 370–371).

Отже, підсумком офіційного візиту Президента України до Сполучених Штатів стало створення нормативно-договірної основи міждержавних відносин, яка охоплювала практично всі напрями співпраці. У подальші роки спостерігалося поглиблення та конкретизація принципів двостороннього партнерства, а також

розширення сфер взаємодії. Серед міждержавних і міжурядових угод, укладених у 1992–1994 роках, особливу роль відіграють ті, що стосувалися питань безпеки, зокрема скорочення та ліквідації українського ядерного потенціалу. Під час офіційного візиту до України Державного секретаря США В. Крістофера 25 жовтня 1993 року було підписано Угоду про надання допомоги у процесі ліквідації стратегічної ядерної зброї**.** Її зміст доповнювала Угода між Міністерствами оборони України та США від 5 грудня 1993 р., яка передбачала матеріально-технічну підтримку, надання послуг і підготовку персоналу, залученого до реалізації заходів з роззброєння (Угода, 1994, с. 660–661).

Загалом упровадження нової американської стратегії безпеки наприкінці 1990-х років позначилося і на розвитку українсько-американських відносин. Україна розглядалася Вашингтоном як важливий елемент системи регіональної стабільності у Східній Європі, а також як партнер у зміцненні безпеки на пострадянському просторі. Відповідно до цього підходу, співпраця між двома державами набула більш прагматичного характеру – акцент було зроблено на розширенні оборонного діалогу, ядерному роззброєнні, демократичних перетвореннях та економічній підтримці реформ в Україні. Зокрема, у цей період активізувалися контакти між міністерствами оборони, розширилися програми технічної допомоги та взаємодія у сфері нерозповсюдження зброї масового ураження. Таким чином, американська стратегія глобального лідерства сприяла поглибленню партнерства зі стратегічно важливою для США Україною, водночас закладаючи підґрунтя для подальшого розвитку співпраці у XXI столітті (Дацків, Лясковець, 2023, с. 987-988).

Договірно-правова база українсько-американських взаємин у 1995–1999 рр. спиралася на досягнення попереднього періоду та зазнала суттєвого розширення й удосконалення. Перш за все це стосувалося політичного та торговельно-економічного співробітництва, а також взаємодії у науково-технічній сфері. Такий розвиток зумовлювався активізацією високорівневого політичного діалогу, налагодженням постійних контактів між відповідними міністерствами та відомствами, а також підвищенням ефективності інституційного механізму двосторонньої співпраці. У цей період договірно-правова база у сфері науки і

технологій також зазнала розширення. Підписані угоди визначали основні принципи та умови співробітництва, а у всіх документах значну увагу приділяли захисту прав інтелектуальної власності (Дацків, Недошитко, 2025, с. 1936–1939).

Таким чином, можна стверджувати, що формування договірно-правової бази українсько-американських взаємовідносин наприкінці XX ст. стало ключовим чинником розвитку двосторонньої співпраці у політичній, економічній, безпековій та науково-технічній сферах. Перші угоди 1992 р., укладені під час офіційного візиту Президента України до США, заклали фундаментальні принципи партнерства, охоплюючи політичні декларації, торговельно-економічні домовленості та інші сфери взаємодії. Розвиток договірно-правової бази протягом 1992–1994 років супроводжувався активізацією високорівневого політичного діалогу, встановленням регулярних контактів між відомствами та створенням механізмів практичної реалізації двосторонніх угод, особливо в питаннях безпеки й ядерного роззброєння. Наприкінці 1990-х років договірна база розширилася та удосконалилася, включивши нові угоди в політичній, торговельно-економічній та науково-технічній сферах, з особливою увагою до захисту інтелектуальної власності та зміцнення інституційного забезпечення співробітництва. В підсумку, наприкінці XX ст. міждержавні угоди створили стійку основу для подальшого розвитку українсько-американського партнерства, визначили стратегічні напрями взаємодії та забезпечили правове підґрунтя для реалізації спільних проєктів у XXI столітті.

Список використаних джерел

1. Годлюк А. (2016). Стратегічне партнерство в форматі особливих відносин між Україною і США. Американська історія та політика. № 1. С. 27–40.

2. Угода між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки про сприяння капіталовкладенням. (2002). Зібрання чинних міжнародних договорів України: офіційне видання / (за заг. ред. А. Зленка). Т. 2. Кн. 1: січень-липень 1992 р. К.: Видавничий дім «Ін Юре». С. 359–362.

3. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки (2002). Зібрання чинних міжнародних договорів України:

офіційне видання / (за заг. ред. А. Зленка). Т. 2. Кн. 1: січень-липень 1992 р. – К.: Видавничий дім «Ін Юре». С. 370–371.

4. Угода між міністерствами оборони України й США щодо Забезпечення України матеріально-технічними засобами, послугами та здійснення відповідної підготовки персоналу у зв'язку із ліквідацією стратегічної ядерної зброї (2004). Зібрання чинних міжнародних договорів України: офіційне видання / (за заг. ред. К.І. Грищенка). Т. 3. Кн. 2: липень-грудень 1993 р. К.: Видавничий дім «Ін Юре». С. 660–661.

5. Дацків І. Б., Лясковець С. С. (2023). Економічна співпраця України та США кінець XX – початок XXI століття. The 11th International scientific and practical conference "Modern research in world science" (January 29-31, 2023) SPC "Sci-conf.com.ua", Lviv, Ukraine. P. 986–990.

6. Дацків І.Б., Недошитко І.Р. (2025). Еволюція українсько-американських відносин у міжнародному контексті (кінець XX – початок XX ст.). Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)»: журнал. 7 (37). С. 1933–1950.

Науковий керівник Дацків Ігор Богданович, доктор історичних наук, професор, кафедра міжнародних відносин та дипломатії, Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна.

ЗМІСТ

Секція 1 Глобальні виклики в сучасних міжнародних відносинах

Іщенко Ігор *«Особливості прогнозування динаміки міжнародних відносин в умовах нестабільності та кризи»……6*

Мошенський Олександр *«Сучасний світовий порядок: зміна парадигми – від політичного ідеалізму до політичного реалізму»……11*

Гірман Алла *«Геополітичні акценти сучасного світу»……14*

Кривченко Дмитро *«Загроза нової економічної кризи та її вплив на міжнародне становище»……16*

Білан Анастасія *«Інформаційна безпека та контроль над інформацією в XXI столітті»……17*

Багін Денис *«Вплив внутрішніх конфліктів всередині країні на її становище у міжнародних відносинах на прикладі Венесуели»……20*

Щербак Віктор *«Роль продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) у вирішенні глобальних проблем»……24*

Секція 2 Трансформація системи політичних відносин міжнародних акторів

Гончарук Дар'я *«Політична участь жінок у країнах, що розвиваються: перешкоди і перспективи»……28*

Мельничук Любов *«Регіоналізм у політичному дискурсі XXI століття»…..31*

Хлівнюк Тетяна *«Суспільство відкритого доступу як система політичних відносин міжнародних акторів»……36*

Кириченко Аліса *«Переосмислення ролі США, Китаю та ЄС у багатополярному світі»……40*

Tykhonenko Iryna *«The Influence of Generals on Foreign and Security Policy of the Islamic Republic of Pakistan in XXI century»……47*

Коротков Дмитро *«Публічна дипломатія в умовах глобалізації: Нові субєкти та механізми формування іміджу держави»……52*

Жеребятнікова Ірина *«Роль міжнародних неурядових організацій у вирішенні гуманітарних проблем»……56*

Олійник Андрій *«Дипломатія ФРН в кризових умовах стадії урегулювання в Ізраїльсько - Палестинському конфлікті»……60*

Кадольонок Іван *«Державні пріоритети США у військовій сфері за президенства Дж. Байдена»……62*

Секція 3 Міжнародне право та міжнародний правопорядок

Лисюк Ярослав *«Реформа системи ООН: потреба часу чи неможливе завдання?»……68*

Наумкіна Світлана *«Роль та межі компетенції Міжнародного Суду ООН у забезпеченні міжнародного правопорядку: сучасна практика»……70*

Лещенко Максим *«Міжнародний захист прав дітей в умовах воєнного стану»……73*

Білий Микола *«Генеза поняття «екоцид» в теорії міжнародного права»……77*

Старостенко Сергій *«Екоцид як міжнародний злочин»……80*

Сухоребрий Сергій *«До питання тлумачення поняття «екологічний злочин» міжнародними організаціями як учасниками правотворення в міжнародних відносинах»……83*

Сачко Олександр *«Діяльність міжнародної неурядової громадської організації «Ротарі - клуб» із надання допомоги Україні в умовах російської агресії»……86*

Секція 4 Сучасні виклики міжнародній та національній безпеці

Афанасьєва Анастасія, Гедікова Наталя *«Виклики і перспективи подальшої безпекової співпраці України з ЄС на тлі глобальних безпекових трансформацій»……91*

Кубко Валентина *«Дипломатія другого треку в архітектурі міжнародної безпеки»……94*

Overko Rodion *«Transformation of the global security structure in the context of international geopolitical conflicts»……98*

Буякова Ілона *«Комітет ООН з прав людини: повноваження та процедура розгляду скарг»……101*

Ткаченко Катерина *«Міжнародні пакти ООН: громадянські, політичні, економічі та соціальні права»……105*

Білий Валерій *«Вплив загальної декларації прав людини на національне законодавство та конституцію України»……108*

Паншин Володимир *«Міжнародно-правові стандарти захисту прав людини у зонах, непідконтрольних державі»……111*

Шкуро Софія *«Стратегічна безпека в світі: нові виклики, загрози та шляхи їх подолання»……115*

Желтоножська Валерія *«Право та інституційна криза системи безпеки»……119*

Задернівський Олександр, Тихоненко Ірина *«Взаємодія США-Іран-Ізраїль у безпековому середовищі Близького Сходу»……122*

Остапчук Сергій *«Російський фактор та відносини альянсу з Україною, Грузією і Молдовою»……127*

Naumik-Gladka Kateryna, Kryvulia Vsevolod *«Agape-driven governance in the era of artificial intelligence»……130*

Шуляк Сергій *«Історичні витоки слабкості національної держави в арабському світі: гетерогенна ідентичність»……135*

Бєликов Георгій *«Поза відлунням холодної війни: Переоцінка сприйняття небезпеки російського ядерного потенціалу»……138*

Олійник Артем *«Напрями міжнародного співробітництва України у сфері забезпечення кібербезпеки»……142*

Секція 5 Соціо-культурні та релігійні трансформації в сучасних міжнародних відносинах

Кузь Олег *«Біогеополітика за доби глобальної турбулентності: трансформація простору влади над життям»……147*

Гончарук Владислав *«Вплив соціальних мереж на політичну свідомість молоді»……156*

Oshurko Elina *«Public speaking in international relationship: transformation, tips and strategies»……159*

Boldyr Nikole *«Media as a mirror of sociocultural transformations: the influence of the information space on public perception of global changes»……163*

Рибальченко Орина *«Специфіка медіапланування в роботі новинних відділів регіональних медіа»……167*

Стельмаков Даніїл *«Проблеми риторики У. Черчилля в сучасній політиці»……170*

Паливода Єлизавета *«Соціокультурні та релігійні трансформації України в сучасних міжнародних відносинах»……173*

Антонюк Антон *«Культурно-релігійні трансформації під впливом міграційних процесів»……175*

Петренко Вікторія *«Ісламістський тероризм четвертої хвилі як новий виклик міжнародним відносинам»……180*

Какуріна Ірина *«Реалогія як засіб порозуміння в мультикультурному світі»……188*

Секція 6 Діджиталізація сучасного світу та міжнародні відносини

Петров Павло *«Психологія цифрового вибору: вплив онлайн-комунікацій на демократичні процеси в міжнародних відносинах»……192*

Головко Іван *«Цифрова дипломатія як мегатренд сучасних міжнародних відносин»……194*

Малюкіна Анастасія *«Пріоритети досліджень цифрової відбудови в контексті міжнародних відносин»……198*

Чернуха Тетяна *«Цифрова трансформація бізнес-трагегій: формування та реалізація змін у сучасних умовах»……204*

Федоренко Олена *«Штучний інтелект і автоматизація у медіа: Нові можливості та виклики для журналістики»……208*

Петренко Дар'я *«Електронна комерція в умовах глобалізації»……211*

Павлова Тетяна, Павлов Роман *«Трансформація b2b-екосистем в епоху штучного інтелекту»……214*

Ковтун Денис *«Етичні та комунікативні виклики в міжнародній цифровій дипломатії»……218*

Naumik-Gladka Kateryna, Fedorenko Olena *«Artificial intelligence and automation in media: new opportunities and challenges for journalism»……221*

Naumik-Gladka Kateryna, Zhykharieva Amina *«Social media and digitalisation of communication as instruments for global influence»……225*

Kuraksin Dmytro *«Artificial intelligence and humans: threats and opportunities in public speaking in the context of the digitalisation of the modern world and international relations»…… ..232*

Khromov Vladislav *«Modern influence of access to information on people»… .236*

Kovtun Denis *«Ethical and communicative challenges in international digital diplomacy»……240*

Пунтус Діана *«Цифрова дипломатія як сучасний тренд розвитку дипломатії»……243*

Корнійчук Валерія *«"Дія.Освіта" як інструмент цифрової трансформації та "м'якої сили" України»……245*

Цимбал Сергій *«Вплив інформаційних війн на зовнішню політику в епоху діджиталізації»……248*

Непочатов Данило *«Розвиток кібердипломатії в авторитарних режимах на прикладі КНР»……252*

Борисова Аліна *«Діджиталізація сучасного світу та міжнародні відносини»……256*

Мінайченко Софія *«Соціальні мережі як поле битви за світову громадську думку»……259*

Нескородєва Валерія *«Сучасні світові тенденції розвитку цифрової економіки»……262*

Гордієнко Анастасія *«Цифрова дипломатія України з інституціями та країнами ЄС на шляху євроінтеграції»……264*

Касьян Сергій, Гринько Тетяна *«Концептуальні основи управління трансформаційними процесами в цифровій економіці»……268*

Секція 7 Україна в системі міжнародних відносин

Дацків Ігор, Писарик Соломія *«Українсько-чеські міждержавні відносини: етапи розвитку після 1991 р.»……274*

Сокур Олексій *«Європейська інтеграція: модернізаційна перспектива»....279*

Фургало Денис *«Особливості повоєнного відновлення України на основі сталого розвитку: міжнародний аспект»……282*

Секція 8 Глобальні виклики в сучасних міжнародних економічних відносинах

Мірошниченко Інга ***«****Роль університетів у розвитку інноваційної економіки»……289*

Балакірєва Аліна *«Глобальні ланцюжки вартості та їхній вплив на економічну інтеграцію України»……291*

Міненко Станіслав *«Формування та розвиток партнерських відносин з міжнародними банківськими установами в умовах глобальних економічних викликів»……294*

Самойлова Олена *«Оцінювання міжнародної конкурентоспроможності банківських установ в умовах глобальних економічних викликів»……..300*

Коптєв Олександр *«Головні виклики зовнішньої політики України у формуванні нової системи колективної безпеки в Європі»……303*

Котов Іван *«Організаційно-статистичні параметри диверсифікації економіки Франції за кон'юнктури соціально-політичної та комерційної волатильності»……306*

Михайлюк Олександр *«Глобальні наративи в сучасній міжнародній політиці»……320*

Чернега Дар'я *«Інформаційна війна в добу діджиталізації та виклики безпеці держави»……322*

Вершина Вікторія, Михайлюк Олександр *«Крос-культурний фактор міжнародних відносин»……326*

Гладій Валерія *«Формування договірно-правової основи українсько-американських відносин наприкінці XX століття»……328*

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Факультет суспільних наук і міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Західноукраїнський національний університет
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Національний університет «Одеська політехніка»
Український державний університет науки і технологій ННІ «Український державний хіміко-технологічний університет»
Університет митної справи та фінансів
Інформаційний центр ЄС у місті Дніпро

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
18-19 листопада 2025 р.
Україна, Дніпро

Наукове видання

Редакційна колегія:
Іщенко І. В. доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Головко І.К. кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Петров П.Г. кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 18-19 листопада 2025 р., м. Дніпро. / ред. кол.: І.В. Іщенко, І.К. Головко, П.Г. Петров. Дніпро, ДНУ: Електронне видання, 2025. 338 с.

У збірнику представлено тези наукових докладів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин». Досліджено актуальні проблеми сучасних міжнародних відносин, критично осмислено стан та проблеми сучасних міжнародних відносин, визначено дієві заходи і оптимальні шляхи подолання негативних явищ в сфері міжнародних відносин. Матеріал супроводжується необхідними статистичними аналітичними даними, ілюстраціями. Даний збірник доповідей має науково-практичне значення й розраховано на магістрів, аспірантів, викладачів, наукових працівників та менеджерів, які займаються дослідженням актуальних проблем міжнародних відносин.